

ΑΝΑΣΤ. ΛΑΖΑΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ
ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1940

17919

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΑΝΑΣΤ. ΛΑΖΑΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ
ΤΩΝ ΕΞΕΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1940

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

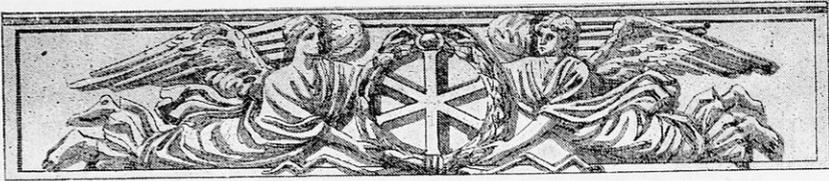
ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΝ Γ΄ Μ.Χ. ΑΙΩΝΑ

Γνωρίζομεν, πῶς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς ἦτο περιωρισμένον εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὴν πέριξ αὐτοῦ χώραν, τὸ Λάτιον, ὑπέταξεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ μὲ μακροὺς πολέμους ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ ἐπεξετάθη εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον (272 π.Χ.).

Ἄφοῦ τοιουτοτρόπως ἡ Ρώμη ἔγινεν ἰσχυρὰ δύναμις, ἐζήτησε νὰ ἐξουσιάσῃ καὶ τὴν θάλασσαν. Ἦλθε πρῶτον εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν Καρχηδόνα καὶ κατόπιν πρὸς τὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν, τὴν Μακεδονίαν. Ἐπειτα ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας ἐνίκησεν ὅλα τὰ κράτη αὐτά, ὑπέταξε τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται γύρω εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, Β. Ἀφρικὴν, Αἴγυπτον, Συρίαν, Μ. Ἀσίαν, Μακεδονίαν, Ἑλλάδα, καὶ ἔγινεν ἡ μεγαλυτέρα δύναμις εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον (146 π.Χ.).

Βραδύτερον μὲ νέας κατακτήσεις ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν τῆς εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην, ἐκυρίευσεν τὴν Γαλατίαν, τὴν σημερινὴν δηλαδὴ Γαλλίαν καὶ τὸ Βέλγιον, τὴν Ἰσπανίαν, ἕν μέρος τῆς Βρετανίας, δηλ. τῆς σημερινῆς Ἀγγλίας, τὴν Αὐστρίαν, καὶ τοιουτοτρόπως ἵδρυσεν τὴν μεγαλυτέραν αὐτοκρατορίαν, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισεν ὁ κόσμος, ἕως τότε. Τὰ σύνορά

της έφθανον πρὸς βορρᾶν εἰς τὸν Ρῆνον καὶ τὸν Δούναβιν, πρὸς ἀνοτολάς εἰς τὸν Εὐφάτην ποταμόν, πρὸς νότον εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Ἀφρικῆς καὶ πρὸς δυσμᾶς εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν.

Ἡ ἀπέραντος Ρωμαϊκῆ αὐτοκρατορία ἔζησε μακρὰ ἔτη εἰρήνης. Ἰδίως τὸν 1ον καὶ τὸν 2ον αἰῶνα οἱ αὐτοκράτορες ἦσαν πολὺ δυνατοὶ καὶ ἐκτὸς τῆς αὐτοκρατορίας δὲν ὑπῆρχε κανὲν ἰσχυρὸν κράτος, τὸ ὁποῖον νὰ ἀπειλῇ αὐτήν. Τὸν 3ον ὁμως αἰῶνα ἤρχισε νὰ ἐξασθενῇ ἡ δύναμις τῶν αὐτοκρατόρων καὶ εἰς τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας παρουσιάσθησαν ἐπικίνδunami ἐχθροὶ, οἱ Πάρθοι εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ οἱ Γερμανοὶ εἰς τὸν Ρῆνον καὶ τὸν Δούναβιν. Ἐφάνη τότε, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἀπὸ τόσον μακρινὸν σημεῖον, ἀπὸ τὴν Ρώμην, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ φροντίζῃ ἐγκαίρως διὰ τὴν φρούρησιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν συνόρων.

Ἐκτὸς αὐτοῦ αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ θρόνου καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐξησθένισαν τὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία ἐφαίνετο, ὅτι εἶχεν ἀρχίσει νὰ παρακμάζῃ.

Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ἔσωσαν τὸ κράτος δύο μεγάλοι αὐτοκράτορες, ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος.

Ο ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ Η ΤΕΤΡΑΡΧΙΑ (284 - 305)

Ὁ Διοκλητιανὸς (284 - 305) κατήγετο ἀπὸ τὴν Δαλματίαν, εἰσῆλθεν ἑνωρὶς εἰς τὸν στρατὸν καὶ μετὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὸ θάρρος του κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὰ μέγιστα ἀξιώματα. Ἐξελέγη αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πρόβου (284) καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ νὰ διοργανώσῃ καλῦτερον τὸν στρατόν. Πρὸ πάντων ὁμως ἤθελε νὰ προλάβῃ τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους διέτρεχεν ἡ αὐτοκρατορία ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς.

Διὰ τοῦτο ὁ Διοκλητιανὸς ἐφήρμοσε νέον σύστημα εἰς τὴν διοίκησιν τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ ἴδιος ἐγκατεστάθη εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔκαμε πρωτεύου-

σάν του τὴν πόλιν τῆς Βιθυνίας Νικομήδειαν. Εἰς τὴν Ἰταλίαν διώρισεν αὐγουστον ἕνα γενναῖον ἀλλὰ ἀμόρφωτον στρατηγόν, τὸν **Μαξιμιανόν**, ὁ ὁποῖος ἔμενεν εἰς τὸ Μεδιόλανον τῆς Β. Ἰταλίας. Οἱ δύο Αὐγουστοὶ προσέλαβον δυὸ βοηθοὺς, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο **Καίσαρες**, ὁ Διοκλητιανὸς τὸν **Γαλέριον** καὶ ὁ Μαξιμιανὸς τὸν **Κωνστάντιον τὸν Χλωρόν**. Ὁ Γαλέριος ἐκυβέρνησα τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, ὁ Κωνσταντῖος τὴν Ἰσπανίαν, Γαλατίαν καὶ Βρεττανίαν.

Μὲ τὸ σύστημα αὐτό, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη τετραρχία, ὁ Διοκλητιανὸς ἐνόμιζεν, ὅτι καὶ τὸ κράτος θὰ ἐκυβερνᾶτο καλύτερον καὶ τὰ σύνορα θὰ ἐφυλάσσοντο ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομὰς.

Ἡ τετραρχία ἐλειτούργησεν ὀλίγον καιρὸν κανονικῶς. Ὁ Διοκλητιανὸς μάλιστα, εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν νέαν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους καὶ ἡσυχος διὰ τὴν ἀσφάλειάν του, παρητήθη, διότι ἠσθάνετο τὸν ἑαυτὸν του πολὺ κουρασμένον (305 μ.Χ.). Κατέπεισε μάλιστα καὶ τὸν ἄλλον αὐγουστον Μαξιμιανὸν νὰ κάμῃ τὸ ἴδιον. Τότε αὐγουστοὶ ἔγιναν ὁ Κωνσταντῖος Χλωρὸς καὶ ὁ Γαλέριος καὶ ἔλαβον δύο νέους καίσαρας.

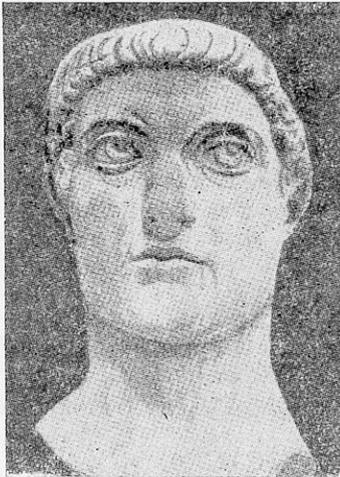
Ἐν ἔτος μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Διοκλητιανοῦ, τὸ 306 μ.Χ., ἤρχισε μεγάλη ἀναρχία καὶ ἀκαταστασία εἰς τὸ κράτος. Πολλοὶ φιλόδοξοι ἄνδρες ἤθελον νὰ γίνουιν αὐγουστοὶ ἢ καίσαρες καὶ ὅλοι ἐπεδίωκον νὰ γίνουιν μόνοι κύριοι τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας. Τὸ 306 ὑπῆρχον ἕξ αὐτοκράτορες εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Κατόπιν ὁμοῦ ἀπὸ πολλοὺς πολέμους ἔμειναν εἰς τὴν Δύσιν ὁ **Κωνσταντῖνος**, υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ, καὶ ὁ **Μαξέντιος**, υἱὸς τοῦ Μαξιμιανοῦ, εἰς τὴν Ἀνατολήν ὁ **Μαξιμῖνος** καὶ ὁ **Λικίνιος**.

Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ (306-337)

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς Ἁγίας Ἑλένης καὶ ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν τῆς Σερβίας Ναῖσσόν, σημερινὸν Νίς. Ἀπὸ μικρὰν ἡλικίαν ἔλαβε στρατιωτικὴν μόρφωσιν καὶ βραδύτερον ἠκούλουθησε τὸν Διοκλητιανὸν εἰς πολλὰς ἐκστρατείας.

Ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ἠγάπα διὰ τοῦτο πολὺ καὶ τὸν προήγαγεν εἰς ἀνώτερα στρατιωτικὰ ἀξιώματα. Ὅταν ὁ πατὴρ του Κωνστάντιος ἔγινε καῖσαρ, τὸν ἐβοήθησεν εἰς διαφόρους πολέμους καὶ ἔγινε πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τὸν στρατόν. Ὁ Κωνστάντιος ἀπέθανεν εἰς μίαν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Βρεττανίαν. Ὁ στρατὸς τότε ἀνεκήρυξε τὸν Κωνσταντῖνον αὐγούστον.

Ἄφοῦ ὁ Μαξέντιος κατῶρθωσεν εἰς τὴν Ἰταλίαν νὰ μείνη μόνος αὐγούστος, ἔγινεν ἀληθῆς τύραννος καὶ κατεπίεζε πολὺ τοὺς ὑπηκόους του, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦτο ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὸν στρατόν του ἐβάδισεν ἐναντίον τοῦ Μαξεντίου.

Μέγας Κωνσταντῖνος.
Μαρμαρινὴ κεφαλὴ. — Ρώμη.

Ἐνῶ ἐπροχώρει εἰς τὴν Ρώμην, εἶδε περιεργὸν φαινόμενον. Ὅπως διηγεῖται ὁ ἱστορικὸς τῶν χρόνων αὐτῶν ἐπίσκοπος Εὐσέβιος, παρέτήρησεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἐνῶ ἦτο ἡμέρα, σταυρὸν λάμποντα καὶ φέροντα τὰς λέξεις «Ἐν τούτῳ νίκα». Ἐθεώρησε τοῦτο ὡς θεῖον σημεῖον καὶ διέταξε νὰ κατασκευάσουν σημαίαν, ἣ ὁποῖα ἔφερε χρυσοῦν σταυρὸν καὶ στέμμα καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ τὰ ἀρχικὰ γράμματα τοῦ Χριστοῦ Ι. Χ. Ἡ σημαία αὕτη ὠνομάσθη **λ ά β α ρ ο ν**.

Ἀπὸ τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἤρχισε νὰ τρέφῃ μεγάλην συμπάθειαν εἰς τοὺς χριστιανούς. Εἰς τὴν Μουλβίαν γέφυραν ἐπὶ τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ ἐνίκησε τὸν στρατόν τοῦ Μαξεντίου. Ὁ ἴδιος ὁ Μαξέντιος ἐπνίγη εἰς τὸν Τίβερην ποταμὸν (312 μ. Χ.).

Ὁ Κωνσταντῖνος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην, ἔγινε κύριος αὐτῆς καὶ ἔμεινεν ὁ μόνος αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Δύσιν.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ δύο αὐτοκράτορες τῆς Ἀνατολῆς, Λικίνιος καὶ Μαξιμῖνος, ἐπολέμησαν μεταξύ των. Ὁ Μα-

ξιμίνος ήττήθη και ήτοκτόνησεν, έμεινε δέ μόνος κύριος εις τας χώρας της 'Ανατολής ο Λικίνιος.

Τοιουτοτρόπως ο Κωνσταντίνος και ο Λικίνιος ήσαν μόνοι κύριοι του κράτους. Συνεφώνησαν να διοική ο Κωνσταντίνος την Δύσιν και ο Λικίνιος την 'Ανατολήν και, δια να στερεώσουν περισσότερο τους φιλικούς δεσμούς, ο Λικίνιος ένυμφεύθη την αδελφήν του Κωνσταντίνου. Δέν ήργησαν όμως να φιλονικήσουν και περιεπλάκησαν εις πόλεμον. Το 323 μ. Χ. κατόπιν μεγάλης μάχης εις την Θράκην ο Λικίνιος ήττήθη, ο Κωνσταντίνος έμεινε μόνος αυτόκράτωρ και ήνωσε υπό την έξουσίαν του όλην την αυτοκρατορίαν.

Το Λάβαρον.

Μετάλλιον Κωνσταντίνου Β'

Παριστάνεται ο αυτόκράτωρ με το το λάβαρον εις την δεξιάν. 'Ηλατινική έπιγραφή ο λόγυρα λέγει: «θριαμβευτής κατά τών βαρβαρικών έθνών».

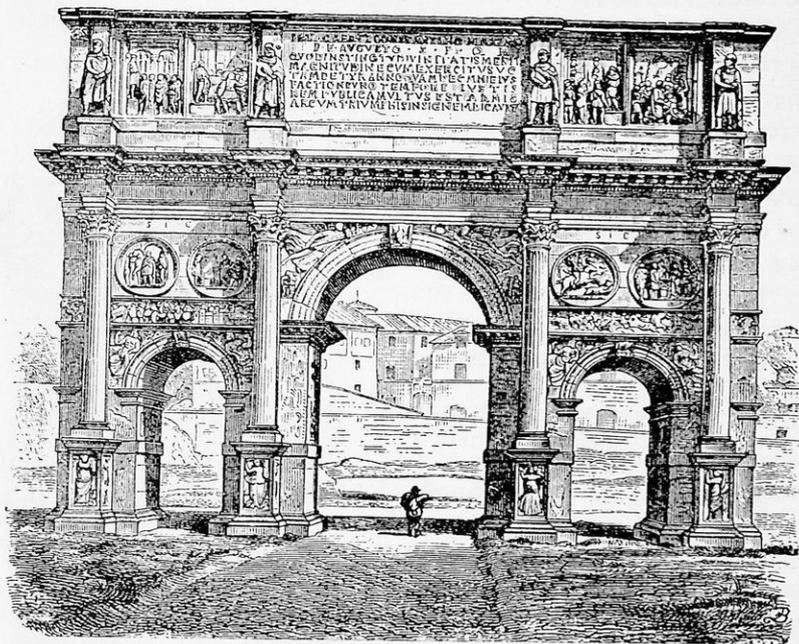
Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΕΙ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΝ

Ο Κωνσταντίνος έφάνη εξαίρετος στρατηγός και έπιδέξιος πολιτικός. Δύο σημαντικώτατα γεγονότα συνέβησαν έπί της βασιλείας του. Ο Κωνσταντίνος έκαμε τον χριστιανισμόν έπίσημον θρησκείαν του κράτους και μετέφερε την πρωτεύουσαν εις την Κωνσταντινούπολιν.

Ο Κωνσταντίνος ήτο ειδωλολάτρης, άλλ' έτρεφε συμπάθειαν προς τον χριστιανισμόν, όπως και ο πατήρ του Κωνσταντίνος. Εις τον πόλεμον όμως κατά του Μαξεντίου είχε παρατηρήσει, ότι ο αντίπαλός του είχε στρατόν κυρίως από ειδωλολάτρας. Αυτός ήθέλησε να στηριχθῆ εις τους χριστιανούς, οι όποιοι έπολέμουν με περισσότερο ένθουσιασμόν και με αυτοθυσίαν δια την πίστιν των. Όταν δέ βραδύτερον είδε το θεϊον σημεϊον εις τον ουρανόν, έστράφη όριστικώς εις τον χριστιανισμόν.

'Αμέσως μετά την νίκην κατά του Μαξεντίου συνεφώνησε

μέ τὸν Λικίνιον καὶ ἐδημοσίευσαν τὸ περίφημον Διὰ τ α γ μ α τοῦ Μ ε δ ι ο λ ά ν ο υ, διὰ τοῦ ὁποῖου καθιέρωσε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα ὄλων τῶν θρησκευμάτων. Αὐτὸ ἦτο

Ἄφισ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες εἰς ἀνάμνησιν μεγάλης νίκης ἔκτιζον ἀψίδας θριαμβευτικάς, κάτω ἀπὸ τὰς ὁποίας διήρχετο ὁ νικητὴς αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν στρατὸν του. Αἱ ἀψίδες ἦσαν πολλάκις πελώρια οἰκοδομήματα, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρετὰ καλλιτεχνήματα. Ἀπὸ ὄλας τὰς ρωμαϊκὰς ἀψίδας διατηρεῖται καλύτερον ἡ θριαμβευτικὴ ἀψὶς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του κατὰ τοῦ Μαξεντίου. Ἔχει ὕψος 20, πλάτος 25 καὶ πᾶχος 7.50 μέτρα. Εἶναι στολισμένη μετὰ ὀραιότατα ἀνάγλυφα. Εὕρεσκειται εἰς τὴν Ρώμην.

Ἰδιαιτέρως εὐνοϊκὸν διὰ τοὺς χριστιανούς, οἱ ὅποιοι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ ἀσκοῦν τὴν θρησκείαν των καὶ κατεδιώκοντο μετὰ τρόπον ἄγριον.

«Ἡμεῖς, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Λικίνιος, αἰγνοστοί, ἔλεγε τὸ

διάταγμα, ἀπεφασίσαμεν νὰ χορηγήσωμεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς καὶ εἰς ὄλους τοὺς ἄλλους τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐξασκοῦν τὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν προτιμοῦν . . .»

Βραδύτερον, ὅταν ἔμεινε μόνος κύριος τοῦ κράτους, ἐκηρύχθη φανερά ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἤρχισε νὰ περιορίζῃ τὴν εἰδωλολατρίαν. Ἐν τούτοις πολὺ ἄργά ἐδέχθη ἐπισήμως τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἐβαπτίσθη κατὰ τὰς τελευταίας του στιγμὰς (337).

Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ - ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Τὴν θρησκευτικὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἐφρόντισε νὰ στερεώσῃ ὁ Κωνσταντῖνος, ἐτάραξε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦς ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου. Αἵρεσις ὀνομάζεται ἐξήγησις τῶν δογμάτων τῆς θρησκείας διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὴν, τὴν ὁποίαν παραδέχεται ἡ ἐκκλησία.

Εἰς ἱερεὺς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πολὺ μορφωμένος, ὁ Ἄρειος, ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι τέλειος Θεός, ὅπως παραδέχεται ἡ ἐκκλησία μας. Πολλοὶ χριστιανοὶ ἠκολούθησαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου, ὁ χριστιανικὸς κόσμος διηρέθη εἰς δύο κόμματα καὶ ἤρχισαν μεταξύ των καὶ φιλονικίαι.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάλεσεν εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας τὸ 325 ὄλους τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἐπισκόπους τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔκαμεν ἓν μέγα συνέδριον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν Σύνοδον. Ἡ σύνοδος αὕτη, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἱστορίαν φέρει τὸ ὄνομα Πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, κατεδίκασε 325 τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Ἀρείου, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο ἀρειανοί, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν διάδοσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀρείου. Ἐπίσης ἡ Σύνοδος αὕτη συνέταξε τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, δηλαδὴ τὸ «Πιστεύω εἰς ἓνα θεόν... κτλ.», διὰ νὰ γνωρίζουν οἱ χριστιανοί, τί πρέπει νὰ πιστεύουν καὶ νὰ μὴ πλᾶνῶνται ἀπὸ τὰς διαφορὰς αἱρέσεις.

ΚΤΙΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (330)

Ἡ Ρώμη, ὅπως εἶπομεν, ἦτο πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ ἀπεράντου κράτους, τὰ ὁποῖα ἤρχισαν νὰ ἀπειλοῦν οἱ βάρβαροι. Ἰδίως ἀπὸ τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Εὐφράτην ἐγίνοντο πολὺ συχνὰ βαρβαρικά ἐπιδρομαί.

Ἐκτὸς τούτου ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἠγάπα τὴν παλαιὰν πόλιν τοῦ Τιβέρεως, διότι ἔμενε πιστὴ εἰς τὴν εἰδωλοατρίαν καὶ δὲν ἔστεργε τὴν αὐστηρὰν διοίκησιν τοῦ αὐτοκράτορος. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ νέαν πρωτεύουσαν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐξέλεξε τὴν θέσιν, ὅπου πρὸ χιλίων ἐτῶν οἱ Μεγαρεῖς εἶχον κτίσει τὴν ἀποικίαν Βυζάντιον.

Ἡ θέσις ἦτο ἐξαιρετος. Τὸ Βυζάντιον κεῖται εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου ἐνοῦται ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία, εἰς τοὺς πρόποδας ὀχυρῶν καὶ μαγευτικῶν λόφων, καὶ ἔχει ἀσφαλῆ λιμένα τὸν Κεράτιον κόλπον, ὁ ὁποῖος ἦτο δυνατὸν νὰ χωρέσῃ χίλια πλοῖα.

Αἱ ἐργασίαι ἤρχισαν τὸ 326 καὶ ἡ πόλις ἐκτίσθη κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν σύστημα μὲ ἀγοράς, ἱππὸδρομον, ὕδραγωγεῖα, λουτρά, ἀνάκτορα. Ἡ πρώτη φροντίς τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο νὰ ὀχυρώσῃ τὴν θέσιν μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος καὶ νὰ κοσμήσῃ τὴν νέαν πόλιν μὲ λαμπρὰ κτίρια καὶ καλλιτεχνικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα διέταξε νὰ μεταφέρουν ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἀπὸ τὴν Ρώμην.

Τὸ 330 εἰς τὰς 11 Μαΐου ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πρωτευούσης καὶ ἐτελέσθησαν ἑορταί, αἱ ὁποῖαι διήρκεσαν **330** τεσσαράκοντα ἡμέρας. Ἡ πόλις, εἰς τὴν ὁποῖαν ἔδωκαν τὸ ὄνομα **Κωνσταντινούπολις**, ἐνωρὶς ἔγινε τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς, τὰ δὲ πλοῦτη καὶ ἡ ἰσχυρὰ ὀχύρωσις ἔδωκαν εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν νὰ ἀντισταθῇ ἐπὶ 11 αἰῶνας (330 — 1453) εἰς τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς. Ἐκτὸς τούτου ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ὁποία ἰδρύθη εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἔγινε μὲ τὸν καιρὸν τὸ νεώτερον κέντρον τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ ἔνδοξος πρωτεύουσα τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ἐκ τῶν μεγαλυτέρων αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης. Δὲν εἶχε μόνον στρατηγικὴν ἱκανότητα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διοίκησιν ἔδειξε μεγάλην σύνεσιν.

Διὰ τὴν διοικῆσιν τὸ κράτος καλύτερον, ἠύξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπαλλήλων καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπαρχιῶν εἰς 90. Εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν ἠκολούθησε τὸν Διοκλητιανόν. Ἀφήρυσεν ἀπ' αὐτοῦς τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν καὶ τοὺς περιώρισεν μόνον εἰς τὰ πολιτικά των ἔργα. Διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τὸ κράτος ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς, ἔλαβε διάφορα μέτρα. Εἰς τὰ σύνορα ἐγκατέστησε στρατιώτας μὲ τὰς οἰκογενείας των, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκεν ἀγροὺς πρὸς καλλιέργειαν καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ λαμβάνουν τὰ ὄπλα, μόλις παρουσιασθῆ κίνδυνος.

Ἡύξησε τὸν στρατὸν εἰς 450 χιλιάδας. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ ὑποχρεωτικὴ θητεία εἶχε καταργηθῆ, ὁ στρατὸς αὐτὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἐθελοντῶν μισθωτοῦς. Συνήθως δὲν προσήρχοντο πολλοὶ ἐθελονταὶ καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κωνσταντῖνος ἐδέχθη εἰς τὸν στρατὸν του καὶ ξένους βαρβάρους ὡς μισθοφόρους. Τοιουτοτρόπως ὁ στρατὸς ἔγινε καθαρῶς μισθοφορικὸς καὶ πλῆθος βαρβάρων, ἰδίως Γερμανῶν, ὑπηρετοῦν εἰς αὐτόν.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε περάσει ἤδη τὸ 63ον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ εἶχε βασιλείαν 31 ἐτῶν, ὅτε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Σαπῶρ ὁ Β' εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐνεθυμήθη τὰς παλαιὰς του νίκας, ἀνέλαβε πάλιν νέας δυνάμεις καὶ ἔσπευσε μὲ τὸν στρατὸν νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἐπιδρομέα. Ἄλλ' ἐνῶ εὐρίσκετο εἰς τὴν Νικομήδειαν, ἠσθένησε καὶ αἰσθανθεὶς τὸ τέλος του νὰ πλησιάσῃ προσῆλθε φανερὰ εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἐζήτησε νὰ βαπτισθῆ. Κατόπιν μὲ ἡρεμίαν παρέδωκε τὸ πνεῦμα, τὴν 21 Μαΐου τοῦ 337, καὶ τὸ σῶμα του μετεκομίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐντὸς χρυσοῦ φε-

ρέτρου σκεπασμένου διὰ πορφύρας καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπου εἶχε κατασκευάσει τὸν τάφον του.

Ἡ ἐκκλησία ἐτίμησεν ἐξαιρετικῶς τὸν Κωνσταντῖνον διὰ τὰς ὑπηρεσίας του πρὸς τὸν χριστιανισμόν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπαυσε τοὺς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν, κατεδίωξε τὰς αἱρέσεις καὶ ἐφρόντισεν, ὥστε ὁ χριστιανισμὸς νὰ ἀναπτυχθῆ ἑλευθέρως καὶ νὰ γίνῃ ἡ κυρία θρησκεία τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο τὸν ὠνόμασεν Ἰσ α π ὅ σ τ ο λ ο ν καὶ κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν Ἁγίων. Ἡ δὲ ἱστορία ὠνόμασεν αὐτὸν Μέγαν.

Ἰδιαίτερος ὁ ἑλληνισμὸς χρεωστεῖ πολλὰ εἰς τὸν μέγαν αὐτοκράτορα. Μὲ τὴν μετάθεσιν τῆς πρωτεύουσας τοῦ κράτους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν συνετέλεσεν, ὥστε αὐτὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ ρωμαϊκὸν πρὸς τὸ νὰ ἐξελληνισθῆ, καὶ ἐδημιούργησεν ἓν σπουδαιότατον κέντρον, ὅπου ἀνεπτύχθη νέος πολιτισμὸς, ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς.

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ (337-361)

Ὁ Κωνσταντῖνος ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐμοίρασε τὸ κράτος εἰς τοὺς τρεῖς υἱοὺς καὶ τοὺς δύο ἀνεψιούς του. Μετὰ τὸν θάνατόν του ὅμως ἠκολούθησαν ἐμφύλιοι πόλεμοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐσώθησαν μόνον ὁ Κωνσταντῖνος καὶ δύο μικροὶ ἀνεψιοί, ὁ Γάλλος καὶ ὁ Ἰουλιανός. Αὐτοκράτωρ ἔγινεν ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος ἔθεσεν εἰς αὐστηρὸν περιορισμὸν τοὺς δύο ἀνεψιούς τοῦ Μ. Κωνσταντῖνου.

Ὁ Κωνσταντῖνος (337-361) ἦτο ἀρειανὸς καὶ διὰ τοῦτο κατεδίωξε τοὺς ὀρθοδόξους καὶ ἔγινεν αἰτία νὰ συμβοῦν ταραχαὶ εἰς διάφορα μέρη τοῦ κράτους. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του εἰς γερμανικὸς λαός, οἱ Ἀ λ α μ α ν ν ο ἱ, διέβησαν τὰ σύνορα καὶ εἰσήλθον εἰς τὴν Γαλατίαν. Ἐναντιὸν του ἔστειλε τὸν ἐξάδελφόν του Ἰουλιανόν, τὸν ὁποῖον ἕως τότε ὑπωπετεύετο καὶ ἐκράτει, ὅπως εἴπομεν, εἰς περιορισμὸν.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἐφάνη ἐξαίρετος στρατηγὸς καὶ κατάρθωσε νὰ ἀπωθήσῃ τοὺς Ἀλαμαννοὺς πέραν τοῦ Ρήνου. Ἄλλ' ὁ αὐ-

τοκράτωρ ἐφθόνησε τὴν δόξαν του καὶ συγχρόνως ἤρχισε νὰ τὸν φοβεῖται. Μὲ τὴν πρόφασιν λοιπόν, ὅτι θέλει νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἐζήτησεν ἀπ' αὐτὸν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ του. Ὁ στρατὸς τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐστάσισε τότε καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Κωνσταντῖος ἐβάδισε κατὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ νέος ἐμφύλιος πόλεμος ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀπέθανε καὶ κύριος τοῦ κράτους ἔμεινε ὁ Ἰουλιανὸς (361).

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (361 - 363)

Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχε σπουδάσει εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, ἠσχολήθη μὲ ζῆλον εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ εἶχεν αἰσθανθῆ βαθύτατον θαυμασμόν πρὸς τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐσχημάτισε τὴν γνώμην, ὅτι αἰτία τοῦ μεγάλου πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς καλλιτεχνίας ἦτο ἡ παλαιὰ θρησκεία. Διὰ τοῦτο ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτωρ, ἀπεκήρυξε τὸν χριστιανισμόν καὶ ἐδοκίμασε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰδωλολατρίαν. Οἱ χριστιανοὶ τὸν ὠνόμασαν διὰ τοῦτο ἀποστάτην ἢ παραβάτην.

Ἀλλ' ἡ θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ζωὴν ὁ Ἰουλιανός, δὲν ἦτο ἡ παλαιὰ ἑλληνικὴ εἰδωλολατρία, οὔτε οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀγαπήσει εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου. Ἦτο ἓν μείγμα ἀπὸ ἑλληνικὰ φιλοσοφικὰ δόγματα καὶ ἀπὸ ἀνατολικὰς δοξασίας. Ἡ παλαιὰ θρησκεία μαζί μὲ τοὺς μύθους καὶ τοὺς ἀρχαίους θεοὺς εἶχεν ἀποθάνει διὰ παντός. Ὅταν δὲ ἔστειλε νὰ ἐρωτήσῃ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν διὰ τὴν νέαν του θρησκείαν, λέγουσιν, ὅτι ἔλαβε τὸν ἐξῆς περίφημον χρησμόν :

*Εἶπατε τῷ βασιλεῖ χαμαὶ πέσε δαίδαλος ἀυλά.
Ὀυκέντι Φοῖβος ἔχει καλύβην, οὐ μάντιδα δάφνην,
Ὀὐ παγὰν λαλέουσιν. Ἀπέσβετο καὶ λάλον ἕδωρ.*

Αἱ θρησκευτικαὶ ἀσχολίαι δὲν ἠμπόδισαν τὸν Ἰουλιανόν

νά αναδειχθῆ ἑξάιρετος αὐτοκράτωρ. Ἐκαμε σοβαράς οἰκονομίας καί περιώρισε τὴν πολυτέλειαν καί τοὺς ὑπαλλήλους. Ἦναγκάσθη νά ἐπιχειρήσῃ πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ ὁποῖοι πάλιν ἐπέρασαν τὰ σύνορα τοῦ κράτους, ἀλλ' ἐπληγῶθη βαρέως καί ἀπέθανεν. Ἡ θρησκευτικὴ του μεταρρυθμισὶς κατέρρευσε μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἀποθνήσκων λέγεται, ὅτι εἶπε: «*Νενίκημάς με, Ναζωραῖε*».

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (379 - 395)

Ὁ ἀξιολογώτερος βασιλεὺς μετὰ τὸν Ἰουλιανὸν ἦτο ὁ Θεοδόσιος, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσεν ἐπὶ 16 ἔτη, ἀπὸ τοῦ 379-395.

Εἰς κρισιμωτάτην στιγμήν, ὅταν οἱ Γότθοι ἐπέρασαν τὸν Δούναβιν, ἐνίκησαν τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς καί τὸ Ἀνατολικὸν κράτος ἐκινδύνευσεν, ὁ Θεοδόσιος ἔσωσεν αὐτὸ μὲ τὴν στρατηγικὴν καί πολιτικὴν του ἱκανότητα, ὅπως θὰ ἴδωμεν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου ὁ χριστιανισμὸς ἐθριάμβευσεν ὀριστικῶς. Ὁ Θεοδόσιος ἔκλεισε τοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς καί κατεδίωξε τοὺς εἰδωλολάτρας. Αἱ ταραχαὶ ὅμως δὲν ἔπαυσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Εἰς τὸ διάστημα τῆς θρησκευτικῆς ἀνωμαλίας ἐπὶ Κωνσταντίου καί Ἰουλιανοῦ οἱ ἀρειανοὶ ἐξηκολούθουν νά ἀνησυχοῦν τὴν ἐκκλησίαν καί τὸ κράτος. Ὁ Θεοδόσιος ἠναγκάσθη νά συγκαλέσῃ Δευτέραν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 381 μ.Χ. Ἡ Σύνοδος αὐτὴ συνεπλήρωσε τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως καί ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Ἀρείου.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 394 κατήργησε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, οἱ ὁποῖοι ἐσφῶζοντο ἀκόμη ὡς τελευταῖον λείψανον τῆς εἰδωλολατρίας καί αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ τελειωτικὸν κτύπημα κατὰ τῆς ἀρχαίας θρησκείας.

Ὁ Θεοδόσιος ὑπῆρξε περίφημος κυβερνήτης, γενναῖος στρατηγός, ἀλλὰ βίαιος καί ὀρμητικός. Ἔνεκα τοῦ φόνου ὀλίγων ἀξιωματικῶν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν διέταξε γενικὴν σφαγὴν τῶν Θεσσαλονικέων εἰς τὸν ἵππόδρομον, ὅπου ἐφονεύθη-

σαν 7 χιλ. ἄνθρωποι. Ὄταν ὁμως ἐπῆγεν εἰς τὸ Μεδιόλανον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ κοινωνήσῃ, ὁ περίφημος ἀρχιεπίσκοπος Ἀμβρόσιος τοῦ ἀπηγόρευσε τὴν θείαν κοινωνίαν καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ μετανοήσῃ δημοσίᾳ.

Ὁ Θεοδόσιος ἐτακτοποίησε τὴν διοίκησιν καὶ κατήρτισεν ἰσχυρὸν στρατόν. Ἀπέθανεν εἰς τὸ Μεδιόλανον τὸ 395. Πρὸ τοῦ θανάτου του ἐμοίρασε τὸ κράτος εἰς τοὺς δύο υἱούς 395 του. Ἐξ αὐτῶν ὁ Ὀνώριος ἔλαβε τὴν Δύσιν, ὁ Ἀρ-
κάδιος τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ διαίρεσις αὐτὴ ἦτο ἡ τελευταία. Ἀπὸ τότε τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικὸν κράτος δὲν ἠνώθησαν πλέον. Καὶ τὸ μὲν δυτικὸν κατεστράφη, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς, ἐνῶ τὸ ἀνατολικὸν ἔζησεν ἀκόμη χίλια περίπου ἔτη καὶ ἔλαβε σημαντικώτατον μέρος εἰς τὴν ἱστορίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Η ΜΕΓΑΛΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

Ο ΒΑΡΒΑΡΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Ἐξω τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἔζων πολυάριθμοι λαοί, τοὺς ὁποίους οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμαζον μὲ κοινὸν ὄνομα βαρβάρους. Ἐπὶ πολὺν καιρὸν οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἦσαν ἀπολίτιστοι καὶ δὲν εἶχον καμμίαν ὀργάνωσιν οὔτε δύναμιν ἀξιόλογον. Τὸν τελευταῖον καιρὸν ὅμως μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ρωμαίων ἤρχισαν νὰ ἀναπτύσσωνται ἐπικινδύνως. Ὑστεροῦν ἀκόμη εἰς γνώσεις καὶ ἰκανότητας οἱ βάρβαροι, ἀλλ' εἶναι ὀρμητικοὶ καὶ τολμηροί.

Εἰς τὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι σχεδὸν χωρὶς διακοπὴν ἀπλώνονται ἀπὸ τὴν Ὀλλανδίαν μέχρι τῶν ὀρέων τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, δηλ. τῆς Μογγολίας, ἔζων κατὰ τὸν 4ον μ. Χ αἰῶνα τρεῖς μεγάλα ὁμοεθνεῖα, οἱ Γερμανοί, οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Μογγόλοι.

Οἱ Γερμανοί, οἱ ὁποῖοι ἐγειτόνευον ἀμέσως μὲ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, ἦσαν ἀρκετὰ γνωστοὶ ἀπὸ τοὺς πολέμους τῶν ἐναντίων τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Τὸν 4ον αἰῶνα ἐξετείνοντο ἀπὸ τὴν Ὀλλανδίαν μέχρι τῆς Σκανδιναβικῆς χερσονήσου πρὸς βορρᾶν καὶ μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου πρὸς νότον. Οἱ κυριώτεροι γερμανικοὶ λαοὶ ἦσαν οἱ Βησιγότθοι, οἱ Ὄστρογότθοι, οἱ Βάνδαλοι, οἱ Λομβαρδοί, οἱ Σάξονες, οἱ Φράγκοι.

Οἱ Σλάβοι ἐξετείνοντο ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἀνατολικὴν Γερ-

μανίαν μέχρι τῶν Οὐραλίων ὄρέων. Ἦσαν ὅμως ἀκόμη πολὺ καθυστερημένοι, πτωχοὶ χωρικοί, χωρὶς στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ὀργάνωσιν.

Γερμανοὶ καὶ Σλάβοι ἀνήκον εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν ὁμοεθνίαν τῆς Λευκῆς φυλῆς, ἦσαν ἄνθρωποι μεγαλόσωμοι, λευκοὶ καὶ ξανθοί, μὲ πολλὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς ἰκανότητας, αἱ ὁποῖαι ἀνεπτύχθησαν ἀργότερα καὶ ἔκαμαν αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους λαοὺς τοῦ κόσμου.

Οἱ **Μογγόλοι** ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἀπὸ παλαιότατων χρόνων εἰς τὴν Ἀσίαν εἰς τὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἀνατολικῶς τῆς Κασπίας θαλάσσης, εἰς τὸ σημερινὸν Τουρκεστάν.

Ἄνῃκον εἰς τὴν Κιτρίνην φυλὴν καὶ ἦσαν ἄνθρωποι μικρόσωμοι μὲ ἐξωγκωμένας παρειάς, μικροὺς ὀφθαλμοὺς καὶ χρῶμα ὠχροκίτρινον. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔζων ἀκόμη νομαδικὴν ζωὴν, εἶχον ὅμως μάθει τέχνας, ἐπιδίδοντο εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ ἦσαν στοιχεῖον ἀνήσυχον.

Κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας ἐξῆλθον διάφοροι λαοὶ ἀπὸ τὸ Τουρκεστάν, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐγκατεστάθησαν εἰς διαφόρους χώρας καὶ ἐσχημάτισαν διάφορα κράτη.

ΟΙ ΒΑΡΒΑΡΟΙ ΕΙΣΕΡΧΟΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ

Οἱ γερμανικοὶ λαοί, ὅπως γνωρίζομεν, ἦσαν πάντοτε ἀπειλὴ κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Μὲ τὸν καιρὸν δὲν ἔπαυσαν νὰ αὐξάνωνται καὶ νὰ προοδεύουν εἰς τὰ πολεμικὰ, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία εἶχεν ἀρχίσει νὰ παρακμάζη. Δὲν διέθετε πλέον ἀφθονὰ χρήματα, ὅπως ἄλλοτε, οὔτε στρατὸν ἰσχυρόν. Αἱ λεγεῶνες δὲν εἶχον τὴν παλαιὰν μαχητικότητα καὶ ἀπετελοῦντο ἀπὸ ξένους μισθοφόρους, ἰδίως Γερμανούς. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου μ. Χ. αἰῶνος εἶχον ἀρχίσει νὰ κάμνουν κατὰ καιροὺς ἐπιδρομὰς ἐναντίον τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἀπὸ τὸ τέλος ὅμως τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος οἱ Γερμανοὶ ἤρχισαν νὰ εἰσβάλλουν συχνότερον εἰς τὰς χώρας τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισε περίοδος ἐπιδρομῶν καὶ ἀνα-

στατώσεων, τὰς ὁποίας ὀνομάζουσι εἰς τὴν ἱστορίαν Μεγάλην μετανάστευσιν τῶν λαῶν.

Ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς μετακινήσεως αὐτῆς τῶν γερμανικῶν λαῶν ἦτο ἡ αὐξησις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἔλλειψις ἀρκετῆς γῆς πρὸς καλλιέργειαν εἰς τὴν χώραν των, τὴν ὁποίαν ἐσκέπαζον τότε ἐκτεταμένα δάση καὶ ἀπέραντα ἔλη.

Αὐτὸ ἠνάγκασε τοὺς Γερμανοὺς νὰ μεταναστεύσουν ἐκτὸς τῆς χώρας των καὶ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ἰσχυρὰ γερμανικὴ φυλὴ τῶν Γότθων εἶχε προχωρήσει νοτιώτερον μέχρι σχεδὸν τοῦ Εὐξείνου καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς σημερινῆς νοτίου Ρωσσίας καὶ Ρουμανίας εἶχον ἰδρῦσει δύο σημαντικὰ κράτη, τῶν Βησιγότθων καὶ Ὀστρογότθων, δηλαδή δυτικῶν καὶ ἀνατολικῶν Γότθων. Τὴν ὥθησιν ὅμως τῆς μεταναστεύσεως ἔδωκεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς ἡ ἐμφάνισις εἰς τὴν Εὐρώπην τῶν Οὐννων.

Οἱ Οὐννοι ἦσαν κλάδος τῆς μογγολικῆς φυλῆς καὶ ἤδη ἀπὸ τὸν 1ον π. Χ. αἰῶνα εἶχον ἀρχίσει νὰ εἰσδύουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὸ δεῦτερον ὅμως ἡμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος μ. Χ. ἡ διείσδυσις αὐτῆ ἔλαβε μορφήν βιαίας ἐπιδρομῆς. Οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς παραβάλλουσι τὴν προέλασιν τῶν Οὐννων μὲ θύελλαν καὶ θείαν μάστιγα.

Εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ἔκαμαν τρομερὰν ἐντύπωσιν οἱ ἄγριοι αὐτοὶ Μογγόλοι, ὅταν πρωτοεμφανίσθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἦσαν νομάδες καὶ κατοικίας εἶχον τὰς ἀμάξας των. Ἀπὸ μικρὰν ἡλικίαν ἔκαιον τὸ πρόσωπόν των μὲ ἀναμμένον σίδηρον καὶ διὰ τοῦτο εἶχον ἀποκρουστικὴν φυσιογνωμίαν. Ἐτρωγον ρίζας δένδρων καὶ ὠμὸν κρέας καὶ ἐνεδύοντο μὲ δέρματα αἰγός. Ἦσαν ὀρμητικοὶ πολεμισταί, κυρίως ἵππεῖς, καὶ ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ τόξα.

Οἱ Οὐννοι ἐπροχώρησαν πρὸς δυσμὰς καὶ περὶ τὰ 350 μ.Χ. ἔφθασαν εἰς τὴν νότιον Ρωσσίαν. Ἐκεῖ συνήντησαν τοὺς Γότθους. Οἱ Ὀστρογότθοι ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἐνῶ οἱ Βησιγότθοι ἠναγκάσθησαν νὰ περάσουν τὸν Δούναβιν καὶ νὰ καταφύγουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἡ εἴσοδος τῶν Γότθων εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ἔδωκε τὸ σὺνθημα εἰς μεγάλην κίνησιν τῶν γερμανικῶν λαῶν. Οἱ γερ-

μανικοί λαοί από διάφορα σημεία εισήλθον εις τὴν αὐτοκρατορίαν. Τὸ ἔργον τῆς Ρώμης, ἡ εἰρήνη καὶ ἡ τάξις, κατεστράφησαν καὶ ἐπηκολούθησε φοβερὰ θύελλα, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἀλλάξῃ τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου.

ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΒΗΣΙΓΟΤΩΝ. ΑΛΑΡΙΧΟΣ

Οἱ Βησιγόθοι ἔλαβον τὴν συγκατάθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ περάσουν τὸν Δούναβιν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Κάτω Μοισίαν, σημερινὴν Βουλγαρίαν. Ἄλλὰ ἀπὸ φίλοι καὶ σύμμαχοι ἔγιναν ἐπικίνδunami ἐχθροί. Ἦρχισαν νὰ λεηλατοῦν τὴν χώραν καὶ νὰ προελαύνουσι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐνίκησαν πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰς τὴν Θράκην ἓνα στρατὸν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς Οὐάλεντος, ὁ ὁποῖος καὶ ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην (378 μ.Χ.). Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως ἔστειλε τότε τὸν στρατηγὸν Θεοδοσίον, τὸν ὁποῖον διώρισεν αὐγούστον. Ὁ Θεοδοσίος μὲ τὴν στρατηγικὴν καὶ διπλωματικὴν ἰκανότητά του κατάρθωσε νὰ εἰρηνεύσῃ τοὺς Γότθους καὶ τοὺς ἐπέτρεψε νὰ κατοικήσουσι ὀριστικῶς εἰς τὴν Μοισίαν καὶ νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας ὅμως τοῦ Ἀρκαδίου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοδοσίου, ἔγινε νέα καὶ μεγάλη ἐξέγερσις τῶν Γότθων. Αὐτὴν τὴν φορὰν εἶχον ἐπὶ κεφαλῆς ἓνα νεαρὸν καὶ ὀρμητικὸν ἀρχηγόν, τὸν Ἀλάριχον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκπαιδευθῆ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ Γότθοι ἀνύψωσαν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀσπίδος καὶ τὸν ἀνεκήρυξαν βασιλέα καὶ ὁ Ἀλάριχος ἐφιλοδόγησε νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ γίνῃ αὐτοκράτωρ. Ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέτυχεν, ἀλλ' οἱ Γότθοι διέσχισαν τὴν Βαλκανικὴν καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Πελοποννήσου. Ἡ διάβασις των συνωδεύετο ἀπὸ καταστροφάς. Ἰδίως θλιβεράς ζημίας ἐπροξένησαν εἰς τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Ὁ περίφημος ναὸς τῆς Δήμητρος εἰς τὴν Ἐλευσίνα ἔπαθε μεγάλας καταστροφάς καὶ ἐφονεύθη ὁ τελευταῖος ἱερεὺς τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων. Τὰς Ἀθήνας ἐσεβάσθη ὁ Ἀλάριχος, οἱ δὲ

Ἄθηναῖοι ἔσπευσαν νὰ προσφέρουν εἰς τὸν ἐπιδρομέα πολῦτιμα δῶρα. Ἄλλὰ ἤλθε τότε εἰς βοήθειαν στρατὸς ἀπὸ τὴν Δύσιν. Ὁ Ὀνώριος ἔστειλε τότε τὸν στρατηγὸν τοῦ **Στελίχωνα** μὲ στόλον καὶ στρατόν, ὁ ὁποῖος ἠνάγκασε τὸν Ἀλάριχον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Γότθοι ἔμειναν ἓνα διάστημα εἰς τὰ μέρη τῆς σημερινῆς Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας.

ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΕΙΣΕΡΧΟΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΡΩΜΑΪΚΗΝ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ

Ὁ Ἀλάριχος ὅμως δὲν ἠσύχασεν. Αὐτὴν τὴν φορὰν ἐστράφη ἐναντίον τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπροχώρησεν ἕως τὴν πεδιάδα τοῦ Πάδου. Ἐκεῖ τὸν ἀπέκρουσε πάλιν ὁ Στελίχων, ἀλλὰ, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτό, ἠναγκάσθη νὰ ἀποσύρῃ στρατεύματα ἀπὸ τὸν Ρῆνον. Τότε διάφοροι γερμανικοὶ λαοί, Βάνδαλοι, Σουῆβοι, Βουργούνδιοι, Φράγκοι κ. ἄ., ἐπειδὴ δὲν συνήνησαν σοβαρὰν ἀντίστασιν εἰς τὰ σύνορα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἐπέρασαν τὸν Ρῆνον, ἐξεχύθησαν εἰς τὰς χώρας αὐτοῦ καὶ κατέλαβον τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας μέχρι τῆς Ἰταλίας. Τοιοῦτοτρόπως οἱ γερμανικοὶ λαοὶ κατέλυσαν τὸ ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας Δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Στελίχων ἐδολοφονήθη, οἱ δὲ Γότθοι κατάρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὸν ρωμαϊκὸν στρατόν, εἰσῆλθον εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐληηλάτησαν αὐτὴν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας (410 μ.Χ.). Τὸ γεγονός αὐτὸ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, διότι πρώτην φορὰν ἔπειτα ἀπὸ 800 ἔτη ξένοι βάρβαροι ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσαν τῆς οἰκουμένης. Ὁ Ἀλάριχος ἐν τῷ μεταξύ ἀπέθανεν, οἱ δὲ Βησιγότθοι ἔκαμαν εἰρήνην μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης, ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἴδρυσαν κράτος εἰς τὴν νότιον Γαλασίαν. Ἀπ' ἐκεῖ ἐξέτειναν τὸ κράτος των εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς.

Αὐτὴ ἦτο ἡ μεγάλη ἐπιδρομὴ τῶν Γόθων, ἡ ὁποία, ἐνῶ ἐπέφερε τόσας καταστροφὰς εἰς τὴν Δύσιν, μικρὰς μόνον ζημίας ἐπροξένησεν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ρωμαϊκὸν κράτος.

ΟΙ ΒΑΝΔΑΛΟΙ ΙΔΡΥΟΥΝ ΚΡΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗΝ

Μεταξύ τῶν γερμανικῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον περάσει τὸν Ρῆνον καὶ εἰσηλθον εἰς τὰς χώρας τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἦσαν καὶ οἱ Βάνδαλοι. Αὐτοὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Γαλατίαν, ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ νότια αὐτῆς, ὅπου ἐσχημάτισαν κράτος Βανδαλικόν.

Μετ' ὀλίγον ὁ ἀρχηγός των Γενζέριχος (427 - 477), ὁ ὁποῖος ἦτο ἡγεμὼν σκληρός, ἀλλὰ πολὺ ἐπιτήδειος, ὠδήγησε τοὺς Βανδάλους ἀπὸ τὸ στενὸν τοῦ Γιβραλτάρ εἰς τὴν εὐφορον ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀφρικῆς. Ὅλαι αἱ πόλεις παρεδόθησαν ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης εἰς τοὺς Βανδάλους καὶ ὁ Γενζέριχος ἐκυρίευσε τέλος τὴν Καρχηδόνα τὸ 439 μ.Χ. Κατόπιν κατεσκεύασεν ἰσχυρὸν στόλον, ἐκυρίευσε τὰς νήσους Βαλεαρίδας, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Κορσικὴν, ἵδρυσεν ἐκτεταμένον κράτος καὶ ἐκυριάρχησεν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ ἤρχισε νὰ λεηλατῇ τὰ παράλια.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΟΥΝΝΩΝ. ΑΤΤΙΛΑΣ

Οἱ Οὔννοι, καθὼς εἶδομεν, τὸ 350 μ.Χ. περίπου ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν σημερινὴν Νότιον Ρωσίαν, ἐπροχώρησαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ μέγα βαρβαρικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τὸν Εὐξεινον Πόντον μέχρι τῆς Γερμανίας καὶ ἐξουσίαζε διαφόρους σλαβικοὺς καὶ γερμανικοὺς λαοὺς. Ὁ σημαντικώτερος βασιλεὺς τῶν Οὔννων ἦτο ὁ Ἀτίλας.

Ὁ Ἀτίλας (434 - 453) ἂν καὶ ἦτο ἀγράμματος, κατῴρθωνε νὰ κυβερνᾷ πολὺ καλὰ τὸ κράτος του. Ἦτο τρομερὸς πολεμιστῆς καὶ συγχρόνως πονηρὸς διπλωμάτης. Ἐγνώριζε τὴν τέχνην νὰ προσελκύῃ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπακοὴν τῶν πολεμικῶν ἀρχηγῶν. Τὴν πρωτεύουσάν του εἶχεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, εἰς ἓνα παραπόταμον τοῦ Δουνάβεως Τισίαν, σήμερον Τάϊς. Ἐκεῖ εἶχε κτίσει τὰ περίφημα ξύλινα ἀνάκτορά του. Ἡ αὐλή του ἦτο πολυτελεστάτη, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἔζη βίον πολὺ ἀπλοῦν καὶ εἰς τὰ συμπόσια ἐνῶ οἱ ξένοι ἔτρωγον μὲ

ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ σκεύη, αὐτὸς μετεχειρίζετο ξύλινα. Ὁ Ἀτίλας ἔγινε περίφημος διὰ τὴν σκληρότητά του. Σειραὶ ἀπὸ κεφαλᾶς τῶν φονευθέντων ἐχθρῶν ἐστόλιζον τὴν εἴσοδον τῶν ἀνακτόρων του καὶ εἰς τὰς ἐπιδρομάς του ἔκαμνε τρομερὰς καταστροφάς. Διὰ τοῦτο οἱ ἱστορικοὶ τὸν ὠνόμασαν θείαν μάστιγα.

ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ ΤΩΝ ΟΥΝΝΩΝ

Ὁ Ἀτίλας προσέβαλε πρῶτον τὸ Ἀνατολικὸν κράτος. Τὰ στρατεύματά του ἐπέρασαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐπλημμύρησαν εἰς τὰς πλουσίας χώρας τοῦ κράτους. Ἐβδομήκοντα πόλεις μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Κωνσταντινουπόλεως μετεβλήθησαν εἰς σωροὺς ἐρείπιων καὶ ὅλη ἡ ἑλληνικὴ χερσόνησος ἦτο εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βαρβάρων. Ὁ τότε αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος Β΄ ἠναγκάσθη νὰ πληρώσῃ μέγα χρηματικὸν ποσὸν καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι κατ' ἔτος θὰ στέλλῃ δῶρα καὶ χρήματα εἰς τὸν Ἀτίλαν. Οἱ Οὔννοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χώρα τῶν φορτωμένοι ἀπὸ λάφυρα.

Κατόπιν ὁ Ἀτίλας ἐστράφη πρὸς τὴν Δύσιν. Αὐτοκράτωρ τότε τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἦτο ὁ Βαλεντινιανός. Ὁ Ἀτίλας ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τὴν ἀδελφὴν του Ὀνωρίαν εἰς γάμον καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ κράτους ὡς προῖκα. Ὁ αὐτοκράτωρ ἠρνήθη καὶ ὁ Ἀτίλας τὸ 450 μ.Χ. ὀδηγῶν 500 χιλ. βαρβαρικὸν στρατόν, Οὔννους, Γερμανοὺς κλπ., ἀνήλθε παραλλήλως τοῦ Δουνάβεως, ἐπέρασε τὸν Ρῆνον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Γαλατίαν. Πανταχοῦ ἐσκόρπιζε τὸν φόνον καὶ τὴν καταστροφὴν. Πόλεις σημαντικαὶ μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια, οἱ Παρίσιοι ἐκινδύνευον.

Ὁ Ἀτίλας ἐπολιόρκησε τὴν μεγάλην πόλιν Ὀρλεάνην, ἡ ὁποία ἦτο καλῶς ὠχυρωμένη καὶ κατῶρθωσε νὰ ἀντισταθῇ, ἕως ὅτου ἔφθασαν αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες, τὰς ὁποίας ἐνίσχυσαν οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν Γαλατίαν Γερμανοί, δηλ. Φράγκοι, Βουργούνδιοι, Βησιγότθοι, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ περιφήμου στρατηγοῦ Ἀετίου. Ἡ τρομερὰ σύγκρουσις με-

ταξὺ τῶν δύο κολοσσιαίων στρατῶν ἔγινεν εἰς μίαν μεγάλην πεδιάδα τῆς Β. Γαλλίας, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Καταλαυνικά πεδία (Καμπανία Γαλατίας, σήμερον Châlons sur Marne). Οἱ βάρβαροι ἐπολέμησαν μετ' ἐμάν και ἡ μάχη ἔλαβεν ὄψιν φοβερᾶς σφαγῆς και 160 χιλ. νεκροὶ ἐκάλυψαν τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Εἰς τὸ τέλος ὄμως ὑπερίσχυσαν οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον καλύτερον τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Ὁ Ἀττίλας ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀλλὰ παρέλαβε μαζί του ὄλα τὰ λάφυρα. Ἡ περίφημος αὐτὴ μάχη, ἡ ὁποία ἦτο ἡ μεγαλύτερα ἔως τότε εἰς τὴν Δ. Εὐρώπην, ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Μάχη τῶν Ἐθνῶν (451).

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ἀττίλας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν και ἐκυρίευσε τὴν πόλιν Ἀκυληίαν, ἡ ὁποία εὐρίσκετο εἰς τὸ βάθος τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Οἱ κάτοικοι, ἔντρομοι, ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς μικρὰς νήσους εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πάδου ποταμοῦ και ἐκεῖ ἔκτισαν νέαν πόλιν, ἡ ὁποία ἀκμάζει μέχρι σήμερον και φέρει τὸ ὄνομα Βενετία (452).

Ὁ Ἀττίλας ἦτο ἔτοιμος νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Ρώμης, ἀλλ' αἰφνιδίως ἔσταμάτησε και ἐπέστρεψεν εἰς τὸ κράτος του. Διηγούονται, ὅτι ὁ Πάπας Λέων Α' ἦλθεν εἰς συνάντησίν του και κατῶρθωσε μετ' χρήματα νὰ τὸν πείσῃ νὰ μὴ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ρώμης. Μετὰ ἔν ἔτος (453) ὁ Ἀττίλας ἀπέθανε και τὸ ἀπέραντον κράτος τῶν Οὐννων διελύθη.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (476)

Μετὰ τὴν τελευταίαν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἀττίλα οἱ γερμανικοὶ λαοὶ κατέλαβον ὀριστικῶς τὰς ἔξω τῆς Ἰταλίας ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας και ἴδρυσαν γερμανικὰ κράτη. Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ και εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ ἐξουσία τοῦ αὐτοκράτορος ἐξησθένησε πολὺ και ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν μισθοφορικῶν στρατευμάτων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν βάρβαροι. Αὐτοὶ ἀνεβίβαζον εἰς τὸν θρόνον ἰδι-

κούς των εὐννοουμένους ἢ τοὺς γραμματεῖς των, ἐνῶ τὸ κράτος ἐκυβέρνηων πραγματικῶς οἱ ἴδιοι.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ὄνομα τῆς Ρώμης καὶ οἱ θησαυροὶ τῆς προσείλκυον νέους ἐπιδρομεῖς. Τὸ 455 οἱ Βάλδαλοι τῆς Ἀφρικῆς μὲ τὸν Γενζέριχον ἦλθον μὲ πλοῖα εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Ρώμην.

Ὁ Γενζέριχος ἐλήστευσε συστηματικῶς τὴν πόλιν καὶ μετεκόμισεν εἰς τὰ πλοῖα του τὰ κοσμήματα τῶν ἀνακτόρων, τὰ πολύτιμα ἀγάλματα τοῦ Καπιτωλίου, τὰ ἱερά σκεύη τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ πᾶν ὅ,τι πολύτιμον ὑπῆρχεν εἰς τὴν πόλιν. Κατόπιν οἱ Βάνδαλοι κατέστρεψαν μὲ ἀγριότητα ὅλα τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Ἀπὸ τότε ἡ λέξις βανδάλισμος σημαίνει τὴν βάρβαρον καταστροφὴν ἔργων ἀξίας. Κατόπιν ὁ Γενζέριχος ἀνεχώρησεν, ἀφοῦ παρέλαβε μαζί του χιλιάδας αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους ἐπώλησεν ὡς δούλους.

Ἄλλ' ἡ δύναμις τῶν αὐτοκρατόρων εἶχε καταντῆσει σκιά. Νέα βαρβαρικὰ στίφη, κυρίως Γερμανοί, τὰ ὁποῖα ὠδήγει ὁ Ὀδόακρος, ἐπῆλθον ἐντὸς ὀλίγου κατὰ τῆς Ἰταλίας. Ὁ Ὀδόακρος ἐξεθρόνισε τὸν τελευταῖον αὐτοκράτορα Ρωμύ- 476 λον, τὸν ὁποῖον σκωπτικῶς ὠνόμαζον Αὐγουστύλον, καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν ἐξουσίαν (476). Ἀπὸ τότε ἔπαυσαν Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες νὰ κυβερνοῦν τὴν Ἰταλίαν καὶ τὸ ἔτος 476 θεωρεῖται ὡς τὸ τέλος τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους.

Βραδύτερον, τὸ 493, τὸ κράτος τοῦ Ὀδοάκρου εἰς τὴν Ἰταλίαν κατέλυσαν οἱ Ὀστρογότθοι, τῶν ὁποίων ὁ ἀρχηγὸς Θεοδώριχος εἶχε μείνει πολλὰ ἔτη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς ὁμηρος εἰς τὴν νεότητά του καὶ ἔλαβεν ἑλληνικὴν ἀνατροφὴν. Ἦτο ἡγεμὼν ἐξαιρετός καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡ Ἰταλία εἶδε πάλιν ἡμέρας εὐτυχίας.

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Τοιοῦτοτρόπως τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος κατεποντίσθη εἰς τὴν θύελλαν τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ Ἀνατολικὴ

ὅμως αὐτοκρατορία ἔδειξεν ἀντοχήν, κατώρθωσε νὰ σωθῆ καὶ διατηρήθῃ ἀκόμη 1000 ἔτη.

Ἄλλὰ τὰ μεγάλα γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν κατὰ τὰ ἔτη αὐτά, ἥλλαξαν τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου. Τὸ ἔτος 476 θεωρεῖται ὡς σπουδαῖος σταθμὸς εἰς τὴν ἱστορίαν, ὡς τὸ τέλος τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἦτοι τοῦ ἀρχαίου κόσμου, καὶ ἀρχὴ νέας περιόδου, τὴν ὁποῖαν ὀνομάζουν Μέσους ἢ Μεσαιωνικοὺς χρόνους.

Εἰς τὴν Δύσιν ἀπὸ τὴν κατάλυσιν τῆς Δυτικῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας προήλθον πολλὰ μικρά, ἰδίως γερμανικὰ κράτη. Ἄλλ' ἐξηκολούθησε νὰ ἐπικρατῆ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κρατῶν καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ λατινικὴ γλῶσσα. Εἰς τὴν Ἄνατολὴν διατηρήθη μεγάλη αὐτοκρατορία, ἡ ὁποῖα ἔλαβεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἑλληνικὸν χαρακτήρα. Κράτος καὶ ἐκκλησία ἐδέχθησαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποῖα ἔγινεν ἢ γλῶσσα τῆς παιδείας καὶ τῆς ἐπιστήμης δι' ὅλους τοὺς λαοὺς ἀπὸ τοῦ Δουβάβεως μέχρι τοῦ Εὐφράτου.

Τοιοῦτοτρόπως Ἄνατολὴ καὶ Δύσις ἀπετέλεσαν δύο διαφορετικοὺς κόσμους. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δυτικοῦ Κράτους ἢ Ἄνατολὴ ἀπέκτησε τὴν αὐτοτέλειάν της καὶ ἀνέπτυξεν ἰδικὸν της βίον καὶ ἰδικὸν της πολιτισμόν. Τὸ νέον αὐτὸ κράτος οἱ ἱστορικοὶ ὀνομάζουν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, διότι ἡ πρωτεύουσά του Κωνσταντινούπολις ἔκειτο εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου, ἢ Ἑλληνικὴν Μεσαιωνικὴν αὐτοκρατορίαν, διότι εἰς αὐτὴν ἐπεκράτησαν οἱ Ἕλληνας καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

ΟΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

ΑΡΚΑΔΙΟΣ (395-408)

Μετά τὴν ὀριστικὴν διαίρεσιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδοσίου, ὁ εἷς ἐκ τῶν υἱῶν του, ὁ Ἀρκάδιος, ἔλαβε τὸ Ἀνατολικὸν τμήμα. Τὸ τμήμα αὐτὸ περιελάμβανε τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Σάβου πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Ταινάρου καὶ ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Αἴγυπτον μὲ τὴν Κυρηναϊκὴν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Παλαιστίνην, Ἀραβίαν, Συρίαν, Μεσοποταμίαν, μέρος τῆς Ἀρμενίας εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἶχε πληθυσμὸν κατὰ τὸ ἔτος 395 μ. Χ. περίπου 65 ἑκατομ., ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἥμισυ περίπου κατῴκει τὴν Μ. Ἀσίαν.

Ὁ Ἀρκάδιος, ἦτο 18 ἐτῶν, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον καὶ διὰ τοῦτο ἐπετρόπευεν αὐτὸν ὁ Ρουφῖνος καὶ κατόπιν ὁ Εὐτρόπιος, ἄνθρωπος διεφθαρμένος, ὁ ὁποῖος κυρίως ἐκυβέρνησα τὸ κράτος μαζί μὲ τὴν σύζυγον τοῦ αὐτοκράτορος Εὐδοξίαν, κόρην ἑνὸς φράγκου στρατηγοῦ.

Δύο ἀξιωματιμώμεντα γεγονότα συνέβησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρκαδίου. Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦς ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῆ τὸν ἄτακτον βίον τοῦ Εὐτροπίου καὶ

καὶ τῆς Εὐδοξίας καὶ δημοσίᾳ ἐπετίθετο ἐναντίον αὐτῶν. Ἄλλ' ἔπεσε θῦμα τῆς ὀργῆς τῶν, ἐξωρίσθη καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν ἐξορίαν ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ τὰς στερήσεις.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας ἐπίσης τοῦ Ἀρκαδίου, ὅπως εἶδομεν, ὁ Ἀλάριχος καὶ οἱ Βησιγότθοι ἔκαμαν τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν κατὰ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφάς.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Β΄ Ο ΜΙΚΡΟΣ (408-450)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρκαδίου ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Θεοδόσιος Β΄, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Μικρὸς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πάππον του Θεοδόσιον τὸν Μέγαν. Ἦτο τότε μόλις ὀκτῶ ἐτῶν καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐπετρόπευεν ὁ Ἀνθέμιος, ἄνθρωπος ἠθικὸς καὶ σπουδαῖος πολιτικός. Ἄλλὰ ἀπὸ τὸ 415 ἀνέλαβε τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ Θεοδοσίου ἡ ἀδελφὴ του Πουλχερία, γυνὴ φίλαρχος καὶ φιλόδοξος, ἡ ὁποία κατῴρθωσε νὰ γίνῃ αὐγούστα, δηλαδὴ αὐτοκράτειρα, καὶ νὰ κυβερνᾷ αὐτὴ τὸ κράτος. Τὸν Θεοδόσιον ἐφρόντισε νὰ ἀπασχολῇ μὲ ζητήματα θρησκευτικά, μὲ διασκεδάσεις, ἱππασίαν, ζωγραφικὴν καὶ πλαστικὴν, διὰ νὰ μὴ λάβῃ ποτὲ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους.

Ἐπίσης τὸν ὑπάνδρευσε μὲ μίαν ὡραίαν Ἀθηναίαν κόρην, θυγατέρα τοῦ φιλοσόφου Λεοντίου, τὴν Ἀθηναΐδα, ἡ ὁποία ἔγινε χριστιανὴ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Εὐδοκία. Ἡ Εὐδοκία εἶναι ἡ πρώτη Ἑλληνίς αὐτοκράτειρα, ἡ ὁποία εἰσήγαγεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰς ἐλληνικὰς συνηθείας.

Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Εὐδοκίας ἰδρῦθη τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μεγάλη Σχολή, εἶδος Πανεπιστημίου, τὸ Πανδιδακτήριον, ὅπως ὠνομάσθη. Εἰς αὐτὸ ἐδιδάσκετο ἐκτὸς τῆς Λατινικῆς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ φιλοσοφία, ἡ ρητορεία καὶ τὸ δίκαιον. Εἶχε τριάκοντα καθηγητάς. Ἀπὸ τότε ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὸ κράτος ἀρχίζει νὰ θεωρεῖται γλῶσσα ἐπίσημος, ὅπως ἡ Λατινική.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου Β' οἱ Οὐνοὶ ὑπὸ τὸν Ἄτιλαν ἔκαμαν τὴν γνωστὴν ἐπιδρομὴν κατὰ τοῦ κράτους. Ἦναγκάσθη ἡ Πουλχερία νὰ πληρώσῃ μεγάλην χρηματικὴν ἀποζημίωσιν καὶ μόνον τοιοῦτοτρόπως κατέπεισε τὸν Ἄτιλαν νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ἐπὶ τοῦ Θεοδοσίου Β' ἐκτίσθησαν τὰ περίφημα τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ὁποῖα ὠνομάσθησαν Θεοδοσιανά, διὰ νὰ διακρίνονται ἀπὸ τὸ παλαιὸν τεῖχος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου (413). Τὰ τεῖχη αὐτὰ ἤρχιζον ἀπὸ τὴν θάλασσαν τῆς Προποντίδος καὶ κατέληγον εἰς τὸν Κεράτιον Κόλπον. Βραδύτερον ἔγιναν διπλᾶ καὶ τριπλᾶ καὶ ἔσωσαν πολλάκις τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ ἐπικινδύνους ἐπιδρομᾶς.

Ἐπίσης τὸ κράτος καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐτάραξε καὶ μία νέα αἵρεσις, τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νεστορίου. Αὐτὸς ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία δὲν εἶναι μήτηρ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπομένως ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι Θεός. Ἔγινε τότε ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος εἰς τὴν Ἔφεσον (431), ἡ ὁποία κατεδίκασε τὸν Νεστόριον καὶ τοὺς ὁπαδοὺς του.

ΠΟΥΛΧΕΡΙΑ ΚΑΙ ΜΑΡΚΙΑΝΟΣ (450-457)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδοσίου ἔμεινεν αὐτοκράτειρα ἡ Πουλχερία, ἡ ὁποία ἐνυμφεύθη καὶ ἀνηγόρευσε αὐτοκράτορα ἓνα γέροντα συγκλητικόν, τὸν **Μαρκιανόν**, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσεν ὀλίγα ἔτη καὶ μετὰ τὸν θάνατόν της (454).

Ὁ Μαρκιανὸς ἐκυβέρνησε μὲ πολλὴν σύνεσιν. Ὅταν ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν κυβέρνησιν, ἔπαυσε νὰ στέλλῃ εἰς τοὺς Οὐνοὺς τὰ χρηματικὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα εἶχον ὑποσχεθῆ νὰ δίδουν κατ' ἔτος. Ὁ Ἄτιλας ἔστειλεν ἀνθρώπους νὰ τὰ ζητήσῃ, ἀλλ' ὁ Μαρκιανὸς μὲ θάρρος ἀπήντησε: «*Τὰ χρηματικὰ δῶρα τὰ ἔχομεν μόνον διὰ τοὺς φίλους, διὰ τοὺς ἐχθροὺς ἔχομεν σίδηρον*». Ὁ Ἄτιλας ὅμως ἠτοιμάζετο τότε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Δύσεως καὶ δὲν εὗρηκεν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Μαρκιανόν.

Ἐπὶ τοῦ Μαρκιανοῦ νέα αἵρεσις ἐτάραττε τὴν ἐκκλησίαν.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Εὐτυχῆς ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλὰ μόνον Θεός, ἤρνεϊτο δηλ. τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἱρέσεως αὐτῆς ὠνομάσθησαν *Μονοφυσῖται*, διότι ἀνεγνώριζον μίαν μόνον φύσιν εἰς τὸν Χριστόν, τὴν θείαν. Ὁ Μαρκιανὸς συνεκάλεσε τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Χαλκηδόνα, ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ 451, καὶ κατεδίκασε τὴν αἴρεσιν. Οἱ Μονοφυσῖται ὅμως ἐπέμενον εἰς τὴν αἴρεσιν καὶ συχνὰ ἠνώχλουν τὸ κράτος.

ΛΕΩΝ Α' (457-474)

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Μαρκιανοῦ ἐξέλιπεν ἡ δυναστεία τοῦ Θεοδοσίου. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν μισθοφορικῶν στρατευμάτων καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς πανίσχυρος Γότθος Ἄσπαρ ἔδωκε τὸν θρόνον εἰς τὸν χιλιάρχον **Λέοντα Α'**. Πρῶτος ὁ Λέων ἐστέφη μεθ' ἑρρηκευτικὴν τελετὴν αὐτοκράτωρ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἀπὸ τότε τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος ἀπέκτησε κύρος ἑρρηκευτικόν. Ἔως τῶρα τὸν αὐτοκράτορα ἀηγόρευεν ὁ στρατός.

Ὁ Λέων ἐπειδὴ παρετήρησεν, ὅτι μεγάλην δύναμιν εἶχεν ἀποκτήσει εἰς τὸ κράτος ὁ Ἄσπαρ καὶ τὰ μισθοφορικὰ στρατεύματα, ἀπεφάσισε νὰ καταρτίσῃ νέον στρατὸν ἀπὸ ἐγχωρίους πολίτας. Ἐστρατολόγησε λοιπὸν τοὺς κατοίκους τῆς Ἰσαυρίας, ὀρεινῆς χώρας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, χωρικοὺς γενναίους καὶ πολεμικοὺς. Τοιοῦτοτρόπως κατηρτίσθη ἔθνικὸς στρατὸς καὶ ἡ δύναμις τῶν ξένων κατελύθη. Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἔγινεν ὁ Ζήνων, εἰς τὸν ὅποιον ὁ αὐτοκράτωρ ἔδωκεν ὡς σύζυγον τὴν κόρην του.

ΛΕΩΝ Β' (474). ΖΗΝΩΝ (474-491)

Τὸν Λέοντα Α' διεδέχθη ὁ ἐγγονὸς του, υἱὸς τοῦ Ζήνωνος, Λέων Β', ὁ ὅποιος προσέλαβεν ὡς συνάρχοντα καὶ τὸν πατέρα του Ζήωνα. Ὁ Λέων Β' ἀπέθανε μετὰ δεκάμηνον βασιλείαν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἔμεινεν ὁ **Ζήνων**.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ζήνωνος ἔγινε μεγάλη ἐπιδρομὴ τῶν Ὀστρογότθων ὑπὸ τὸν Θεοδώριχον. Ἄλλ' ὁ Ζήνων κατάρθωσε μὲ ἐπιτηδείας διαπραγματεύσεις νὰ πείσῃ τὸν Θεοδώριχον νὰ στραφῆ κατὰ τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνηα τότε, καθὼς γνωρίζομεν, ὁ ἀρχηγὸς διαφόρων βαρβάρων Ὀδοάρκος. Πραγματικῶς οἱ Ὀστρογότθοι μὲ τὸν Θεοδώριχον κατέλυσαν τὸ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ κράτος τοῦ Ὀδοᾶκρου (493).

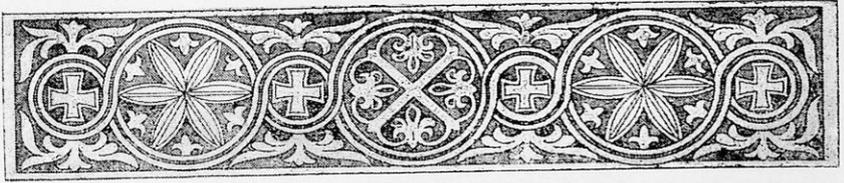
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Α' (491-518)—ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ζήνωνος τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν ὁ Ἀναστάσιος Α' ἀπὸ τὸ Δυρράχιον, ὁ ὁποῖος ἦτο γνωστὸς ὡς πεπειραμένος πολιτικός.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀναστασίου ἐμφανίζεται εἰς τὴν σκηνὴν τῆς ἱστορίας νέος λαός, οἱ Βούλγαροι. Οἱ Βούλγαροι ἦσαν μογγολικῆς καταγωγῆς, συγγενεῖς τῶν Οὐννων. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν νότιον Ρωσσίαν, εἰς τὰς χώρας τοῦ Βόλγα ποταμοῦ, καὶ πρώτην φορὰν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος εἶχον ἀρχίσει νὰ λεηλατοῦν τὰς βορείους ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν ἤρχισαν νὰ γίνωνται συχνότεραι καὶ περισσότερον ἐπικίνδυναι ἐπὶ τοῦ Ἀναστασίου. Πολλάκις μάλιστα ἔφθασαν ἀπειλητικοὶ μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Ἀναστάσιος, διὰ νὰ προφυλάξῃ τὴν πρωτεύουσάν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Βουλγάρων, ἔκτισε νέον τεῖχος, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Μέγα ἢ Ἀναστασιανὸν τεῖχος καὶ ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς πόλεως τοῦ Εὐξείνου Δέρκων μέχρι τῆς Σουλβρίας εἰς τὴν Προποντίδα. Ἰχνη τοῦ τείχους αὐτοῦ σφύζονται ἀκόμη καὶ σήμερον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀναστασίου ὁ στρατὸς ἐξέλεξε αὐτοκράτορα τὸν γηραιὸν καὶ ἀπαίδευτον ἀξιωματικὸν Ἰουστινὸν Α', ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχηγὸς τῆς σωματοφυλακῆς. Δι' αὐτοῦ ἀρχίζει νὰ βασιλεύῃ νέος βασιλικὸς οἶκος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ ΝΑ ΑΝΙΔΡΥΣΗΙ ΤΗΝ ΡΩΜΑΪΚΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ (527-565)

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶχε τακτοποιηθῆ καὶ ὀργανωθῆ ἄρκετὰ καλά, ὥστε εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βου αἰῶνος ἀνέδειξεν ἓνα ἀξιολογώτατον αὐτοκράτορα, τὸν Ἰουστινιανόν. Ὁ Ἰουστινιανὸς διεδέχθη τὸν θεῖον τοῦ Ἰουστίνου.

Ὁ Ἰουστίνος, ἂν καὶ ἦτο ἀγράμματος, ἐφάνη πολὺ συνειτὸς καὶ ἰκανὸς αὐτοκράτωρ. Ἰδίως ἔκαμε μεγάλας οἰκονομίας εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ κράτους καὶ κατάρθωσε νὰ ἀποταμιεύσῃ πολλὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη κατόπιν ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὴν ἔνδοξον βασιλείαν του.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Ἰουστίνου καὶ εἶχεν ἡλικίαν 37 ἐτῶν, ὅταν ὁ θεῖος του ἐγένετο αὐτοκράτωρ. Ὡστε ἦτο 45 ἐτῶν, ὅταν ὁ ἴδιος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον. Ἐλαβεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲν ῥωμαϊκὴν καὶ χριστιανικὴν μὲ τὴν φροντίδα τοῦ θεοῦ τοῦ Ἰουστίνου καὶ εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὸ μεγαλύτερον ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου. Ἦτο νοῦς φωτεινὸς καὶ χαρακτηριστὴ ἰσχυρὸς. Ἐνωρὶς εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην πείραν εἰς τὰ ζητήματα τοῦ κράτους καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεῖος του τὸν προσέλαβεν ὡς βοηθὸν καὶ συνεργάτην του. Ὡστε ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀρχίζει πραγματικῶς ἀπὸ τὸ 518 καὶ διήρκεσε περίπου ἡμισὺν αἰῶνα.

Ο Ιστορικός Προκόπιος διηγείται, ότι είχε μέτριον ανάστημα, ήτο μάλλον παχύς, στρογγυλοπρόσωπος και ξανθός. Ήτο οργανισμός Ισχυρότατος. Εργάζετο υπερβολικά, έτρωγεν όλίγον και έκοιμάτο πολύ όλιγώτερον. Διά τουτο τον ώνόμαζον άκοίμητον. Παρ' όλους τους μεγάλους κόπους και τας φροντίδας ό Ίουστινιανός απέθανεν εις ηλικίαν 83 έτων. Παρηκολούθει άγρύπνωσ όλα τά ζητήματα του κράτους και δέν ένεπιστεύετο αυτά εις τους ύπουργούς του.

Ο Ίουστινιανός είχε τό έξαιρετικόν προτέρημα νά διακρίνη τους ίκανούς ανθρώπους, τους όποιους προσελάμβανεν ώς συνεργάτας εις τά μεγάλα σχέδιά του. Τοιοϋτοι ήσαν ό περίφημος νομομάτης **Τριβωνιανός**, ό γενικός διοικητής της Κωνσταντινουπόλεως και ύπουργός των Οικονομικών **Ίωάννης Καππαδόκης**, ό όποιος με την οικονομικήν του ικανότητα έδωσεν εις τον Ίουστινιανόν τά οικονομικά μέσα νά κάμη τόσους μεγάλους πολέμους και τόσα άλλα ειρηνικά έργα, οι έκλεκτοί στρατηγοί **Βελισάριος** και **Ναρσής**, οι όποιοι με τας ένδόξους νίκας των κατά των βαρβάρων έλάμπρυναν την βασιλείαν του.

Ο Ίουστινιανός.

Είναι εικών κατά τό σύστημα των ψηφιδωτών από τον Άγιον Άπολλινάριον της Ραβέννας (Ίταλία). Άπεικονίζεται ό δραστήριος και μεγαλοϊδεάτης αυτοκράτωρ, του όποιου ή μορφή δεικνύει θέλησιν και άποφασιστικότητα.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Άλλ' έξαιρετική Ιδίως ήτο ή έκλογή της συζύγου του, της Θεοδώρας. Η Θεοδώρα ήτο κόρη άρκτοτρόφου του Ίπποδρό-

μου και κατ' αρχάς ἐβοήθει τὸν πατέρα της εἰς τὸ ἔργον του. Ὅταν τὴν ἐγνώρισεν ὁ Ἰουστινιανός, εἶχεν ἐγκαταλείψει τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ καὶ ἔζη βίον ἡσυχον ἐργαζομένη εἰς τὴν οἰκίαν της. Ὁ Ἰουστινιανός τὴν ἠγάπησε, τὴν ἐπροστάτευσε καὶ τέλος, ἐπειδὴ ἐξετίμησε τὰ μεγάλα της προτερήματα, τὴν ἐνυμφεύθη.

Ἡ Θεοδώρα εἶχεν ἐξαιρετικὰ προτερήματα, ἐνεργητικότητα, ἰσχυρὰν θέλησιν, μεγάλην κρίσιν καὶ ὀξυτάτην ἀντίληψιν. Πρώτη αὐτῆ ὡς αὐτοκράτειρα κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ τὴν θέσιν της πολὺ ὕψηλά. Οὐδέποτε ἔχανε τὸ θάρρος της καὶ εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις ἔδιδε σοφὰς συμβουλὰς εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Διὰ τοῦτο εἶχε μεγάλην ἐπιβολὴν ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν ἠγάπα ὑπερβολικὰ καὶ τὴν ἐσέβeto. Εἰς τὰς εἰκόνας πολλὰκις τὴν παριστάνουν μαζὶ μὲ τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Ἰουστινιανός τὴν ὠνόμαζε τὸ γλυκύτερον αὐτοῦ χάρμα.

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

Ὁ Ἰουστινιανός ὄνειρον τῆς ζωῆς του εἶχε νὰ ἀνασυστήσῃ τὴν ἀρχαίαν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλὰ διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ αὐτό, ἔπρεπε νὰ κατακτήσῃ τὰς χώρας τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, τὰς ὁποίας κατεῖχον τὴν ὥρην οἱ βάρβαροι. Διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιόν του αὐτὸ ὁ Ἰουστινιανός, εἰργάσθη μὲ ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα καὶ ἐφρόντισε νὰ ἐκλέξῃ τοὺς ἱκανοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι θὰ τὸν ἐβοήθουν εἰς αὐτό. Εἶχεν ὅμως νὰ παλαίσῃ μὲ πολλὰς δυσκολίας, πρὸ πάντων μὲ τὴν τάσιν τῶν ὑπηκόων του εἰς τὴν ἀπειθειαν. Χωρὶς αὐστηρὰν πειθαρχίαν δὲν ἐπιτυγχάνονται τὰ μεγάλα ἔργα. Διὰ τοῦτο ἡ πρώτη του φροντίς ἦτο νὰ στερεώσῃ εἰς τὸ κράτος του μίαν τάξιν καὶ πειθαρχίαν καὶ κατόπιν νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιόν του.

Τὰ πράγματα εἰς τὴν Δύσιν ἦσαν πολὺ εὐνοϊκά. Οἱ λαοὶ ἐκυβερνῶντο κακῶς ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, ἐμίσουν αὐτοὺς καὶ ἐπεθύμουν τὴν ἀνασύστασιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐκτὸς τούτου οἱ βάρβαροι δὲν εἶχον ἀξιόλογον στρατὸν καὶ δὲν ἦσαν

εις θέσιν νά ἀντιτάξουν σοβαράν ἀντίστασιν εἰς τὸν Ἰουστινιανόν. Ὁ στρατὸς τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ὁ ἀνώτερος τῶν χρόνων του, εἶχε τελειότερον ὄπλισμόν, ἀξιωματικούς πεπειραμένους καὶ διετήρει τὴν πολεμικὴν τέχνην τῶν ρωμαϊκῶν λεγεῶνων. Τὰ κράτη λοιπὸν τῶν Βανδάλων εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τῶν Ὀστρογόθων εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τῶν Βησιγόθων εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἦτο εὐκόλον νά καταλυθοῦν.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΕΡΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἐχρειάσθη ὁμως πρῶτον νά ἀποκρούσῃ μίαν περσικὴν ἐπιδρομήν. Ἀπὸ τὸ ἔτος 507, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου, οἱ Πέρσαι εὐρίσκοντο εἰς εἰρηνικὰς σχέσεις μὲ τὸ Βυζάντιον. Ὄταν ὁμως ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἰουστινιανός, οἱ Πέρσαι τὸ 527 εἰσέβαλον εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους καὶ ἤρχισαν τὸν πόλεμον. Ὁ Ἰουστινιανός ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Βελισσάριον, ὁ ὁποῖος τὸ 530 εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ἐνίκησε τὸν περσικὸν στρατὸν ἐκ 40 χιλ. Τὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων, τὸ ὁποῖον εἶχον ἀνασυστήσει οἱ Πέρσαι, ἔπαθε τελείαν καταστροφήν. Ἀπὸ τότε ἤρχισε νά γίνεται γνωστὸν τὸ ὄνομα τοῦ Βελισσαρίου καὶ νά αὐξάνῃ ἡ φήμη του ὡς στρατηγοῦ.

Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἀκόμη ὀλίγον καιρόν. Ἄλλ' ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἀποθανόντα βασιλεῖα τῶν Περσῶν **Χοσρόης Α'** ἔκλεισεν εἰρήνην μὲ τὸν Ἰουστινιανόν, ὁ ὁποῖος εὐχαρίστως τὴν ἐδέχθη, διότι εἶχεν ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν του κυρίως εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἠθέλε νά ἔχῃ τὰς δυνάμεις του ἐλευθέρας.

Η ΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΝΙΚΑ (532)

Ὄταν ὁ Ἰουστινιανός ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ὑπῆρχον πολλαὶ ἐσωτερικαὶ ἀνωμαλῖαι. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐδημιούργουν ἀληθινὴν ἀναρχίαν αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν Δήμων.

Ἀπὸ τὴν παλαιὰν Ρώμην εἶχεν ἔλθει καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ συνήθεια τῶν ἵπποδρομιῶν. Οἱ ἀγωνισταὶ ἐχωρί-

ζοντο εις ομάδας και διεκρίνοντο από τὸ χρώμα τῆς ένδυμασίας των. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχον ἐπικρατήσει δύο ομάδες, οἱ Πράσινοι και οἱ Βένετοι, δηλαδὴ κυανοῖ. Ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος μὲ πάθος ἠκολούθει εἰς τὸν ἵππόδρομον τοὺς ἀγῶνας, ἐχωρίσθη εἰς δύο κόμματα. Ἄλλοι ἐτάχθησαν μὲ τοὺς Πρασίνους και ἄλλοι μὲ τοὺς Βενέτους. Αἱ ομάδες αὐταὶ ὠνομάζοντο Δῆμοι. Ἐπειδὴ οἱ Δῆμοι ἀπετέλουν εἶδος ὠργανωμένων σωματείων, ἡ πολιτεία πολλάκις τοὺς μετεχειρίζετο εἴτε πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐχθρῶν εἴτε και δι' ἄλλας ὑπηρεσίας. Τοιουτοτρόπως οἱ Δῆμοι εἶχον ἀποκτήσει δύναμιν και, ὅταν ἐγίνοντο αἱ ἵπποδρομίαι, ἐλάμβανον τὸ θάρρος νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος παρηκολούθει τὰς ἵπποδρομίας, και νὰ τοῦ ἐκφράζουν τὰ παράπονα και πολλάκις τὰς θελήσεις των.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Πράσινοι και οἱ Βένετοι ἠνώθησαν και, ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ παρουσιάσθη εἰς τὸν ἵππόδρομον, ἐξέφρασαν παράπονα ἐναντίον τῶν ὑπουργῶν τοῦ και πρὸ πάντων ἐναντίον τοῦ Καππαδόκη, διὰ τὴν βαρεῖαν φορολογίαν. Τὸν ἴδιον αὐτοκράτορα ἐξέβρισαν κατὰ τρόπον ἀνευλαβέστατον.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠθέλησέ νὰ παύσῃ τὰς ἀσχημίας αὐτὰς και ἔλαβε μέτρα αὐστηρότατα. Αἱ δύο ὅμως μερίδες ἐκήρυξαν φανερά τὴν ἐπανάστασιν, κατέλαβον και ἐπυρπόλησαν 532 δημόσια κτίρια, μεταξύ τῶν ὁποίων και τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, και ὀλοκλήρους συνοικίας. Ἡ πρωτεύουσα μετεβλήθη εἰς τόπον αἵματοχυσίας και σφαγῆς. Ἡ περίφημος αὐτὴ στάσις ὠνομάσθη ἀπὸ τὸ σύνθημα τῶν στασιαστῶν «νίκα» Στάσις τοῦ Νίκα (532).

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔχασε τὸ θάρρος του, ὅταν εἶδεν, ὅτι μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ του ἐπῆγε μὲ τοὺς στασιαστάς. Ἐσκέφθη μάλιστα τότε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν θρόνον και νὰ φύγῃ. Ἡ Θεοδώρα ὅμως ἔδειξε θάρρος και δύναμιν. Ἐνεψύχωσε τὸν αὐτοκράτορα και τοῦ παρέστησε πόσον ταπεινωτικὸν ἦτο νὰ δειλιάσῃ και νὰ ἀφήσῃ τὸν θρόνον χάριν τῆς ζωῆς του: «Δὲν

θέλω τὴν ζωὴν μου, εἶπεν, ὅταν δὲν θὰ μὲ προσφωνοῦν βασίλισσαν... διότι καλὸν ἐντάφιον εἶναι ἢ βασιλεία».

Μετ' ὀλίγον ὁ Βελισσάριος μὲ ἀφωσιωμένον στρατὸν προσέβαλε τοὺς στασιαστὰς εἰς τὸν Ἰππόδρομον, ὅπου εἶχον συνέλθει, διὰ νὰ ἐκλέξουν νέον αὐτοκράτορα. Ἐπηκολούθησεν ἀγρία σφαγὴ καὶ λέγουν, ὅτι ἐφονεύθησαν περίπου 30 χιλ. ἄνθρωποι (532).

Ἀπὸ τότε ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ δόξαν, μαζὶ του δὲ ἐδοξάσθη καὶ ἡ Θεοδώρα.

Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΚΑΤΑΛΥΕΙ ΤΟ ΒΑΝΔΑΛΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἀφοῦ τοιοιτοτρόπως ἐξησφαλίσθη εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὁ Ἰουστινιανός, ἐστράφη κατὰ τῆς Δύσεως. Προσέβαλε πρῶτον τὸ κράτος τῶν Βανδάλων εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Βασιλεὺς τῶν Βανδάλων τότε ἦτο ὁ **Γελίμερος**, ὁ ὁποῖος κατεδίωκε τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Ἀφρικῆς καὶ ὑπεστήριζε τοὺς ἀρειανούς. Αὐτὸ ἔλαβεν ὡς ἀφορμὴν ὁ Ἰουστινιανός καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βανδάλων.

Τὸ 533 ἐστάλη ὁ Βελισσάριος μὲ 10 χιλ. πεζοὺς καὶ 5 χιλ. ἵππεῖς. Ὁ στρατὸς αὐτὸς ἐπεβίβασθη εἰς 500 μεταγωγικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα συνώδευον 100 περίπου πολεμικά. Τὸν στρατὸν του ὁ Βελισσάριος ἀπεβίβασε μακρὰν τῆς Καρχηδόνας, τὴν ὁποίαν δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ προσβάλλῃ ἀμέσως ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Εἰς μίαν καὶ μόνην μάχην πλησίον τῆς σημερινῆς Τύνιδος κατετρόπωσε τὸν βαρβαρικὸν στρατὸν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Καρχηδόνα. Ὁ Γελίμερος κατῶρθωσε νὰ φύγῃ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον συνελήφθη αἰχμάλωτος. Εἰς χιλιάδας πολλὰς ἀνήρχοντο οἱ αἰχμάλωτοι τῶν Βανδάλων, τὰ δὲ λάφυρα, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν βαρβάρων, ἦσαν ἄπειρα. Ὑπῆρχον ἀκόμη ἐκεῖ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα οἱ Βάνδαλοι εἶχον ἀρπάσει ἀπὸ τὴν Ρώμην τὸ 455 μ.Χ.

Ὅταν ὁ Βελισσάριος νικητὴς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, παρουσιάσθη πεζὸς ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸν Ἰππόδρομον ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Γελίμερον καὶ ἐκλεκτοὺς Βανδάλους αἰχμαλώτους καὶ μὲ τὰ ἐκλεκτότερα λάφυρα.

Ἐκεῖ προσεκύνησε τὸν αὐτοκράτορα καθὼς καὶ ὁ Γελίμερος. Εἰς τὸν βάρβαρον βασιλέα ὁ Ἰουστινιανὸς ἔδωκε κτήματα εἰς τὴν Γαλατίαν, διὰ νὰ ζήσῃ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του.

Τοιοιουτρόπως τὸ Βανδαλικὸν κράτος διελύθη καὶ ὅλη ἡ βόρειος Ἀφρικὴ ἀπετέλεσεν ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Καρχηδόνα, ἡ ὁποία ἔμεινεν εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐπὶ ἓνα καὶ ἥμισυ αἰῶνα. Κατελήφθησαν ἐπίσης τότε αἱ βανδαλικά νῆσοι Σαρδηνία καὶ Κορσικὴ καὶ αἱ Βαλεαρίδες.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΤΩΝ ΟΣΤΡΟΓΟΤΘΩΝ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ (534-554)

Κατόπιν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐστράφη κατὰ τῶν Ὀστρογότθων τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁποία ἀπετέλει ἄλλοτε τὸ κέντρον τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἄλλ' ἢ κατάλυσις τοῦ κράτους τῶν Ὀστρογότθων συνήνησε μεγάλας δυσκολίας.

Κατὰ πρῶτον ἐστάλη ὁ δαφνοστεφῆς Βελισσάριος (534), ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ ἔτη 534—540 κατόπιν σκληρῶν ἀγῶνων ἐνίκησε τοὺς Ὀστρογότθους καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα τῶν Οὐτίγιν. Ἄλλ' οἱ Γότθοι τὸ 541 ἐπανεστάτησαν, συνεκέντρωσαν μεγάλας δυνάμεις καὶ κατάρθωσαν νὰ περιορίσουν πολὺ τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Βελισσάριος ἐστάλη καὶ δευτέραν φοράν, ἀλλὰ μὲ ἀνεπαρκεῖς δυνάμεις. Ἦναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ μετὰ ματαίους ἀγῶνας τεσσάρων ἐτῶν (544-548) δὲν κατάρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Ὀστρογότθους.

Τότε ἐστάλη ὁ στρατηγὸς Ναρσῆς μὲ ἀρκετάς δυνάμεις καὶ μετὰ σκληρὸν καὶ αἱματηρότατον ἀγῶνα ὑπέταξεν ὀριστικῶς τὴν Ἰταλίαν τὸ 554. Τοιοιουτρόπως 20 ὀλόκληρα ἔτη ἔχρησθησαν διὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Ὀστρογοθτικοῦ κράτους. Ἡ Ἰταλία ἔγινεν ἐπαρχία ἑλληνικὴ καὶ διοικητῆς αὐτῆς διωρίσθη ὁ ἔνδοξος Ναρσῆς ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ ἀντιβασιλέως, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησεν αὐτὴν ἐπὶ 15 ἔτη.

Ἡ Ἰταλία ἔπαθε φοβεράς καταστροφάς ἀπὸ τὸν πόλεμον, τὴν πείναν καὶ τὰς ἀσθενείας, ἀλλὰ δὲν ἔμεινεν εἰς αὐτὴν οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἴχνος τῆς γοθτικῆς κατοχῆς. Μετ' ὀλίγον

ἤρχισεν ἡ ἐγκατάστασις πολλῶν Ἑλλήνων λογίων, τεχνιτῶν, ὑπαλλήλων κτλ. εἰς τὴν χώραν καὶ ἀπὸ τότε παρατηρεῖται μεγάλη ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Πρωτεύουσαν εἶχον οἱ Ἕλληνες τὴν Ραβένναν, ὅπου ἐκτίσθησαν περίφημοι βυζαντινοὶ ναοὶ μὲ θαυμασίας εἰκόνας. Ἄλλὰ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, ὅπως εἰς τὴν Βενετίαν, ἐκτίσθησαν λαμπροὶ ναοί.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΤΗΝ Ν. ΙΣΠΑΝΙΑΝ (554)

Ὁ Ἰουστινιανός, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ περισσότερον τὴν κατοχὴν τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἐσκέφθη νὰ καταλάβῃ τὸ νότιον τμήμα τῆς Ἰσπανίας, εἰς τὴν ὁποίαν, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχον ἰδρύσει κράτος οἱ Βησιγότθοι.

Ἐπειδὴ οἱ Βησιγότθοι ἀρχηγοὶ ἐφιλονίκουν μεταξύ των, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐπέμβῃ καὶ ἔστειλεν ὀλίγον στόλον μὲ μικρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἣ ὁποία εὐκόλως ἔγινε κυρία τοῦ νοτιοανατολικοῦ τμήματος τῆς Ἰσπανίας μὲ τὰς πόλεις Καρθαγένην καὶ Κορδοῦην. Τὴν Ἰσπανίαν ἐκυβέρνησεν ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Β. Ἀφρικῆς.

Τοιοῦτοτρόπως μὲ τὰς κατακτήσεις αὐτὰς ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπραγματοποίησε κατὰ μέγα μέρος τὸ σχέδιόν του. Τὸ κράτος ἐδιπλασιάσθη, ἡ Μεσόγειος ἔγινε πάλιν θάλασσα ἑλληνικὴ καὶ ὅλαι αἱ περὶ αὐτὴν χώραι ἀπετέλουν μέρος τῆς αὐτοκρατορίας.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΕΡΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (540 - 562)

Ἐνῶ ἐξηκολούθει ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Ὄστρογόθων, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν κατόπιν συνεννοήσεως μὲ τοὺς Ὄστρογόθους. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισε νέος περσικὸς πόλεμος (540). Ὁ πόλεμος αὐτὸς μὲ μικρὰ διαλείμματα διήρκεσε περίπου εἴκοσι ἔτη, ἐπεξετάθη εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν εἶχε πολλὰς ἐπιτυχίας. Ἦναγκάσθη νὰ κλείσῃ εἰρήνην, διὰ τῆς ὁποίας ἐξεσφάλιζε τὴν ἐλευθερίαν τῶν χριστιανῶν εἰς τὴν Περσίαν, ἀλλ' ἐπλήρωνε κατ' ἔτος εἰς τοὺς Πέρσας μεγάλα χρηματικὰ ποσά.

ΟΙ ΑΒΑΡΟΙ — ΟΙ ΣΛΑΒΟΙ

Σημαντικώτατον γεγονός της βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦς ἐγκατεστάθη εἰς τὰς χώρας πέραν τοῦ Δουνάβεως νέος μογγολικὸς λαός, οἱ Ἄβαροι.

Οἱ Ἄβαροι προήρχοντο ἀπὸ τὰς πεδιάδας πέραν τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ ἦσαν ὁμόφυλοι καὶ συγγενεῖς μὲ τοὺς Οὐννοὺς καὶ τοὺς Βουλγάρους. Ὁ ἀρχηγὸς των ἐλέγετο Χᾶνος ἢ Χαγᾶνος καὶ ἐπολέμουν ὅπως καὶ οἱ Οὐννοι. Βραδύτερον οἱ Ἄβαροι ἐγιναν πολὺ ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας ἐπίσης τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐμφανίζεται εἰς τὴν Εὐρώπην νέα φυλὴ, οἱ Σλάβοι, οἱ ὁποῖοι κατῴκησαν εἰς τὴν πέραν τοῦ Δουνάβεως χώραν, τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν, καὶ ἔζων βίον ποιμενικόν. Δὲν ἦσαν τόσον πολεμικοί, ὅσον οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Οὐννοι, καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατῴρθωσαν νὰ ἰδρῦσουν ἴδιον κράτος, ἀλλ' ὑπετάσσοντο εἰς ἰσχυροτέρους λαούς.

ΤΑ ΕΙΡΗΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

Ὅπως τὰ πολεμικά, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰ εἰρηνικά ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι πολλὰ καὶ μεγάλα.

Διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ κράτος ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, κατεσκεύασε σειρὰν ἀπὸ φρούρια εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν συνόρων τῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ ἐρείπια πολλῶν σφύζονται καὶ σήμερον καὶ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν μας. Ἐκτὸς τῶν φρουρίων ὁ Ἰουστινιανὸς ἐδαπάνησε μεγάλα ποσὰ διὰ δημόσια ἔργα, πόλεις, γεφύρας, ναοὺς, λουτρῶνας, ὕδραγωγεῖα κτλ. Ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος, ὁ ὁποῖος εἶναι σύγχρονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ διηγῆθη τὴν ἱστορίαν του, ἔγραψεν ἰδιαιτερον βιβλίον «Περὶ τῶν κτισμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ», εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφει ὅλα τὰ ἔργα τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

Πολὺ ἐφρόντισεν ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν

βιομηχανίαν. Ἰδίως ἀνεπτύχθη ἡ βιομηχανία τῆς μετάξης, ἡ ὁποία ἕως τότε ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὅλα τὰ μεταξωτὰ εἶδη ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Κίναν. Δύο ὅμως μοναχοὶ ἔκρυψαν αὐτὰ ἀπὸ τὴν Κίναν εἰς τὰς βακτηρίας των καὶ μετέφεραν αὐτὰ ἀπὸ τὴν Κίναν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπὸ τότε ἡ βιομηχανία τῆς μετάξης ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν Συρίαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας μετεδόθη ἡ καλλιέργεια τῆς μετάξης καὶ ἦσαν περίφημα τὰ ἑλληνικὰ μεταξωτὰ. Ἐφυτεύθησαν παντοῦ μωρέαι, ἀπὸ τὸ φύλλον τῶν ὁποίων τρέφεται ὁ μεταξοσκώληξ, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ ὁποία ἀπὸ τότε ὠνομάσθη Μωρέας.

Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Ἄλλ' ἀπὸ τὰ εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ δύο εἶναι κυρίως ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔκαμαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀθάνατον καὶ σφάζονται ἀκόμη μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ἡ νομοθεσία καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε παρατηρήσει, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν ρωμαϊκῶν νόμων ἦτο ἀμέτρητον. Ἐξεδίδοντο νέοι χωρὶς νὰ καταργοῦνται οἱ παλαιότεροι καὶ διὰ τοῦτο ἐπεκράτει μεγάλη σύγχυσις εἰς τὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὰ δικαστήρια. Ἐκτὸς τούτου ὁ Χριστιανισμὸς μὲ τὴν φιλανθρωπικὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ εἶχε καθιερώσει πολλὰς συνηθείας, αἱ ὁποῖαι, ἂν καὶ δὲν ἦσαν νόμοι, ἐτηροῦντο ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς καλύτερον ἀπὸ τοὺς νόμους. Τοιουτοτρόπως οἱ χριστιανοὶ ἔκαμνον γάμους μεταξὺ ἐλευθέρων καὶ δούλων, ἀνεγνώριζον εἰς τὴν γυναῖκα καὶ εἰς τὰ παιδιὰ ἰδικὴν των περιουσίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανὸς ἠθέλησε νὰ προσαρμόσῃ τὴν νομοθεσίαν σύμφωνα μὲ τὰς χριστιανικὰς ἀντιλήψεις.

Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀνέθεσεν εἰς μίαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ σοφοῦς καὶ νομομαθεῖς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεγάλου νομοδιδασκάλου **Τριβωνιανοῦ**. Ἡ ἐπιτροπὴ εἰργάσθη ἐπὶ ἕξ ἔτη καὶ ἔφερεν εἰς πέρας τὸ κολοσσιαῖον αὐτὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη εἰς τὴν ἱστορίαν **Ρωμαϊκὸν δίκαιον**. Κάποιοι

ιστορικός νεώτερος λέγει, ὅτι «τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον εἶναι ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτατα πράγματα, τὰ ὁποῖα τὸ Βυζάντιον ἐχάρισε εἰς τὸν κόσμον». Καὶ πραγματικῶς καὶ σήμερον ἀκόμη τὰ περισσότερα κράτη βᾶσιν τῆς νομοθεσίας των ἔχουν τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον.

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Ὅπως ἄλλοτε οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν περσικὴν καταστροφὴν ἀνήγειραν τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, τὸν Παρθενῶνα, μεγαλύτερον καὶ ὠραιότερον, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐθεώρησε καθήκον του νὰ ἀνοικοδομήσῃ λαμπρότερον καὶ μεγαλύτερον τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, τὸν ὁποῖον εἶχον καύσει οἱ σασσιασταὶ κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα.

Ὁ ναὸς ἐκτίσθη μὲ νέον σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐφιλοπόνησαν δύο περίφημοι ἀρχιτέκτονες, ὁ Ἀνθέμιος ὁ Τραλλιανὸς (ἀπὸ τὰς Τράλλεις τῆς Μ. Ἀσίας) καὶ ὁ Ἰσίδωρος ὁ Μιλήσιος. Ὁ Ἰουστινιανὸς καθημερινῶς ἐπέβλεπε μόνος του τὸ ἔργον καὶ ἡ ἐπιθυμία του ἦτο νὰ τελειώσῃ ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον. Χιλιάδες ἐργάται ἐργάσθησαν ἐπὶ ἕξ συνεχῆ ἔτη. Ὁ Ἰουστινιανὸς διέταξε νὰ μεταφέρουν ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη τοῦ κράτους ἄριστον ὕλικόν, μάρμαρα καὶ ξυλείαν, ἀδιαφορῶν διὰ τὴν δαπάνην. Ὁ ναὸς ἐστοίχισε κολοσσιαῖα ποσά, τὰ ὁποῖα, διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ ὁ Ἰουστινιανὸς, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους.

Μὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐλύθη ἕν μέγα ἀρχιτεκτονικὸν πρόβλημα, νὰ στηριχθῆ δηλαδὴ θόλος ἐπὶ τετραγώνου οἰκοδομήματος. Τὸ μεγαλύτερον πλεονέκτημα τοῦ ναοῦ ἦτο, ὅτι εἶχεν ἄφθονον φῶς, τόσον, ὥστε νὰ νομίζῃ κανεὶς, ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὸ ὑπαιθρον. Μόλις δὲ εἰσῆρχετό τις ἀπὸ τὴν μεγαλοπρεπεῖ ἔϊσοδον εἰς τὸν ναόν, ἠτένιζε τὸν πανύψηλον καὶ φωτεινότατον θόλον, ὁ ὁποῖος ὠμοίαζε πρὸς τὸν γαλανὸν οὐρανὸν τοῦ ὑπαιθρου. Ὁ ναὸς ἐκοσμήθη μὲ ἐξαιρετά μωσαϊκά, εἰκόνας δηλαδὴ κατασκευασμένας μὲ πολυχρῶμους ψηφίδας, μὲ ἑκατοντάδας κίονας ἐκ ποικιλοχρῶμων καὶ πολυτίμων μαρμάρων, μὲ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη καὶ ἄμφια, πολυτίμους λίθους, πολυελαίους κλπ.

“Όταν ὁ ναός ἐτελείωσε καί ὁ Ἰουστινιανός εἰσήλθεν εἰς αὐτόν με τήν ἀκολουθίαν του, δὲν ἠδυνήθη νά κρύψη τήν ὑπερηφάνειάν του διὰ τὸ ἐξαιρετόν αὐτὸ ἔργον καί ἐφώναξε: «νε-νίκηκά σε, Σολομῶν». Ὁ δὲ ἱστορικὸς Προκόπιος γράφει: «*Εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ὑψώνεται μέχρι τοῦ Θεοῦ καὶ νομίζει, ὅτι κατοικεῖ ἐντὸς αὐτοῦ*». Καί εἰς ἄλλο μέρος: «*Κανεῖς δὲν χορταίνει νά βλέπῃ τὸν ναὸν αὐτόν, ἀλλὰ διαρκῶς ἀποκομίζουν οἱ ἐπισκέπται μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν καί, ὅταν εὐρίσκονται μακρὰν, ὁμιλοῦν δι’ αὐτόν με ὑπερηφάνειαν*».

Τὸν περίφημον ναόν, ὁ ὁποῖος ἐπὶ χίλια ἔτη εἶδε τόσας λαμπρὰς τελετάς, δοξολογίας διὰ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων, στέψεις τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων, οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν μετέβαλον εἰς τζαμίον. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὅμως δὲν ἐλησμόνησε τὰς ἡμέρας τῆς λαμπρότητος καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ ὕμνησεν αὐτόν εἰς τὰ δημοτικά του τραγούδια καὶ ἐθεώρησεν ἐπὶ αἰῶνας ὡς τὸ σύμβολον τῶν ἐλπίδων του. Καί οἱ Τοῦρκοι ἐσεβάσθησαν τὸ ἐξαιρετόν αὐτὸ μνημεῖον τῆς τέχνης, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὸ μετέβαλον εἰς μουσεῖον καὶ φροντίζουν νά τὸ διατηρήσουν ἀπὸ τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου.

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ — ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ Β΄ (565—578)

Τὸ ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπῆρξε πραγματικῶς μέγα καὶ λαμπρὸν καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Οἱ μακροὶ ὅμως καὶ ἀδιάκοποι πόλεμοι καθὼς καὶ τὰ δημόσια καὶ ἀμυντικά ἔργα ἐχρειάσθησαν μεγάλας δαπάνας. Τὸ ἀπόθεμα τοῦ δημοσίου ταμεῖου ἐξηντλήθη καὶ ὁ οἰκονομολόγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Καππαδόκης, διὰ νά προμηθευθῇ τὰ χρήματα αὐτά, ἠναγκάσθη νά καταφύγῃ εἰς βαρεῖς φόρους, οἱ ὅποιοι ἔφεραν ἐξάντλησιν οἰκονομικὴν εἰς τὸν τόπον. Ἐκτὸς τούτου με τοὺς πολέμους του ὁ Ἰουστινιανὸς ἐδημιούργησε πολλοὺς ἐχθροὺς καὶ εἰς τὴν Δύσιν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Διὰ τοῦτο τὸ ἔργον τῶν διαδόχων του ἦτο δύσκολον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐβασίλευσεν ὁ ἀνε-

ψιός του **Ίουστίνος Β΄** (565-578), άνθρωπος υπερήφανος και άνικανος. Ἐπί τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ Λογγοβάρδοι ἢ Λομβαρδοί, λαός γερμανικός, οἱ ὅποιοι ἐπὶ τοῦ Ίουστινιανοῦ εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὰς χώρας περὶ τὸν Δούναβιν, ἐπροχώρησαν καὶ κατέλαβον τὸ 568 τὴν Βόρειον Ἰταλίαν καὶ ἴδρυσαν ἐκεῖ τὸ Λομβαρδικὸν κράτος. Ἀπὸ τότε ὀνομάζεται καὶ σήμερον ἓν μέρος τῆς Β. Ἰταλίας Λομβαρδία. Κατὰ τὰ τέσσαρα τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ Ίουστίνος αἰσθανόμενος τὴν ἀδυναμίαν του ἔλαβεν ὡς συνάρχοντα τὸν στρατηγὸν Τιβέριον (574).

TIBERIOS (578 - 582)

Ὁ **Τιβέριος** (578-582) ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ίουστίνου. Ὁ Τιβέριος ἠσχολήθη κατὰ τὰ ὀλίγα ἔτη τῆς βασιλείας του μὲ τὸν νέον πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀρχίσει ἐπὶ Ίουστίνου καὶ διήρκεσε περίπου εἴκοσιν ἔτη (572-591). Ἐναντίον τῶν Περσῶν μετεχειρίσθη τὸν ἐξαίρετον στρατηγὸν Μαυρίκιον.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου οἱ Ἄβαροι, ἀφοῦ ἐνίκησαν καὶ ὑπέταξαν τοὺς Βουλγάρους καὶ ἄλλους σλαβικοὺς λαοὺς, κατῆλθον νοτιώτερον καὶ ἴδρυσαν μέγα βαρβαρικὸν κράτος εἰς τὴν σημερινὴν Οὐγγαρίαν καὶ Ρουμανίαν.

ΜΑΥΡΙΚΙΟΣ (682 - 602)

Ὁ **Μαυρίκιος** (582-602) διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν Τιβέριον καὶ ἀνεδείχθη ἀπὸ τοὺς καλυτέρους βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου. Ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν καὶ ἔθεσε τέρμα εἰς αὐτόν, ἀφοῦ ἐγκατέστησεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Περσίας τὸν εὐνοούμενόν του Χοσρόην Β΄, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐκθρονισθῆ.

Ἐνῶ ὁ Χοσρόης ἦτο ἀπασχολημένος μὲ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, οἱ Ἄβαροι καὶ ἄλλοι σλαβικοὶ λαοὶ ἔκαμνον ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ἐλεηλάτουν τὰς ἐλ-

ληνικὰς χώρας. Ἐφθασαν καὶ μέχρι Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ κατὰ τὴν παράδοσιν τοὺς ἀπέκρουσεν ὁ Ἅγιος Δημήτριος. Ὅταν ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν περσικὸν κίνδυνον, ἀπόθησε τοὺς Ἀβάρους πέραν τοῦ Δουνάβεως. Ἄλλ' ὁ στρατός του, ὁ ὁποῖος εἶχε κουρασθῆ ἀπὸ τοὺς μακροὺς πολέμους, ἐπειδὴ εἶχεν ἐλαττωθῆ καὶ ὁ μισθός του, ἐστασίασε κατὰ τοῦ Μαυρικίου καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτοκράτορα τὸν ἑκατόνταρχον Φωκᾶν. Συγχρόνως ἡ φατρία τῶν Πρασίνων εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπετέθη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἐφόνευσε μαζί με τὴν οἰκογένειάν του κατὰ τρόπον ἄγριον.

ΦΩΚΑΣ (602-610)

Ὁ Φωκᾶς (602-610) ἐκυβέρνησε τυραννικῶς καὶ διὰ νὰ στερεώσῃ τὸν θρόνον, τὸν ὁποῖον κατέλαβε με ἐγκλημα, μετεχειρίσθη μέτρα τρομοκρατικά. Ὅλα τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τοῦ Μαυρικίου ἐθανατώθησαν ἀγρίως, γενναῖοι δὲ στρατηγοὶ ἔπεσαν θύματα τῆς καχυποψίας του. Δὲν εἶχε πλέον εἰς κανένα ἐμπιστοσύνην, παρὰ μόνον εἰς τὰ τυραννικά του μέσα.

Ἐνῶ προήρχετο ἀπὸ τὸν στρατόν, ἐφάνη ἐντελῶς ἀνίκανος νὰ ἀντιμετώπισῃ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς. Ὁ Χοσρόης Β' μετὴν τὴν πρόφασιν, ὅτι θέλει νὰ τιμωρήσῃ τὸν φόνον τοῦ φίλου καὶ εὐεργέτου τοῦ Μαυρικίου, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ Συρίαν, εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πρωτεύουσας. Ἀνώτεροι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ εἶδον τὴν κατάστασιν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐξοντώσουν τὸν ἀνίκανον αὐτοκράτορα.

Ἡ ἐπανάστασις προετοιμάσθη πολὺ μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὴν Καρχηδόνα. Ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἀφρικῆς ἔστειλε τὸν υἱόν του Ἡράκλειον με στόλον ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος. Συγχρόνως ὁ λαὸς ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ τυράννου καὶ ἀνικάνου Φωκᾶ καὶ τὸν ἐθανάτωσαν ἀγρίως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φωκᾶ αὐτοκράτωρ ἐστέφθη ὁ Ἡράκλειος (610 μ.Χ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ

ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΔΟΞΟΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ ΠΟΛΕΜΟΙ

ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ (610 - 641) ΚΑΙ Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΣΕΡΓΙΟΣ

“Όταν ὁ **Ἡράκλειος** ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ἡ κατάστασις τοῦ κράτους ἦτο ἀπελπιστικὴ. Οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν
610 Μεσοποταμίαν, τὴν Ἀσσυρίαν καὶ τὴν Ἀρμενίαν, εἰσέβαλον εἰς τὴν Συρίαν καὶ κατέλαβον τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Ἀντιόχειαν. Κατόπιν προσέβαλον τὴν Παλαιστίνην, κατέλαβον τὴν Ἱερουσαλήμ, ἔσφαξαν τοὺς κατοίκους καὶ ἐπῆραν τὸν τίμιον Σταυρόν, τὸν ὁποῖον ἔστειλαν εἰς τὴν πρωτεύουσάν των Κτησιφῶντα. Μετ’ ὀλίγον ἐκυρίευσαν τὴν Αἴγυπτον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπρομηθεύετο τὸν σῖτον, εἰσέβαλον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔφθασαν νικηταὶ εἰς τὰς ἀσιατικὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου, εἰς τὰς πόλεις Χαλκηδόνα καὶ Χρυσούπολιν. Ὁ Χοσρόης ἐσκέπτετο πλέον νὰ προσβάλη τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ καταλύσῃ ὄλοτελῶς τὸ Βυζαντινὸν κράτος.

Συγχρόνως τὸ κράτος εἰς τὴν Εὐρώπην ἠπεύλουν οἱ Ἄβαιοι καὶ οἱ Σλάβοι, οἱ ὁποῖοι συχνὰ ἐληλάτουν τὰ ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἔφθανον ἕως τὰ πρόθυρα τῆς πρωτεύουσας. Εἰς τὴν Δύσειν οἱ Λομβαρδοὶ ἀπὸ τὴν Β. Ἰταλίαν διαρκῶς ἐπροχώρουν καὶ ἠπεύλουν τὴν Μέσην καὶ Κάτω Ἰταλίαν.

Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἦτο, ὅτι ὁ στρατὸς εὕρισκετο εἰς

παραλυσίαν, χρήματα δὲν ὑπῆρχον εἰς τὸ ταμεῖον καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ κράτους ἦτο οἰκτρά μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶσων χωρῶν ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Ἡράκλειος πρὸ τῶν μεγάλων αὐτῶν συμφορῶν ἔχασε τὸ θάρρος καὶ τὰς ἐλπίδας του καὶ ἐσκέπτετο νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσάν εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ἀλλὰ τὴν κατάστασιν ἔσωσεν ὁ φιλόπατρις Πατριάρχης **Σέργιος**. Αὐτὸς τὸν ἐνεθάρρυνε καὶ τὸν συνεβούλευσε νὰ μεταχειρισθῇ τὰ πολύτιμα σκεύη τῶν ἐκκλησιῶν πρὸς ἐξοικονόμησιν χρημάτων, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ τὰ ἐπιστρέψῃ περισσότερα καὶ πλουσιώτερα. Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ ὁ Ἡράκλειος ἐστρατολόγησε κατοίκους τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων καὶ κατήρτισεν ὀλιγάριθμον στρατόν, ἀλλὰ πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς συνήθεις μισθοφορικοὺς στρατοὺς, γεμᾶτον φρόνημα καὶ πατριωτισμόν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ
Ἡράκλειος.

(Μετάλλιον — Βασιλικὸν
Μουσεῖον, Βερολῖνον).

Η ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

Πρώτη φροντίς τοῦ Ἡρακλείου ἦτο νὰ συμβιβασθῇ μὲ τοὺς Ἀβάρους, διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀνενόχλητος τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἐκλείσσε λοιπὸν εἰρήνην μὲ τὸν Χαγᾶνον τῶν Ἀβάρων, ἐξησφάλισε τὰ νῶτα καὶ τὸ ἔτος 622 ἦτο μᾶσθη διὰ τὴν ἀναχώρησιν.

Ὁ εὐσεβὴς αὐτοκράτωρ ἔκαμεν ἀρχὴν ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐνδεδυμένος τὴν στρατιωτικὴν στολὴν μὲ μαῦρα καὶ ὄχι ἐρυθρὰ πέδιλα, διηυθύνθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου ἐψάλη δέησις. Ὁ ἴδιος ἀπήγγειλε τὴν ἐξῆς προσευχὴν :

«Δέσποτα Θεὲ καὶ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, μὴ παραδώσῃς ἡμᾶς εἰς ὄνειδος τοῖς ἐχθροῖς σου διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀλλ'»

ἐπιβλέψας ἔλεησον καὶ τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν σου νίκην δὸς ἡμῖν, ὅπως μὴ κανχήσωνται οἱ ἀλάστορες κατὰ τῆς σῆς κληρονομίας ἐπαιρόμενοι».

Κατόπιν ἀφοῦ παρέλαβε τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἐκίνησε διὰ τὰ πλοῖα. Ἦκολούθει ὁ στρατὸς καὶ ὄλος ὁ λαὸς τῆς πρωτευούσης εὐχόμενος εἰς τὸν στρατὸν νίκην κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ.

Τοιοιτοτρόπως ὁ Ἡράκλειος κατώρθωσε νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸν στρατὸν τὰ ἰδικὰ του αἰσθήματα, ὅτι ὁ πόλεμος αὐτὸς εἶχε διπλοὺν σκοπὸν, νὰ τιμωρήσουν τοὺς Πέρσας καὶ ὡς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος καὶ ὡς διώκτας τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐπήγαιναν νὰ ἀγωνισθοῦν «ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος». Διὰ τοῦτο ἡ ἐκστρατεία ὁμοίαζε μὲ σταυροφορίαν ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐλήστευσαν τὸ τίμιον ξύλον τοῦ σταυροῦ. Ὅταν ἀπεχαιρέτα τὸν Πατριάρχην Σέργιον, τοῦ εἶπε: «*Εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος καὶ σοῦ ἀφήμι τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὸν υἱόν μου*».

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΗΣ Μ. ΑΣΙΑΣ

Ὁ Ἡράκλειος ἐπεβιβάσθη μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἀνεχώρησε. Δὲν προσέβαλε τοὺς ἐχθροὺς κατὰ μέτωπον εἰς τὴν Χαλκηδόνα, διότι δὲν εἶχε πολὺν στρατὸν. Τὸ σχέδιόν του ἦτο νὰ προσβάλλῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὰ νῶτα καὶ νὰ εἰσβάλλῃ, ἂν ἦτο δυνατόν, εἰς τὴν Περσίαν.

Ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν παραλιάν τῆς Βιθυνίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Ἀρμενίας. Εἰς τὸν δρόμον του ὄλαι αἱ ἑλληνικαὶ φρουραὶ, αἱ ὅποια εἶχον ἀποκλεισθῆ εἰς τὰς διαφόρους πόλεις μὲ τὴν περσικὴν προέλασιν, ἠνώθησαν μαζί του καὶ ὁ στρατὸς του ηὐξήθη πολὺ. Οἱ Πέρσαι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσουν τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὸν ἠκολούθησαν εἰς τὴν Ἀρμενίαν, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὸ κράτος των. Ἐκεῖ ἔδωκεν ὁ Ἡράκλειος τὴν πρώτην μάχην, ἐνίκησε τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀποσυρθῆ ἔντελῶς ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας αὐτάς ὁ Ἡράκλειος ἐπέστρεψεν εἰς

τὴν πρωτεύουσαν διασχίσας τὴν Μ. Ἀσίαν, ἣ ὁποία πλέον ἦτο ἐλευθέρα. Αὐτὴ ἦτο ἡ πρώτη ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου, ἣ ὁποία διήρκεσε δύο ἔτη (622—623).

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
ΟΙ ΑΒΑΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΟΥΝ ΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 624 ὁ Ἡράκλειος ἐπεχείρησε δευτέραν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν. Μὲ τὸν στόλον του ἀποβιβάζεται εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, καὶ εἰσβάλλει εἰς τὸ περσικὸν κράτος ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν. Ὁ Χοσρόης ὑποχωρεῖ, ἐνῶ ὁ Ἡράκλειος καταλαμβάνει πόλεις καὶ φρούρια, ἀπελευθερώνει αἰχμαλώτους καὶ καταστρέφει εἰδωλοατρικούς ναούς, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Πέρσας, οἱ ὅποιοι εἶχον καταστρέψει πλῆθος ἑλληνικῶν ναῶν. Συλλαμβάνει πολλοὺς αἰχμαλώτους, ἀλλὰ συμπεριφέρεται πρὸς αὐτοὺς μὲ τρόπον φιλάνθρωπον.

Ὁ Χοσρόης εὐρέθη εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν. Ἐστρατολόγησεν ἐν τῷ μεταξύ ἀπὸ τὸ ἀπέραντον κράτος του τρεῖς μεγάλους στρατοὺς. Ἐνα ἐξ αὐτῶν στέλλει εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ στρατὸς αὐτὸς διέσχισε τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Χρυσούπολιν ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἡράκλειος ὁμως ἀντελήφθη, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦ πέρσου βασιλέως ἦτο νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ κράτος του. Εἶχε πεποιθήσιν εἰς τὰ τείχη τῆς πρωτευούσης καὶ εἰς τὴν ἀνδρείαν τῶν ὑπερασπιστῶν της καὶ δὲν παρεσύρθη εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν Περσῶν.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ὁμως διέτρεξε τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ὁ πονηρὸς Χοσρόης ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς Ἀβάρους. Ὁ ἄπιστος Χαγᾶνος παρέβη τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει μὲ τὸν Ἡράκλειον, καὶ μὲ πολυάριθμον στρατὸν καὶ στόλον περιέκλεισε τὴν πρωτεύουσαν. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων (626).

Τὴν ἄμυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὠργάνωσεν ὁ Πα-

τριάρχης Σέργιος και ὁ Πρωθυπουργὸς Βῶνος. Οἱ κάτοικοι ἔδειξαν θάρρος καὶ ἀντοχὴν καὶ ἔλαβον τὰ ὄπλα νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πόλιν. Καὶ ἐνῶ ὁ στρατὸς ἐμάχετο εἰς τὰ τεῖχη τῆς πρωτεύουσας, ὁ ἄμαχος πληθυσμὸς συνέρρεεν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ἔψαλλε δεήσεις εἰς τὸν θεόν. Τότε λέγουν, ὅτι ἐποιήθη ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος πρὸς τιμὴν τῆς πολιούχου Θεοτόκου, δηλαδὴ οἱ λεγόμενοι Χαιρετισμοί.

Οἱ Ἕλληνες ἐδοκίμασαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς πολιορκητὰς διὰ συμβιβασμοῦ. Ἄλλ' οἱ Ἀβάροι προέβαλον αὐθάδεις ἀπαιτήσεις. νὰ φύγουν οἱ κάτοικοι μὲ ἓν ἔνδυμα εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ νὰ ἀφήσουν εἰς αὐτοὺς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατόπιν αὐτοῦ οἱ Ἕλληνες ἀνέλαβον σκληρὸν ἀγῶνα. Κατῶρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν ὅλας τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν. Ὁ στόλος τῶν Ἀβάρων κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἡ μεγάλη ἐπίθεσις, τὴν ὁποῖαν ἐνήργησαν τὴν 26 Ἰουλίου 626, ἀπέτυχεν ὀλοσχερῶς, ὥστε οἱ πολιορκηταὶ ἔκαυσαν τὰς πολιορκητικὰς τῶν μηχανὰς καὶ ἀνεχώρησαν ἐντροπισσμένοι.

Ὁ λαὸς ἐπίστευσεν, ὅτι ἡ πόλις τὴν σωτηρίαν τῆς ἐχρεώσκει εἰς τὴν προστάτιδα τῆς πόλεως Θεοτόκον.

Ὁ Πατριάρχης Σέργιος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἡ ψυχὴ τῆς ἀμύνης, περιήρχετο τὰς ἐπάλξεις τοῦ τείχους κρατῶν τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώτας καὶ πολίτας, οἱ ὁποῖοι ἐβοήθουν τοὺς πολεμοῦντας καὶ ἔρριπτον λίθους ἀπὸ τὰ τεῖχη κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἄλλὰ καὶ ὁ Χαγᾶνος τῶν Ἀβάρων κατὰ τινα διήγησιν ἔβλεπε «*γυναῖκα σεμνοφοροῦσαν περιτρέχουσαν εἰς τὸ τεῖχος, μόνην οὔσαν*».

Διὰ τοῦτο ἐξύμνησαν αὐτὴν μὲ τὸν πολὺ γνωστὸν ὕμνον:

Τῇ ὑπερομάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια!

Ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν, εὐχαριστήρια

Ἀναγράφω Σοι ἡ πόλις Σου, Θεοτόκε.

Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,

Ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον.

Ἵνα κράζω Σοι, χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

ΤΟ ΕΝΔΟΞΟΝ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ὁ περσικὸς πόλεμος ἐν τῷ μεταξύ ἐξηκολούθει. Ὁ περσικὸς στρατὸς ἔμενεν ἀκόμη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ Ἡράκλειος ὅμως κατάρθωσε νὰ καταστρέψῃ ἀρκετοὺς στρατοὺς τοῦ Χοσρόη καὶ τὸν ἠνάγκασε τέλος νὰ δώσῃ τὴν ἀποφασιστικὴν μάχην εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Νινευῖ (12 Δεκεμβρίου 627), πλησίον τῶν ἱστορικῶν Γαυγαμήλων. Οἱ Πέρσαι ἔπαθον τελείαν καταστροφὴν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ἄφησαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων πλῆθος ἀπὸ σημαίας καὶ λάφυρα. Ὁ ἴδιος ὁ Χοσρόης ἔφυγεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Περσίας, μὲ σκοπὸν νὰ ἐτοιμάσῃ νέον στρατὸν καὶ νὰ ἀρχίσῃ πάλιν τὸν πόλεμον. Ὁ λαὸς του ὅμως ἐστασίασεν ἐναντίον του. Τὸ κίνημα παρεσκεύασεν ὁ υἱὸς του Σιρόης, ὁ ὁποῖος ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς. Κατόπιν συνωμολόγησεν εἰρήνην. Οἱ Πέρσαι ὑπεχρεώθησαν νὰ δώσουν ὀπίσω ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχον κατακτήσει κατὰ τὸν εἰκοσιπενταετῆ πόλεμον, νὰ παραδώσουν τοὺς αἰχμαλώτους χριστιανοὺς καὶ τὸν τίμιον Σταυρόν.

Ὁ Ἡράκλειος ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν περίφημον νίκην διὰ διαγγέλματος, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώσθη ἐπισήμως καὶ κατόπιν δοξολογίας εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψε καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἐτέλεσε θρίαμβον μεγαλοπρεπεῖ, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαβε μέρος ὁ στρατὸς, ὁ λαὸς καὶ ὁ κλῆρος. Εἰσήλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπὶ ἄρματος, τὸ ὁποῖον ἔσυρον τέσσαρες ἐλέφαντες. Ἄνδρες προπορευόμενοι ἐκράτουν τὸν Τίμιον Σταυρόν, τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεώρει ὡς τὸ ἐνδοξότερον τρόπαιον τῶν κατορθωμάτων του (628).

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 629 ὁ ἴδιος ὁ Ἡράκλειος ἔφερε τὸν Τίμιον Σταυρόν εἰς τὰ Ἱερσόλυμα καὶ τὸν ἔστησεν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, ὅπου ἴστατο καὶ προηγουμένως ὑψωθείς πρώτην φορὰν ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου Ἁγίας Ἐλένης. Ἀπὸ τότε ἐορτάζομεν τὴν ἡμέραν αὐτὴν, 14 Σεπτεμβρίου, ὡς ἡμέ-

ραν τῆς διπλῆς ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ, διότι τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἶχεν ὑψώσει αὐτὸν καὶ ἡ Ἁγία Ἑλένη. Ὁ Ἡράκλειος ἀπὸ τότε ἐθεωρήθη ὡς ἥρωας καὶ προστάτης τοῦ χριστιανισμοῦ.

Τοιουτοτρόπως ἐτελείωσεν ὁ περσικὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος διήρκεσε περίπου 25 ἔτη. Δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον ἔνδοξος ἀπὸ τοὺς παλαιούς περσικοὺς πολέμους. Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων ἔσωσεν ὄχι μόνον τὸν πολιτισμὸν ἀλλὰ καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν ἤθελον νὰ ἐκριζώσουν οἱ βάρβαροι ἐπιδρομεῖς.

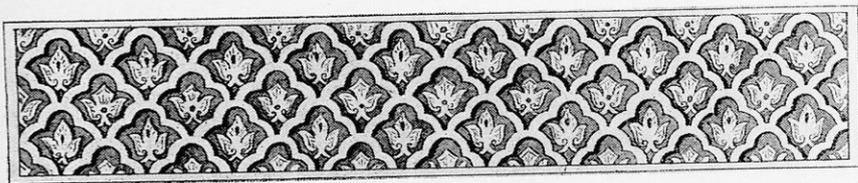
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Τὸ γόητρον τοῦ χριστιανισμοῦ ηὔξῃθη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀκόμη περισσότερο, διότι ὁ Ἡράκλειος προσείλκυσε εἰς τὸν χριστιανισμὸν δυὸ σλαβικοὺς λαούς, τοὺς Σέρβους καὶ Κροάτας. Οἱ λαοὶ αὗτοι ἦσαν ὑπήκοοι τῶν Ἀβάρων. Διὰ νὰ ἐξασθενίσῃ λοιπὸν ὁ Ἡράκλειος τὸ κράτος τῶν Ἀβάρων, ἐπέτρεψε εἰς τοὺς Σέρβους καὶ Κροάτας νὰ κατοικήσουν εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας κατέχουν μέχρι σήμερον.

Ἄλλ' ὁ μακρὸς κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμος, ὅσον ἔνδοξος καὶ ἂν ἦτο, εἶχε σοβαρωτάτην καὶ ἀπρόοπτον συνέπειαν. Ἐξησθένισεν ἐξίσου τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Ἕλληνας, ὥστε, ὅταν μετ' ὀλίγον παρουσιάσθῃ ἐχθρὸς πολὺ ἐπικίνδυνος, οἱ Ἄραβες, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Πέρσαι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ τοὺς ἀποκρούσουν.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου ἦσαν πλήρη ἀτυχημάτων. Οἱ Ἄραβες, καθὼς θὰ ἴδωμεν, μὲ τὸν ἰσχυρὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τῶν ἐνίκησαν πολλάκις τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἀπέσπασαν ἀπὸ τὸ κράτος μίαν ἀπὸ τὰς πλέον σημαντικὰς ἐπαρχίας του, τὴν Συρίαν. Εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἐπανέστάτησαν οἱ Βησιγόθοι καὶ ἀπεσπάρθησαν ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Ἡράκλειος ἀπογοητευμένος, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ προστατεύσῃ τὸ κράτος του ἐναντίον τοῦ νέου ἐχθροῦ, τῶν Ἀράβων, ἀπέθανε πλήρης πικρίας τὸ 641 μ.Χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄

Ο ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΡΑΒΙΚΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

ΑΡΑΒΙΑ - ΑΡΑΒΕΣ

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 7ου μ.Χ. αἰῶνος ἐγίνε σημαντικώτατον γεγονός εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἡ ἐμφάνις τοῦ ἰσλαμισμού. Εἰς τὴν Ἀραβίαν δηλαδὴ παρουσιάσθη μία νέα θρησκεία.

Ἡ Ἀραβία εἶναι πλατεῖα χερσόνησος, τριάκοντα περίπου φορὰς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ τὰ πέντε ἕκτα αὐτῆς εἶναι ἀκατοίκητα, διότι ἡ χώρα αὐτῆς εἶναι πολὺ θερμῆ. Κατοικεῖται κυρίως ἡ στενὴ λωρὶς πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ὅπου φύεται ὁ καφῆς καὶ τὸ θυμίαμα καὶ ἀκμάζει ἡ κτηνοτροφία. Ἐκεῖ ἐκτίσθησαν αἱ σημαντικώτεραι πόλεις, Μέκκα καὶ Μεδινα.

Οἱ Ἀραβες ἦσαν σημίται καὶ ἀνήκον εἰς τὴν λευκὴν φυλὴν. Ἦσαν συγγενεῖς τῶν Ἑβραίων καὶ διετήρουν πολλὰς ἀρετὰς τῶν πρωτογόνων λαῶν. Ἦσαν γενναῖοι, ὑπερήφανοι, φιλόξενοι καὶ ἐκαλλιέργουν τὴν ποίησιν καὶ τὴν μουσικὴν. Δὲν ἀπετέλουν ἓν κράτος, ἀλλ' ἦσαν διηρημένοι εἰς φυλάς νομαδικὰς. Ἦνωνεν ὁμοῦς αὐτοὺς ἡ κοινὴ θρησκεία, διότι ὅλοι ἐλάτρευον λίθους, δένδρα κτλ. καὶ εἶχον ἓνα κοινὸν θεόν, τὸν Ἀλλάχ. Ἀλλ' εἰς τοὺς Ἀραβας ἐκήρυξε νέαν θρησκείαν ὁ Μωάμεθ.

ΜΩΑΜΕΘ (571 - 632)

Ὁ Μωάμεθ ἐγεννήθη εἰς τὴν Μέκκαν τὸ 571 μ.Χ., εἰς μικρὰν ἡλικίαν ἔμεινεν ὀρφανὸς καὶ πτωχὸς καὶ ἠναγκάσθη νὰ βόσκη πρόβατα. Ἀλλὰ μίᾳ χήρᾳ συ-

Τύπος Ἄραβος.

Οἱ Ἄραβες εἶχον χρῶμα μελαχροινόν, μέτωπον πλατὺ, ζωηροὺς μαύρους ὀφθαλμούς. Ἐνεδύοντο ὀπίσως καὶ σήμερον. Ἐφόρουν δηλαδὴ χιτῶνα, ὁ ὁποῖος ἐσφίγγετο μετὰ ζώνην εἰς τὴν μέσσην, καὶ ἐπάνω ἔρριπτον πλατὺ ὕφασμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζον μπουρνούζι καὶ ἦτο ὅμοιον μετὰ τὸ ἱμάτιον τῶν ἀρχαίων. Τὴν κεφαλὴν ἐκάλυπτον μετὰ τερμάχιον ὕφασματος, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο τουρμπάνι καὶ ἐσφίγγετο εἰς τὸ μέτωπον μετὰ ταινίαν.

571 γενῆς του ἔλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της καὶ ὁ Μωάμεθ ὠδήγει τὰ καραβάνια της εἰς τὴν Συρίαν. Ἐκεῖ ἐγνώρισε τὰς δύο μεγάλας θρησκείας, τὴν Ἰουδαϊκὴν καὶ τὴν χριστιανικὴν.

Ὁ Μωάμεθ εἶχε ζωηρὰν φαντασίαν, κατελαμβάνετο ἀπὸ νευρικὰς κρίσεις καὶ πολλάκις ἔπιπτε λιπόθυμος. Εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἐτῶν εἶπεν, ὅτι εἶδε τὸν ἄγγελον Γαβριήλ, ὁ ὁποῖος τὸν διέταξε νὰ κηρύξη νέαν θρησκείαν. Ἡ ἀριστοκρατία ὁμῶς τῆς Μέκκας περιεφρόνησε τὴν διδασκαλίαν του καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ φύγῃ εἰς Μεδινάν (16 Ἰουλίου 622). Τὴν φυγὴν αὐτὴν ἀργότερα οἱ Μωαμεθανοὶ ὠνόμασαν Ἐγίρα ν, δηλαδὴ μετανάστευσιν, καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ μωαμεθανικὴ χρονολογία.

Εἰς τὴν Μεδινάν ὁ Μωάμεθ ἀπέκτησε πολλοὺς ὁπαδοὺς καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς κατὰ τῆς Μέκκας, ἡ ὁποία ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν ὄχι μόνον ὡς θρησκευτικόν, ἀλλὰ καὶ πολιτικόν ἀρχηγόν. Ἐντὸς ὀλίγου ὅλη ἡ Ἄραβία ἐδέχθη τὴν νέαν θρησκείαν καὶ συνηνώθη εἰς ἓν κράτος μετὰ θρησκευτικόν καὶ πολιτικόν ἀρχηγόν τὸν Μωάμεθ. Ὁ Μωάμεθ ἀπέθανεν εἰς τὴν Μεδινάν τὸ 632.

Ο ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ

Ὁ Μωάμεθ ὠνόμαζε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰσλάμ, δηλαδή ἀφοσίωσιν εἰς τὸν Θεόν, καὶ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Μουσλίμ, δηλαδή ἀφωσιωμένους. Διὰ τοῦτο ἡ νέα θρησκεία ὠνομάσθη Ἰσλαμισμὸς καὶ Μουσουλμανισμὸς, λέγεται δὲ καὶ Μωαμεθανισμὸς ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μωάμεθ.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ εἶναι μείγμα ἀπὸ χριστιανικὰς, ἰουδαϊκὰς καὶ περσικὰς δοξασίας. Τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Εἷς θεὸς ὑπάρχει καὶ προφήτης αὐτοῦ εἶναι ὁ Μωάμεθ. 2) Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος. 3) Τὸ πᾶν εἶναι μοιραῖον εἰς τὸν ἄνθρωπον, δηλαδή προωρισμένον ἀπὸ τὸν θεὸν ἐκ τῶν προτέρων.

Ἡ διδασκαλία ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς πιστοὺς 1) προσευχὴν πέντε φοράς τὴν ἡμέραν, 2) νηστείαν κατὰ τὸν μῆνα Ραμαζάν, 3) ἐλεημοσύνην, 4) ἐπίσκεψιν τῶν ἱερῶν πόλεων Μέκκας καὶ Μεδινᾶς καὶ 5) ἐξάπλωσιν τοῦ ἰσλαμισμοῦ. Ἀπηγόρευε νὰ μεταχειρίζωνται ὠρισμένας τροφὰς, ὅπως χοιρινὸν κρέας καὶ οἶνον. Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ περιελαμβάνετο εἰς τὸ Κοράνιον, δηλαδή βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐθεώρουν ὡς ἀντίγραφον τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

Ἡ νέα θρησκεία ἐξύπνησε τοὺς Ἄραβας καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς δύναμιν καὶ ὄρμην. Συνκεντρώθησαν περὶ τὸν Μωάμεθ, ἔλαβον συνείδησιν τῆς ἐθνικότητός των καὶ ἀπέκτησαν διάθεσιν πρὸς δρᾶσιν. Ἡ πίστις εἰς τὸ πεπρωμένον ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην ὄρμην καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ περιφρονοῦν τοὺς κινδύνους καὶ τὸν θάνατον. Βραδύτερον ὅμως τοὺς ἔκαμε νωθροὺς, δυσκινήτους καὶ μοιρολάτρας, νὰ περιμένουν δηλαδή ὅλα ἀπὸ τὴν τύχην χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ ἐργασθοῦν καὶ νὰ κοπιᾶσουν.

ΤΟ ΑΡΑΒΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ὁ Μωάμεθ δὲν ἴδρυσεν μόνον νέαν θρησκείαν, ἀλλὰ καὶ συνήνωσεν εἰς ἓν κράτος τοὺς Ἄραβας. Ἦτο δηλαδή συγχρό-

ως ανώτατος θρησκευτικός και πολιτικός αρχηγός και οί διάδοχοί του ώνομάσθησαν Χαλίφαι, δηλαδή άντιπρόσωποι του προφήτου.

Τήν πρώτην κατακτητικήν όρμην έδωκεν εις τούς "Αραβας ό Μωάμεθ. «Πόλεμος κατά των άπίστων», ήτο τό σύνθημά του. Αί λέξεις αύται είχον μαγικήν ένέργειαν επί των 'Αράβων, οί όποιοι έξήλθον από τά σύνορα της χώρας των με φοβερόν θρησκευτικόν φανατισμόν, δια νά ύποτάξουν τόν κόσμον. 'Ο Μωάμεθ είχε στείλει πρέσβεις εις τόν 'Ηράκλειον και τόν Χοσρόην Β' και έξήτησε νά δεχθοϋν την νέαν θρησκείαν. 'Ο Χοσρόης έσφαξεν αύτούς, ένω ό 'Ηράκλειος, διπλωματικώτερος του Χοσρόη, τούς έφόρτωσε με δώρα και τούς έστειλεν όπισω εις τόν ύψηλόν κύριόν του. 'Αλλ' οϋτε ό εις, οϋτε ό άλλος άντελήφθησαν την σοβαρότητα του κινδύνου.

Τόν Μωάμεθ διεδέχθησαν τέσσαρες χαλίφαι από την οικογένειάν του. Πρώτος ήτο ό 'Αβοϋ Βέκρ (632-635), πατήρ της άγαπημένης συζύγου του Μωάμεθ 'Αϊσά, κατόπιν ό 'Ομάρ (635-644), ό 'Οσμάν (644-660) και μετά την δολοφονίαν του ό έξάδελφος και γαμβρός επί θυγατρί του Μωάμεθ 'Αλής.

'Από τόν θάνατον του Μωάμεθ μέχρι του 'Αλη παρήλθον περίπου τριάκοντα έτη. Εις τό διάστημα αύτό έγινε καταπληκική έξάπλωσις των 'Αράβων εις την 'Ασίαν και 'Αφρικήν.

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΚΑΤΑΛΥΟΥΝ ΤΟ ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οί "Αραβες εύρηκαν έξηντλημένας από τόν μακροχρόνιον πόλεμον τας δύο γειτονικάς μοναρχίας, την έλληνικήν και την περσικήν. Προσέβαλον κατ' αρχάς την Περσίαν, εις την όποιαν έπεκράτουν έμφύλιοι πόλεμοι μετά την ειρήνην πρός τούς "Ελληνας. 'Ο περσικός στρατός ήττήθη εις μεγάλην μάχην, ή Περσία ύπετάχθη εις τούς "Αραβας και έδέχθη την νέαν θρησκείαν.

Με την κατάλυσιν του Περσικού κράτους ό Ισλαμισμός έξηπλώθη εις όλας τας χώρας μεταξύ των ποταμών "Ωξου και Εϋφράτου, του Καυκάσου, της Κασπίας και του 'Ινδικου 'Ωκεανου.

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΤΗΝ ΣΥΡΙΑΝ, ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΝ ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΟΝ

Τὴν κατάκτησιν τῆς Συρίας ἤρχισεν ὁ Ἀβου Βέκρ. Ὁ ἀραβικὸς στρατὸς προσέβαλε καὶ ἐπολιόρκησε τὴν πρωτεύουσαν τῆς Συρίας Δαμασκόν, ἡ ὁποία παρεδόθη τὸ 634.

Ὁ Ἡράκλειος ἀντελήφθη τὴν σοβαρότητα τοῦ κινδύνου καὶ ἔσπευσε μόνος του νὰ ὑπερασπίσῃ τὰς δύο μεγάλας ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Ἄλλ' ὁ γέρων αὐτοκράτωρ ἠττήθη ἐπανειλημμένως καὶ οἱ ἐγχώριοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν μονοφυσῖται, ἤθελον νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Τοῦτο ἔκαμεν εὐκόλον τὴν κατάκτησιν τῶν χωρῶν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ὁ Ἡράκλειος κατῴρθωσε μόνον νὰ σώσῃ τὸν Τίμιον Σταυρόν, ἐνῶ ἐντὸς ὀλίγου ἡ Ἱερουσαλὴμ καὶ ὅλη ἡ Συρία καὶ Παλαιστίνη κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν. Τοιοῦτοτρόπως δύο σπουδαῖα κέντρα τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐχάθησαν ὀριστικῶς διὰ τοὺς Ἕλληνας.

Ὁ Ὁμάρ κατέκτησε τὴν Αἴγυπτον εἰς διάστημα μόνον δύο ἐτῶν (640—642). Τὰ ἐλληνικὰ στρατεύματα ἠττήθησαν ἐπανειλημμένως καὶ εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐστάθμευσαν τὰ ἀραβικὰ στρατεύματα, ἐκτίσθη ἀργότερα (973) ἡ πόλις Κάϊρον (Καχιρά = Νίκη). Ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἐπειδὴ ἐπροστατεύετο ὑπὸ τοῦ στόλου, ἀντεστάθη ἐπ' ὀλίγον, ἀλλ' ἠναγκάσθη καὶ αὐτὴ νὰ παραδοθῆ.

Μὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας ἀπωλέσθη ὀριστικῶς διὰ τὸν ἐλληνισμόν ἡ Αἴγυπτος, ὅπου ἐπὶ 960 ἔτη ἤκμασεν ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ τὰ ἐλληνικὰ γράμματα. Καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπως καὶ εἰς τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην, οἱ ἐγχώριοι ἐδέχθησαν εὐχαρίστως τοὺς Ἀραβας, διότι ἐμίσουν τοὺς Ἕλληνας. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἐδέχθησαν τὸν Ἰσλαμισμόν καὶ ἀπόγονοι αὐτῶν εἶναι οἱ σημερινοὶ Φελλάχοι.

Ὅσοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν χριστιανισμόν ὀνομάζονται Κόπται.

ΟΙ ΟΜΕΪΑΔΑΙ ΧΑΛΙΦΑΙ

Το 660 έγινε σημαντικωτάτη μεταβολή εις τὸ ἀραβικὸν κράτος. Ὁ διοικητὴς τῆς Δαμασκοῦ **Μωαβία** ἐστασίασε κατὰ τοῦ χαλίφου Ἀλῆ, ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ κατέλαβε τὴν χαλιφείαν. Ὁ Μωαβία ἴδρυσεν νέαν δυναστείαν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Δυναστεία τῶν Ὀμεΐαδῶν (644).

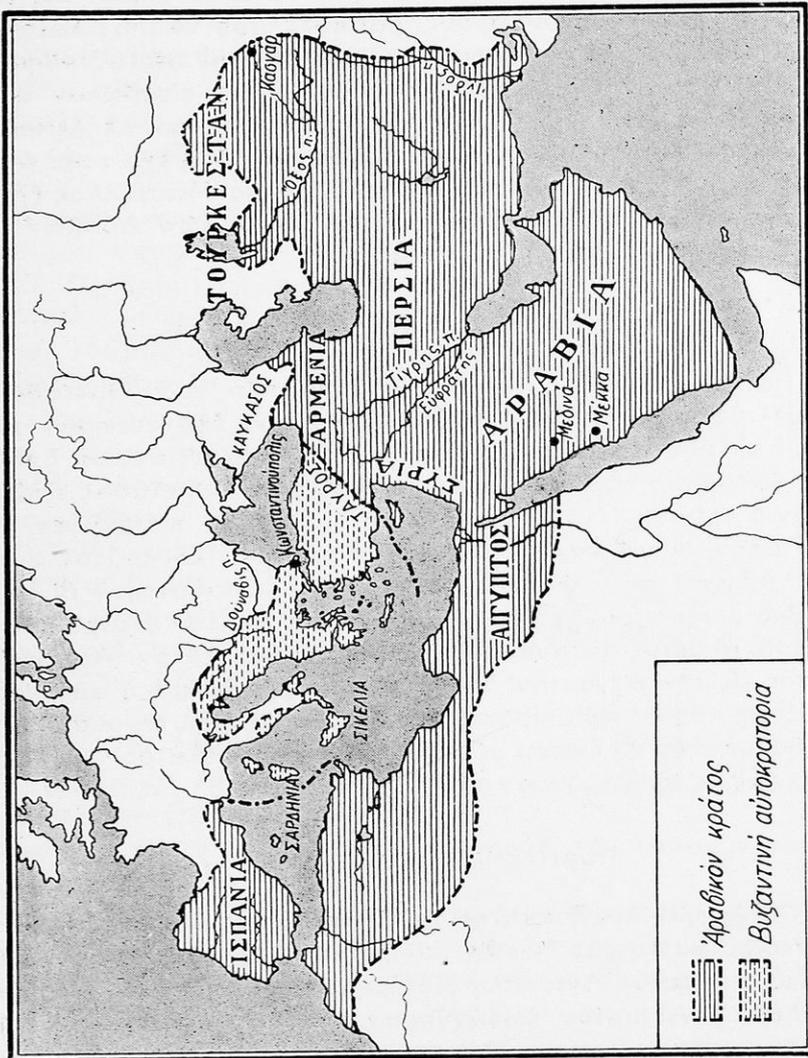
Ἐπὶ τῆς νέας δυναστείας ἤλλαξεν οὐσιωδῶς ὁ χαρακτῆρ τοῦ ἀραβικοῦ κράτους. Πρωτεύουσα ἐγινε τώρα ἡ Δαμασκός, ἡ χαλιφεία ἐγινε κληρονομικὴ, ἐνῶ ἕως τώρα ἦτο αἰρετὴ, καὶ οἱ χαλίφαι ἐγιναν ἀπολυταρχικοὶ ἄρχοντες, ἔζων βίον πολυτελεῆ καὶ περιεστοιχιζόντο ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ αὐλήν.

Ἄλλὰ πολὺ σημαντικώτερον εἶναι, ὅτι ἔδρα τοῦ μωαμεθανισμοῦ τώρα ἐγινεν ἡ Συρία. Οἱ Σῦροι, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχον παραλάβει τὸν ἑλληνορωμαϊκὸν πολιτισμὸν, εἶχον μεταφράσει τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὴν γλῶσσαν των καὶ εἶχον ἀναπτύξει τὰς τέχνας. Τώρα ἐδέχθησαν τὸν ἰσλαμισμὸν, ἔμαθαν τὴν ἀραβικὴν καὶ ἐξηκολούθησαν ὡς ἄραβες πλέον νὰ καλλιιεργοῦν τὸν πολιτισμὸν. Οἱ κυρίως Ἀραβες ἤρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ περιέρχωνται εἰς τὴν ἀφάνειαν καὶ ὅλα τὰ μετὰ ταῦτα ἀραβικὰ κατορθώματα εἶναι κυρίως τῶν ἐξισλαμισθέντων Σύρων. Εἰς αὐτοὺς οἱ Ἀραβες ὀφείλουν τὸν περίφημον στόλον, ὁ ὁποῖος ὀλίγον ἔλειψε νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Μεσόγειον, εἰς αὐτοὺς ἐπίσης ὀφείλεται καὶ ὅλος ὁ ἀραβικὸς πολιτισμὸς.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ Β. ΑΦΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Οἱ Ὀμεΐαδαι ἐξηκολούθησαν τὰς κατακτήσεις. Ἀφοῦ συνέπληρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου, ἐκυρίευσαν τὴν Κυρηναϊκὴν, τὴν Τρίπολιν, τὴν Τίνουδα, τὸ Ἀργέριον καὶ τὸ Μαρρόκον. Τοιοῦτοτρόπως πενήτηντα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ ἔφθασαν εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανὸν (681).

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου αἰῶνος (711) ὁ στρατηγὸς

Χάρτης του 'Αροβικού κράτους κατά τὸ 750 μ.Χ.

Ταρίκ ἐπέρασε τὸν πορθμὸν, ὁ ὁποῖος φέρει τὸ ὄνομά του (Γιβραλτάρ, Djebel Tarik = ὄρος τοῦ Ταρίκ), ἐνίκησεν εἰς μεγάλην μάχην τοὺς Βησιγόθους καὶ κατέλαβε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Οἱ χριστιανοὶ περιορίσθησαν εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἰσπανίας. Μετ' ὀλίγα ἔτη εἰσέβαλον ἀπὸ τὰ Πυρηναιῖα εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ ἐπροχώρησαν λεηλατοῦντες μέχρι τῆς Λυών. Ἄλλ' ἐκεῖ, ὅπως θὰ ἴδωμεν, τοὺς ἀπέκρουσεν ὁ βασιλεὺς τῶν Φράγκων Κάρολος Μαρτέλλος (732) καὶ τοιουτοτρόπως ἐσταμάτησεν ἡ προέλασις τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτό.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΡΑΒΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Περὶ τὸ 750 μ.Χ. ἀνετράπη ἡ δυναστεία τῶν Ὀμεϊαδῶν, τὰ μέλη αὐτῆς, ἐννενήκοντα τὸν ἀριθμὸν, ἐφονεύθησαν καὶ **750** ὁ Ἀβδουλαββᾶς ἵδρυσεν νέαν δυναστείαν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη τῶν Ἀββασιδῶν. Ἀπὸ τοὺς Ὀμεϊάδας ἐσώθη μόνον ὁ πρίγκιψ Ἀβδουραχμάν, ὁ ὁποῖος κατέφυγεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἐσχημάτισεν ἴδιον κράτος. Τὸ κράτος αὐτὸ ἐξηπλώθη καὶ εἰς μέρος τῆς Β. Ἀφρικῆς. Βραδύτερον οἱ Ἀββασίδαι μετέφεραν τὴν πρωτεύουσάν των εἰς τὴν Βαγδάτην ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ. Ἐσχηματίσθη καὶ τρίτον Ἀραβικὸν κράτος εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τοιουτοτρόπως ἡ ἀραβικὴ αὐτοκρατορία διηρέθη εἰς τρία κράτη, τῆς Ἀσίας μὲ πρωτεύουσάν τὴν Βαγδάτην, τῆς Αἰγύπτου μὲ πρωτεύουσάν τὸ Κάϊρον καὶ τῆς Ἰσπανίας μὲ πρωτεύουσάν τὴν Κορδοῦην.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

Οἱ Ἀραβες δὲν ἦσαν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἐκείνους λαούς, οἱ ὁποῖοι κατέστρεφον τὸν πολιτισμὸν εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἐκυρίευσαν. Ἀντιθέτως διετήρησαν καὶ ἀνέπτυξαν αὐτόν.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐδιδάχθησαν τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἀρδευτικὴν τέχνην, τὸν τρόπον δηλαδὴ νὰ ποτίζουν μὲ σύστημα τοὺς καλλιεργουμένους ἀγρούς, καὶ μετέδωκαν αὐτάς

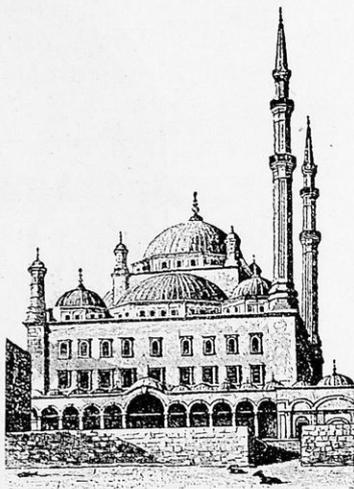
καί εἰς τὴν Ἰσπανίαν καί εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Γουαδαλκιβίρ σώζονται περίφημα ἀρδευτικά ἔργα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀράβων. Ἐπίσης εἰσήγαγον εἰς τὴν Εὐρώπην δένδρα καὶ φυτὰ ἄγνωστα ἕως τότε, τὴν ὄρυζαν, τὸ ζαχαροκάλαμον, τὴν βερυκοκκέαν, τὴν μωρέαν, τὰ φασόλια, τὸ καννάβι κτλ.

Οἱ Ἄραβες διεκρίθησαν ἐπίσης εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἐτελειοποίησαν τὴν κατασκευὴν τῆς πορσελάνης, τὴν ταπητουργίαν καὶ τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων. Περίφημα ἦσαν τὰ ξίφη καὶ τὰ μάλλινα ὑφάσματα τῆς Δαμασκοῦ (δαμασκι σπαθί - δαμάσκο). Ἐπεδόθησαν ἐπίσης πολὺ εἰς τὴν χρυσοχοίαν, τὴν ξυλουργίαν καὶ τὴν κατεργασίαν τῶν δερμάτων.

Μεγάλην ἀνάπτυξιν ἔλαβε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τὸ ἔμποριον. Εἰς τὴν θάλασσαν τὰ πλοῖα τῶν ἑταξιδεῦον μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ πρὸς δυσμὰς καὶ μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ πρὸς ἀνατολάς. Εἰς τὴν ξηρὰν τὰ καραβάνια τῶν ἔφθανον ἕως τὸ ἑσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν μέχρι τῆς Κίνας. Ἀπ' ἐκεῖ παρέλαβον καὶ μετέδωκαν εἰς τὴν Εὐρώπην τρεῖς σημαντικὰς ἐφευρέσεις, τὴν ναυτικὴν πυξίδα, τὴν πυρίτιδα καὶ τὸν χάρτην.

Οἱ Ἄραβες διέπρεψαν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἐκαλλιέργησαν τὰ Μαθηματικά, τὴν Ἀστρονομίαν, τὴν Γεωγραφίαν, τὴν Ἰατρικὴν καὶ τὴν Χημείαν ἀκόμη, ἡ ὁποία τὴν ἀρχὴν τῆς χρεωστεῖ εἰς αὐτούς.

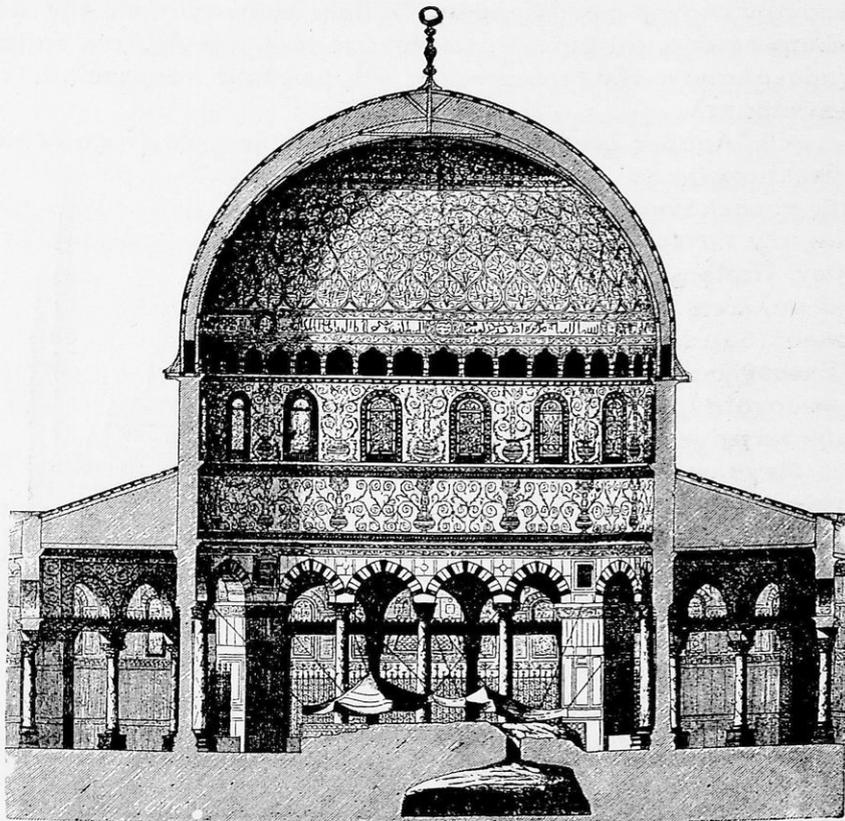
Τὸ ὄνομα Ἄλγεβρα εἶναι ἀραβικόν, εἰς δὲ τὴν Ἀστρονομίαν πολλοὶ ὄροι καὶ σήμερον εἶναι ἀραβικοὶ (ζενιθ - ναδῖρ).

Τέμενος Καΐρου.
(ἔξωτερικόν)

Ἐχει θόλους κατὰ μίμησιν
βυζαντινῶν οἰκοδομημάτων.

Μετέφρασαν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ

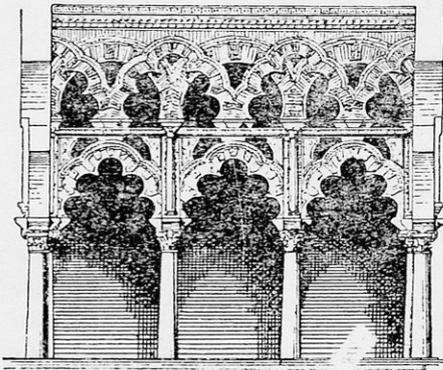
Τέμενος εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ (ἔσωτερικόν).

Βλέπομεν καθαρά τὰ στοιχεῖα τῆς ἀραβικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸν βυζαντινὸν θόλον καὶ τοὺς λεπτοὺς καὶ ὑψηλοὺς περσικοὺς κίονας. Εἰς τὸ ἔσωτερικόν τὰ ποικιλώτατα τόξα (στρογγύλα, γωνιώδη, πεταλοειδῆ) καὶ τὰ πλουσιώτατα ἀραβουργήματα.

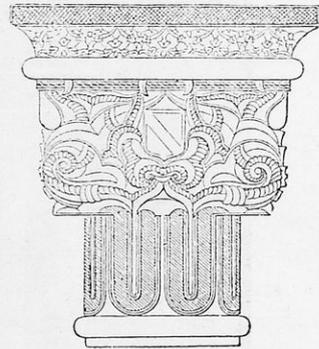
Ἰδίως τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ πολλῶν Ἑλλήνων ἰατρῶν, εἰς τὴν γλῶσσαν των καὶ δι' αὐτῶν διεδόθησαν εἰς τὴν Δ. Εὐρώπην.

Η ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

Ἄξιόλογος ὄμως πρὸ πάντων εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἰς τοὺς Ἄραβας. Παρέλαβον εἰς τὰ οἰκοδομήματα πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν καὶ περσικὴν τέχνην. Ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν ἐδανείσθησαν τὸν θόλον, ἀπὸ τὴν περσικὴν τοὺς λεπτοὺς κίονας. Οἱ ἴδιοι ἐδημιούργησαν μεγάλην ποικιλίαν τόξων, στογγύλα, πεταλοειδῆ καὶ γωνιώδη.

Τμήμα στοᾶς ἀπὸ τὴν Κορδοῦην
(ἐσωτερικόν).

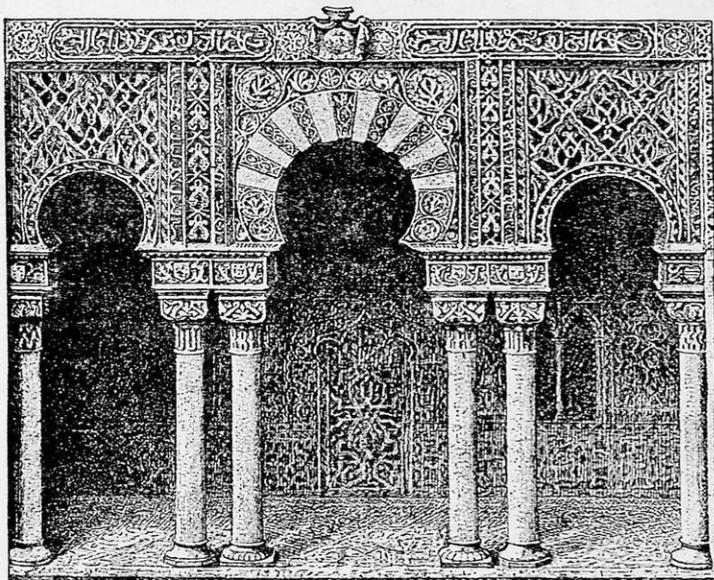

Ἄραβικὸν κιονόκρανον.

Κατεσκεύασαν τοιοῦτοτρόπως ὠραιότατους ναοὺς, τῶν ὁποίων ἐξάιρετος ἦτο πρὸ πάντων ὁ ἐσωτερικὸς διάκοσμος. Ἐκόσμουσαν τοὺς τοίχους καὶ τὰ τόξα μὲ πολύχρωμον πορσελάνην καὶ μὲ λεπτὰ σχέδια ἀπὸ γύψον, σχήματα διάφορα, γράμματα, φύλλα κτλ. Τὸ ἰδιαιτερον γνῶρισμα εἰς τὸν διάκοσμον αὐτὸν εἶναι, ὅτι οἱ τοῖχοι καὶ τὰ τόξα ἦσαν τρυπημένα καὶ ἐφαίνοντο ὡς ἔργα γλυπτικῆς. Αὐτὰ εἶναι τὰ περίφημα ἀραβουργήματα.

Ἐκτὸς τῶν ναῶν οἱ Ἄραβες κατεσκεύασαν καὶ περίφημα ἀνάκτορα, τὰ ὁποῖα ἀπετελοῦντο ἀπὸ σειρὰν διαμερισμάτων μὲ στοᾶς, κήπους ἐσωτερικούς, κρήνας, πίδακας κτλ.

Τὰ ὀνομαστότερα ἀραβικὰ μνημεῖα εἶναι ἡ Ἀλάμπρα (13ος αἰὼν) εἰς τὴν Γρενάδαν καὶ τὸ Ἀλκαζάρ (14ος αἰὼν) εἰς τὴν Σεβίλλην τῆς Ἰσπανίας. Τὸ ἐξωτερικὸν τῶν ἀνακτόρων αὐτῶν εἶναι βαρὺ, μονότονον καὶ ὀγκῶδες ὡς φρούριον καὶ δὲν παρουσιάζει ἐνδιαφέρον. Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ὁμοῦς εἶναι πραγ-

Πύλη ἀραβικοῦ τεμένους.

Ἡ πύλη αὕτη τοῦ ἀραβικοῦ τεμένους τοῦ Τολέδου (Ἰσπανίας), ἔργον τοῦ 13ου αἰῶνος, εἶναι λαμπρὸν δείγμα τῆς διακοσμητικῆς τέχνης τῶν ἀραβικῶν οἰκοδομημάτων. Τὰ τοιχώματα ἀνωθεν τῶν πεταλοειδῶν τόξων εἶναι διάτρητα, ὁ δὲ τοίχος εἰς τὸ βάθος εἶναι διακοσμημένος μὲ ἔγχρωμον πορσελάνην καὶ ἀραβουργήματα.

ματικῶς φαντασμαγορικόν. Ποικίλα τόξα, πολύχρωμοι κίονες, στοαί, παράθυρα παντὸς μεγέθους καὶ σχήματος, ὀροφαὶ ἀπὸ πολυτίμον ξύλον, ἔβενον, σμάλτον, ἄργυρον, χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους ἀποτελοῦν σύμπλεγμα, τὸ ὁποῖον δίδει τὴν ἐντύπωσιν περιέργου καὶ γοητευτικοῦ ὄνειρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

ΑΓΩΝΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΡΑΒΑΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β΄. ΚΩΝΣΤΑΣ Β΄

Εἶδομεν, ὅτι οἱ Ἄραβες ἀφῆρσαν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον, χώρας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχεν ἀκμάσει ἄλλοτε ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός. Ἄλλ' αἱ χώραι αὗται δὲν εἶχον πολλοὺς ἑλληνας κατοίκους. Τὴν μεγάλην πλειοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ ἀπετέλουσαν ἄλλοεθεῖς καὶ αἰρετικοί, μονοφυσίται, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠγάπων τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐδημιούργουν ταραχὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀφαίρεσις τῶν χωρῶν αὐτῶν ἀπὸ τὸ κράτος εἶχε καὶ τὴν καλὴν τῆς ὄψιν. Τὸ κράτος περιωρίσθη εἰς χώρας περισσότερο ἑλληνικὰς μὲ πικνοτάτους ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς καὶ παρουσιάσθη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς περισσότερο ἑλληνικόν.

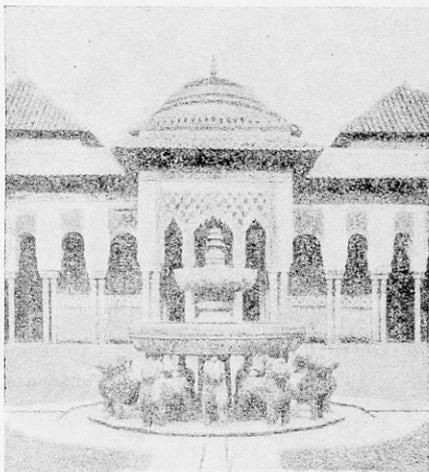
Τὸν Ἡράκλειον διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Β΄ (641), ὁ ὁποῖος ὀλίγους μόνον μῆνας ἐβασίλευσεν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ Ἄραβες ἤρχισαν νὰ ἐπιτίθενται εἰς τὴν Ἀσίαν.

Τὸν Κωνσταντῖνον Β΄ διεδέχθη ὁ Κώνστας Β΄ (641 - 668), ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται καὶ Κωνσταντῖνος Γ΄. Οἱ Ἄραβες ἐγίνοντο διαρκῶς ἐπιθετικώτεροι. Ὁ Κώνστας, διὰ νὰ διοργανώσῃ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰς δυνάμεις τοῦ εἰς τὴν Δύσιν, ἐπεχεί-

ρησε τὸ 662 διὰ μέσου Ἀθηνῶν ταξίδιον εἰς τὴν Ν. Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν. Ἐκεῖ ὄμως ἐδολοφονήθη καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς Ἀρμένιός τις, ὀνομαζόμενος Μιζιζιοσ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ΄ Ο ΠΩΓΩΝΑΤΟΣ (668 - 685)

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὄμως ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὁ υἱὸς τοῦ Κώνσταντος **Κωνσταντῖνος Δ΄**. Ὁ νέος αὐτοκρά-

Αὐλὴ τῶν Λεόντων.

Μέρος ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῆς Ἀλάμπρας. Ἐμπρὸς μεγαλοπρεπῆς πηγὴ με πίδακας καὶ με λέοντας, τὰ στόματα τῶν ὁποίων εἶναι κρουνοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τρέχει τὸ ὕδωρ.

τωρ ἔσπευσε εἰς τὴν Σικελίαν, διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἀρμένιον σφετεριστὴν τοῦ θρόνου. Ὅταν ἐπέστρεψεν, ἔφερε πώγωνα (γένειον) καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Πώγωνάτος.

Ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δ΄ ὁ ἀραβικὸς κίνδυνος γίνεται καθημερινῶς ἀπειλητικώτερος. Ἀφ' ὅτου οἱ Ἀραβες μετέφεραν τὴν πρωτεύουσάν των εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ εἶχον εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν τὰ παράλια τῆς Συρίας καὶ τῆς ἀρχαίας Φοινίκης, κατεσκεύασαν ἰσχυρὸν στόλον, κατέλαβον τὴν Κύπρον (649) καὶ ἐληλάτησαν τὴν Ρόδον (654) καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐνίκησαν μάλιστα τὸν

ἑλληνικὸν στόλον, τὸν ὁποῖον ὠδήγει αὐτοπροσώπως ὁ αὐτοκράτωρ Κώνστας Β΄.

Τὸ ἔτος 673, ὅτε ἐβασίλευεν ὁ Κωνσταντῖνος Δ΄, ἔγινεν ἡ πρώτη μεγάλη ἐπίθεσις τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ χαλίφης Μωαβία με ἰσχυρὸν στρατὸν εἰσέβα-
673 λεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Χαλκηδῶ-

νος, ἐνῶ συγχρόνως πολυάριθμος στόλος ἐπέρασε τὸν Ἑλλησποντον καὶ ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς πρωτεύουσας, ἡ ὁποία ἐπολιορκήθη ἀπὸ ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Ἡ πολιορκία διήρκεσε πέντε ὀλόκληρα ἔτη (673-678). Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπέκτησε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὄπλον ἰσχυρότατον, τὸ ὕγρον πῦρ. Τὸ ὕγρον πῦρ ἦτο παλαιὰ ἐφεύρεσις, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον εἰς τὸν ἀθηναῖον χημικὸν καὶ φυσικὸν τοῦ 6ου μ.Χ. αἰῶνος Πρόκλον. Τὴν χρῆσιν ὁμοῦς αὐτοῦ ἐτελειοποίησεν ὁ ἐκ Συρίας μηχανικὸς Καλλίνικος. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ θεῖον, νίτρον, πίσσαν καὶ πετρέλαιον, ἦτο ρευστὸν καὶ τὸ ἐξεσφενδόνιζον κατὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων μὲ ἰδιαίτερα μηχανήματα ἢ καὶ μὲ χειροβομβίδας. Ὁ στόλος τῶν Ἀράβων ἔπαθε μεγάλας ζημίας. Ὁ Μωαβία ἀφοῦ ἀπέτυχεν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ὁ στρατὸς του ἠττήθη, ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ ταπεινωτικὴν εἰρήνην καὶ ὑπεχρεώθη νὰ πληρῶνῃ ἐτήσιον φόρον.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Δ' διέτρεξε κίνδυνον καὶ τὸ δεύτερον κέντρον τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἡ Θεσσαλονίκη. Σλάβοι καὶ Ἄβαροι κατήλθον μέχρι τῆς μακεδονικῆς πρωτεύουσας καὶ ἐπολιορκήσαν αὐτήν. Οἱ Θεσσαλονικεῖς ὁμοῦς ἀπέκρουσαν τὴν ἐπίθεσιν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου καὶ ἀπέδωκαν τὴν σωτηρίαν εἰς τὸν πολιοῦχον τῆς Θεσσαλονικῆς Ἅγιον Δημήτριον.

Σπουδαῖον ἐπίσης γεγονός τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Δ' ἦτο ἡ ἐγκατάστασις τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Κάτω Μοισίαν, τὴν σημερινὴν δηλαδὴ Βουλγαρίαν, τὴν ὁποίαν κατῴκουσεν οἱ Σλάβοι. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Βουλγάρους νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ, διότι ἦσαν ἐχθροὶ τῶν Ἀβάρων καὶ ἠλπίζεν, ὅτι θὰ ἔχη αὐτοὺς συμμάχους. Ἠπατήθη ὁμοῦς. Ἐκεῖ οἱ Βούλγαροι ἀνεμείχθησαν μὲ τοὺς Σλάβους, ὠμίλησαν τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν καὶ ἀπὸ τὸ κράμα, τὸ ὁποῖον προήλθεν ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῶν δύο φυλῶν, ἀποτελεῖται ὁ σημερινὸς βουλγαρικὸς λαός.

ΟΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 717 ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

Τὸν Κωνσταντῖνον Δ΄ διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἰουστινιανὸς Β΄ (685—695), ἡγεμῶν σκληρὸς καὶ βίαιος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ Ἄραβες ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Β. Ἀφρικὴν καὶ κατέλαβον τὴν Καρχηδόνα καὶ τὴν λοιπὴν βόρειον Ἀφρικὴν μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἡ σκληρότης τοῦ Ἰουστινιανοῦ προεκάλεσε στάσιν, ὃ αὐτοκράτωρ καθρέθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν Χερσῶνα, σημερινὴν Σεβαστούπολιν τῆς νοτίου Ρωσσίας.

Ἡ ἐξορία τοῦ Ἰουστινιανοῦ διήρκεσε δέκα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐβασίλευσαν δύο αὐτοκράτορες, ὁ Λεόντιος (695—698) καὶ ὁ Τιβέριος (698—705). Ἄλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς κατῴρθωσε μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Σλάβων καὶ τῶν Βουλγάρων νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν θρόνον καὶ ἐβασίλευσεν ἀκόμη ἕξ ἔτη (705—711). Ὁ λαὸς ὅμως καὶ πάλιν ἐπανεστάτησεν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐφονεύθη καὶ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὁ Φιλιππικὸς (711—713), ἀρμένιος τὴν καταγωγὴν. Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐξαφανίζεται ἡ δυναστεία τοῦ Ἡρακλείου, ἡ ὁποία ἐβασίλευσεν ἐπὶ 100 ἔτη (611—711).

Μετὰ τὸν Φιλιππικὸν ἐβασίλευσαν δύο ἄλλοι βασιλεῖς, ὁ Ἀναστάσιος Β΄ (713—715) καὶ ὁ Θεοδόσιος Γ΄ (715—717). Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλη ἀναρχία καὶ ἀκαταστασία ἐπεκράτησεν εἰς τὸ κράτος. Αἱ στάσεις διεδέχοντο ἢ μίαν τὴν ἄλλην, ἐκυριάρχησε δὲ ἐμπάθεια καὶ σκληρότης, ἀσέβεια πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ περιφρόνησις πρὸς τοὺς νόμους. Οἱ Ἄραβες ἐπωφελήθησαν τὴν ἀκαταστασίαν αὐτὴν καὶ ἐπροχώρουν διαρκῶς περισσότερον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Εἰς τὴν Εὐρώπῃν οἱ Βούλγαροι ἐληλάτουν τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπάρχιας.

Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν παρουσιάσθη ἀνὴρ ἱκανός, ὁ στρατηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Μ. Ἀσίας Λέων ὁ Ἰσαυρος, τὸν ὁποῖον ὄλοι ἀνεγνώρισαν αὐτοκράτορα (717). Ὁ Λέων ἴδρυσεν τὴν ὀνομαστὴν Δυναστείαν τῶν Ἰσαύρων.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ — ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

Γνωρίζομεν, ὅτι τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἦτο διηρημένον εἰς ἐπαρχίας καὶ μὲ τὸ σύστημα αὐτὸ ἐξακολούθησε νὰ κυβερνᾶται καὶ τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Κατὰ τοὺς χρόνους ὅμως αὐτοῦς ἡ διοίκησις μετεβλήθη.

Πρῶτος ὁ Ἰουστινιανός, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὸ κράτος εἰς τὴν Δύσιν, ἐσχημάτισε δύο Ἀνωτάτας Στρατιωτικὰς διοικήσεις, τῶν ὁποίων οἱ διοικηταὶ ὠνομάζοντο Ἑξαρχοί. Ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν ἔμενεν εἰς τὴν Ραβένναν τῆς Ἰταλίας, ὁ ἄλλος εἰς τὴν Καρχηδόνα τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἡρακλείου ἐπεξέτειναν καὶ ἐτελειοποίησαν τὸ σύστημα αὐτό. Ἐχώρισαν τὸ κράτος εἰς διοικητικὰς περιφερείας, τὰς ὁποίας ὠνόμασαν θέματα. Ὁ διοικητὴς τοῦ θέματος εἶχε συγχρόνως τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν διοίκησιν καὶ ὠνομάζετο Στρατηγός. Ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ ἦτο ὁ πολιτικὸς διοικητὴς τοῦ θέματος, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Πρωτονοτάριος ἢ Κριτῆς καὶ εἶχε τὴν οἰκονομικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν. Εἰς τὰς ἀρχὰς ἔγιναν 4 θέματα, βραδύτερον 8 καὶ κατὰ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα τὸ σύστημα αὐτὸ ἐγενικεύθη εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Τὰ θέματα ὠφέλησαν πολὺ καὶ εἰς πολλὰ μέρη κατάρθωσαν νὰ σταματήσουν τὰς ἐχθρικὰς ἐπιδρομάς. Τοιουτοτρόπως ἡ ρωμαϊκὴ διοίκησις ἀντικατεστάθη ἀπὸ μίαν καθαρῶς ἑλληνικὴν διοίκησιν, τὰ θέματα.

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 7ου ΑΙΩΝΟΣ

Τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ μετὰ τὴν ὀριστικὴν διάρρῃσιν καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἐξηκολούθησε νὰ θεωρεῖται ὡς συνέχεια τῆς μεγάλης Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Γλῶσσαν ἐπίσημον μετεχειρίζετο τὴν λατινικὴν καὶ νομοθεσίαν εἶχε τὴν ρωμαϊκὴν. Οἱ ὑπῆκοοι τοῦ κράτους ἐκαλοῦντο ἀκόμη Ρωμαῖοι καὶ ὁ βασιλεὺς διετήρησε τὸν τίτλον «πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων». Τὸ ὄνομα Ἑλλήν τότε ἔλαβε θρησκευτικὴν σημασίαν καὶ ἐσήμαινε τὸν

μή χριστιανόν, τὸν εἰδωλολάτρην, καὶ ὄχι τὸν ὑπήκοον τοῦ κράτους, ὁ δὲ κάτοικος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐλέγετο Ἑλλην ἄλλ' Ἑλλαδικός.

Ἀπὸ τῶν χρόνων ὅμως τοῦ Ἡρακλείου ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔγινεν ὀριστικῶς ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους. Οἱ νόμοι, τὰ διατάγματα καὶ ὅλα τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ἐγράφοντο εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Εἰς τὸν στρατόν, εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὰς οἰκογενεῖας ὠμίλουν τὴν ἑλληνικὴν.

Συγχρόνως τὸ κράτος συνεδέθη περισσότερο μὲ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, διότι ἡ ἐκκλησίαι εἶχε μεγάλην δύναμιν καὶ ἐκανόνιζε τὸν δημόσιον καὶ τὸν κοινωνικὸν βίον. Ὁ Ἡράκλειος εἰς τοὺς πολέμους τοῦ εἴδομεν, ὅτι ἔδωκε θρησκευτικὸν χαρακτήρα καὶ ἀπὸ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ ὀρθοδοξία ἤρχισε νὰ γίνεταί ἰδιαίτερον γνώρισμα τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους, ἐχώριζε δηλαδὴ τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς καὶ ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ αὐτοκρατορία κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος γίνεται Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία καὶ δύο εἶναι τὰ σπουδαιότερα σημεῖα τῆς, ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἡ ὀρθοδοξία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ ΑΠΟ ΤΟΥ Δ΄ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ζ΄ ΑΙΩΝΟΣ

Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Εἰς τὰ περισσότερα εἶδη τῶν γραμμάτων οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου ἐμιμήθησαν τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς. Ἐμελέτησαν μὲ ζήλον τὰ συγγράμματά των καὶ προσεπάθησαν νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας. Ἰδιαιτέρως κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐκαλλιέργησαν τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην καὶ ἡ θεολογία τοῦ Βυζαντίου παρήγαγεν ἔργα ἀξιόλογα.

Οἱ θεολόγοι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας. Ἄλλοι ἦσαν εἰδωλολάτραι καὶ προσεπάθουν μὲ τὰ συγγράμματά των νὰ στηρίξουν τὴν ἀρχαίαν ἐθνικὴν θρησκείαν, τὴν εἰδωλολατρίαν, καὶ ὀνομάζονται ἐθνικοί. Ἄλλοι ἦσαν χριστιανοὶ καὶ ἠγωνίσθησαν νὰ στερεώσουν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπὸ τὰς αἱρέσεις καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐθνικῶν. Αὐτοὶ ὀνομάζονται Χριστιανοὶ θεολόγοι.

Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν τῶν ἐθνικῶν ἀνήκουν δύο μεγάλοι συγγραφεῖς, ὁ **Λιβάνιος** (314-393) ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, σπουδάσας τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς (331-363), ὁ ὁποῖος ἐπίσης ἐσπούδασεν εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἶχε συμμαθητὰς τὸν Βασί-

λειον τὸν Μέγαν καὶ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν. Καὶ τῶν δύο τὰ συγγράμματα ἔχουν μεγάλην δύναμιν, ἀλλ' ἀποδεικνύουν συγχρόνως, ὅτι ματαίως ἠγωνίζοντο νὰ στερεώσουν μίαν θρησκείαν, ἢ ὅποια ἐξέπνεεν. Περίφημος ἐπίσης ἐθνικὸς συγγραφεὺς ἦτο καὶ ὁ **Συνέσιος**, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἐκ Κυρήνης τῆς Ἀφρικῆς, ἔζησε μεταξύ τῶν ἐτῶν 370-415 καὶ διέπρεψε πολὺ εἰς τὴν πολιτικὴν. Βραδύτερον ἠσπάσθη τὸν χριστιανισμόν καὶ ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Πτολεμαΐδος εἰς τὴν Κυρηναϊκὴν τῆς Ἀφρικῆς.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εἰς τοὺς χριστιανοὺς θεολόγους ἀνήκουν τέσσαρες μεγάλοι ἄνδρες, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, οἱ ὁποῖοι ἤκμασαν κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος καὶ ὠνομάσθησαν Μεγάλοι Πατέρες. Οὗτοι ἠγάπησαν πολὺ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὰ ἐθεώρησαν ὡς τὸ σημαντικώτερον μέσον τῆς μορφώσεως τῶν χριστιανῶν.

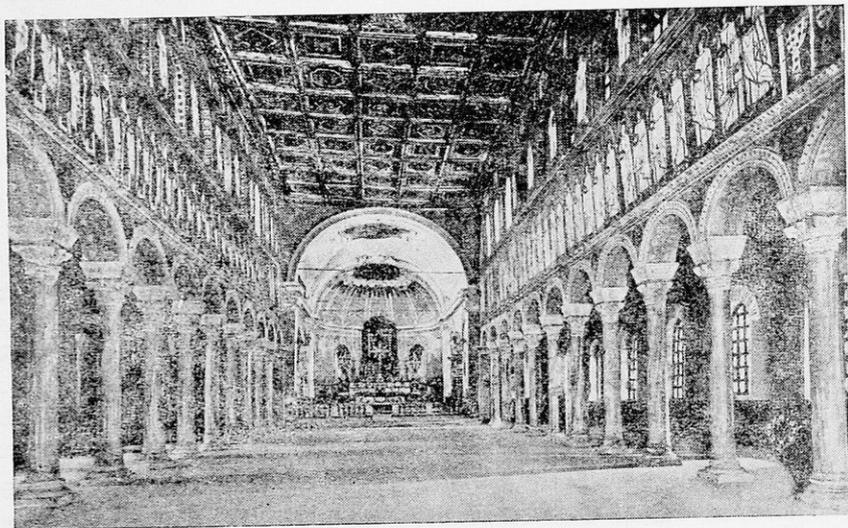
Ὁ Μέγας Βασίλειος (330-379) κατήγετο ἀπὸ τὴν Καισάρειαν καὶ ἐσπούδασε τὴν ρητορικὴν καὶ φιλοσοφίαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὸ 370 ἔγινεν ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας καὶ διέπρεψεν ὡς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ. Ὁ Μ. Βασίλειος ἠγάπησε πολὺ τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἐφρόντισε νὰ τὸν διοργανώσῃ καὶ νὰ τὸν διαδώσῃ πολὺ. Τὰ συγγράμματά του ἔχουν πολὺ βάθος καὶ τὸ ἰδιαίτερον γνῶρισμά του εἶναι, ὅτι ἐθαύμαζε τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς καὶ συνεβούλευε νὰ μεταχειρίζομεθα τὰ ἔργα των διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν νέων.

Ὁ Γρηγόριος Νύσσης (332-400) ἦτο νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ ἔγινεν ἀρχιεπίσκοπος τῆς Νύσσης, μικρᾶς πόλεως τῆς Καππαδοκίας. Αὐτὸς εἰς τὰ συγγράμματά του ἠσχολήθη μὲ τὰ δόγματα τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς (330-390) κατήγετο ἐπίσης ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν. Ἐσπούδασε καὶ αὐτὸς εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Μ. Βασίλειος διεκρίνετο διὰ τὴν ἐνεργητικότητά

καί τήν δρᾶσιν του, ὁ Γρηγόριος ἠὲχαριστεῖτο εἰς τήν ἀπομόνωσιν.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (347-407) ἦτο φύσις ζωηρά καί εὐέξαπτος, προικισμένος μὲ σπανίαν εὐγλωττίαν. Ἐγενήθη εἰς τήν Ἀντιόχειαν καί τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητός του ἔγινε μοναχὸς εἰς τὰ ὄρη τῆς Συρίας. Τὸ 397 ὁ αὐτοκράτωρ

Βασιλική (ἔσωτερικόν).

Ἅγιος Ἀπολλινάριος - Ραβέννα — 6ος αἰών.

Οἱ κίονες ἔχουν ραβδώσεις καί κορινθιακὰ κιονόκρανα

ἀνεβίβασεν αὐτὸν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ἢ ὑπερβολικὴ αὐστηρότης του ἐξήγειραν πολλοὺς ἐναντίον του καί ἰδίως τὴν αὐτοκράτειραν Εὐδοξίαν, ἐξεθροίσθη ὀριστικῶς καί ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας εἰς ἓν χωρίον τῆς Ἀρμενίας. Τὰ ἔργα του εἶχον ἀσυνήθιστον δύναμιν καί τὸν κατέστησαν ἓνα ἐκ τῶν πρῶτων συγγραφέων τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ρητορικὴ του ἰκανότης ἐθαυμάζετο τόσοσ ἀπὸ

τούς συγχρόνους, ὥστε τὸν ὠνόμασαν Χρυσόστομον, καὶ οἱ μεταγενέστεροι τὸν θεωροῦν ὡς ἓνα ἀπὸ τούς μεγαλυτέρους ρήτορας τοῦ κόσμου.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ - ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

Τὸ Βυζάντιον παρήγαγε πολλοὺς ἱστορικούς, οἱ ὅποιοι συνέγραψαν τὴν ἱστορίαν του μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οἱ ἱστορικοὶ τοῦ Βυζαντίου προσεπάθησαν νὰ μιμηθοῦν τούς ἀρχαίους ἱστορικούς, τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Θουκυδίδην καὶ τὸν Ξενοφῶντα.

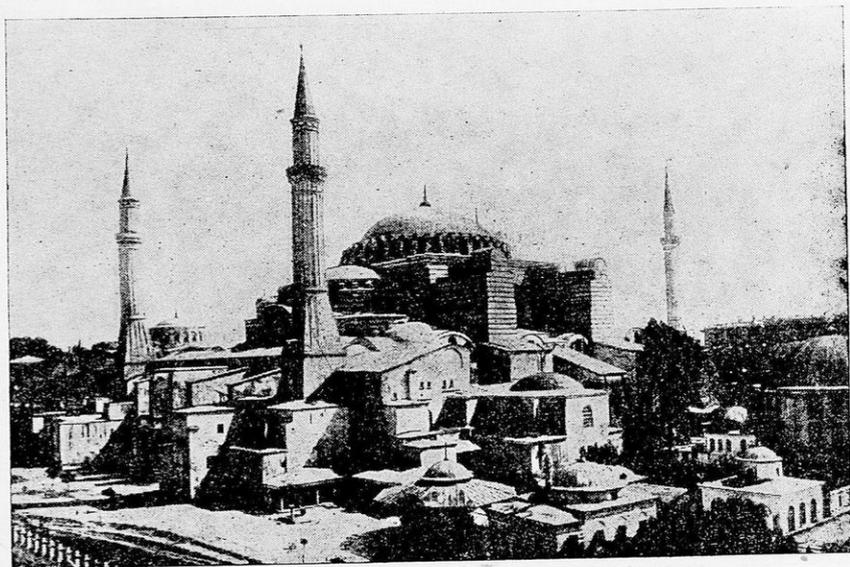
Ἐκ τῶν ἱστορικῶν ἄλλοι ἔγραψαν τὴν σύγχρονον ἱστορίαν καὶ αὐτοὶ ὀνομάζονται κυρίως Ἱστορικοί. Ἄλλοι ὅμως ὑπέθετον, ὅτι τὰ σύγχρονα γεγονότα ἦσαν γνωστά, καὶ ἐπεχείρησαν νὰ γράψουν παγκόσμιον ἱστορίαν ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῶν χρόνων των. Αὐτοὶ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τούς κυρίως ἱστορικούς ὀνομάζονται Χρονογράφοι.

Ὁ σημαντικώτερος ἱστορικός τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦτο ὁ Προκόπιος (ἀπέθανε τὸ 562), ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐχρημάτισε γραμματεὺς τοῦ Βελισσαρίου. Διὰ τοῦτο κατεῖχε τὰ μυστικά τῶν μεγάλων γεγονότων τῆς ἐποχῆς του. Ἐγραψε τὴν ἱστορίαν τῶν πολέμων τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τῶν Περσῶν, Βανδάλων καὶ Γότθων. Εἰς ἄλλο σύγγραμμα περιγράφει τὰ κτίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὰ δημόσια δηλαδὴ ἔργα, τὰ ὅποια κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας του. Τὰ ἔργα του θαυμάζονται διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ θεωροῦνται δικαίως, ὅτι συνεχίζουν τούς ἀρχαίους ἱστορικούς.

Τὰ ἔργα τῶν χρονογράφων, αἱ Χρονογραφίαι ὅπως ἐλέγοντο, δὲν ἔχουν μεγάλην λογοτεχνικὴν ἀξίαν, εἶναι γέματα ἀπὸ ἱστορικὰ σφάλματα καὶ ἀκαλαίσθητα εἰς τὸ ὕφος, ἀλλὰ πολλάκις μᾶς χρησιμεύουν ὡς πολῦτιμοι ἱστορικαὶ πηγαί. Ὁ σπουδαιότερος χρονογράφος εἶναι ὁ Ἰωάννης Μάλαλας, ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ — ΠΙΣΣΙΔΗΣ, ΡΩΜΑΝΟΣ

Καί εις τὴν ποίησιν οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου γενικῶς ἐμιμήθησαν τοὺς ἀρχαίους. Ἄλλ' ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν μετεχειρίσθησαν τὰ μέτρα καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων, ἄλλοι

Ἄγία Σοφία (ἐξωτερικόν).

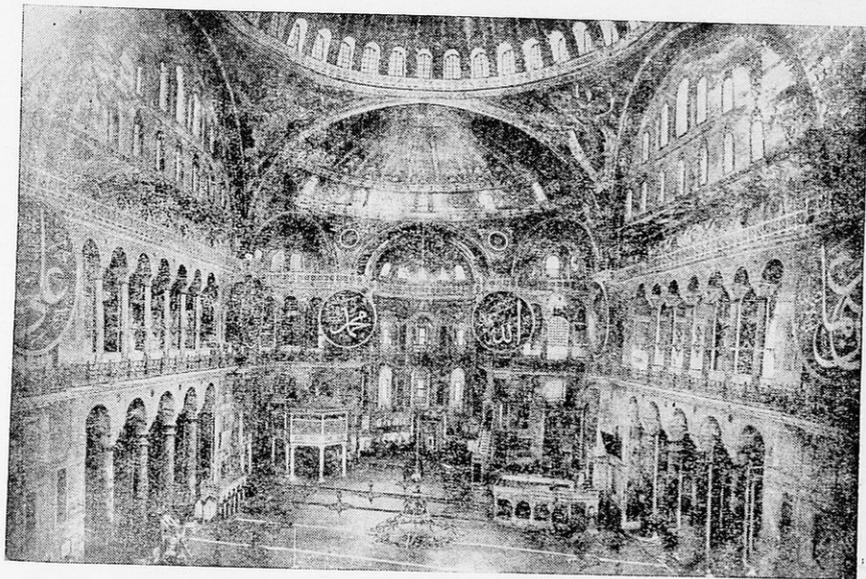
Τοὺς μιναρέδες, οἱ ὅποιοι παραμορφῶνουν τὸ οἰκοδόμημα, προσέθεσαν οἱ Τούρκοι.

ἐδημιούργησαν νέα μέτρα καὶ ἔγραψαν εἰς γλῶσσαν ἀπλουστέραν. Οἱ πρῶτοι ὀνομάζονται Ἐθνικοὶ καὶ ἔχουν ὡς θέματα συνήθως πολιτικὰ γεγονότα, οἱ δεῦτεροι Μελῳδοὶ καὶ λαμβάνουν κυρίως ἐκκλησιαστικὰ θέματα.

Εἰς τοὺς πρῶτους ἀνήκει ὁ Γεώργιος Πισίδης, ὁ ὅποιος ἤκμασεν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρακλείου καὶ ὕμνησε διὰ μέγαλου ποιήματος τὰ κατορθώματα τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Πισίδης εἶχεν ἐξαιρετικὴν ἰκανότητα νὰ μιμεῖται τὴν ἀρχαίαν

ποίησιν καὶ πολλοὶ διὰ τοῦτο τὸν ὠνόμασαν νεώτερον Εὐριπίδην.

Εἰς τοὺς μελωδοὺς διέπρεψεν ὁ **Ρωμανός**, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Ρωμανὸς ἐξυμνεῖ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς πράξεις τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν

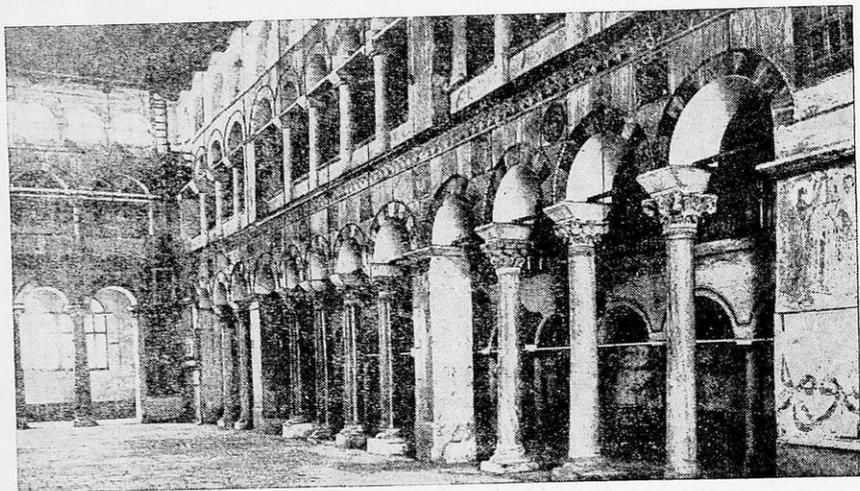
Ἁγία Σοφία (ἔσωτερικόν).

Διακρίνεται καλὰ τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ, οἱ δύο ὄροφοι καὶ ὁ θόλος μὲ τὸ πλῆθος τῶν παραθύρων, τὰ ὁποῖα φέρουν ἄφθονον φῶς εἰς τὸν πελώριον χῶρον.

τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπενόησε νέον εἶδος ποιήματος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Ὑμνος. Εἰς τοὺς Ὑμνους τοῦ ὁ Ρωμανὸς ἀναδεικνύεται ἐξαίρετος ποιητὴς μὲ σπάνια καλλιτεχνικὰ προσόντα. Διὰ τοῦτο πολλοὶ τὸν ὀνομάζουν Πίνδαρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως. Ἀπὸ τοὺς ὠραιότερους ὕμνους τοῦ Ρωμανοῦ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται εἰς τὴν προδο-

σίαν τοῦ Ἰούδα, τὴν Δευτέραν παρουσίαν, τὴν Παρθένον παρὰ τὸν σταυρὸν, τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ.

Κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους ἐποιήθη ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ἀπὸ τὰ καλότερα ποιητικὰ

Βασιλικὴ (ἔσωτερικόν)

(Ἅγιος Δημήτριος — Θεσσαλονίκης).

Εἶναι ἓν μέρος ἀπὸ τὸ ἔσωτερικόν τῆς περιφήμου Βασιλικῆς τοῦ Ἅγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης (5^{ος} αἰών). Διακρίνεται σειρὰ ἀπὸ μαρμαρίνους κίονας, ἡ ὁποία διακόπτεται ἀπὸ τετραγώνους πεσσούς, ἐπενδεδυμένους μὲ πλάκας χρωματιστοῦ μαρμάρου. Ὑπεράνω τῶν τόξων ὑπῆρχον ἐξῶσται. Εἶναι ἐξαιρετὸν δείγμα ἐπικολλήσεως πολυχρῶμων μαρμάρων μὲ ἀρμονικὸν συνδυασμὸν χρωμάτων.

προϊόντα τοῦ Βυζαντινοῦ. Ὁ ποιητὴς του εἶναι ἄγνωστος. Πολλοὶ ἀποδίδουν αὐτὸν εἰς τὸν Πατριάρχην Σέργιον.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ - ΑΡΧΙΤΕΚΟΝΙΚΗ

Εἰς τὰ γράμματα, τὴν ποίησιν καὶ γενικῶς εἰς τὰ λογοτεχνικὰ εἶδη τοῦ Βυζαντίου, οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐμμήθησαν τὴν ἀρχαιότητα. Οἱ χριστιανοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ τελοῦν

τάς λειτουργίας των εις οίκοδομήματα, τὰ ὅποια ἐνθύμιζον τοὺς εἰδωλολατρικούς ναοὺς. Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθησαν νὰ δημιουργήσουν νέον εἶδος ναοῦ.

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐτέλουν τὰς λειτουργίας των εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας, ἢ εἰς ὑπόγεια καταφύγια, τὰς ὀνομαζομένας Κατακόμβας. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖ συνηντῶντο ὅλοι οἱ πιστοί, ὁ τόπος αὐτὸς ὠνομάσθη Ἐκκλησία. Ἀργότερα ὅταν ἐχρειάσθησαν νὰ κατασκευάσουν ἐπισημοὺς ναοὺς, δὲν ἐμιμήθησαν τοὺς εἰδωλολατρικούς, ἀλλὰ τὰς ἰδιωτικὰς οἰκίας καὶ τοὺς κατεσκευάσαν ὀρθογωνίους, στεγασμένους μὲ ξυλίνην στέγην.

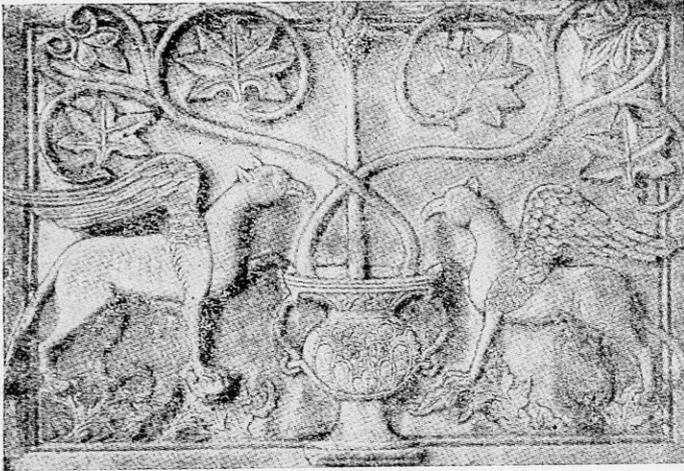

Ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ.

Μωσαϊκὸν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπετέλει μέρος συμπλέγματος. Δεικνύει καθαρὰ πόσον ἦτο προωδευμένη ἡ τέχνη αὐτὴ εἰς τὸ Βυζάντιον.

πρῶτον σχέδιον τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ. Βασιλικαὶ κατεσκευάσθησαν πολλαὶ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν. Περιφνημος ἑλληνικὴ Βασιλικὴ ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ ὁποῖος ἐκάη τὸ 1917 ἀπὸ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν καὶ σήμερον ἀναστυλῶνεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παλαιοῦ σχεδίου.

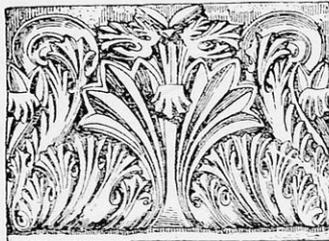
Ἀλλὰ κατὰ τὸν βον αἰῶνα ἐπενόησαν νέον σχέδιον βυζαντινοῦ ναοῦ. Κατῶρθωσαν δηλαδὴ τὸν ὀρθογώνιον σηκὸν νὰ στεγᾶσουν μὲ μεγαλοπρεπῆ θόλον καὶ ἔδωκαν τοιαύτην

Δείγμα γλυπτικής

(^ο Άγιος Μάρκος Βενετίας, 6^ο αιώνας).

Εἰς τὸ μέσον κομφὸς ἀμφορεὺς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀναβαίνουν ὠραῖα φυλλώματα, καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη τοῦ ἀμφορέως δύο φανταστικά ζῷα.

Κοσμήματα.
(^ο Άγία Σοφία)

ἐπέκτασιν εἰς τὸν ναόν, ὥστε νὰ λάβῃ οὗτος τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Τὸ τελειότερον δεῖγμα τοῦ ναοῦ αὐτοῦ εἶναι ἡ Ἁγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως. Χιλιάδες ναῶν κατεσκευάσθησαν

Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ ἀκολουθία του.
(Ἅγιος Βιτάλιος Ραβέννης — 547 μ.Χ.)

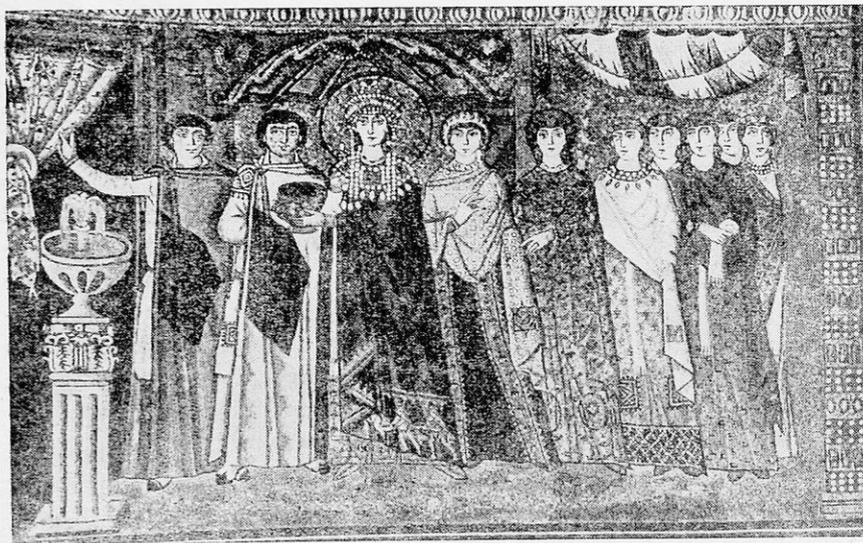
Ἐν ἀπὸ τὰ ὀνομαστὰ ψηφιδωτὰ τῆς Ραβέννης. Πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος βαδίζει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ραβέννης Μαξιμιανὸς ἀκολουθούμενος ἀπὸ ἕνα ἱερέα καὶ ἕνα διάκονον Ἀκολουθοῦν δύο συγκλητικοὶ καὶ ὀπισθεν στρατιῶται τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Ἐμπρὸς ὁ αὐτοκράτωρ. Φέρει εἰς τὴν κεφαλὴν φωτοστέφανον καὶ φορεῖ πορφύραν, ἡ ὁποία κουμπώνει μὲ χρυσοῦν πόρπην εἰς τὸν δεξιὸν ὦμον.

κατόπιν κατὰ τὸν νέον ρυθμὸν εἰς ὄλας τὰς πόλεις τοῦ κράτους. Περίφημος ἐπίσης εἶναι καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Θεσσαλονίκης.

ΨΗΦΙΔΩΤΑ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ ΝΑΟΥ

Τοὺς τοίχους τῶν ναῶν καθὼς καὶ τὸν θόλον συνήθιζον πολλάκις νὰ διακοσμοῦν μὲ εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο

Ψηφιδωτά. Ἐκόλλων δηλαδή μὲ μεγάλην τέχνην καὶ μὲ ἀντίθεσιν χρωμάτων μικροὺς πολυχρώμους λίθους. Καὶ ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς τῶν μικρῶν λίθων, δηλαδή τῶν ψηφίδων, καθῶς

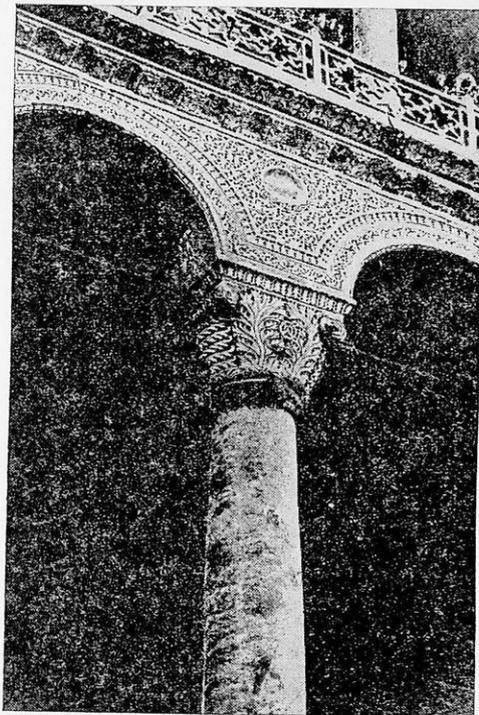
Ἡ Θεοδώρα καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς
(ἀπὸ τὸν ἴδιον ναόν).

Παριστάνεται αἰθουσα τῶν ἀνακτόρων. Ἡ Θεοδώρα εἰς τὸ μέσον φορεῖ διάδημα μὲ κρεμαστά μαργαριτάρια. Αἱ πατρίκιαι τῆς ἀκολουθίας τῆς φοροῦν ἐνδύματα μὲ πολὺ ζωηρὰ χρώματα. Δεξιὰ τῆς αὐτοκρατείας πατρίκιος ἐνδεδυμένος ὅπως καὶ οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἰς τὸ ἄκρον συγκλητικός, ὁ ὁποῖος ἀνοίγει τὸ μεταξωτὸν παραπέτασμα, διὰ νὰ περάσῃ ἡ συνοδεία. Ἡ Θεοδώρα, καθῶς καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὴν προηγουμένην εἰκόνα, κρατοῦν εἰς τὰς χεῖρας δῶρα διὰ τὸν ναόν.

καὶ ἡ συγκολλητικὴ οὐσία δὲν εἶναι εἰς ἡμᾶς γνωστά. Αἱ εἰκόνες αὐταί, αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο καὶ Μωσαϊκά, κάμνουν κατάπληξιν εἰς τὸν θεατὴν μὲ τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν ἀντίθεσιν τῶν χρωμάτων, πολλοὶ δὲ εἶναι ἀλγθινὰ καλλιτεχνήματα. Περίφημα ψηφιδωτὰ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς σφύζονται εἰς τὴν Ἁγίαν

Σοφίαν Κωνσταντινουπόλεως και εις την Ραβένναν της βορείου Ιταλίας.

Ὁ χριστιανισμὸς δὲν ἐπέτρεπε τὴν γλυπτικὴν παράστασιν τοῦ γυμνοῦ σώματος. Αἱ παλαῖστραι καὶ οἱ ἀγῶνες, εἰς τοὺς

Βυζαντινὸν κιονόκρανον.
(Ἁγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως).

ὅποιους οἱ καλλιτέχναι ἔβλεπον καὶ ἐμελέτων τὸ γυμνὸν σῶμα, δὲν ὑπῆρχον πλέον. Ἡ κατασκευὴ ἀγάλματος τοῦ Χριστοῦ ἢ τῶν Ἁγίων ἐθεωρεῖτο ἀσέβεια. Διὰ τοῦτο οἱ μαρμαρογλύπται τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἤσυχολοῦντο μόνον εἰς τὸ διακοσμητικὸν μέρος. Κατεσκευάζον δηλαδὴ ἄνθη φυσικώτατα καὶ φύλλα, σχήματα γεωμετρικὰ κτλ.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ἡ ζωγραφικὴ ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς, ἀλλ' ἔλαβεν ἐντελῶς ἰδιόρρυθμον τύπον. Οἱ ζωγράφοι προσεπάθουν νὰ εἰκονίζουσι τὰ πρόσωπα μὲ θρησκευτικὴν αὐστηρότητα, ἀδύνα-

τα, σοβαρὰ καὶ πάντοτε σχεδὸν ἔδιδον εἰς αὐτὰ μίαν ὠρισμένην στάσιν καὶ μορφήν. Ἡ ζωγραφικὴ κυρίως ἀνεπτύχθη εἰς τὸν ναόν. Εἰς τὴν ζωγραφικὴν διακόσμεισιν τοῦ ναοῦ καθιέρωσαν μὲ τὸν καιρὸν μίαν τάξιν, τὴν ὁποίαν διετήρησαν οἱ χριστιανοὶ μέχρι σήμερον μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν καὶ ἀκρίβειαν.

Ὁ ναὸς διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη 1) τὸ Ἱερόν, 2) τὸν

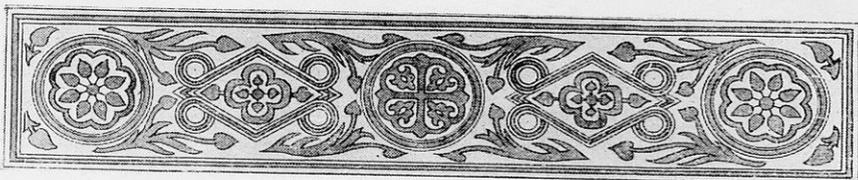
Σηκόν, 3) τὸ Τέμπλον καὶ 4) τὸν Νάρθηκα. Εἰς τὰ τέσσαρα αὐτὰ μέρη ὁ καλλιτέχνης ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ζωγραφίσῃ ὠρισμένας παραστάσεις.

Εἰς τὸ Ἱερόν, ἐντὸς τοῦ κοιλώματος τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ, ζωγραφίζουσι τὴν Θεοτόκον κρατοῦσαν τὸν Χριστὸν παιδίον καὶ κατωτέρω τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον καὶ τοὺς Μεγάλους Πατέρας Βασίλειον τὸν Μέγαν καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, οἱ ὅποιοι ἐκανόνισαν τὴν λειτουργίαν.

Εἰς τὸν σηκὸν ἀκολουθοῦν τὴν ἐξῆς τάξιν: Εἰς τὸν θόλον εἰκονίζεται ὁ Χριστὸς Παντοκράτωρ, κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς εὐλογῶν. Κύκλῳ τῆς εἰκόνης αὐτῆς παρίστανται οἱ Ἅγγελοι καὶ κατωτέρω οἱ Προφήται, οἱ ὅποιοι προανήγγειλαν τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ εἰκονίζονται ὑψηλότερα μὲν ὁ βίος τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς σταυρώσεως καὶ χαμηλότερον οἱ Ἅγιοι.

Εἰς τὸν Νάρθηκα ἐζωγραφίζοντο ὅμοιαι εἰκόνες ὅπως καὶ εἰς τὸν σηκόν, ἀλλὰ λεπτομερέστερον.

Εἰς τὸ Τέμπλον ἐπίσης ἐζωγραφίζοντο εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ διαφόρων ἁγίων, ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδίαν πάντοτε τάξιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄

ΟΙ ΙΣΑΥΡΟΙ ΚΑΙ ΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ

ΛΕΩΝ Γ΄

Β' ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἀπὸ τὸ χάος, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δυναστείας τοῦ Ἑρακλείου, ἐξήγαγε τὴν αὐτοκρατορίαν ἢ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων. Βασιλεῖς ἱκανοὶ εἰργάσθησαν, διὰ νὰ σταματήσουν τὴν καταστροφὴν τῆς αὐτοκρατορίας, ἔκαμαν διοικητικὰς καὶ νομοθετικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ ἐνίσχυσαν τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς χώρας.

Ὁ ἀρχηγέτης τῆς δυναστείας **Λέων Γ΄** (717—741), καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ἰσαυρίαν, ἦτο ἄνθρωπος μεγάλης ἀξίας, στρατηγὸς ἱκανώτατος, εὐστροφὸς διπλωμάτης καὶ νοῦς ὀργανωτικὸς. Ἡ βασιλεία τοῦ Λέοντος Γ΄ εἶναι σπουδαῖος σταθμὸς ὄχι μόνον τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, διότι ἔσωσε τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὴν ἀραβικὴν ἀπειλὴν καὶ τὸν ἐξισλαμισμόν.

Ὅλιγους μῆνας μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Λέοντος Γ΄ οἱ Ἄραβες ἐπεχείρησαν δευτέραν μεγάλην ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸν Αὐγούστον τοῦ 717 ἰσχυρὸς ἀραβικὸς στόλος ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῶ ἀραβικὸς στρατὸς 100 χιλιάδων κατῶρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου καὶ νὰ περάσῃ

ἀπέναντι εἰς τὴν Θράκην. Οἱ Ἄραβες ἐπολιόρκησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Ἄλλ' ἡ ἀραβικὴ ἐπιχείρησις ἐτελείωσε μὲ μεγάλην καταστροφήν. Ὁ ἀραβικὸς στρατὸς ἀπεδεκατίσθη εἰς τὰς συγκρούσεις μὲ τὸν ἑλληνικόν, ὁ δὲ φοβερὸς χειμὼν τοῦ ἔτους ἐκείνου συνεπλήρωσε τὴν καταστροφήν. Τὸ ὑγρὸν πῦρ πάλιν κατέστρεψε τὸν ἀραβικὸν στόλον. Μετὰ ματαίας προσπαθείας ἐνὸς ἔτους οἱ Ἄραβες πάλιν τὸν Αὐγουστον τοῦ 718 ἐπεβίβασθησαν εἰς τὰ ὀλίγα πλοῖα, τὰ ὁποῖα τοὺς εἶχον μείνει, καὶ ἀνεχώρησαν. Ἡ τρικυμία συνεπλήρωσε τὴν καταστροφήν καὶ μόνον πέντε πλοῖα ἔφθασαν καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Χαλίφην τὴν μεγάλην καταστροφήν. Αὕτῃ εἶναι ἡ τελευταία ἐπίθεσις τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπανεέλθουν ἄλλην φοράν. Ὁ Λέων ἀπέκτησε δόξαν ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ εἰς ὄλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον, διότι ἔσωσε καὶ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὴν ἀραβικὴν ἀπειλὴν καὶ τὸν ἐξισλαμισμὸν.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ ἑλληνισμοῦ προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν ὄλων τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης καὶ ἐξύψωσε τὸ γόητρον τῆς αὐτοκρατορίας. Μετ' ὀλίγα ἔτη οἱ Ἄραβες ἐπεχείρησαν νὰ προσβάλουν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ ἄλλο σημεῖον, ἀπὸ τὰ Πυρρηναῖα, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν, καθὼς εἶδομεν, ὑπὸ τοῦ Καρόλου Μαρτέλλου. Τοιουτοτρόπως ἡ ἀπόπειρα τῶν Ἀράβων νὰ εἰσδύσουν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπέτυχε καὶ ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἐσώθη.

Ο ΛΕΩΝ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΝΕΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

Οἱ Ἰσαυροὶ ἔκαμαν τὴν ἀρχὴν μεγάλης ἐσωτερικῆς μεταρρυθμίσεως, μὲ σκοπὸν νὰ ἀναδιοργανώσουν τὸ κράτος. Ὁ Λέων ὁ Γ', διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ σύνορα τοῦ κράτους μετερρύθμισε τὴν διοίκησιν. Ἐφήρμοσε δηλαδὴ εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν τὰ θέματα, περιώρισε τὴν ἔκτασιν αὐτῶν καὶ ἠῦθησε τὸν ἀριθμὸν τῶν. Τοιουτοτρόπως τὰ ἀπόκεντρα πρὸ πάν-

των μέρη ἐκυβερνῶντο ἀπὸ τοὺς διοικητὰς τῶν θεμάτων, οἱ ὅποιοι εἶχον καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν. Αὐτὴ ἦτο ἡ διοικητικὴ μεταρρύθμισις.

Ὁ Λέων προήρχετο ἀπὸ στρατιωτικὴν οἰκογένειαν, ὁ ἴδιος ἦτο στρατηγὸς καὶ ἔτρεφε μεγάλην ἀγάπην εἰς τὸν στρατόν, τὸν ὅποιον ἐθεώρει τὸ κυριώτερον στήριγμα τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο ἐφρόντισεν ἰδιαιτέρως διὰ τὴν διοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ, ὁ ὅποιος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἔγινε πολυπληθέστερος καὶ ἰκανώτερος. Αὐτὴ εἶναι ἡ στρατιωτικὴ μεταρρύθμισις.

Ἀξιολογώτατον ἐπίσης ἔργον τοῦ Λέοντος ἦτο ἡ νομοθετικὴ του ἐργασία. Ἐσουνέχισε τὸ ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τὸ συνεπλήρωσε. Συνέταξε τὴν Ἐκλογὴν, συλλογὴν δηλαδὴ νόμων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ νομοθεσία συνεδυάζετο ἀκόμη περισσότερο μὲ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποίαν ἐκήρυξεν ὁ χριστιανισμός. Τοιοῦτοτρόπως ἐπροστάτευσε τὴν γυναῖκα, τὸν γάμον, ὥρισε καλύτερον τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα. Ἡ γυνὴ ἠδύνατο πλέον νὰ κληρονομῇ καὶ νὰ διαχειρίζεται περιουσίας. Ἐπίσης ἐκαλυτέρευσε τὴν θέσιν τῶν γεωργῶν, οἱ ὅποιοι ἔως τώρα ὡς μόνην ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας των εἶχον τὴν τροφὴν καὶ τὴν κατοικίαν. Αὐτὴ ἦτο ἡ νομοθετικὴ μεταρρύθμισις.

EIKONOMAXIA

Τὰς ἀξιολόγους ὅμως αὐτὰς πράξεις τοῦ Λέοντος Γ' ἐζημίωσεν ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις, ἡ ὁποία ἔκαμε τὸν λαὸν νὰ μισήσῃ τὸν αὐτοκράτορα πολὺ.

Ὁ Λέων εἶχε παρατηρήσει εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Ἀράβων, ὅτι οἱ μουσουλμᾶνοι ἐπολέμουν μὲ περισσότερο θρησκευτικὸν φανατισμόν. Ἐπίστευσε λοιπόν, ὅτι ὁ λαὸς ἔνεκα τῆς ἀμαθείας του δὲν ἀντελαμβάνετο τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἔδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν προσκύνῃσιν τῶν εἰκόνων, εἰς τοὺς τύπους δηλαδὴ τῆς θρησκείας. Ἐπίσης μὲ ἀνησυχίαν ἔβλεπε νὰ τρέχουν πολλοὶ νέοι εἰς τὰ μοναστήρια, νὰ ἐνδύονται τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ στρατὸς καὶ ἡ γῆ νὰ στεροῦνται χεῖρας ἐργατικὰς καὶ πολεμιστὰς.

Τὰ δὲ μοναστήρια εἶχον τότε μεγάλας ἐκτάσεις ὡς κτήματά των καὶ δὲν ἐπλήρωνον φόρον. Τὸ ταμεῖον λοιπὸν τοῦ κράτους ἐζημιώοντο πολλά. Ὁ Λέων ἔκαμε πολὺ κακὴν ἀρχήν. Ἐνόμισεν, ὅτι θὰ διορθώσῃ τὴν κατάστασιν, ἂν ἀπαγορεύσῃ τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων.

Τὸ 726 ὁ Λέων διὰ διατάγματος ἀπηγόρευσε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ διέταξε νὰ κρεμάσουν αὐτὰς εἰς ὑψηλότερον μέρος. Οἱ μοναχοὶ ἐξηγέρθησαν καὶ μαζὶ καὶ ὁ 726 λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ αὐτοκράτωρ κατέπνιξεν εὐκόλως τὴν στάσιν καὶ διὰ νέου διατάγματος διέταξε νὰ ἀφαιρέσουν τὰς εἰκόνας ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας. Τότε ὅμως ἤρχισαν τὰ πράγματα νὰ γίνωνται σοβαρώτερα. Ὁ λαὸς διηρέθη εἰς δύο μερίδας, εἰς Εἰκονολάτρας, ὁπαδοὺς δηλαδὴ τῶν εἰκόνων, καὶ Εἰκονομάχους, τοὺς ἐχθροὺς τῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων. Αἱ δύο μερίδες συνεζήτησαν τὸ ζήτημα μὲ πάθος, ὕβριζεν ἢ μία τὴν ἄλλην καὶ πολλάκις ἤρχοντο εἰς αἰματηρὰς συγκρούσεις.

Ἡ κατάστασις περιεπλάκη περισσότερον, διότι ἐπενέβη εἰς τὸ ζήτημα ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία. Ὁ Πάπας **Γρηγόριος Γ'** ἀφώρισε τὸν Λέοντα καὶ ἐξήγειρε τοὺς κατοίκους τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος. Τότε ἡ Ἑλλάς ἀνῆκεν ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸν πάπαν καὶ οἱ Ἑλλαδικοὶ, ὅπως ἐλέγοντο τότε οἱ Ἕλληνας, ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα κάποιον **Κοσμᾶν** καὶ μὲ στόλον ἔπλευσαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὁ Λέων κατέστρεψεν εὐκόλως τὸν στόλον αὐτὸν διὰ τοῦ ὕγρου πυρός καὶ τὸν Κοσμᾶν ἐφόνευσεν.

Τὴν ἐπιτυχίαν του ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ ὁ Λέων, διότι ἡ Μέση Ἰταλία κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Λομβαρδοὺς. Ἔμενε λοιπὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ὥρην ἢ Κἀτω Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία. Διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Πάπαν ὁ Λέων, ἀνέθεσε τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν τῶν χωρῶν αὐτῶν καθὼς καὶ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Τοιοῦτοτρόπως αἱ ἑλληνικαὶ χώραι ἀπηλλάγησαν διὰ παντὸς ἀπὸ τὴν παπικὴν ἐπιρροήν.

Ὁ Λέων ἔνεκα τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν δὲν εὗρηκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ στραφῇ κατὰ τῶν Ἀράβων, οἱ ὅποιοι, ἐπωφελοῦ-

μενοι τῆς ἀνωμαλίας αὐτῆς, εἰσέβαλον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Μόνον κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας του ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Ἀράβων, τοὺς ἐνίκησε καὶ τοὺς ἐξεδίωξεν ἀπὸ τῆν Μ. Ἀσίαν. Τὸ 741 ἔληξεν ἡ πολυτάραχος, ἀλλὰ καὶ ἔνδοξος βασιλεία τοῦ Λέοντος Ὁ ἐξαιρετος αὐτοκράτωρ ἀπέθανε τὸ ἔτος αὐτὸ καὶ ἀφῆκε μνήμην ἀγαθοῦ καὶ ἡρωικοῦ ἡγεμόνος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ε' (741 - 775)

Τὸν Λέοντα Γ' διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος Ε', ὁ ὁποῖος ἐπὶ τινα καιρὸν ἦτο συνάρχων τοῦ πατρὸς του. Ἦτο ἐξαιρετος ἡγεμὼν καὶ θεωρεῖται εἷς ἐκ τῶν γενναιοτέρων καὶ εὐφυστέρων βασιλέων τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ε' ἠκολούθησεν εἰς τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων τὴν τακτικὴν τοῦ πατρὸς του, ἀλλ' ἦτο πολὺ αὐστηρότερος καὶ ὀρμητικώτερος ἐκείνου. Συνεκάλεσε τὸ 754 Οἰκουμένην Σύνοδον εἰς τὴν Ἱέρειαν, ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία κατεδίκασε τὴν προσκύνησιν καὶ λατρείαν τῶν εἰκόνων. Κατόπιν ἔλαβεν αὐστηρότατα μέτρα ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι παρέβαινον τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου. Αἱ ἅγιοι εἰκόνες ἐθραύοντο, τὰ μοναστήρια ἐκλείοντο ἢ μετεβάλλοντο εἰς στρατῶνας, οἱ μοναχοὶ κατεδιώκοντο καὶ πολλοὶ ἐφονεύοντο. Ἀλλὰ παρ' ὅλα τὰ μέτρα αὐτὰ οἱ μοναχοὶ ἔμενον πιστοὶ εἰς τὰς ἰδέας των καὶ ὑπέφεραν μὲ καρτερίαν τοὺς διωγμοὺς «ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης», ὅπως ἔλεγον. Τότε κατεστράφησαν πολλαὶ ἀξίολογοι εἰκόνες καὶ ψηφιδωτὰ καὶ ἡ πρόοδος τῆς ζωγραφικῆς ἔσταμάτησεν.

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΝΙΚΑ, ΤΟΥΣ ΑΡΑΒΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ

Τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ε' ἐφάνησαν εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς πολέμους. Ὁ αὐτοκράτωρ διεξήγαγε δύο ἐνδόξους πολέμους, κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ κατὰ τῶν Βουλγάρων. Οἱ Ἀραβες εἶχον περιπλακῆ εἰς ἐσωτερικῆς ἀνωμαλίας, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐπωφελοῦμενος τῆς εὐ-

καιρίας εισέβαλεν εἰς τὸ ἀραβικὸν κράτος καὶ ἐκυρίευσεν ἐν μέρος τῆς Συρίας, τὴν ὁποίαν πρὸ ἑκατὸν καὶ πλέον ἐτῶν εἶχον καταλάβει οἱ Ἄραβες. Ἐπίσης ἐκυρίευσεν τὴν Κύπρον καὶ ἐπροχώρησε νικητὴς μέχρι τοῦ Εὐφράτου καὶ τῆς Ἀρμενίας.

Τὸν Κωνσταντῖνον ἐδόξασε πρὸ πάντων ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βούλγαροι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔκαμνον συχνὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἠπειλοῦν τὴν πρωτεύουσαν. Τὸ 755 ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέλαβε μακρὸν πόλεμον ἐναντίον αὐτῶν, ὁ ὁποῖος μὲ μικρὰ διαλείμματα διήρκεσε μέχρι τοῦ 772, δηλαδὴ 17 ἔτη. Ὁκτὼ φοράς ἐξεστράτευσεν, ἔδειξεν ἐπιμονὴν καὶ ἥρωισμόν καὶ ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως τοὺς Βουλγάρους. Πρὸ πάντων ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ νίκη του εἰς τὴν Ἀγχίαλον τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας τὸ 762. Διὰ τὴν νίκην αὐτὴν ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ οἱ Βούλγαροι ἐνεθυμοῦντο ἐπὶ πολὺ τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἔπαθον τότε.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἡσθένησε κατὰ τινα ἐκστρατεῖαν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ ἀπέθανεν τὸ 775. Οἱ μοναχοὶ ἐσυκοφάντησαν τὸν Κωνσταντῖνον Ε΄ καὶ τοῦ προσέθεσαν ὕβριστικὰς ἐπωνυμίας. Ἄλλ' ἡ ἱστορία θεωρεῖ αὐτόν, ὅπως καὶ τὸν πατέρα του, ἓνα ἀπὸ τοὺς μεγάλους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου.

ΛΕΩΝ Δ΄ Ο ΧΑΖΑΡΟΣ (775—780)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντῖνου Ε΄ τὸν θρόνον ἔλαβεν ὁ υἱὸς του Λέων Δ΄ (775—780), ὁ ὁποῖος ἐπωνομάζετο Χαζαρος, διότι ἡ μήτηρ του ἦτο θυγάτηρ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Χαζάρων Τούρκων τῆς Κριμαίας.

Ὁ Λέων δὲν εἶχε τὰ προτερήματα οὔτε τοῦ πατρὸς οὔτε τοῦ πάππου του. Ἦτο ἡγεμὼν πολὺ μαλακὸς καὶ δὲν ἐφάνη τόσο ἀσύστηρὸς εἰς τοὺς εἰκονολάτρας, ἄν καὶ ὁ ἴδιος ἦτο εἰκονομάχος. Πολλὰς ἀσύστηράς ἀποφάσεις τοῦ πατρὸς του κατήργησεν ἢ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐκτελέσῃ. Ἡ βασιλεία του ὑπῆρξε σύντομος.

Τὸν Λέοντα τὸν Δ΄ διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ **Κωνσταντῖνος ΣΤ΄** ὁ **Πορφυρογεννήτος**. Πορφυρογεννήτους ὠνόμαζον τοὺς βασιλεῖς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐγεννῶντο, ἐνῶ ἐβασιλευεν ὁ πατήρ των. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ἀνήλικος, τὸν ἐπέτροπευεν ἡ μήτηρ τοῦ **Εἰρήνη** ἢ **Ἀθηναία**. Ἡ Εἰρήνη ἦτο γυνὴ φιλόδοξος καὶ φίλαρχος καὶ ἐφρόντισε μὲ πᾶν μέσον νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχήν. Δὲν ἠγάπα τὸν στρατὸν καὶ διὰ τοῦτο ὄχι μόνον τὸν παρημέλησεν, ἀλλὰ καὶ διέλυσε τὰ τάγματα τῶν παλαιμάχων στρατιωτῶν καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὰ μὲ νεοσυλλέτους, πιστοὺς εἰς τὸν θρόνον της.

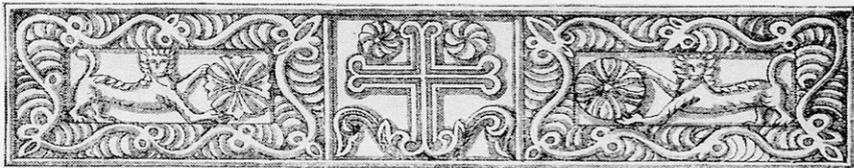
Οἱ Ἄραβες τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχον ἓνα περίφημον χαλίφην τὸν **Ἀρὸν-ἄλ-Ρασίδ**, καὶ ἐπανέλαβον τὰς ἐπιθέσεις των εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἠρήμωσαν τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔφθασαν πάλιν εἰς τὴν Χρυσούπολιν ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Εἰρήνη δὲν εἶχεν ἀξιόμαχον στρατὸν νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ καὶ ὑπεχρεώθη νὰ συνάψῃ ταπεινωτικὴν εἰρήνην καὶ νὰ πληρῶνῃ ἐτήσιον φόρον (783).

Ἡ ταπείνωσις αὐτὴ ἐπέπραξε πολὺ τοὺς στρατιωτικούς, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ αἶμα των ἄλλοτε εἶχον προστατεύσει τὸ κράτος καὶ εἶχον νικήσει τοὺς Ἄραβας. Ἄλλὰ ἡ Εἰρήνη ἔκαμε **787** καὶ ἄλλο τι, τὸ ὁποῖον ἐπίσης δυσηρέστησε τὸν στρατὸν. Ἐπιθυμία της ἦτο νὰ ἐπαναφέρῃ πάλιν τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Συνεκάλεσε λοιπὸν τὴν Ζ΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Νίκαιαν τὸ 787, ἡ ὁποία ἐκήρυξεν ἄκυρον τὴν Σύνοδον ἐν Ἱερεῖα τοῦ 754 ἐπὶ Κωνσταντῖνου Ε΄ καὶ διέταξε νὰ ἀναστυλωθοῦν πάλιν αἱ εἰκόνες. Ἔδωκε δὲ τὴν ἐξήγησιν, ὅτι ὅσοι προσκυνοῦν τὴν εἰκόνα προσκυνοῦν τὸν ἅγιον, τὸν ὁποῖον αὐτὴ παριστάνει, καὶ ὄχι τὸ ξύλον.

Οἱ στρατιωτικοὶ τότε, δυσηρεστημένοι κατὰ τῆς Εἰρήνης, ἐστασίασαν καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν νόμιμον διάδοχον τοῦ θρόνου, τὸν Κωνσταντῖνον ΣΤ΄, τὸν υἱὸν της. Ἄλλ' ἡ σκληρὰ μήτηρ καὶ βασίλισσα δὲν ἐδίστασε τότε χάριν τοῦ θρόνου νὰ διαπράξῃ πράξιν σκληράν. Ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἀνθρώ-

πους της νά τυφλώσουν τόν υιόν της εις αυτό τὸ δωμάτιον, εις τὸ ὁποῖον τὸν ἐγέννησε. Συγχρόνως κατώρθωσε νά προσελκύσῃ μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ διετήρησε τοιοῦτοτρόπως τὸν θρόνον.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς συνέβη σημαντικώτατον γεγονός εἰς τὴν Δύσιν. Ὁ Κάρολος ὁ Μέγας, βασιλεὺς τῶν Φράγκων, ἤνωσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ἐκτεταμέναν χώραν καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πάπαν τὸν τίτλον τοῦ Ρωμαίου αυτοκράτορος (800). Τοιοῦτοτρόπως ἐφάνη, ὅτι ἀνιδρύετο τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος. Ὁ Κάρολος μάλιστα ἔστειλε πρεσβείαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐζήτησε νά τὸν ἀναγνωρίσουν οἱ αυτοκράτορες τῆς Ἀνατολῆς ὡς αυτοκράτορα τῆς Δύσεως. Συγχρόνως ἐζήτησε νά λάβῃ σύζυγον τὴν αυτοκράτειραν Εἰρήνην. Ἡ Εἰρήνη, γυνὴ φιλόδοξος, ὅπως εἶπομεν, ἐφάνη, ὅτι εἶχε ὄρεξιν νά δεχθῇ τὴν πρότασιν αὐτῆν τοῦ γάμου. Ἀλλὰ τότε ἀνώτατοι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ τοῦ κράτους ἐφοβήθησαν μήπως μὲ τὸν γάμον αὐτὸν ὑποταχθῇ ἡ αυτοκρατορία εἰς τὴν Δύσιν, καθήρεσαν τὴν Εἰρήνην καὶ τὴν ἐξώρισαν εἰς τὴν Μυτιλήνην, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Συγχρόνως ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν Λογοθέτην τοῦ Γενικοῦ, δηλ. ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τὸν Ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν Νικηφόρον. Μὲ τὴν ἐκθρόνισιν τῆς Εἰρήνης ἐκλείπει ἡ ἔνδοξος δυναστεία τῶν Ἰσαύρων, ἡ ὁποία ἔδωκεν εἰς τὸ κράτος δύο λαμπροὺς αυτοκράτορας, τὸν Λέοντα Γ' καὶ Κωνσταντῖνον Ε'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄

ΟΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΙΣΑΥΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΛΑΤΡΙΑΣ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Α΄ (802-811)

Ἀπὸ τὸ 803-867, δηλαδὴ ἐπὶ 64 ἔτη, βασιλεύουν ἕξ βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν ἀνήκουν εἰς ἓνα οἶκον. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ συνέβησαν ἀξιολογώτατα ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ γεγονότα.

Ὁ Νικηφόρος Α΄ (802-811) εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην πείραν εἰς τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα καὶ ἦτο ἡγεμὼν εὐφυῆς καὶ δραστήριος. Ἐφρόντισε νὰ αὐξήσῃ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας μὲ διάφορα οἰκονομικὰ μέτρα. Ἐφορολόγησε τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ τὰ μοναστηριακὰ κτήματα καὶ διὰ τοῦτο ἐπέσυρε τὸ μῖσος τῶν μοναχῶν. Ἐλαβεν ὅμως δραστήρια μέτρα, ἐτιμώρησε πολλοὺς καὶ ἄλλους ἔστειλεν εἰς ἐξορίαν.

Ἄλλὰ τὰ μέτρα τοῦ αὐτοκράτορος ἐτάραξαν οἱ ἐξωτερικοὶ πόλεμοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπῆρξεν ἀτυχής. Ὁ Νικηφόρος ἠρνήθη νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς Ἀραβας τὸν φόρον, τὸν ὅποιον εἶχε συμφωνήσει ἡ Εἰρήνη, καὶ ὁ χαλίφης Ἀρουν-άλ Ρασιδ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐξεστράτευσεν ὁ ἴδιος καὶ ἐπολέμησε μὲ γενναιότητα. Ἄλλ' ὁ στρατός του ἠττήθη καὶ ὁ ἴδιος ἐπληγώθη εἰς μίαν μάχην. Κατόπιν τούτου ἠναγκάσθη

νά πληρώνη φόρον βαρύτερον. Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ὁ Ἄρουν-άλ-Ρασίδ ἀπέθανε καὶ τότε μόνον ἡ αὐτοκρατορία ἀπηλλάγη τοῦ φόρου (809).

Ἄγριος καὶ καταστρεπτικὸς ἦτο ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βούλγαροι ἀφοῦ ἠσύχασαν ἐπὶ τινα καιρὸν μετὰ τὴν ταπείνωσιν των ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ε΄, ἤρχισαν πάλιν ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Εἰρήνης τὰς ἐπιδρομάς των. Εἶχον τώρα κατάλληλον ἀρχηγόν, τὸν **Κροῦμμον**, ὁ ὁποῖος ἦτο πανουργότατος καὶ ἐπιτηδειότατος, ἀλλὰ καὶ αἰμοχαρέστατος ἡγεγών. Ὁ Νικηφόρος ἀπεφάσισε νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ κράτος ἀπὸ τὴν βουλγαρικὴν ἐπιδρομὴν καὶ ἐπεχείρησεν ἐναντίον αὐτῶν ἐκστρατεῖαν. Ἐπροχώρησε νικηφόρος καὶ, ἀφοῦ ἐπέρασε τὸν Αἴμον, εἰσηλθεν εἰς τὴν καρδίαν τῆς Βουλγαρίας, τὴν σημερινὴν Σόφειαν. Ἀλλὰ ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν, ὑπέστη φοβερὰν καταστροφὴν καὶ ὁ ἴδιος ἐφονεύθη (811).

Οἱ Βούλγαροι μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐξεχύθησαν εἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν λεηλατοῦντες καὶ καταστρέφοντες. Ἐπεχείρησε νὰ τοὺς σταματήσῃ ὁ υἱὸς τοῦ Νικηφόρου **Σταυράκιος** (811), ἀλλ' ἐτραυματίσθη εἰς τὴν μάχην καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους. Ὁ Σταυράκιος δύο μόνον μῆνας ἐβασίλευσε καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν βασιλείαν εἰς τὸν ἐπ' ἀδελφῆ γαμβρόν του **Μιχαὴλ Α΄ Ραγκαβὲν** (811-813), ὁ ὁποῖος ἔδειξε μεγάλην ἀδράνειαν εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ὁ Κροῦμμος ἐνίκησε τοὺς Ἕλληνας πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐπολιορκῆσεν αὐτὴν καὶ ἐβάδισε κατὰ τῆς πρωτευούσης (813). Ὁ Μιχαὴλ ἐφάνη ἄνανδρος. Ἐτράπη εἰς φυγὴν κατὰ τὴν μάχην καὶ ἔσπευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Στρατὸς καὶ λαὸς τότε ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ ἀνικάνου αὐτοκράτορος. Τρεῖς γενναῖοι στρατηγοί, **Λέων ὁ Ἀρμένιος**, **Μιχαὴλ ὁ Τραυλὸς** καὶ **Θωμᾶς ὁ Καππαδόκης** ἐστασίασαν, ἀνέτρεψαν ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν Μιχαὴλ καὶ ἔδωκαν τὴν βασιλείαν εἰς τὸν **Λέοντα τὸν Ἀρμένιον**.

ΛΕΩΝ Ε΄ Ο ΑΡΜΕΝΙΟΣ (813-820)

‘Ο Λέων Ε΄ (813-820) ἦτο ἀπὸ τοὺς δραστηρίους στρατιωτικούς αὐτοκράτορας, γενναῖος στρατηγὸς καὶ καλὸς κυβερνήτης. Ἀφοῦ ἀνασυνέταξε τὸν στρατὸν, κατώρθωσε νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διεσκόρπισε τὰ πρὸ αὐτῆς βουλγαρικὰ στίφη καὶ ἀνέλαβεν ὀρμητικὴν ἐπίθεσιν. Ἐπροχώρησε καὶ κατέλαβε τὴν πόλιν Μεσημβρίας. Μετ’ ὀλίγον συνεκρότησε τὴν περίφημον μάχην πλησίον τῆς Μεσημβρίας (817), ὅπου ἐνίκησε καὶ κατέστρεψε τελείως τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν. Ὁ Κροῦμμος ἐπληγώθη εἰς τὴν μάχην καὶ ἀπέθανε βραδύτερον ἀπὸ τὸ τραῦμα του. Τὸ στρατόπεδον τῶν Βουλγάρων μὲ ὄλα τὰ λάφυρα καὶ τοὺς Ἕλληνας αἰχμαλώτους περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Εἶναι τὸ δεῦτερον κτύπημα, τὸ ὁποῖον ἔλαβον οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἐξησθένησαν πολὺ καὶ τόσον ἐτρόμαξαν, ὥστε μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μεσημβρίας δὲν ἐκινήθησαν ἐπὶ ἑβδομήκοντα ἔτη.

‘Ο Λέων Ε΄ ὑπῆρξε καὶ ἐξαίρετος κυβερνήτης. Διωργάνωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ κατώρθωσε νὰ ἀνοικοδομήσῃ πολλὰς πόλεις, τὰς ὁποίας εἶχον καταστρέψει οἱ Βούλγαροι. Ἐπίσης ἐφήρμοσεν αὐστηρὰν δικαιοσύνην.

Ἄλλὰ διέπραξε τὸ σφάλμα νὰ ἀνακινήσῃ πάλιν τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων, τὸ ὁποῖον καὶ τὸν ἴδιον κατέστρεψε καὶ τὸ κράτος ἐζημίωσε. Συνεκάλεσε νέαν Σύνοδον, ἣ ὁποία ἠκύρωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ 787 ἐπὶ Εἰρήνης καὶ ἀνενέωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ε΄. Διέταξε πάλιν νὰ ἀφαιρέσουν τὰς εἰκόνας ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας καὶ ἐτιμῶρει αὐστηρῶς τοὺς ἀντενεργοῦντας. Ὁ λαὸς δυσηρεστήθη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἐλάτρευε, διὰ τὰς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων νίκας του.

Τὴν μεγάλην δυσἀρέσκειαν κατὰ τοῦ Λέοντος Ε΄ ἐπωφελήθη ὁ στρατηγὸς Μιχαὴλ Τραυλός, ἄλλοτε συνεργάτης τοῦ Λέοντος, καὶ διωργάνωσε κατ’ αὐτοῦ συνωμοσίαν. Ἄλλ’ ἢ

συνωμοσία άνεκαλύφθη και ό Μιχαήλ μετά πολλών όπαδών του συνελήφθησαν και κατεδικάσθησαν εις θάνατον. Προτοϋ όμως έκτελεσθῆ ή ποινή, διότι έμεσολάβησεν ή έορτή των Χριστουγέννων, μερικοί άπό τους συνωμότες, οί όποιοι δέν ειχον συλληφθῆ, μετημφισμένοι εις ιερείς εισήλθον εις τον άνακτορικόν ναόν και έδολοφόνησαν τον Λέοντα, καθ' ήν ώραν έψαλλε και ώς μόνον μέσον άμύνης μετεχειρίσθη τον σταυρόν. 'Ο Μιχαήλ άπεφυλακίσθη και άνεκηρύχθη άυτοκράτωρ (820).

ΜΙΧΑΗΛ Β΄ Ο ΤΡΑΥΛΟΣ (820 - 829)

'Ο Μιχαήλ ό Β' (820 829) κατήγετο άπό τδ 'Αμόριον τῆς Φρυγίας, ήτο άνθρωπος με άστατον χαρακτηῆρα και χωρις ήθικας άρχάς. 'Επί τῆς βασιλείας αϋτοϋ συνέβη μία στάσις καταστρεπτική δια τδ κράτος, ή όποία διήρκεσε τρία έτη, άνεστάτωσε τας έπαρχίας και έδωκε την ευκαιρίαν εις τους έξωτερικούς έχθρους να έπωφεληθουν.

'Ο τρίτος άπό τους στρατηγούς, οί όποιοι έξεθρόνισαν τον Μιχαήλ Ραγκαβέν, **Θωμάς Καππαδόκης**, μετά τον θάνατον τοϋ Λέοντος Ε' άπήτει να καταλάβη αϋτός τον θρόνον. 'Εζήτησε την βοήθειαν τοϋ χαλίφου τῆς Βαγδάτης, άνηγορεύθη άυτοκράτωρ ύπό τοϋ Πατριάρχου 'Αλεξανδρείας και με στόλον, τον όποιον έπρομήθευσαν εις αϋτόν οί 'Ελλαδικοί, δηλαδή οί 'Ελληνες, έπῆλθε κατά τῆς Κωνσταντινουπόλεως. 'Ενικήθη όμως, όπως άλλοτε και ό Κοσμάς επί Λέοντος Γ', και έφονεύθη.

'Η στάσις τοϋ Καππαδόκη άνεστάτωσε την άυτοκρατορίαν και δέν έδωκε καιρόν εις τον Μιχαήλ Β' να προλάβη και να άποκρούση τους έξωτερικούς κινδύνους. 'Αραβες όρμώμενοι άπό την Καρχηδόνα τῆς Βορείου 'Αφρικῆς έπλευσαν εις την Σικελίαν και έκυρίευσαν μέγα μέρος τῆς νῆσου. Κατά τους ίδίους χρόνους άλλοι 'Αραβες όρμώμενοι άπό την 'Ισπανίαν, οί όποιοι όνομάζονται συνήθως Σαρακηνοί, κατέλαβον την έλληνικήν μεγαλόνησον Κρήτην, έκτισαν την πρωτεύουσάν των Χάνδακα, τδ σημερινόν 'Ηράκλειον, και ίδρυσαν άνεξάρτη-

τον άραβικόν κράτος (825), τὸ ὁποῖον διήρκεσε μέχρι τοῦ 961, δηλαδὴ 140 ἔτη περίπου. Ἐξισλάμισαν πολλοὺς χριστιανοὺς καὶ ἔγιναν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τοῦ Αἰγαίου, διότι μὲ τὰ πειρατικά των πλοῖα κατέστρεφον τὸ ἔμπόριον.

Αὐτὰ τὰ θλιβερὰ ἀποτελέσματα εἶχεν ἡ ἀνικανότης τοῦ Μιχαήλ Β΄ καὶ ἡ στάσις τοῦ Καππαδόκη. Ὁ Μιχαήλ ἀπέθανε τὸ 829.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ (829—842)

Τὸν Μιχαήλ Β΄ διεδέχθη ὁ υἱὸς του Θεόφιλος (829—842), ὁ ὁποῖος διεκρίθη ὡς βασιλεὺς λόγιος. Εἶχε διδάσκαλον τὸν περίφημον λόγιον τῶν χρόνων αὐτῶν Ἰωάννην τὸν Γραμματικὸν καὶ ἠγάπησε πολὺ τὰ γράμματα καὶ τὴν καλλιτεχνίαν. Διὰ τοῦτο ἐφρόντισε νὰ κατασκευάσῃ μεγαλοπρεπῆ κτίρια καὶ ἴδρυσε μεγάλην σχολὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν ὁποῖαν διηθύθυνεν ὁ μαθητικὸς καὶ φιλόσοφος Λέων ὁ Θεσσαλονικεὺς. Καὶ γενικῶς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Θεοφίλου ἤρχισε μίᾳ νέᾳ ἀκμῇ εἰς τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς δύο προηγουμένους αἰῶνας εἶχον ὀλίγον παραμεληθῆ. Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Θεοφίλου ἐξεπαιδεύθη καὶ ὁ περίφημος Φώτιος, ὁ ὁποῖος βραδύτερον διέπρεψε πολὺ.

Ἄλλὰ τὸν Θεόφιλον διέκρινεν ἀρκετὴ ἰδιοτροπία καὶ ὀρηκτικότης. Τὰ ἐλαττώματα αὐτὰ ἐφάνέρωσε καὶ εἰς τὰς ἐξωτερικὰς του ἐπιχειρήσεις καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν του βίον. Ὅταν ἠθέλησε νὰ νυμφευθῆ, ἐκάλεσεν ἀπὸ ὅλον τὸ κράτος τὰς ὠραιότερας καὶ πλέον μορφωμένας νέας, διὰ νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ αὐτῶν τὴν μέλλουσαν αὐτοκράτειραν. Ἡ εὐφυῆς ὁμως ἀπάντησις τῆς Εἰκασίας, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ὠραιότερα καὶ εὐφυστέρα κόρη, τὸν ἐπέπραξε :

«Ὡς ἄρα διὰ γυναικὸς ἐροῦν τὰ φαῦλα», τῆς εἶπε, διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν εὐφυΐαν της. Δηλαδὴ «ὄλα τὰ κατὰ προῆλθον ἀπὸ τὴν γυναῖκα» καὶ ἠννῶει τὴν Εὐαν. Ἡ Εἰκασία τοῦ ἀπήντησε μὲ θάρρος :

«Ἄλλὰ καὶ διὰ γυναικὸς πηγάζει τὰ κρείττω», «ἀλλὰ καὶ ὄλα τὰ κατὰ πάλιν ἀπὸ τὴν γυναῖκα ἐπήγασαν» καὶ ἠννῶει τὴν Παναγίαν,

ή όποία έγέννησε τόν Χριστόν. 'Ο αὐτοκράτωρ εξέλεξε ἀλλήν. 'Η ώραία Εἰκασία ἀπό τότε ἀπεσύρθη ἀπό τήνζωήν, ἔκτισεν ἰδικόν της μοναστήριον καί ἐκεῖ ἔζησε τά ὑπόλοιπα ἔτη τῆς ζωῆς της ὡς μοναχή μέ τὸ ὄνομα Κασιανή. 'Ησχολεῖτο εἰς τήν ποιήσιν καί ἰδικόν της εἶναι τὸ ὠραῖον καί συγκινητικόν τροπάριον, τὸ ὁποῖον ψάλλεται τὸ βράδυ τῆς Μ. Τρίτης «*Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή...*»

'Ο Θεόφιλος ἦτο εἰκονομάχος, ἐξέδωκεν αὐστηρά διατάγματα καί κατεδίωξε τοὺς ὀπαδοὺς τῶν εἰκόνων. Ἐκλείσει πολλά μοναστήρια καί ἐπέβαλεν αὐστηράς ποινάς εἰς τοὺς ἀντιδραστικούς.

'Επὶ τοῦ Θεοφίλου ἤρχισε νέος ἀραβικὸς πόλεμος. 'Ο Θεόφιλος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν καί κατέστρεψε τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα τοῦ χαλίφου Σωζοπέτραν. Ἄλλὰ καί ὁ χαλίφης ὤρμησεν εἰς τὴν Φρυγίαν καί κατέστρεψε τὴν πατρίδα τοῦ Θεοφίλου Ἀμόριον, ἡ ὁποία ἀντέστη ἥρωικῶς ἐπὶ 50 ἡμέρας. Ὅλοι οἱ Ἄραβες εἶχον γράψει εἰς τὰς ἀσπίδας των τὴν λέξιν Ἀμόριον καί σκοπὸς των ἦτο νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν καταστροφὴν τῆς γενετείρας τοῦ χαλίφου Σωζοπέτρας. Οἱ Ἄραβες ὅμως δὲν κατῴρθωσαν μέχρι τέλους νὰ νικήσουν. Ἦτο φανερά πλέον ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀραβικοῦ κράτους. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει νὰ παρακμάζη καί οἱ Ἄραβες παύουν νὰ εἶναι σοβαρὸς κίνδυνος διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν.

ΜΙΧΑΗΛ Γ' ΚΑΙ ΘΕΟΔΩΡΑ (842 - 857)

Τὸν Θεόφιλον διεδέχθη ὁ **Μιχαὴλ Γ'** (842 - 867), ὁ ὁποῖος ἦτο ἀνήλικος. Διὰ τοῦτο ἐπετρόπευεν αὐτὸν ἡ μήτηρ του Θεοδώρα, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς σύμβουλον εἰς τὴν κυβέρνησιν τὸν ἀδελφόν της **Βάρδαν**. Ὁ Βάρδας ἦτο μορφωμένος ἄνθρωπος, ἀλλὰ χωρὶς ἰσχυρὰς ἠθικὰς ἀρχάς.

'Η πρώτη φροντίς τῆς Θεοδώρας, μόλις ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν εἰς τὰς χεῖρας της, ἦτο νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων, ὅπως ἄλλοτε ἡ Εἰρήνη. Συνεκάλεσε τὸ 843 Σύνοδον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πατριάρχου Μεθοδίου καί

άνεστύλωσεν ὀριστικῶς τὰς εἰκόνας. Ὅλα τὰ διατάγματα κατὰ τῶν εἰκονολατρῶν κατηργήθησαν καὶ ἀπέκτησαν ἰσχύον αἱ ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῆς Εἰρήνης. Τὴν πρώτην Κυριακὴν τῶν Μεγάλων Νηστειῶν τοῦ ἔτους 843 ἔγινε μεγάλη τε-
843 λετὴ καὶ ἀπὸ τότε ἡ ἡμέρα αὐτὴ θεωρεῖται ἐξαιρετικῆς σημασίας διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ ἐορτάζεται μέχρι σήμερον ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ ὀνομάζεται Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. Τοιοῦτο-τρόπως ἔληξεν ὀριστικῶς ὁ ἀγὼν περὶ τῶν εἰκόνων, ἀφοῦ ἐτάραξε τὸ κράτος καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ 120 περίπου ἔτη.

Ἡ εἰκονομαχία ἐφάνη, ὅτι ἀπέτυχεν. Ἄλλὰ τὰ μέτρα καὶ ἡ δραστηριότης τῶν μεταρρυθμιστῶν αὐτοκρατόρων ἀναδιωργάνωσαν τὸ κράτος καὶ ἐνίσχυσαν τὴν δύναμιν τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους ἐπὶ Μιχαὴλ Γ' εἶχε κυρίως ὁ Βάρδας. Διὰ νὰ κατορθώσῃ δὲ νὰ κρατήσῃ τὴν ἀρχὴν, τὴν μὲν ἀδελφὴν τοῦ Θεοδώραν ἐκλείσεν εἰς μοναστήριον, τὸν δὲ νεαρὸν αὐτοκράτορα ἐφρόντισε νὰ κρατῇ μακρὰν τῆς ἀρχῆς. Διὰ τοῦτο τὴν πραγματικὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους ἐξηκολούθησε νὰ ἔχῃ ὁ Βάρδας.

ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΛΑΒΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Ἀξιόλογον γεγονός τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ Γ' εἶναι ἡ διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς διαφόρους σλαβικοὺς λαούς, ἡ ὁποία ἔδωκε γόητρον εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ κράτος.

Κατὰ διαφόρους ἐποχὰς σλαβικοὶ λαοὶ εἶχον εἰσχωρήσει εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ πολλοὶ μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς εἶχον ἐγκατασταθῆ ὀριστικῶς, ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κατάρθωσαν νὰ προσελκύσουν τοὺς σλαβικοὺς αὐτοὺς πληθυσμοὺς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ ἀπὸ τότε οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἀνεμείχθησαν μὲ τοὺς ἑλληνας κατοίκους καὶ ἀφωμοιώθησαν πρὸς αὐτούς.

Σπουδαιότερος ἀκόμη ἦτο ὁ προσηλυτισμὸς πυκνοτάτων

σλαβικών πληθυσμών, οί όποιοι κατώκουν τήν Βουλγαρίαν, Βοημίαν και Ούγγαρίαν. Δύο Ιεραπόστολοι από τήν Θεσσαλονίκη, οί άδελφοί **Μεθόδιος** και **Κύριλλος**, μετέβησαν εις τας χώρας αυτάς, έπενόησαν σλαβικών αλφάβητον, μετέφρασαν τά ιερά βιβλία εις τήν σλαβικήν γλώσσαν, έκαμαν λειτουργίαν σλαβικήν και με τόν τρόπον αυτόν κατώρθωσαν να προσελκύσουν τούς λαούς αυτούς εις τήν όρθοδοξίαν. Οί Σλάβοι και πρό πάντων οί Βούλγαροι τιμούν πολύ τούς δύο ιεραποστόλους, οί όποιοι μετέδωκαν εις αυτούς όχι μόνον τήν χριστιανικήν θρησκείαν, αλλά και τά πρώτα στοιχεία του πολιτισμού.

“Ελληνες Ιεραπόστολοι έπίσης κατώρθωσαν κατά τούς χρόνους αυτούς να προσελκύσουν εις τόν χριστιανισμόν τό τουρκικόν έθνος των **Χαζάρων**, οί όποιοι κατώκουν εις τας όχθας του ποταμού Τανάιδος, σημερινού Δόν, και εις τήν Κριμαίαν.

ΕΡΙΔΕΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΠΑΠΑ - ΙΓΝΑΤΙΟΣ, ΦΩΤΙΟΣ

‘Επί τής βασιλείας του Μιχαήλ Γ’ συνέβη σοβαρόν έπεισόδιον μεταξύ του Οίκουμενικού Πατριάρχου και του Πάπα τής Ρώμης. ‘Ο Πατριάρχης **Ίγνάτιος** ητο άνθρωπος αυστηροτάτων ήθών και άπηγόρευσε κάποτε εις τόν Βάρδα τήν θείαν κοινωνίαν δια τήν άνηθικότητά του. ‘Ο Βάρδας ώργισθη, τόν άπεμάκρυνε δια τής βίας από τόν θρόνον και τόν έξώρισεν εις μίαν νήσον τής Προποντίδος. Εις τήν θέσιν του άνύψωσεν ως πατριάρχη τόν **Φώτιον**, τόν λογιώτατον άνδρα των χρόνων αυτών.

‘Η μεγαλυτέρα όμως μερίς του κλήρου και του λαου έθεώρησε τήν έκθρόνισιν του Ίγνατίου ως άδικον και άντικανονικήν και έξήτησε τήν μεσολάβησιν του Πάπα. ‘Αλλά ή επέμβασις του Πάπα έδημιούργησε σοβαρόν ζήτημα. ‘Η ‘Ανατολική Έκκλησία τήν έθεώρησεν ως παράνομον και άνθεμάτισε τόν Πάπαν Νικόλαον Α’, αυτός δε πάλιν εις τοπικήν Σύνοδον εις τήν Ρώμην άνθεμάτισε τόν Φώτιον (867). Τοιουτοτρόπως έπήλθε προσωρινός χωρισμός των δύο εκκλησιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ (867 - 1057)

ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

Ἐκ τῶν μέσων περιόδου τοῦ 9ου αἰῶνος (867 - 1057) ἐπὶ 200 σχεδὸν ἔτη τὴν αὐτοκρατορίαν ἐκυβέρνησαν ἡγεμόνες ἀπὸ ἕνα βασιλικὸν οἶκον, τὴν λεγομένην Μακεδονικὴν Δυναστείαν.

Εἰς τὴν δυναστείαν αὐτὴν ἀνήκουν 17 βασιλεῖς. Δὲν ἦσαν ὅμως ὅλοι ἀπ' εὐθείας ἀπόγονοι τῆς μεγάλης οἰκογενείας, ἀλλ' εἰσῆλθον εἰς αὐτὴν εἴτε ὡς ἐπίτροποι τῶν ἀνηλίκων ἡγεμόνων εἴτε κατόπιν υἰοθεσίας.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας ἦσαν ἄνδρες ἀξίας καὶ συνεκέντρωνον σπάνια προτερήματα. Ἦσαν ἐξαιρετοὶ στρατηγοὶ καὶ ἡγάπων τὴν ζωὴν τοῦ στρατοπέδου καὶ τοὺς στρατιώτας. Διὰ τοῦτο ἀπέκτησαν τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν στρατιωτῶν. Ἐκτὸς ὅμως τῆς στρατιωτικῆς ἰκανότητος διεκρίνοντο διὰ τὴν διπλωματικὴν τῶν ἐπιτηδεϊότητα καὶ τὰς διοικητικὰς ἀρετάς. Δὲν ἐμεγάλωσαν μόνον μὲ τοὺς πολέμους τῶν τὸ κράτος, ἀλλὰ μὲ τὴν διπλωματικὴν τῶν ἰκανότητα τὸ ἐξησφάλισαν ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς καὶ μὲ τὰ διοικητικὰ τῶν μέτρα τὸ ἐκυβέρνησαν καλὰ. Ἦσαν οἰκονόμοι, ἀπέφευγον τὰς περιττὰς δαπάνας καὶ ἐφρόντιζον νὰ αὐξήσουν τὸν δημόσιον πλοῦτον. Ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους καὶ νὰ ἐπιδείξουν εἰς τοὺς ξένους τὴν δύναμιν καὶ

τὸν πλοῦτον τῆς αὐτοκρατορίας, ἔκαμον μεγάλας τελετὰς καὶ πομπὰς καὶ παρατάξεις καὶ δὲν ἐφείδοντο τοῦ χρήματος.

“Ολοὶ ἦσαν φιλόδοξοι καὶ ὄνειρόν των εἶχον νὰ κάμουν τὴν αὐτοκρατορίαν τὸ ἰσχυρότερον κράτος τοῦ κόσμου. Καὶ τὸ κατῶρθωσαν, διότι ἐπὶ τῆς δυναστείας αὐτῆς ἡ αὐτοκρατορία ἀπέκτησε μεγάλην ἔκτασιν καὶ πρωτοφανῆ λαμπρότητα.

Διὰ τοῦτο οἱ χρόνοι τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας θεωροῦνται οἱ ἐνδοξότεροι χρόνοι τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Α΄ (867 - 886)

Ἰδρυτὴς τῆς Δυναστείας τῶν Μακεδόνων ἦτο ὁ Βασίλειος ὁ Α΄ (867 - 886), ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται καὶ Μακεδῶν.

Ἦτο ἄνθρωπος ἀμόρφωτος, ἀλλὰ μὲ ἐξαιρετικὴν σωματικὴν δύναμιν καὶ μεγάλην ἐπιτηδειότητα. Μὲ τὰ προσόντα του αὐτὰ κατῶρθωσε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὕψιστον ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος. Ἦτο ἱπποκόμος τοῦ Μιχαὴλ Γ΄ καὶ αὐτὸς κυρίως κατῶρθωσε νὰ πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν ἐπικίνδυνον Βάρδαν.

Ὁ ἴδιος κατόπιν ἐνώπιον τοῦ Μιχαὴλ μὲ ἄλλους συνωμότας ἐδολοφόσαν τὸν Βάρδαν. Βραδύτερον ἐδολοφόνησε καὶ τὸν αὐτοκράτορα, κατέλαβε τὸν θρόνον καὶ ἔγινεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐνδόξης Μακεδονικῆς Δυναστείας.

Ὁ Βασίλειος, ἂν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν μὲ κακουργήματα, ἀνέπτυξε κατόπιν βασιλικά προτερήματα. Ἡ πρώτη του φροντίς ἦτο νὰ ἀποκαταστήσῃ φιλικὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἀντικατέστησεν ἀμέσως, μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, τὸν Φώτιον διὰ τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοιουτοτρόπως ἔλειψεν ἡ ἀφορμὴ τῆς δυσαρεσκείας τοῦ

Νόμισμα Βασιλείου Α΄.

Ἀριστερά: Βασίλειος βασιλεὺς. Δεξιά: Βασίλειος ἐλέω Θεοῦ βασιλεὺς Ρωμαίων.

Πάπα. Όταν δὲ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ὁ Ἰγνάτιος, ἐκάλεσε πάλιν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸν Φώτιον, τὸν ὁποῖον τώρα ἀνεγνώρισε καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία.

Ἡ φιλία τοῦ Πάπα ἦτο χρήσιμος εἰς τὸν Βασίλειον, διότι ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀραβας, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Σικελίας ἐπέρασαν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικά, τὰ ὁποῖα ἐπὶ Μιχαὴλ εἶχον περιέλθει εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν, καὶ ἐνίσχυσε τὸν στόλον, ἔστειλε τὸν στρατηγὸν **Νικηφόρον Φωκᾶν** κατὰ τῶν Ἀράβων. Ὁ Νικηφόρος δὲν κατῶρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἀραβας ἀπὸ τὴν Σικελίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν κατῶρθωσε νὰ καταλάβῃ μερικὰς σημαντικὰς πόλεις, τὴν Βάριν, τὸν Τάραντα καὶ τὴν Καλαυρίαν. Ἐπίσης ὁ περίφημος ναύαρχος **Ἐορύφας** ἐπέρασε τὸν στόλον διὰ τῆς ξηρᾶς ἐκ τοῦ Σαρωνικοῦ εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ ἐνίκησεν εἰς μεγάλην ναυμαχίαν τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Κρήτης. Κατόπιν ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Δαλματίας. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος μετὰ τὰς νίκας αὐτὰς κατῶρθωσε νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν κυριαρχίαν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ νὰ περιορίσῃ τὰς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σαρακηνῶν.

Ὁ Βασίλειος Α' ἀπέθανε τὸ ἔτος 886 καὶ ἄφησε τὸ κράτος ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀπόψεως εἰς ἀρίστην κατάστασιν καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τοῦ κατόπιν μεγαλείου του.

ΛΕΩΝ ΣΤ' Ο ΣΟΦΟΣ (886 - 912)

Τὸν Βασίλειον Α' διεδέχθη ὁ υἱὸς του **Λέων ὁ ΣΤ'** (886 - 912), ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη **Σοφὸς** ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀμόρφωτον πατέρα του καὶ διότι κατεγίνετο εἰς τὰ γράμματα. Εἶχε διδάσκαλον τὸν περίφημον Φώτιον, ἀλλ' ἐδειχθη ἀγνώμων πρὸς τὸν διδάσκαλόν του, τὸν ὁποῖον καθήρσεν ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, διὰ νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς αὐτὸν τὸν ἀνήλικον ἀδελφόν του Στέφανον. Ὁ Λέων παρημέλησε τὸν στρατὸν καὶ τὸν

στόλον καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα ἐπολιτεύθη κακῶς. Διὰ τοῦτο τὸ κράτος ἔπαθε μεγάλας συμφορὰς ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς, τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Ρώσους.

ΟΙ ΣΑΡΑΚΗΝΟΙ ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ (904)

Οἱ Σαρακηνοὶ ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν ἀρνησιθρησκον **Λέοντα τὸν Τριπολίτην**, κατῶρθωσαν πάλιν νὰ κυριαρχήσουν εἰς τὸ **904** Αἰγαῖον. Τὸ 904 προσέβαλον τὴν ἑλληνικὴν μεγαλοπόλιν Θεσσαλονικίην, ἣ ὅποια τότε εἶχε 200 χιλ. κατοίκους καὶ ἰσχυρὰ τείχη, ἀπὸ τὰ ὅποια πολλάκις οἱ Θεσσαλονικεῖς εἶχον ἀποκρούσει τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομὰς καὶ πρὸ πάντων τῶν Σλάβων. Οἱ Σαρακηνοὶ κατῶρθωσαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν, τὴν ὅποιαν ἐλεηλάτησαν φρικτὰ, καὶ ἀπήγαγον τοὺς θησαυροὺς τῆς καὶ 20 χιλ. αἰχμαλώτους. Ἄλλὰ καὶ αἱ ἄλλοι παράλια ἑλληνικαὶ πόλεις ἔτρεμον τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σαρακηνῶν.

ΝΕΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (893)

Οἱ Βούλγαροι μετὰ τὴν καταστροφὴν εἰς τὴν μάχην τῆς Μεσημβρίας (817) ἐπὶ πολλὰ ἔτη δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπιχειρήσουν ἐπιδρομὰς κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Κατὰ τὰ ἔτη τῆς μακρᾶς αὐτῆς εἰρήνης οἱ Βούλγαροι εἶχον ἀναπτυχθῆ σημαντικῶς. Τὸ κράτος αὐτῶν ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Αἴμου καὶ δυτικῶς μέχρι τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Πίνδου. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον δεχθῆ τὸν χριστιανισμόν καὶ προσέλαβον πολλὰ στοιχεῖα πολιτισμοῦ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας.

Κατὰ τὸν αἰῶνα αὐτὸν οἱ Βούλγαροι εἶχον ἀναπτύξει ἀξιολογώτατον ἐμπόριον εἰς τὴν ξηράν, τὸ ὅποιον ἐξετείνετο ἀπὸ τὸν Αἴμον μέχρι τῆς Γερμανίας, καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν ὠνειρεύθησαν νὰ ἐξουσιάσουν τὴν Βαλκανικὴν καὶ νὰ ἀντικαταστήσουν τοὺς Ἕλληνας. Οἱ πόλεμοι μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων διήρκεσαν ἓνα περίπου αἰῶνα καὶ οἱ δύο λαοὶ ἐπάλαισαν σκληρῶς ποῖος θὰ ἐπικρατήσῃ.

Ἐφορμὴν εἰς τὸν νέον πόλεμον ἔδωκαν τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα. Οἱ Βούγαροι μετεχειρίζοντο ὡς κύριον ἐμπορικὸν λιμένα τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλ' ἐκεῖ εὕρισκον πολλὰ ἐμπόδια καὶ διὰ τοῦτο ἤρχοντο εἰς συχνὰς φιλονικίας μὲ τοὺς Ἑλληνας. Ὁ Λέων ΣΤ' διέταξε νὰ μεταφέρουν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ὅλα τὰ ἐμπορεύματα τῶν Βουλγάρων τὰ ἀποθηκευμένα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦτο οἱ Βούγαροι μετεχειρίσθησαν ὡς ἀφορμὴν τοῦ πολέμου. Βασιλεὺς τῶν τότε ἦτο ὁ Συμεὼν, ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου εἶχε γίνεи κύριος καὶ τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως χωρῶν, τῆς Βλαχίας, Μολδαβίας, Τρανσυλβανίας καὶ μέρους τῆς Οὐγγαρίας, καὶ ἤρχισε φοβερὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων (893).

Ὁ Συμεὼν εἶχεν ἐκπαιδευθῆ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐκρατεῖτο ὡς ὄμηρος. Καὶ ὅπως ὁ Φίλιππος ἄλλοτε, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Συμεὼν ἐμελέτησε καλῶς τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἀδυναμίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἡ λαμπρότης καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς πρωτεύουσῆς τὸν εἶχον μαγεύσει καὶ ὠνευέτο ἀπὸ τότε νὰ θέσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν του τὸ στέμμα τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Ἄλλ' ὁ Συμεὼν ἠναγκάσθη νὰ σταματήσει τὴν ἐπίθεσίν του κατὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι οἱ Οὐγγροι ὑποκινούμενοι ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου εἰσέβαλον εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Οἱ Ρῶσσοι

Ἄλλὰ καὶ νέος ἐχθρὸς ἐμφανίζεται ἐπὶ Λέοντος ΣΤ', οἱ Ρῶσσοι. Οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμασαν Ρῶς ἢ Ρῶσσοὺς τοὺς ἐπιδρομεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ 9ου αἰῶνος καὶ ἐπὶ μικρῶν πλοιαρίων προσέβαλον τὰς πέριξ χώρας καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ Βοσπόρου.

Οἱ Ρῶσσοι προήρχοντο ἀπὸ τὰς ἀχανεῖς πεδιάδας τῆς Ρωσίας. Ἐκεῖ μόλις τὸν 6ον μ. Χ. αἰῶνα ἰδρύθησαν δύο πόλεις, τὸ Κίεβον καὶ τὸ Νοβογόροδον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔταράσσοντο ἀπὸ ἐσωτερικὰς ἔριδας, προσεκάλεσαν τοὺς Νορμανδοὺς,

οί οποιοί ἦσαν γερμανικός λαός και ἔζων εἰς τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς. Εἰς τὴν Ρωσσίαν οἱ Νορμανδοὶ ἴδρυσαν δύο κράτη, τὰ ὁποῖα ὅμως βραδύτερον ὁ ἡγεμὼν Ὀλέγ ἤνωσεν εἰς ἓν.

Πρώτην φοράν ἐνεφανίσθησαν οἱ Ρῶσσοι τὸ 865 ἐπὶ τοῦ Μιχαήλ Γ'. Ἐπροχώρησαν λεηλατοῦντες μέχρι τοῦ Βοσπόρου, ἀλλ' ὁ στόλος των διεσκορπίσθη ὑπὸ τρικυμίας. Ἀπὸ τότε οἱ Ρῶσσοι ἐπεχείρουν συχνὰς ἐπιδρομὰς μετὰ τὰ ἰδιόρρυθμα πλοιαῖρά των και ἔφθانون πολλάκις λεηλατοῦντες μέχρι Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Λέων ΣΤ' ἔδωκε σημαντικὰς χρηματικὰς δωρεὰς και οἱ Ρῶσσοι ἀπεσύρθησαν (906).

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ζ' (913-959) — ΡΩΜΑΝΟΣ Α' ΛΕΚΑΠΗΝΟΣ (919-944)

Ὁ Λέων ΣΤ' ἀπέθανε τὸ 912 και ἀφῆκε διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν υἱὸν του Κωνσταντῖνον Ζ' τὸν Πορφυρογέννητον (913-959). Ἐπειδὴ ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ἀνήλικος, τὸν ἐπετρόπευεν ἡ μήτηρ του Ζωή. Ἀλλ' ὁ ναύαρχος Ρωμανὸς ὁ Λεκαπηνὸς κατώρθωσε τὸ 919 νὰ γίνῃ σύμβουλος τοῦ βασιλέως, ἐξεδίωξε τὴν Ζωὴν και ἀνεκηρύχθη συμβασιλεύς. Βραδύτερον προσέλαβεν ὡς συμβασιλεῖς και τοὺς τρεῖς υἱοὺς του και τοιουτοτρόπως δι' ἓν χρονικὸν διάστημα ἦσαν πέντε βασιλεῖς.

Ὁ Ρωμανὸς ἐσκέπτετο νὰ καταλύσῃ τὴν Μακεδονικὴν δυναστείαν και νὰ ἰδρύσῃ ἰδικὴν του. Ἐτιμωρήθη ὅμως σκληρῶς. Οἱ ἴδιοι οἱ υἱοὶ του ἔκλεισαν αὐτὸν εἰς μοναστήριον και τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Ὄταν δὲ τὸ 945 ἐνηλικιώθη ὁ ὁ Κωνσταντῖνος, ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα και κατώρθωσε νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοὺς σφετεριστὰς τοῦ θρόνου.

Ἡ τελευταία αὐτῆ περιόδου τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου ὑπῆρξεν ἰσχυρὰ και ἔνδοξος. Τὸ γόητρον τῆς αὐτοκρατορίας ἠῤῥξήθη εἰς ὄλον τὸν κόσμον και τὰ μεγαλύτερα κράτη τῆς ἐποχῆς ἐπεζήτουν τὴν φιλίαν του.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' συνέβησαν μερικὰ γεγονότα ἀξιομνημόνευτα, ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, τῶν Ἀράβων και τῶν Ρῶσσων.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ (913 - 924)

Ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Συμεὼν, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶπομεν, εἶχε ἀναγκασθῆ νὰ διακόψῃ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, διὰ νὰ στραφῆ ἐναντίον τῶν Οὐγγρων, ἐπέλαβε τὸν πόλεμον τὸ 913. Ἐκυρίευσεν τὸ 914 τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὸ 917 ἐνίκησε τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἀγχιάλον. Μετὰ τὴν νίκην αὐτὴν ὁ βούλγαρος βασιλεὺς ἔλαβε τὴν προσωνομίαν Τσάρου τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσάν του Πρεσλάβαν, πλησίον τοῦ σημερινοῦ Τυρνόβου τῆς Βουλγαρίας, ἵδρυσεν ἀνεξάρτητον Πατριαρχεῖον. Τοιοῦτοτρόπως ἡ βουλγαρική ἐκκλησία δὲν ἐξηρτᾶτο πλέον ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ 924 ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ἡ ἐπιχείρησις δὲν ἐπέτυχεν, διότι οἱ Βούλγαροι δὲν εἶχον στόλον, διὰ νὰ ἀποκλείσουν τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ὁ συμβασιλεὺς τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' Ρωμανὸς ὁ Λεκαπηνὸς ἐπῆγεν εἰς συνάντησιν τοῦ Συμεὼν καὶ κατέπεισεν αὐτὸν νὰ ἀποχωρήσῃ. Μετ' ὀλίγον, τὸ 927, ὁ Συμεὼν ἠττήθη ἀπὸ τοὺς Κροάτας, σλαβικὸν λαόν, καὶ τὸ ἴδιον ἔτος ἀπέθανεν. Ὁ διάδοχος τοῦ Συμεὼν εἶχε φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ μάλιστα ἐνυμφεύθη ἑλληνίδα πριγκίπισσαν.

Ο ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Τὸ ἀραβικὸν κράτος, ὅπως γνωρίζομεν, εἶχε διαιρεθῆ εἰς τρία. Ἀπ' αὐτὰ τὸ κράτος τῆς Ἀσίας, τὸ ὁποῖον εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Βαγδάτην, ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ ἕνεκα ἐσωτερικῆς ἀναρχίας.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ζ' ὁ ἔνδοξος στρατηγὸς Ἰωάννης Κουρκούας ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐναντίον τῶν Ἀράβων καὶ ἔκαμε πεισματῶδη πόλεμον, ὁ ὁποῖος

διήρκεσε περίπου είκοσι έτη, κατώρθωσε δέ νά καταλάβη όλην τήν χώραν άπό τοῦ "Αλυος ποταμοῦ μέχρι τοῦ Εὐφράτου.

Ἐπίσης έναντίον τῶν Ἀράβων κατά τήν ἴδιαν έποχήν έπολέμησε καί άλλος ένδοξος στρατηγός, ὁ Βάρδας Φωκάς, υἱός τοῦ περιφήμου στρατηγοῦ Νικηφόρου Φωκά, ὁ ὁποῖος ἤκμασεν ἐπί τοῦ Βασιλείου τοῦ Α'. Τοιουτοτρόπως οἱ δύο νικηφόροι στρατηγοὶ έδιπλασίασαν σχεδόν τὰς έλληνικὰς κτήσεις εἰς τήν Ἀσίαν.

ΝΕΑ ΡΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΔΡΟΜΗ (941)

Τὸ έτος 941 έπανήλθον διὰ τρίτην φοράν οἱ Ρῶσοι έναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἰγῶρ. Ὁ στόλος ὅμως τῶν Ρώσσων διεσκορπίσθη καί κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ὕγρου πυρός τῶν Ἑλλήνων. Τὰ πληρώματα ἠναγκάσθησαν νά ἐξέλθουν εἰς τήν άσιατικὴν άκτήν, άλλὰ ἐκεῖ τὰ άπετελείωσαν τὰ στρατεύματα τοῦ Κουρκούα καί τοῦ Φωκά. Ὁ Ἰγῶρ μόνον με δέκα πλοῖα κατώρθωσε νά φθάσῃ εἰς τὸ κράτος του.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰγῶρ ἡ χήρα βασίλισσα Ὀλγα, ἡ ὁποία εἶχε δεχθῆ τὸν χριστιανισμόν εἰς τὸ Κίεβον, διέτηρησε φιλικὰς σχέσεις πρὸς τήν έλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἐπεσκέφθη μάλιστα τήν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τῆς ἔγινε τόσοσ λαμπρὰ ὑποδοχὴ καί τόσοσ περιποίησις, ὥστε ἔφυγε κυριολεκτικῶς θαμβωμένη άπό τήν λαμπρότητα καί τὸ μεγαλεῖον τῆς έλληνικῆς πρωτευούσης.

Τοιουτοτρόπως ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' ἔληξε με λαμπρὰς ἐξωτερικὰς ἐπιτυχίας. Ἀλλά καί εἰς τὰ γράμματα ὑπῆρξε περίφημος ὁ Κωνσταντῖνος καί ἐπὶ τῆς έποχῆς του έσημειώθη μεγάλη άκμὴ αὐτῶν. Ὁ ἴδιος ὑπῆρξεν αξιόλογος συγγραφεύς, άπό τὰ συγγράμματά του δέ άντλοῦμεν ἡμεῖς σήμερον πολυτίμους πληροφορίες.

ΡΩΜΑΝΟΣ Β' (959 - 964)

Τὸν Κωνσταντῖνον Ζ' διεδέχθη ὁ υἱός του Ρωμανός Β' (959 - 964). Ἡ σύντομος βασιλεία του ὑπῆρξεν ένδοξοτάτη ἔνεκα

των έξωτερικῶν κατορθωμάτων, τὰ ὅποια ὀφείλονται εἰς μίαν μεγάλην καὶ γνωστὴν ἤδη στρατιωτικὴν οἰκογένειαν, τῶν Φωκάδων. Ἐγγονοὶ τοῦ περιφήμου στρατηγοῦ τοῦ Βασιλείου Α΄ Νικηφόρου Φωκά ἦσαν οἱ στρατηγοὶ Λέων Φωκάς, Κωνσταντῖνος Φωκάς καὶ ὁ ἔξοχώτερος ὄλων Νικηφόρος Φωκάς.

Νόμισμα Ρωμανοῦ Β΄.

ΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ - ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΗΝΩΝ (960)

Ὁ Νικηφόρος Φωκάς ανέλαβε νὰ ἐξοντώσῃ τὸ πειρατικὸν κράτος τῶν Σαρακηνῶν εἰς τὴν Κρήτην. Τὸ 960 μὲ ἀξιόλογον στρατὸν καὶ στόλον ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Κρήτην καὶ μετὰ ὀκτῶ μηνῶν πολιορκίαν ἐκυρίευσεν τὴν πρωτεύουσαν Χάνδακα (Ἡράκλειον). Κατόπιν ὑπέταξεν εὐκόλως καὶ τὴν ἄλλην νῆσον. Ἀμέτρητα ἦσαν τὰ λάφυρα, τὰ ὅποια περιῆλθον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ τελευταῖος ἄρχων τῶν Σαρακηνῶν συνελήφθη αἰχμάλωτος, ὠδηγήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκόσμησε τὸν θρίαμβον τοῦ Φωκά.

Τοιοτοτρόπως ἡ μεγαλόνησος Κρήτη ἔπειτα ἀπὸ δουλείαν 136 ἐτῶν ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἄλλ' ἐπεὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς τῆς νήσου εἶχον γίνεαι μωαμεθανοί, ἐστάλησαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἱεραπόστολοι, διὰ νὰ τοὺς ἐπαναφέρουν εἰς τὸν χριστιανισμόν. Περίφημος ἔγινεν ὁ ἱεραπόστολος Νίκων, ὁ ὅποιος ὠνομάσθη Μετανοεῖτε, διότι εἰς τὰ κηρύγματά του ἐνανελάμβανε τὴν λέξιν μετανοεῖτε. Ἐπίσης μετώκισαν εἰς τὴν Κρήτην πολλοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὴν Θράκην καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς νήσου ἐνισχύθη καὶ κατώρθωσε κατὰ τοὺς κατόπιν αἰῶνας νὰ δεῖξῃ τὴν δύναμίν του μὲ ἀξιόλογα ἔργα ἀνδρείας. Μὲ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης οἱ Ἕλληνες ἐκυριάρχησαν πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὁ Νικηφόρος Φωκάς ἐξεστράτευσε καὶ κατὰ τῶν Ἀρά-

IN XPO DEO FIDVS
REX ET TIRANVS
GREGORVM NICH
FORVS PHOCAS DO
ME STICVS STVDI
ORVM:~

Νικηφόρος Φωκάς.

Ἀπό χειρόγραφον τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης.

βων τῆς Ἀσίας. Ἐνίκησεν αὐτοὺς πλησίον τοῦ Εὐφράτου καὶ ἔκυριευσεν πολλὰ φρούρια. Ὄταν ὁ Νικηφόρος ἐπανήρχετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς Β' καὶ ἄφησε δύο ἀνηλικούς υἱούς, τὸν Βασίλειον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον. Λαὸς καὶ στρατὸς ἐκάλεσαν τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν νὰ ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους ὡς ἐπίτροπος τῶν δύο ἀνηλικῶν υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Β' ΦΩΚΑΣ (964 - 969)

Ἐκτὸς τῶν δύο υἱῶν ὁ Ρωμανὸς Β' ἀφῆκε δύο θυγατέρας, τὴν Θεοφανῶ καὶ τὴν Ἄνναν, καὶ τὴν νεαρὰν σύζυγόν του, ἐπίσης Θεοφανῶ ὀνομαζομένην. Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐνυμφεύθη τὴν χήραν βασίλισσαν καὶ ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ. Ὑπεσχέθη ὅμως, ὅτι θὰ σεβασθῇ τὰ δικαιώματα τῶν υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου.

Τὰ ὀλίγα ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ Νικηφόρος ἐπέρασεν εἰς ἐκστρατείας, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐνδόξους. Ἄλλὰ καὶ τὰ περισσότερα ἔτη τῆς ζωῆς του τὰ διήλθεν ἐν μέσῳ τοῦ στρατοπέδου. Μὲ τὰ ἐξαιρετὰ στρατηγικά του προσόντα κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ σιδηρὰν πραγματικῶς πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸ ἑλληνικὸν κράτος οὐδέποτε ἐγνώρισε στρατὸν καλύτερον ὠργανωμένον καὶ πειθαρχικώτερον. Διὰ τοῦτο ὁ Νικηφόρος Β' Φωκᾶς θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους στρατιωτικούς ὀργανωτάς.

ΕΠΙΤΥΧΙΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

Ἀξιόλογοι ἦσαν οἱ πόλεμοι τοῦ Νικηφόρου κατὰ τῶν Ἀράβων. Ὁ ἴδιος ἔχων μαζί του τοὺς λαμπροὺς στρατηγούς Λέοντα Φωκᾶν, ἀδελφόν του, καὶ τὸν συγγενῆ του Ἰωάννην Τοιμισκῆν, ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Κιλικίαν, ἐνίκησε τοὺς Ἀραβας καὶ ἔκυριευσεν τὴν μεγάλην πόλιν Ταρσόν. Ἄλλος στρατὸς ἐν τῷ μεταξύ ἀπήλλαξε τὴν ἑλληνικὴν μεγαλόνησον Κύπρον ἀπὸ τὴν ἀραβικὴν κατοχήν. Εἰς δευτέραν του ἐκστρα-

τείαν ὁ Νικηφόρος μετὰ νέας λαμπρὰς νίκας ἐκυρίευσεν τὴν Ἀντιόχειαν (969), ἡ ὁποία εὑρίσκετο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀράβων τρεῖς καὶ περισσότερον αἰῶνας. Τὸ εὐτυχὲς αὐτὸ γεγονός ἐωρτάσθη μεγαλοπρεπῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐψάλη δοξολογία εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

Ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου Β' ἤρχισεν νέος βουλγαρικὸς πόλεμος. Οἱ Βούλγαροι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Συμεῶν (927) ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη ἔμειναν ἡσυχοὶ καὶ ἦσαν εὐχαριστημένοι μὲ τὰς χρηματικὰς δωρεάς, τὰς ὁποίας κατ' ἔτος ἐλάμβανον ἀπὸ τὸ Βυζάντιον.

Ὁ Νικηφόρος δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν ταπεινῶσιν αὐτῆν. Ὄταν λοιπὸν τὸ 967 ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν του ἐναντίον τῶν Ἀράβων, εὐρῆκεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἀπεσταλμένους τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν τὸ τακτικὸν φιλοδώρημα. Ὁ Νικηφόρος διέταξε νὰ τοὺς ραπίσουν καὶ τοὺς παρήγγειλε νὰ ἀναγγείλουν εἰς τὸν κύριόν των, ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ ἴδιος νὰ φέρῃ τὰ χρήματα. Ὁνόμασε δὲ τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων *«σκυτοτρόκην καὶ διφθερίαν καὶ τρίδουλον ἐκ προγόνων»*, δηλαδὴ ἄξεστον χωριάτην καὶ ταπεινότατον δοῦλον.

Ὁ Νικηφόρος, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπιτυχίαν κατὰ τῶν Βουλγάρων, συνεμάχησε μὲ τὸν ἡγεμόνα τῶν Ρώσων **Σβιατοσλάβον** καὶ τοιοῦτοτρόπως οἱ Βούλγαροι εὐρέθησαν μεταξὺ δύο ἐχθρῶν. Ἄλλ' ὁ Σβιατοσλάβος, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Βουλγαρίαν, ἐστράφη ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Νικηφόρος ἀπέθανεν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντεπεξέλθῃ ὁ ἴδιος ἐναντίον τῶν Ρώσων.

Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΛΟΥΪΤΠΡΑΝΔΟΥ

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶχεν ἰδρυθῆ εἰς τὴν Δύσειν νέα μεγάλη αὐτοκρατορία ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας,

ή περίφημος «'Αγία Ρωμαϊκή αυτοκρατορία τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους». Ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γερμανῶν ᾽Οθων Α', ἰσχυρότατος καὶ ὀνομαστός ἡγεμῶν, ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἐπίσκοπον Λουίτπράνδον καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες ὡς αὐτοκράτορα τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Συγχρόνως ἐζήτηε διὰ τὸν υἱὸν τοῦ ᾽Οθωνα Β' σύζυγον μίαν ἀπὸ τὰς δύο θυγατέρας τοῦ Ρωμανοῦ καὶ ὡς προῖκα τὰς ἑλληνικὰς κτήσεις τῆς Κάτω Ἰταλίας.

Ὁ Νικηφόρος ἠρνήθη καὶ τὸ ἓν καὶ τὸ ἄλλο καὶ ἔκαμε πολὺ κακὴν ὑποδοχὴν εἰς τὸν Λουίτπράνδον. Βραδύτερον ὁ Λουίτπράνδος ἔγραψε πολλὰς συκοφαντίας καὶ ὕβρεις κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ εἶναι τοιοῦτοτρόπως ὁ πρῶτος μισἔλληνας εἰς τὴν Δύσιν.

Ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ εἶχε κακὸν τέλος. Ὁ ἀνεψιὸς του Τσιμισκῆς συνεννοήθη μὲ τὴν σύζυγον τοῦ Νικηφόρου Θεοφανῶ, εἰσηγήθη τὴν νύκτα εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐφόνευσε τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸ δωμάτιόν του, καθ' ἣν ὥραν προσήχητο.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ (969-976)

Ὁ Τσιμισκῆς (969-976) ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Θεοφανῶ. Ὁ Πατριάρχης ὅμως Πολύευκτος τὸν ἠνάγκασε νὰ διώξῃ τὴν δολοφόνον γυναῖκα καὶ νὰ σεβασθῇ τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα τῶν δύο ἀνηλίκων υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ Β', Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου.

Ἡ βασιλεία τοῦ Τσιμισκῆ, ἂν καὶ εἶχε παράνομον ἀρχὴν, ὑπῆρξεν ἔνδοξος. Κατήγετο καὶ ἐκ μητρὸς καὶ ἐκ πατρὸς ἀπὸ μεγάλας στρατιωτικὰς οἰκογενείας. Ἐκ μητρὸς ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Β', ἐκ πατρὸς δὲ συγγενῆς τῆς στρατιωτικῆς οἰκογενείας τοῦ Ἰωάννου Κουρκούα. Καὶ ὁ ἴδιος ὑπῆρξεν ἔνδοξος στρατηγὸς καὶ ὡς αὐτοκράτωρ εὕρισκετο διαρκῶς εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς ποικίλους ἐχθροὺς τοῦ κράτους. Ἡ Ἕλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐγνώρισε νέους πολεμικοὺς θριάμβους καὶ νέας δόξας.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Πρῶτον ἔργον τοῦ Τσιμισκῆ ἦτο νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ρώσους. Ὁ Σβιατοσλάβος ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Βουλγαρίαν καὶ προσήρτησεν αὐτὴν εἰς τὸ κράτος του, ἐπέρασε τὸν Αἴμον, ἐλεηλάτησε τὴν Φιλιππούπολιν καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Θράκης. Ὁ Τσιμισκῆς ἀπέκρουσε τοὺς Ρώσους καὶ διωργάνωσε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ στρατὸς του διέβη τὸν Αἴμον, ἐνῶ ὁ στόλος ἀνέπλεε τὸν Δούναβιν. Εἰς διάστημα μιᾶς ἑβδομάδος ὁ Τσιμισκῆς κατόπιν ραγδαίας προελάσεως ἐνίκησε πλησίον τῆς Πρεσλάβας τοὺς Ρώσους καὶ ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν, ὅπου συνέλαβεν αἰχμάλωτον καὶ τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Βόγοριν.

Κατόπιν προσέβαλε τὸ Δορύστολον, τὴν σημερινὴν Σιλίστριαν, ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, τὸ ὁποῖον ἠναγκάσθη ἐπὶ τρεῖς μῆνας νὰ πολιορκήσῃ καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως διὰ τοῦ στόλου. Τέλος οἱ Ρῶσοι, ἀφοῦ ἔχασαν 15 χιλ. ἄνδρας, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν καὶ νὰ ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Σβιατοσλάβος ἐνῶ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν χώραν του, προσεβλήθη ἀπὸ βαρβάρους λαοὺς, τοὺς Πετσενέγους, οἱ ὅποιοι κατῴκουν τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν, καὶ ἐφονεύθη.

Ὁ Τσιμισκῆς ὑπέταξε τοιοῦτοτρόπως δλόκληρον τὴν Βουλγαρίαν, τὴν προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος καὶ τὴν διήρρεσεν εἰς ἑπτὰ μεγάλα τμήματα μὲ ἐγχωρίους διοικητάς, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο Βοεβόδοι. Τὸν Βόγοριν ἐκράτησεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ καταθέσῃ τὸ στέμμα τῶν Βουλγάρων καὶ νὰ ἐκδυθῇ τὴν βασιλικὴν πορφύραν καὶ τὰ ἄλλα βασιλικά ἐμβλήματα. Εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἐτελέσθη δοξολογία διὰ τὴν περιλαμπρον νίκην τοῦ Τσιμισκῆ.

ΝΙΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

Ἡρωικοὺς ἀγῶνας διεξήγαγεν ἐπίσης ὁ Τσιμισκῆς καὶ κατὰ τῶν Ἀράβων, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐξεστράτευσεν

αὐτοπροσώπως. Ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς τὸν Ἄνω Τίγρητα καὶ εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἐκυρίευσεν μεγάλας πόλεις, τὴν Δαμασκὸν καὶ τὴν Βηρυτόν, μέχρι τῶν προθύρων τῆς Ἱερουσαλήμ (976).

Ἐνῶ δὲ τὸ ἴδιον ἔτος ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ προετοιμάσῃ νέαν ἐκστρατείαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀπέθανεν αἰφνιδίως. Ὑποθέτουν, ὅτι τὸν ἐδολοφόνησεν ὁ παρακοιμώμενος (ἀρχιθαλαμηπόλος) Βασίλειος, τὸν ὁποῖον εἶχε τιμωρήσει διὰ τὰς οἰκονομικὰς καταχρήσεις του εἰς βᾶρος τοῦ κράτους.

Ὁ ἥρωισμὸς τοῦ Τιμισκῆ κατὰ τὰς ἐναντίον τῶν Ἀράβων ἐκστρατείας ἀφῆκε ζωηράν ἀνάμνησιν εἰς τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους. Κάποιος ἱστορικὸς γράφει: «Οἱ λαοὶ ἔτρεμον τὴν ὁργὴν τοῦ Τιμισκῆ, τὸ δὲ ξίφος τῶν χριστιανῶν ἐθέριζεν ὡς δρέπανον τοὺς ἀπίστους».

Ὁ Τιμισκῆς ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ὄθωνος Α', αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, Ὄθωνα Β', σύζυγον τὴν μεγαλυτέραν ἀπὸ τὰς δύο θυγατέρας τοῦ Ρωμανοῦ Β', Θεοφανώ, ἀλλὰ δὲν ἀνεγνώρισεν εἰς τὸν Ὄθωνα Β' τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β' (976 - 1025)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τιμισκῆ ἐβασίλευσαν οἱ δύο ἀδελφοί, οἱ νόμιμοι διάδοχοι τοῦ θρόνου, Βασίλειος Β' (976 - 1026) καὶ Κωνσταντῖνος Η' (976 - 1028). Κατ' οὐσίαν ὁμοῦς τὴν ἀρχὴν εἶχεν ὁ Βασίλειος, ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος τιμητικῶς μόνον καὶ κατ' ὄνομα συνεβασίλευεν.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς βασιλείας τοῦ νέου αὐτοκράτορος ἦσαν ταραχώδεις. Πολὺ ἐπικίνδυνος διὰ τὸ κράτος ἦτο ἡ μεγάλη στάσις τοῦ στρατηγοῦ Σκληροῦ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ Σκληρὸς ἀφοῦ ἔγινε κύριος τῆς Μ. Ἀσίας, ἠπειλεῖ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Βασίλειος ἔδειξεν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα, ἐνίκησε τὸν Σκληρὸν καὶ ἀποκατέστησε τὴν ἡσυχίαν. Ἐξωδεύθησαν ὁμοῦς μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ καὶ περίφημοι στρατηγοὶ ἐφονεύθησαν εἰς τὴν στάσιν αὐτὴν.

Ὀλίγον βραδύτερον ἄλλος στρατηγός, ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ἔστασίασε καὶ ἐπὶ εἴκοσι μῆνας ἑτάραξε τὸ κράτος. Ἀλλὰ τὴν στάσιν αὐτὴν κατώρθωσε νὰ καταστείλῃ ὁ Βασίλειος μετὰ δεινούς ἀγῶνας. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἐφονεύθη.

Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ὁ Βασίλειος Β΄ ἔγινε περιβόητος διὰ τοὺς ἐξοντωτικούς πολέμους ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βούλγαροι ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὰς στάσεις τοῦ Σκληροῦ καὶ τοῦ Φωκᾶ κατέλυσαν τὸ καθεστῶς τοῦ Τιμιμική, ἀνεκήρυξαν Τσάρον τὸν Σαμουήλ (979 - 1014) καὶ ἤρχισαν φοβερὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Μετέθεσαν τὴν πρωτεύουσάν τοῦ κράτους τῶν εἰς τὴν Ἀχρίδα τῆς Μακεδονίας καὶ ἔχοντες ὡς καταφύγια τὴν Πίνδον καὶ τὴν Πρέσπαν ἐκυρίευσαν τὴν Μακεδониαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐσκέπτοντο νὰ καταλύσουν τὸ ἑλληνικὸν κράτος εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐπεχείρουν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Πελοποννήσου. Μόλις ὁ Βασίλειος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν στάσιν τοῦ Σκληροῦ, ἤρχισεν ἐπιθεσιν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀπὸ διάφορα σημεῖα καὶ μὲ πολλοὺς συγχρόνως στρατούς. Ὁ πόλεμος ἔλαβεν ἄγριον χαρακτήρα καὶ ἐπεξετάθη εἰς ὅλας τὰς χώρας μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως, τῆς Ἀδριατικῆς, τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ τῶν Θερμοπυλῶν. Παρουσίασε δὲ διαφόρους φάσεις.

Κατ' ἀρχὰς ἐφάνη, ὅτι οἱ Βούλγαροι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ νικηθοῦν. Ὁ Σαμουήλ ἐπεξέτεινε τὰς ἐπιχειρήσεις του καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ὅμως αὐτὴν ἡ τύχη τοῦ πολέμου ἤρχισε νὰ μεταβάλλεται. Ὁ στρατηγός Νικηφόρος Οὐρανὸς ἐπροχώρησε μὲ στρατὸν πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, διὰ νὰ ἀποκόψῃ τὸν δρόμον εἰς τὸν Σαμουήλ, ὁ ὁποῖος ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον κατάφορτος ἀπὸ λάφυρα. Προσέβαλεν αἰφνιδιαστικῶς τοὺς Βουλγάρους πλησίον τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ τὴν νύκτα (996).

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐσφάγη κατὰ τὴν συμπλοκὴν, οἱ ἄλλοι ἔφυγον ἀφήσαντες στρατόπε-

δον και λάφυρα εις τούς "Ελληνας. 'Ο ἴδιος ὁ Σαμουήλ ἐπληγώθη και μόλις κατώρθωσε νά σωθῆ ἀπό τās διαβάσεις τῆς Πίνδου εις τὴν Βουλγαρίαν. Ἀπὸ τότε ὁ πόλεμος περιωρίσθη εις τὴν Μακεδονίαν και Βουλγαρίαν και ἡ κυρίως Ἑλλάς ἀπηλλάγη ἀπὸ τās βουλγαρικὰς ἐπιδρομάς. Ὁ Βασίλειος ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα μὲ δραστηριότητα και ἤθελε νά συντρίψῃ ὀριστικῶς τούς Βουλγάρους. Σχεδὸν κατ' ἔτος ἐξεστράτευε κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἔχων ὡς ὀρμητήριον ἄλλοτε τὴν Κωνσταντινούπολιν και ἄλλοτε τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐγιναν πολυαὶ μάχαι και τὰ βουλγαρικὰ φρούρια ἔπιπτον τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου.

Τέλος ἠνάγκασε τὸν Σαμουήλ νά δώσῃ ἀποφασιστικὴν μάχην τὸ 1014 εις τὸ Κλειδίον, κείμενον εις τὸν ἄνω Στρυμόνα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ὁ ὁποία φέρει ἀπὸ τās Σέρρας εις τὸ Μελένοικον. Ὁ Βασίλειος προσέβαλε τούς Βουλγάρους κατὰ μέτωπον, ἐνῶ ὁ στρατηγὸς **Ξιφίας** ἐπετέθη ἐκ τῶν νώτων. Οἱ Βούλγαροι ἐκυκλώθησαν και ὑπέστησαν τρομερὰν καταστροφὴν. Σχεδὸν ὀλόκληρος ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς παρεδόθη, ὁ δὲ Σαμουήλ μόλις ἐπρόφθασε νά διαφύγῃ ἔφιππος και ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τὴν λύπην του. Οἱ διάδοχοι τοῦ Σαμουήλ ἔδειξαν διάθεσιν νά συνθηκολογήσουν, ἀλλ' ὁ Βασίλειος ἤθελε νά ὑποτάξῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ πόλεμος διήρκεσεν ἄλλα τέσσαρα ἔτη, μέχρι τοῦ 1018. Τὰ φρούρια, τὰ ὁποῖα οἱ Βούλγαροι κατεῖχον εις τὴν Μακεδονίαν και Ἀλβανίαν, παρεδόθησαν τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου. Τέλος ὁ Βασίλειος εἰσηλθεν εις τὴν πρωτεύουσαν τῶν Βουλγάρων Ἀχρίδα,

1018 ὅπου ἠχμαλώτισε και τὴν οἰκογένειαν τοῦ Σαμουήλ. Τὸ ἔτος 1018 ἡ Βουλγαρία ὑπετάχθη ὀριστικῶς και ἀπετέλεσεν ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν, τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνηα ἀπεσταλμένος τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐπεξέτεινε τὰ ὄριά της πρὸς βορρὰν μέχρι τοῦ Δουνάβεως και τῆς Οὐγγαρίας.

Μετὰ τούς θριάμβους αὐτοῦς ὁ Βασίλειος Β' περιώδευσε τās χώρας, τās ὁποίας ἀνέκτησεν. Ἀπὸ τὴν Ἀχρίδα ἐπῆγεν εις τὴν Καστορίαν και διὰ τῆς Θεσσαλίας και τῶν Θερμοπυλῶν κατῆλθεν εις τās Ἀθήνας. Παντοῦ ἐγίνετο δεκτὸς μὲ ἐνθου-

σιασμόν καὶ ἐπευφημεῖτο ὡς ἐλευθερωτῆς. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπηύθυνε δέησιν διὰ τὰς νίκας του εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος τότε εἶχε μεταβληθῆ εἰς χριστιανικὸν ναὸν τῆς Παναγίας Ἀθηνιωτίσσης. Κατόπιν ἐπεβιάσθη εἰς τὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἀνέμενεν εἰς Πειραιᾶ, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰσηλθεν εἰς τὴν πόλιν ἔφιππος ἀπὸ τὴν ὀνομαζομένην Χρυσὴν πύλιν καὶ διέσχισε τὴν πρωτεύουσαν ἐν θριάμβῳ. Τότε ἀνευφημήθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς Βουλγαροκτόνος.

ΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ

Μετὰ τὸ κακὸν τέλος, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν, ὅπως εἶδομεν, ὁ Σβιατοσλάβος, ὁ διάδοχός του **Βλαδίμηρος Α'** (972-1015) διέτηρησε φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν. Αὐτὸς ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Χαζάρων τῆς Κριμαίας καὶ ὑπέταξεν αὐτούς. Ἐκεῖ, εἰς τὴν ἑλληνικὴν πόλιν Χερσῶνα, ὁ Βλαδίμηρος ἐβαπτίσθη. Κατόπιν ἔλαβε σύζυγον τὴν νεωτέραν θυγατέρα τοῦ Ρωμανοῦ Β' Ἄνναν καί, διὰ νὰ δείξῃ διὰ τοῦτο τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν Χερσῶνα. Ὁ ρωσσοὶ λαὸς μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ ἡγεμόνος του ἐβαπτίσθη κατὰ χιλιάδας εἰς τὸν μέγαν ρωσσοὶκὸν ποταμὸν Βορυσθένην, σημερινὸν Δνεῖπερ.

Οἱ νεοφώτιστοι χριστιανοὶ ἀπετέλεσαν ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν ρωσσοὶκὴν ἐκκλησίαν ἐκυβέρνα μητροπολίτης, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἔδραν του εἰς τὸ Κίεβον καὶ διωρίζετο ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπὸ τότε τὸ Κίεβον ἔγινεν ἡ ἱερὰ πόλις τῆς Ρωσσίας.

Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσσων ἔχει μεγάλην σημασίαν. Ἀπὸ τότε ἤρξθησαν καὶ αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ρωσσοὶκοῦ λαοῦ, ὁ δὲ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἤρχισε νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ εἶχεν εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν ἐξημέρωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ρωσσοὶκοῦ λαοῦ.

Τοιοτοτρόπως, ὅπως τόσα ἄλλα ἀπολίτιστα ἔθνη, οἱ Ἄραβες, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Βούλγαροι κτλ., τὰ πρῶτα σπέρματα

τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ὀφείλουν εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ οἱ Ρῶσοι χρεωστοῦν τὴν πρώτην τῶν ἀνάπτυξιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ γενικὰ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΕΠΙ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Β΄

Ὁ Βασίλειος Β΄ διεξήγαγε καὶ ἄλλους ἀκόμη πολέμους. Ἐπολέμησε κατὰ τῶν Ἀράβων, ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ ἐστερέωσε τὴν κατοχὴν τῆς Συρίας. Ὀλίγον βραδύτερον κατέλαβε τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Γεωργίαν μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης. Εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς.

Τοιοτρόπως ἐπὶ Βασιλείου Β΄ ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἔλαβε τόσον μεγάλην ἔκτασιν, ὅσην μόνον ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐγνώρισεν. Αἱ ἑλληνικαὶ σημαῖαι ἐκυμάτιζον ἀπὸ τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Ἀρμενίας μέχρι τῆς Ἰταλίας πρὸς δυσμὰς καὶ ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ καὶ τῆς Συρίας πρὸς νότον.

Ἡ βασιλεία τοῦ Βασιλείου Β΄ ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας περιόδους τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τοῦ μεσαιῶνος. Τὸ κράτος δὲν ἐμεγάλωσε μόνον εἰς ἔκτασιν, ἀλλὰ μετὰ τὰς νίκας τῶν ποικίλων ἐχθρῶν ἀνέλαβε τὴν παλαιάν του δύναμιν καὶ ἀπέκτησε δόξαν καὶ γόητρον εἰς τοὺς ξένους λαοὺς.

ΟΙ ΛΟΙΠΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

Ὁ Βασίλειος Β΄ ἦτο ὁ τελευταῖος ἔνδοξος γόνος τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Οἱ λοιποὶ ἐκ τῆς οἰκογενείας αὐτῆς αὐτοκράτορες ἦσαν ἀνίκανοι οἱ περισσότεροι. Ἐβασίλευσαν ἐν ὄλῳ μετὰ τὸν Βασίλειον Β΄ ἕνδεκα αὐτοκράτορες μέχρι τοῦ 1081. Ἐκ τούτων ἕξ ἀνήκον εἰς τὴν Μακεδονικὴν δυναστείαν.

Τὸν Βασίλειον διεδέχθη ὁ ἀδελφός του **Κωνσταντῖνος Η΄** (1025-1028). Δὲν εἶχε κανὲν ἀπὸ τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ ἀδελφοῦ του. Μετὰ τὸν θάνατόν του κατέλαβε τὸν θρόνον ἡ θυγάτηρ του **Ζωὴ** (1028-1050), ἡ ὁποία ἀνεβίβασεν εἰς τὸν

θρόνον ὡς συμβασιλεῖς τοὺς δύο συζύγους τῆς, τὸν Ρωμανὸν Γ' Ἀργυρὸν (1028-1034), καὶ τὸν Μιχαὴλ Δ' τὸν Παφλαγὸνα (1034-1041), ὁ ὁποῖος ἦτο τραπεζίτης τῆς αὐλῆς. Μετὰ τὸν θάνατον καὶ αὐτοῦ ἡ Ζωὴ προσέλαβεν ὡς συμβασιλέα τὸν Μιχαὴλ Ε' τὸν Καλαφάτην (1041-1042), ἀνεψιὸν τοῦ Μιχαὴλ Δ', τὸν ὁποῖον εἶχεν υἱοθετήσει. Μετὰ τὸν θάνατον καὶ αὐτοῦ ἡ Ζωὴ εἰς προχωρημένην πλεόν ἡλικίαν ἔλαβε καὶ τρίτον σύζυγον, τὸν Κωνσταντῖνον Θ' τὸν Μονομάχον (1042-1055), ὁ ὁποῖος ἔγινε νόμιμος κληρονόμος τοῦ θρόνου μετὰ τὸν θάνατόν τῆς. Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον Θ' ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ἡ νεωτέρα ἀδελφὴ τῆς Ζωῆς Θεοδώρα (1055-1056). Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία βασίλισσα τοῦ Μακεδονικοῦ οἴκου.

ΟΙ ΝΕΟΙ ΕΧΘΡΟΙ - ΠΕΤΣΕΝΕΓΟΙ

Ἐπὶ τῶν τελευταίων αὐτῶν βασιλέων τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας συνέβησαν μερικὰ ἀξιόλογα γεγονότα, ἰδίως ἡ ἐμφάνισις νέων ἐχθρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἀπὸ τινων ἐτῶν εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Ρουμανίαν μία νέα τουρκικὴ φυλὴ, οἱ Πετσενέγοι, ἡ ὁποία ἴδρυσεν ἐκεῖ κράτος καὶ ἐπεχείρει καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις ἐπιδρομὰς. Εἶδομεν, ὅτι ὁ Σβιατοσλάβος ἐπιστρέφων ἐκ Βουλγαρίας εἰς τὴν χώραν του κατεστράφη ὑπὸ τῶν Πετσενέγων.

Ὅταν ἐβασίλευεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Κωνσταντῖνος Θ' ὁ Μονομάχος, οἱ Πετσενέγοι ἔκαμαν μεγάλην ἐπιδρομὴν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ Μακεδονίαν. Ἐναντίον των ἐπολέμησε γενναίως ὁ στρατηγὸς Κατακαλῶν, ἀλλ' ἐπληγώθη καὶ οἱ Πετσενέγοι ἀπεσύρθησαν μόνον, ἀφοῦ ἔλαβον χρηματικὰ δῶρα.

Ὁ ἴδιος στρατηγὸς Κατακαλῶν ἀπέκρουσε τοὺς Ρώσσοις, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα των Ἰαροσλάβον ἐπέδραμον μετὰ στρατὸν καὶ στόλον κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ρώσσων ὑπῆρξε πλήρης. Οἱ ἐμπειρότεροι εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὰ ναυτικὰ Ἕλληνες ἐπροξένησαν ἀληθῆ πανωλεθρίαν εἰς τοὺς Ρώσσοις.

Ἐκτοτε οἱ Ρῶσοι δὲν ἀναφέρονται πλέον. Τὸ κράτος τῶν διηρέθη, περιήλθεν εἰς ἀναρχίαν καὶ ὑπετάχθη εἰς τοὺς Μογγόλους, οἱ ὅποιοι εἶχον ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Ἀπὸ τότε ἡ Ρωσία ἔμεινεν ἀφανῆς μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, ὅτε διωργανώθη ἐκ νέου καὶ ἀπετέλεσε τὸ μέγα ρωσσικὸν κράτος τῶν νεωτέρων χρόνων.

ΑΝΑΒΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΥ - ΣΕΛΤΖΟΥΚΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ

Ἄλλ' ὁ σοβαρώτερος κίνδυνος τοῦ ἑλληνισμοῦ παρουσιάζεται ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Εἶναι οἱ Τούρκοι.

Οἱ Ἄραβες, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχον παρακμάσει καί, ἀφοῦ ἐπέρασαν ὁ πρῶτος θρησκευτικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ κατακτητικὴ τῶν ὀρμῆ, ἔγιναν φιλήσυχοι καὶ ἀπόλεμοι ἔμποροι καὶ τὸ κράτος τῶν ὀλίγων κατ' ὀλίγον παρέλυσεν. Τότε παρουσιάσθη νέος μωαμεθανικὸς λαός, οἱ Τούρκοι, οἱ ὅποιοι μὲ ὀρμὴν καὶ μὲ φανατισμὸν νεοφωτίστου ἀνέλαβον νὰ διαδώσουν τὸν Ἰσλαμισμὸν.

Οἱ Τούρκοι, μογγολικῆς καταγωγῆς, κατῴκουν εἰς τὰς ἀνατολικῶς τῆς Κασπίας θαλάσσης πεδιάδας καὶ ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰς φυλάς. Ἐκεῖ ἐδέχθησαν τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος ὤρμησαν ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς εἰς τὰς Ἰνδίας, εἰς τὴν Περσίαν, εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν.

Ἡ πρώτη τουρκικὴ φυλὴ, ἡ ὁποία ἐβάδισε πρὸς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἦσαν οἱ **Σελτζοῦκοι**. Οἱ Σελτζοῦκοι ἦσαν ἰσχυρὰ πολεμικὴ φυλὴ καὶ τοὺς προσεκάλεσεν ἀπὸ τὴν πατρίδα τῶν ὡς μισθοφόρους ὁ χαλίφης τῆς Βαγδάτης. Ἄλλ' ἐντὸς ὀλίγου ἀπὸ μισθοφόροι ἔγιναν κυρίαρχοι. Περιώρισαν τὸν χαλίφην μόνον εἰς τὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα καὶ ἀνέλαβον αὐτοὶ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τουργοῦλ-βέης ἔλαβεν τὸν τίτλον βασιλέως τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Βραδύτερον κατέλαβεν τὰς περσικὰς χώρας καὶ ἵδρυσεν ἴδιον κράτος. Τότε ἐπὶ Κωνσταντίνου Θ' ἔγιναν αἱ πρῶται συγκρούσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Σελτζοῦκους εἰς τὴν Ἀρμενίαν.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν Τούρκων εἶχε σημαντικωτάτας συνε-

πείας διὰ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ Ἰσλαμισμὸς ἀναγεννᾶται διὰ τῶν Τούρκων καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν παρουσιάζεται περισσότερον ἀπειλητικὸς.

ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Σημαντικώτατον ἐπίσης γεγονός τῶν χρόνων αὐτῶν εἶναι τὸ Σχίσμα, ὁ ὀριστικὸς δηλαδὴ χωρισμὸς μεταξὺ τῶν δύο μεγαλυτέρων ἐκκλησιῶν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς.

Ὁ Πάπας εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ θεωρεῖται πρῶτος μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας, διότι ὑπεστήριζεν, ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Δύσεως, τὴν ὁποίαν ἴδρυσεν ὁ ἀπόστολος Πέτρος, ἦτο ἡ πρώτη. Ὁ Πατριάρχης ὁμοίως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ μεγαλύτερος δηλαδὴ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ὑπεστήριζεν, ὅτι ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι εἶναι καὶ πρέπει νὰ θεωροῦνται ἴσαι μεταξὺ τῶν. Ἡ ἀξίωσις λοιπὸν τοῦ Πάπα περιπρωτείων ἦτο ἡ πρώτη αἰτία τοῦ σχίσματος.

Ἐκτὸς ὁμοίως τούτου ὁ Πάπας εἶχε κάμει πολλοὺς νεωτερισμοὺς εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Προσέθεσεν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως τὴν φράσιν *filioque* «καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ», ὅτι δηλαδὴ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ἐδέχετο ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, διότι ἀντέβαινεν εἰς τὰ δόγματα τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐπίσης ὁ Πάπας ἐδέχετο, ὅτι τὸ βάπτισμα δύναται νὰ γίνεται ὄχι μόνον διὰ βαπτίσεως εἰς τὸ ὕδωρ ἀλλὰ καὶ διὰ ἀπλοῦ ραντίσματος. Καὶ αὐτὸ δὲν ἐδέχετο ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία.

Ἄλλὰ καὶ βαθύτεροι λόγοι ὑπῆρχον, οἱ ὁποῖοι ἔκαμνον ἀδύνατον τὴν συνεννόησιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Εἰς τὴν Δύσιν ἔζων λαοὶ λατινικοὶ καὶ γερμανικοὶ, ὠμίλουν τὴν λατινικὴν καὶ εἶχον ἥθη καὶ ἔθιμα ἐντελῶς διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Τουναντίον εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἔζων Ἕλληνες, ἐπεκράτει παντοῦ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἥθη. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ δύο αὐτοὶ κόσμοι δὲν ἦτο εὐκόλον

νά συνεννοηθοῦν. "Ἐπρεπε νά ἀκολουθήσουν ἰδιαιτέραν ζώην. Τὸ σχίσμα λοιπὸν ἦτο ἀναπόφευκτον.

Τὸ 1054 ἐπὶ Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου, ὅτε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ **Μιχαὴλ Κηρουλάριος**, 1054 ἔγινεν ὀριστικὸν τὸ σχίσμα μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ ἀπὸ τότε ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία μένουσιν χωρισμέναι.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΕΙΣΒΑΛΛΟΥΝ ΕΙΣ ΤΗΝ Μ. ΑΣΙΑΝ

Οἱ τελευταῖοι βασιλεῖς ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Μακεδόνων δὲν ἀφῆκαν τὸ κράτος εἰς καλὴν κατάστασιν. Καὶ ἐκεῖνοι ὅμως, οἱ ὅποιοι ἐβασίλευσαν μετ' αὐτούς, ἦσαν οἱ περισσότεροι ἀνίκανοι καὶ ἀνάξιοι τοῦ θρόνου.

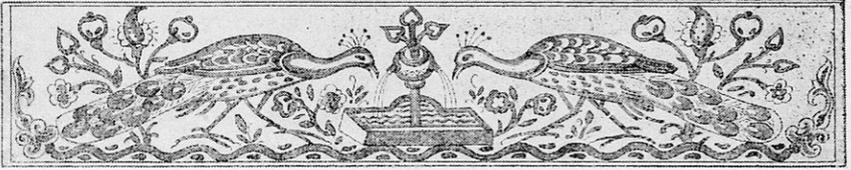
Τὴν Θεοδώραν διεδέχθη κατόπιν στρατιωτικῆς στάσεως ὁ **Μιχαὴλ ΣΤ'** ὁ **Στρατιωτικὸς** (1056-1057), τὸν ὅποιον νέα πάλιν στρατιωτικὴ στάσις ἐξεθρόνισε καὶ ἔφερεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν **Ἰσαάκιον Α' Κομνηνὸν** (1057-1059). Ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς εἶχε προσόντα καὶ τὴν διάθεσιν νά ἐργασθῆ διὰ τὸ καλὸν τοῦ κράτους καὶ ἤρχισε νά τακτοποιῆ τὰ οἰκονομικά, τὰ ὅποια κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εὐρίσκοντο εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Προσεβλήθη ὅμως μετὰ δύο ἐτῶν βασιλείαν ἀπὸ σοβαρὰν ἀσθένειαν καὶ ἠναγκάσθη νά ἀποσυρθῆ εἰς μοναστήριον.

Τὸν Ἰσαάκιον διεδέχθη ὁ φίλος του **Κωνσταντῖνος Ι'** ὁ **Δούκας** (1059-1067) καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ σύζυγός του Εὐδοκία ἐνυμφεύθη τὸν ἐκ Καππαδοκίας στρατηγὸν **Ρωμανὸν Δ** τὸν **Διογένη** (1067-1071), ὁ ὅποιος καὶ ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ καὶ ἀνεδείχθη εἷς ἐκ τῶν γενναιοτέρων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν συνέβη σοβαρώτατον γεγονὸς, τὸ ὅποιον εἶχε καταστρεπτικὰς συνεπείας διὰ τὴν περαιτέρω ζώην καὶ ὑπαρξιν τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Σελτζοῦκοι Τούρκοι ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Τογρούλ "**Ἄλπ-Ἄρσλάν**" (1063-1075) εἰσέβαλον διὰ τῆς Ἀρμενίας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐκυρίευσαν ὅλον τὸ ἀνατολικὸν τμήμα αὐτῆς. Ὁ Ρωμανὸς ἀντελήφθη τὸν κίνδυνον καὶ ἐπεχείρησε δύο ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Σελτζούκων.

Ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀπώθησεν εἰς τὸν Εὐφράτην. Εἰς τὴν τρίτην ὄμως ἐκστρατεῖαν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἐνίκηθη πλησίον τῆς λίμνης Βάν (1071), ἐτραυματίσθη καὶ 1071 ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ὁ σουλτάνος ἐθαύμασε τὸν ἥρωισμόν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐδείχθη γενναίουψυχος πρὸς τὸν ἀτυχήσαντα Ρωμανόν. Τὸν περιεποιήθη ἡγεμονικῶς, ἔκαμεν εἰρήνην καὶ τὸν ἀφῆκεν ἐλεύθερον. Ἡ ἡττα τοῦ Βάν εἶχε μεγάλην σημασίαν, διότι οἱ Σελτζοῦκοι ἔκτοτε εἰσῆλθον ὀριστικῶς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν δὲν ἐξεδιώχθησαν πλέον. Ἀλλ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ ἀντίπαλοί του αὐτοκράτορες ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν **Μιχαῆλ Ζ' Δούκαν** (1071-1078), συνέλαβον τὸν Ρωμανόν καὶ τὸν ἐτύφλωσαν ἀγρίως.

Ὁ Μιχαῆλ Ζ' ἐφάνη τελείως ἀνάξιος, οἱ δὲ Σελτζοῦκοι ἐπανέλαβον τὸν πόλεμον καὶ εἰσέβαλον πάλιν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Τότε ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ ἐστασίασαν καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ παραιτηθῆ. Τὸν θρόνον ἔλαβε μετ' αὐτὸν ὁ **Νικηφόρος Γ' Βοτανειάτης** (1078 1081), ὁ ὁποῖος δὲν ἐφάνη τοῦ προκατόχου του καλύτερος. Οἱ Σελτζοῦκοι νικηταὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς Νικαίας τῆς Βιθυνίας. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Τούρκοι ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἡ ἡττα παρὰ τὴν λίμνην Βάν καὶ ἡ ἐγκατάστασις τῶν Σελτζοῦκων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἦσαν σοβαρώτατα πλήγματα διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν. Τέλος ὁ Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνὸς ἐξεθρόνισε τὸν Νικηφόρον Γ' καὶ ἔκαμεν ἀρχὴν νέας ἐνδόξου δυναστείας, ἡ ὁποία ἔδωκε τὴν τελευταίαν λάμψιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Η Α Κ Μ Η

Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἰδρύσεως τῆς διέτρεξε, καθὼς γνωρίζομεν, πολλοὺς ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς κινδύνους. Κατάρθωσεν ὅμως νὰ ὑπερπηδήσῃ ὅλους τοὺς κινδύνους αὐτοὺς.

Ὅλιγον βραδύτερον οἱ μεγάλοι αὐτοκράτορες ἀπὸ τὸν οἶκον τῶν Ἰσαύρων ἔκαμαν σπουδαίας μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν διοίκησιν, εἰς τὴν νομοθεσίαν καὶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἔδωκαν νέας δυνάμεις εἰς τὸ κράτος.

Τέλος ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν δύναμιν. Ἡ ἐποχὴ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην ἀκμὴν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Εἰς τὴν ἀκμὴν αὐτὴν συνετέλεσαν πολλοὶ λόγοι, οἱ ἐξαίρετοι βασιλεῖς, ἡ καλὴ διοίκησις, ἡ διπλωματία, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἡ ὀργάνωσις τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου καὶ τέλος ἡ πρόδοσις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν.

Ο Β Α Σ Ι Λ Ε Υ Σ

Ὁ βασιλεὺς ἡ δ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο καὶ ἔθεωρεῖτο διάδοχος τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων. Ἦτο

Μονάρχης απόλυτος, ή έξουσία του δηλαδή δέν είχε κανένα περιορισμόν και ή θέλησίς του ήτο νόμος. 'Ο 'Ιουστινιανός έλεγε : «Τί υπάρχει μεγαλύτερον και άγιώτερον τής αυτοκρατορικής μεγαλειότητος; Ποίος δύναται να έχη την τόλμην να κατηγορήση την κρίσιν του βασιλέως, όταν αυτοί οι ίδρονται του δικαίου σαφώς εκήρυξαν, ότι αι βασιλικαι άποφάσεις έχουν δύναμιν νόμου;»

'Αλλ' ή αυτοκρατορία τής Κωνσταντινουπόλεως έλαβε πολλά στοιχεία από τους βασιλείς τής 'Ανατολής. Διά τουτο ό αυτοκράτωρ ώνομάσθη και Βασιλεύς, όπως οι βασιλείς τής Περσίας, έφερε στολήν και στέμμα όπως εκείνοι, έθεωρείτο άνώτερος από τους άνθρώπους και οι ύπήκοοι προσεκύνουν αυτόν.

'Ο χριστιανισμός τέλος έδωκε νέας ιδιότητας εις τον αυτοκράτορα τής Κωνσταντινουπόλεως. 'Όπως οι βασιλείς των 'Ισραηλιτών, έθεωρήθη και αυτός ως ό 'Εκλεκτός του Θεου και 'Ισαπόστολος. 'Εθεώρει τον έαυτόν του ως προστάτην τής θρησκείας και διά τουτο εις πολλούς πολέμους οι βασιλείς έδιδον θρησκευτικόν χαρακτήρα.

'Η έξουσία του βασιλέως ήτο πολύ μεγάλη. 'Ητο άνώτερος των νόμων και ή ζωή και ή περιουσία των υπηκόων του άνήκον εις αυτόν. 'Ητο άνώτατος άρχηγός του στρατού, άνώτατος νομοθέτης, άνώτατος δικαστής, έκανόνιζε τους φόρους και διώριζεν όλους τους άνωτάτους στρατιωτικούς, πολιτικούς και θρησκευτικούς άρχηγούς.

Τήν μεγάλην αυτήν δύναμιν ό βασιλεύς έπεδείκνυε και έξωτερικώς. 'Ενεφανίζετο με έξαιρετικήν μεγαλοπρέπεια, έφερε λαμπρότατα βασιλικά παράσημα, έφόρει στολήν άπαστράπτουσαν από χρυσόν και πολυτίμους λίθους και εις τους πόδας του έφόρει έρυθρά πέδιλα με χρυσοκέντητον τον δικέφαλον άετόν, ό όποιος ήτο τό σύμβολον τής δυνάμεώς του. 'Εγίνοντο τελεται και πολυτελή δείπνα εις τά ανάκτορα, όπου έπεκράτει μεγάλη έθιμοτυπία και σοβαρότης.

'Αλλ' ή βασιλεία εις τό Βυζάντιον δέν ήτο κληρονομική. Μετά τον θάνατον του βασιλέως τήν έκλογήν του διαδόχου έκαμνεν ό κληρός και ό λαός ή πολλάκις ό στρατός. Μόνον

ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἤρχισε νὰ καθιε-
ρῶνεται ἡ κληρονομικὴ βασιλεία.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν μὲ τὸν καιρὸν κατη-
γήθη ὁ παλαιὸς ρωμαϊκὸς τρόπος διοικήσεως κατὰ ἑπαρχίας
καὶ ἡ αὐτοκρατορία, ὅπως εἶδομεν, ἐχωρίσθη εἰς νέας διοικη-
τικὰς περιφέρειας, αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο **Θέματα**. Οἱ διοικη-
ταὶ τῶν θεμάτων, οἱ **Στρατηγοί**, ὅπως ἐλέγοντο, ἐξηριτῶντο
ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἀπὸ αὐτὸν διορίζοντο
καὶ ἀπὸ αὐτὸν ἐλάμβανον διαταγὰς. Ἐπομένως ὅλη ἡ διοίκη-
σις ἦτο συγκεντρωμένη εἰς τὴν πρωτεύουσαν, εἰς τὰς χεῖρας
τοῦ αὐτοκράτορος. Ἦτο, ὅπως λέγουν, αὐστηρὰ συγκεν-
τρωσις.

Ἄλλὰ τὰ ἔργα τῆς διοικήσεως δὲν ἐξετέλει ὁ αὐτοκράτωρ
μόνος του. Πέριξ αὐτοῦ εἰργάζοντο πλῆθος γραφείων, τὰ ὑπουρ-
γεῖα, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον. Ἐκαστὸν ὑπουργεῖον ἦτο
ὕπηρεσία μεγάλη καὶ εἶχε πλῆθος ὑπαλλήλων.

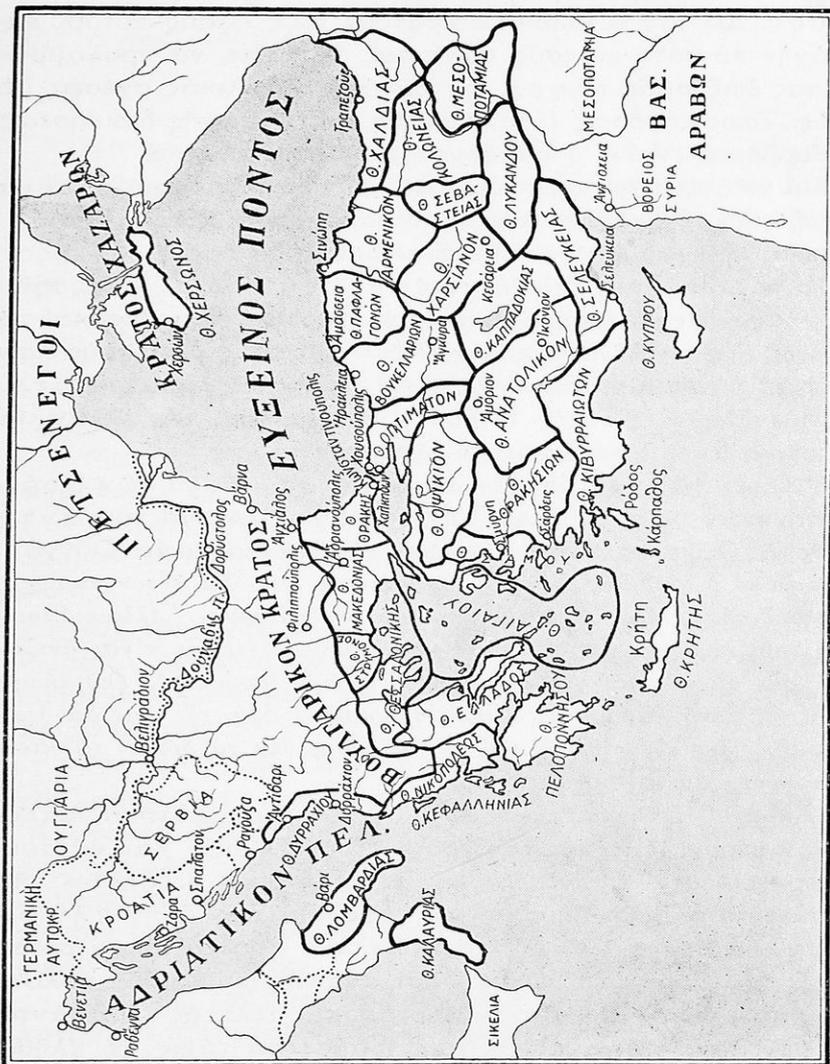
Τὸ κυριώτερον ἔργον τῆς διοικήσεως ἦτο ἡ εἴσπραξις τῶν
φόρων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀπαραίτητοι διὰ τοὺς μακροὺς πολέ-
μους, διὰ τὴν διπλωματίαν καὶ διὰ τὰ δημόσια ἔργα. Σπου-
δαιότατον ἐπίσης ἔργον τῆς διοικήσεως ἦτο νὰ προσελκύσουν
καὶ νὰ ἀφομοιώσουν τοὺς ξένους λαοὺς, οἱ ὁποῖοι κατώκουν
εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ διοίκησις μετεχειρίζετο ὡς ἐπίσημον
γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν.

Εἰς τὴν καλὴν διοίκησιν τῆς αὐτοκρατορίας ὀφείλεται, ὅτι
πολλοὶ ξένοι λαοὶ ἔμαθον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἔγιναν χρι-
στιανοὶ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ λησμονοῦν τὴν πα-
λαιάν των καταγωγὴν καὶ νὰ πιστεύουν, ὅτι εἶναι καὶ αὐτοὶ
Ἕλληνες.

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ

Εἰς τὸ Βυζάντιον ἡ διπλωματία ἀνεπτύχθη ὅσον εἰς ὀλίγα
κράτη τοῦ κόσμου.

Ἡ αὐτοκρατορία ἦτο περικυκλωμένη ἀπὸ διαφόρους λαοὺς,

Χάρτης θεμάτων κατὰ τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰῶνος.

τούς όποιους οί "Έλληνες ώνόμαζον μέ τό κοινόν όνομα Βαρβάρους. Δέν ήτο εύκολον νά κρατοϋν τούς λαούς αύτούς εις ύποταγήν πάντοτε μέ τούς πολέμους. "Έπρεπε νά προλαμβάνουν τās έπιδρομάς των και νά διατηροϋν φιλικās σχέσεις μέ αύτούς. Τοιουτοτρόπως έδημιουργήθη ή ανάγκη τής διοικήσεως τών βαρβάρων. Αυτό όνομάζομεν διπλωματία ν.

Διά νά άποφεύγη τούς πολέμους και τās έπιδρομάς και νά διατηρηή φιλικās σχέσεις πρός τούς βαρβάρους αύτούς ή αύτοκρατορία, μετεχειρίζετο πολλά διπλωματικά μέσα.

Τό πρώτον μέσον ήτο τό χρήμα. Οί βάρβαροι λαοί, πτωχοί και άπολίτιστοι άκόμη, έθαμβώνοντο από τό χρήμα και τά πολυτελή δώρα. "Άλλοτε πάλιν έδιδον εις τούς άρχηγούς των τίτλους εύγενείας, τούς ώνόμαζον πατρικίους, ύπάτους κτλ., και εις πολλούς έξ σϋτών έδιδον γυναικάς από τήν έλληνικήν άριστοκρατία ν και πολλάκις και από τήν αύλήν.

"Άλλοτε πάλιν έφρόντιζον νά σπείρουν μεταξύ τών διαφόρων άρχηγών τών βαρβάρων τήν διχόνοια ν και τήν άντιζηλία ν. 'Ο 'Ιουστινιανός έγραφεν εις ένα πρίγκιπα Οϋννον: «'Εστειλα τά δώρα μου διά τόν ισχυρότερόν σας. Τα είχον προωρισμένα διά σέ, επειδή σέ έθεώρουν τόν ισχυρότερον. "Άλλά κάποιος άλλος έλαβε τά δώρα διά τής βίας και διακηρύττει, ότι είναι άνώτερος από όλους σας. Λάβε όπίσω ό,τι σοϋ αφήροσεν, εκδικήσον. "Άλλως θα φανή, ότι αύτός είναι ό ισχυρότερος άρχηγός και θα αποκτήση αύτός τήν εννοία ν μας και σϋ θα χάσης όλα τά δώρα, τά όποια έχομεν προωρισμένα διά σέ».

'Άλλά οί "Έλληνες είχον εν άλλο πολύ σημαντικόν διπλωματικόν μέσον, διά νά γοητεύουν τούς ξένους και νά τούς κάμνουν φίλους. 'Εφρόντιζον εις τούς ξένους, οί όποιοι έπεσκέπτοντο τήν πρωτεύουσαν, νά παρουσιάζουν όλην τήν δύναμιν και τήν μεγαλοπρέπεια ν τής αύτοκρατορίας. Εις τās όλοχρύσους αίθούσας τών άνακτόρων έδιδον πολυτελέστατα δείπνα και έκαμνον έορτάς και τελετάς μέ άφάνταστον μεγαλοπρέπεια ν. 'Ο πλοϋτος, ή αύστηρά τάξις, τό πλήθος τών μεγαστάνων έκαμνε βαθυτάτην έντύπωσιν εις τούς ξένους, οί όποιοι άνεχώρουν θαμβωμένοι. Τό ίδιον έγινετο και μέ τās

θηρσκευτικὰς τελετάς. Πολλοὶ βάρβαροι ἐδέχθησαν τὸν χριστιανισμόν, διότι ἐγοητεύθησαν ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον τῶν τελετῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία εἶχε τοιαύτην γεωγραφικὴν θέσιν, ὥστε ἦτο προωρισμένη νὰ ἀκμάσῃ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐκεῖτο εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου ἐνώνονται αἱ δύο μεγάλαι ἡπείροι, Εὐρώπη καὶ Ἀσία, καὶ κατέληγον ὅλοι οἱ ἐμπορικοὶ δρόμοι.

Εἰς τὴν Βαλκανικὴν διὰ τῶν ποταμῶν τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης μεγάλοι ἐμπορικοὶ δρόμοι ὠδήγουν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην.

Μία μεγάλη ὁδός, ἡ Ἐγνατία, ὠδήγει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὸ Δυρράχιον ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τοιουτοτρόπως συνδέει τὸν Βόσπορον μὲ τὴν Ἀδριατικὴν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην.

Εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον κατέληγον ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ρωσσίας μεγάλοι δρόμοι διὰ τῶν κοιλάδων τῶν ποταμῶν Βορυσθένου (Δνεῖπερ) καὶ Τανάϊδος (Δὸν) εἰς τοὺς λιμένας τῆς Κριμαίας.

Εἰς τὴν Συρίαν κατέληγον ὅλοι οἱ δρόμοι, διὰ τῶν ὁποίων τὰ καραβάνια μετέφερον τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴν Ἄπω Ἀνατολήν. Εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον πάλιν κατέληγον οἱ δρόμοι, διὰ τῶν ὁποίων μετεφέροντο τὰ ἐμπορεύματα τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας. Τέλος ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο ὁ μέγας λιμὴν, εἰς τὸν ὁποῖον συνεκεντρώνοντο τὰ ἐμπορεύματα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀφρικῆς.

Ὅλους τοὺς λιμένας εἰς τὰ σημεῖα αὐτὰ κατεῖχεν ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Βηρυτόν, τὴν Γάζαν, τὴν Τύρον εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Ἐφεσον, τὴν Σμύρνην, τὴν Φώκαιαν εἰς τὴν

Μ. Ἀσίαν, τὴν Τραπεζοῦντα, τὴν Χερῶνα εἰς τὸν Εὐξεινον, τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὴν Βαλκανικὴν.

Ἄλλ' ὁ ἀξιολογώτερος λιμὴν τοῦ κράτους ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ὁποία συνεκέντρωνε τὸ ἐμπόριον ὅλου τοῦ κόσμου. Ἡ ἀγορὰ τῆς πρωτεύουσης ἦτο κάτι ἀφάνταστον. Πληθος ἐμπόρων πάσης ἐθνικότητος ἐσωρεύοντο ἐκεῖ. Ἀπὸ τὴν πρωτεύουσιν ἐπρομηθεύοντο οἱ ξένοι τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας, τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα, τὰ περίφημα ἔργα χρυσοχοΐας, ἐξ ἐλεφαντόδοντος, ὀρειχάλκινα ἐπηγυρωμένα σκεύη κτλ. Ἐκεῖ ἐπίσης ἠδύνατο νὰ εὔρουν οἱ ἔμποροι τὰ ἐμπορεύματα ὅλου τοῦ κόσμου, διότι ἡ αὐτοκρατορία ὑπεχρέωνε τοὺς ἐμπόρους νὰ εἰσάγουν αὐτοὶ τὰ ἐμπορεύματα τῶν διαφόρων χωρῶν εἰς τὴν πρωτεύουσιν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἡ κεντρικὴ ἀγορὰ τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου.

Ἐννοοῦμεν εὐκόλως κατόπιν αὐτοῦ πόσον μεγάλα ἦσαν τὰ εἰσοδήματα τοῦ κράτους ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν τῶν ἐμπορευμάτων, ἀπὸ τελωνειακοῦς φόρους καὶ ἀπὸ τὰ ἐνοίκια καταστημάτων. Εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους τὸ κράτος εἰσέπραττε 7 ἑκατομμ. χρυσῶ νομίσματα, τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦν πρὸς 100 ἑκατομμ. σημερινῶν χρυσῶν δραχμῶν. Ἐν χρυσοῦν βυζαντινὸν νόμισμα εἶχεν ἀξίαν 15 περίπου σημερινῶν χρυσῶν δραχμῶν.

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Ὅπως τὸ ἐμπόριον, τοιοῦτοτρόπως μεγάλην ἀνάπτυξιν ἔλαβεν εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ βιομηχανία. Οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέγιναν πρὸ πάντων εἰς τὰ εἶδη πολυτελείας. Περὶφημα ἦσαν τὰ χρυσῶ καὶ ἀργυρῶ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦν διὰ στολισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὡς ἐπιτραπέζια σκεύη. Ἐπίσης πολὺ προωδευμένη ἦτο ἡ βιομηχανία τῶν μαργαριτῶν καὶ τῶν πολυτίμων λίθων, μὲ τοὺς ὁποίους ἐκόσμουσαν τὰς ἐνδυμασίας καὶ τὰ ἱερά ἄμφια.

Ἀφοῦ εἰσήχθη ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ καλλιέργεια τῆς μετᾶξης, ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ μεταξωτῶν ὑφασμάτων καὶ ταπήτων. Ἡ βιομηχανία τῆς μετᾶξης ἦτο μία ἀπὸ τὰς σημαντικώ-

τέρας βιομηχανίας τοῦ κράτους. Μεγάλα ἐργαστήρια μεταξωτῶν ὑπῆρχον ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Κόρινθον, εἰς τὰς Θήβας καὶ εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Συρίας. Πολὺ λεπτὴ ἦτο ἡ βιομηχανία τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων χρώματος ἰόχρου καὶ ἐρυθροῦ μὲ παραστάσεις ζῶων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἦσαν μονοπώλιον τοῦ κράτους καὶ ἦσαν πρὸ πάντων προωρισμένα διὰ τὴν αὐλήν, τὸν κληρὸν καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν.

Εἰς τὰς βιομηχανίας αὐτὰς πρέπει ἀκόμη νὰ προσθέσωμεν τὴν βιομηχανίαν ἀντικειμένων ἀπὸ σμάλτον, σκευῶν ἀπὸ ὀρείχαλκον καὶ ἐλεφαντοστοῦν, τῶν δερμάτων ζῶων, τὰ ὁποῖα ἔβαφον μὲ χρῶμα ἐρυθρὸν καὶ ἐχρησιμοποιοῦν διὰ τὴν ἐπίπλωσιν τῶν οἰκιῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία μὲ τὴν λεπτὴν τῆς βιομηχανίαν ἔδιδεν εἰς τὸν κόσμον ὅ,τι λεπτὸν εἰς τέχνην καὶ πολῦτιμον εἰς ὑλικὸν ἐγνώρισεν ὁ μεσαίων.

Ο ΣΤΡΑΤΟΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν κράτος στρατιωτικόν. Ἐπειδὴ ἀπειράριθμοι ἐχθροὶ περιεκύκλουν αὐτήν, ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ διατηρῇ πολυάριθμον καὶ ἰσχυρὸν στρατόν.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς τῶν χρόνων αὐτῶν ἐστρατολογεῖτο κυρίως ἀπὸ τοὺς εὐρώστους χωρικοὺς τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τοὺς ὀρεινοὺς κατοικοὺς τῆς Καππαδοκίας, τῆς Ἰσαυρίας καὶ τῆς Ἀρμενίας. Ἡ στρατιωτικὴ θητεία ἦτο ὑποχρεωτικὴ. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν ἔδωκαν τὸ δικαίωμα τῆς ἀπαλλαγῆς ἀντὶ πληρωμῆς στρατιωτικοῦ φόρου. Τοιοῦτοτρόπως μέγα μέρος τῶν κατοίκων, οἱ πλουσιώτεροι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τὴν μεσαίαν τάξιν καὶ τοὺς πλουσίους χωρικοὺς ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν θητείαν. Τότε ὁ στρατὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο ἐθνικός, ἠλαττώθη. Ἦναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ σχηματίσουν μισθοφορικὰ στρατεύματα ἀπὸ ξένους διαφόρων ἐθνικότητων.

Ὁ στρατὸς τοῦ Βυζαντίου, ἐθνικὸς καὶ μισθοφορικὸς, ἦτο ὁ ἀνώτερος στρατὸς τῶν μέσων χρόνων. Τὰ στρατόπεδα δὲν ἦσαν μόνον τόποι, ὅπου ἤσκούντο οἱ στρατιῶται, ἀλλὰ καὶ

στρατιωτικάι σχολαί, εις τὰς ὁποίας ἐμορφώνοντο περίφημοι ἀξιωματικοί. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς εἶχε πλῆθος ἐξόχων στρατηγῶν, εἰς τοὺς ὁποίους κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ἡ διάσωσις τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοὺς τόσους ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς.

Ἐκτὸς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἡ αὐτοκρατορία διετήρει ἀξιόλογον στρατιωτικὴν δύναμιν εἰς τὰ σύνορα, εἰς τὰ ἄκρα, ὅπως τὰ ὠνόμαζον. Αὐτοὶ ἐλέγοντο Ἀκρίται καὶ ἦσαν ἐκεῖ ἐγκατεστημένοι μὲ τὰς οἰκογενείας των. Ἐκεῖ ἐφύλαττον τὰς ὠχυρωμένας θέσεις, τοὺς πύργους καὶ τὰς ἀκροπόλεις. Ἀπὸ τὰ σημεῖα αὐτὰ ἐπειθήρουν τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀπέκρουον τὰς ἐπιδρομὰς καὶ διεξήγον πόλεμον ἐπιθετικὸν μαζὶ καὶ ἀμυντικόν.

Ἄλλ' ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦτο δύσκολος καὶ σκληρὸς, γεμᾶτος ἀπὸ ἐνέδρας καὶ τολμηρὰς ἀναγνωρίσεις. Ἴδιως εἰς τὰ ἀραβικὰ σύνορα εἰς τὸν Εὐφράτην αἱ περιπέτειαι, οἱ ἥρωισμοὶ καὶ αἱ σκληρότητες τῶν ἀγῶνων αὐτῶν ἔγιναν θρυλικοὶ καὶ τοὺς ἐξύμνησαν μὲ δημοτικὰ τραγούδια. Ἀπὸ τὸν κύκλον αὐτὸν προέρχεται τὸ περίφημον ἔπος **Διγενῆς Ἀκρίτας**. Ὁ ἥρωὺς αὐτοῦ, ὁ Ἀκρίτας, ἦτο «*πρότυπον ἀνδρείας, ἡ δόξα τῶν Ἑλλήνων, ὁ εἰρηνοποιὸς τῆς Ρωμανίας*», δηλαδὴ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Τ Ο Ν Α Υ Τ Ι Κ Ο Ν

Ἡ αὐτοκρατορία εἶχεν ἐπίσης ναυτικὸν ἐξαίρετον. Τὰ πληρώματα τοῦ στόλου ἐστρατολόγουν ἀπὸ τὰς ἀσιατικὰς ἀκτὰς, ἀπὸ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ ἦσαν ἐξαίρετον ὑλικόν.

Τὰ πλοῖα ἦσαν δύο εἰδῶν, οἱ Δρόμωνες μὲ 300 ἀνδρας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 70 ἦσαν στρατιῶται, καὶ τὰ Ἐλαφρά σκάφη μὲ 130 - 160 ἀνδρας.

Τὸ μεγαλύτερον ὄπλον τοῦ ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ ἦτο τὸ ὑγρὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον ἐνέσπειρεν εἰς τὸν ἐχθρὸν τὸν τρόμον καὶ τὴν καταστροφὴν. Οἱ Ρῶσσοι, οἱ ὁποῖοι τὸ 941 ἐφθασαν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔλεγον διὰ τὸ ὑγρὸν πῦρ : «*Οἱ*

Ἑλληνες ἔχουν πῦρ ὅμοιον μὲ κεραυνούς καὶ ἐκσφενδονίζοντες αὐτὸ μᾶς κατέκαυσαν. Διὰ τοῦτο δὲν κατωρθώσαμεν νὰ τοὺς νικήσωμεν». Κατὰ τὸν 10^{ον} αἰῶνα τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἦσαν περίπου 180.

Η ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

Μεγάλην δύναμιν τῆς αὐτοκρατορίας ἀπετέλει ἡ Μ. Ἀσία. Ἡ χώρα αὐτὴ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἶχεν ἐξελληνισθῆ εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος καὶ εἶχε πυκνότετον καὶ ἀνθηρότατον ἑλληνικὸν πληθυσμόν, ὁ ὁποῖος δὲν ἔπαθε πολλὰς καταστροφάς, διότι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν δὲν εἶχον γίνεαι τόσαι ἐπιδρομαὶ βαρβάρων, ὅσαι εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Ἐπρομήθευεν εἰς τὸ κράτος τοὺς καλυτέρους στρατιώτας, ἐνῶ τὰ παράλια τῆς ἔδιδον λαμπροὺς ναύτας.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πλοῦσιοι Ἑλληνες εἶχον σχηματίσει μεγάλα κτήματα καὶ ἔγιναν ἰσχυροὶ γαιοκτῆμονες, φεοῦδάρχαι, ὅπως τοὺς ἔλεγον τότε. Ἀπὸ τὰς μεγάλας καὶ ἰσχυρὰς αὐτὰς οἰκογενείας προήρχετο ὅλη σχεδὸν ἡ Βυζαντινὴ ἀριστοκρατία, καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ στρατιωτικὴ. Αἱ οἰκογένειαι τοῦ Φωκᾶ, τοῦ Σκληροῦ, τῶν Ἰσαύρων, τῶν Κομνηνῶν, κ.ἄ. ἦσαν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν.

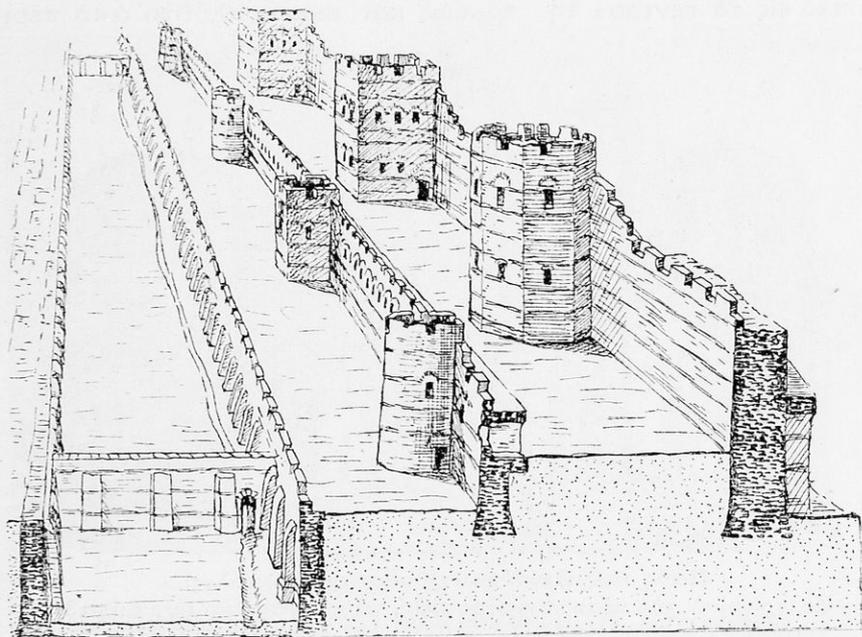
Ἡ Μ. Ἀσία ἦτο τὸ πλουσιώτερον διαμέρισμα τοῦ κράτους. Οἱ φόροι τῆς ἦσαν οἱ σημαντικώτεροι καὶ ἀπετέλουν τὸ κυριώτερον στήριγμα τοῦ δημοσίου ταμείου. Διὰ τοῦτο ἐφ' ὅσον κατελαμβάνοντο ἄλλαι χῶραι, μόνον ἡ Μ. Ἀσία ἤρκει νὰ τὰς ἀπελευθερώσῃ. Ὅταν ὅμως ὀριστικῶς ἐκυριεύθη ἡ χώρα αὐτὴ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἡ αὐτοκρατορία δὲν εἶχε πλέον ἐλπίδας σωτηρίας.

Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

Ἡ ἔνδοξος πρωτεύουσα, ἡ Πόλις τῶν δημοτικῶν μας τραγοιδιῶν, ἀπετέλει τὸ μεγαλύτερον στήριγμα τοῦ κράτους.

Κατὰ πρῶτον λόγον μὲ τὴν ὀχύρωσίν τῆς ἔγινε περίφημος στρατιωτικὴ θέσις, φρούριον ἰσχυρὸν καὶ ἀπόρρητον. Τὸ Τεῖχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον κατὰ διαφόρους

Καὶ ἄλλα ἔργα στρατιωτικὰ ἔκαμνον τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀξιόλογον στρατιωτικὴν θέσιν. Ὑπῆρχον στρατιῶνες καὶ μέγα ὀπλοστάσιον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Κερατίου κόλπου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφυλάσσοντο αἱ πολεμικαὶ μηχαναί. Ὁ Κεράτιος κόλπος εἶναι τόσο στενός, ὥστε ἦτο δυνατόν ἐν καιρῷ

Τμήμα τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

πολέμου νὰ φραχθῇ μὲν χονδρὴν ἄλυσιν. Εἰς τὸ βάθος τοῦ Κερατίου κόλπου ὑπῆρχε τὸ Νεώριον, δηλαδή ὁ ναύσταθμος. Ἐντὸς τῆς πόλεως εἶχον κατασκευασθῆ μεγάλαι Δεξαμεναί, ἐντὸς τῶν ὁποίων διετηρεῖτο ὕδωρ, ὥστε ἡ πόλις ἐν περιπτώσει μακρᾶς πολιορκίας καὶ καταστροφῆς τῶν ὑδραγωγείων τῆς δὲν διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ παραδοθῇ ἀπὸ ἔλλειψιν ὕδατος. Αἱ ὑπόγειοι αὗται δεξαμεναὶ μὲ τοὺς περιφῆμους θόλους καὶ τὰς ἑκατοντάδας τῶν κιόνων, οἱ ὁποῖοι ὑπεβάστα-

ζον αυτούς, ἀποτελοῦν ἐξαιρετον ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον.

Ἄξιόλογος θέσις ἐντὸς τῆς πόλεως ἦτο ἡ πλατεῖα, τὴν ὁποῖαν ὠνόμασαν Αὐγουσταῖον, διότι ἐκεῖ ἦτο στημένον τὸ ἄγαλμα τῆς αὐγούστης (αὐτοκρατείας) Ἑλένης, τῆς μητρὸς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀπὸ πορφυροῦν μάρμαρον. Εὕρισκετο εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ περιεκυκλοῦτο ἀπὸ περι-

Ναὸς τῆς Θεοτόκου (Κωνσταντινούπολις).

Διακρίνομεν τὴν νέαν τεχνοτροπίαν, νὰ κατασκευάζουν δηλαδὴ οἰκοδομὰς ἐλαφροτέρας. Τὰ παράθυρα εἶναι μεγαλύτερα καὶ περισσότερα, οἱ τροῦλλοι ὑψηλότεροι καὶ κομψότεροι.

στυλία, σειρὰς δηλαδὴ κιόνων μὲ στοάς. Εἰς τὸ βόρειον αὐτῆς μέρος ἦτο ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, εἰς τὸ νότιον τὸ Παλάτιον, εἰς τὸ ἀνατολικὸν τὸ βουλευτήριον.

Τὸ ἀξιολογώτερον ὅμως μνημεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο τὸ Παλάτιον, τὸ ὁποῖον κατελάμβανεν ὀλόκληρον συνοικίαν εἰς τὴν θέσιν τοῦ παλαιοῦ Βυζαντίου. Πᾶς αὐτοκράτωρ ἐφιλοδόξει νὰ προσθέσῃ κάτι εἰς τὸ ἀρχικὸν κτίριον. Διὰ τοῦτο ὠρισμένον σχέδιον δὲν εἶχε τὸ Παλάτιον οὔτε συμμετρίαν. Εἶχεν ὅμως ἐξαιρετικὴν φαντασίαν, μεγαλοπρέπειαν καὶ

πολυτέλειαν. Ἔβλεπε κανείς ἐκεῖ μέγαρα ὑποδοχῆς, περίπτε-
ρα, ἀνάκτορα καὶ στρατῶνας, λουτρά, βιβλιοθήκας, ἐκκλη-
σίας, φυλακάς, πύργους, κήπους, μεγάλας στοάς καὶ δώματα
(ταράτσες), ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ θεὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προ-
ποντίδος ἦτο μαγευτικῆ. Ἐπίσης λαμπρὰν θεὰν ἔιδιδον τὰ με-

Παναγία Ἀγγελόκτιστος.
(Κύπρος, τέλος 9ου - 10ου αἰῶνος).

Μωσαϊκὸν εἰς τὸ ἱερὸν ἑνὸς ναοῦ τοῦ Κιτίου τῆς Κύπρου. Ἡ Παναγία εἰς τὸ μέσον μεταξὺ τῶν ἀρχαγγέλων Γαβριὴλ καὶ Μιχαὴλ κρατεῖ εἰς τὴν ἀγκάλην τὸν Χριστόν. Φορεῖ πολυτελεῆ ἔνδυμασίαν ἀπὸ βαθύ ἰόχρουν ὕφασμα με ἐρυθρὰ κεντήματα. Ὁ μικρὸς Ἰησοῦς φορεῖ ἔνδυμα χρυσοκέντητον, οἱ δὲ ἄγγελοι λευκόν.

γάλα κτίρια καὶ οἱ θόλοι τῶν ἀπέιρων ἐκκλησιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν πρώτην θέσιν κατεῖχεν ἡ Ἁγία Σοφία. Διὰ τοῦτο οἱ ταξιδιώται, ὅσοι ἐπεσκεπτόντο τὴν Κωνσταντινούπολιν, δικαίως ἐθαμβῶνοντο ἀπὸ τὸ θαυμάσιον θέαμα τῆς πόλεως, ἀπὸ τὴν πολυτέλειαν τῶν μεγάρων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν, ἀπὸ τὸν μυθώδη πλοῦτον καὶ τὴν διανοητικὴν καὶ ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς

Ὁ Δαυὶδ φυλάττει τὸ ποίμνιόν του
(Μικρογραφία, 10^{ος} αἰών).

Ἀπὸ τὸ ὄνομαστὸν ψαλτήριον τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. Ὁ Δαυὶδ παίζει ἔγχορδον ὄργανον. Εἰς τὸν ὄμιον τοῦ κλίνει ἡ Μελωδία καὶ ἀκροᾶται. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος φαίνεται ἐξηπλωμένος εἰς τοὺς καλάμους, εἶναι τὸ ὄρος Βηθλεέμ. Ὁπισθεν τῆς στήλης φαίνεται ἡ θεὰ Ἥχώ. Ἡ εἰκὼν ἐνθυμίζει τοιχογραφίας τῆς Πομπηίας.

πρωτευούσης και διεκέρυττον, ὅτι δὲν ὑπάρχει ὁμοιον πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ—ΦΩΤΙΟΣ

Ἐπὶ 150 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλείου ἡ παραγωγή εἰς τὰ γράμματα εἶναι πολὺ πτωχή. Ὁ ἀξιολογώτερος συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνὸς (ἀπέθ. 754), ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπερασπιστὴς τῶν εἰκόνων καὶ ἔγραψεν ἐκτὸς τῶν ἄλλων τὴν Ὀκτώηχον.

Μετὰ τὴν προσωρινὴν αὐτὴν παρακμὴν τὰ γράμματα ἤρχισαν πάλιν νὰ καλλιεργοῦνται. Ἀντιπρόσωπος τῆς νέας αὐτῆς ἀκμῆς εἶναι ὁ Φῶτιος (820-891), ὁ σοφώτερος ἄνθρωπος τῶν χρόνων του, ὁ ὁποῖος ἔγινε καὶ Πατριάρχης. Ἐγραψε δύο ἀξιόλογα συγγράμματα, τὴν Βιβλιοθήκην ἢ Μυριόβιβλον, ὅπου ἀναλύει καὶ κρίνει 280 βιβλία τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας καὶ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, καὶ τὸ Λεξικόν, ὅπου ἐρμηνεύει λέξεις, τὰς ὁποίας δὲν ἠγνόουν πλέον οἱ σύγχρο-

Θρόνος ἐλεφάντινος (6ος αἰών).

Δεῖγμα ἐλεφαντουργίας τοῦ 6ου αἰῶνος. Αἱ εἰκόνες σχηματίζονται μὲ πλάκας ἐλεφαντοστοῦ, αἱ ὁποῖαι μὲ μεγάλην τέχνην κολλῶνται ἐπὶ τοῦ ξύλου.

νοί του. Καί τὰ δύο συγγράμματα τοῦ Φωτίου εἶναι μεγάλης ἀξίας, διότι λαμβάνομεν ἀπ' αὐτὰ πληροφορίας διὰ συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα ἐχάθησαν.

Ὁ Χριστός (Παντοκράτωρ).
Μωσαϊκὸν ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνίου.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ ἱστορία δὲν παρήγαγεν ἀξίας λόγου συγγραφεῖς. Τουναντίον ἤρχισαν τότε νὰ τακτοποιοῦν τὰς διαφόρους γνώσεις, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων. Τοιοῦτοτρόπως ἐγράφησαν βιβλία, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται Ἐγκυκλοπαιδεῖαι, ἤτοι συλλογαὶ τῶν σπουδαιοτέρων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν διὰ διὰ-

φορα ζητήματα, την γεωργίαν, την Ιατρικήν, την στρατιωτικήν τέχνην, την θεολογίαν κλπ. Είς τὰς συλλογὰς αὐτὰς μεγάλην ὠθησιν ἔδωκεν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Ζ΄ ὁ Πορφυρογέννητος. Κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ συνετάχθη μεγάλη ἐγκυκλοπαιδεία τῆς Ἱστορίας καὶ Πολιτικῆς. Αἱ συλλογαὶ αὐταὶ ἦσαν ὠφέλιμοι, διότι μᾶς διέσωσαν τεμάχια ἀπὸ συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι ἦσαν καταδικασμένοι νὰ χαθοῦν.

ΔΗΜΩΔΗΣ ΠΟΙΗΣΙΣ

Τὸ σημαντικώτερον γεγονός εἰς τὰ γράμματα κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶναι, ὅτι ἀνεπτύχθη ἡ δημώδης ποίησις. Ἡ ποίησις αὐτὴ ἤρχισεν ἔνωρις νὰ ἀναπτύσσεται, ἀλλ' ἐτελειοποιήθη κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὅπως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τοὺς ἀδιαιλίπτους ἀγῶνας τῶν κλεφτῶν πρὸς τοὺς Τούρκους ἐγεννήθη ἡ ἔξοχος δημώδης ποίησις τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, τοιοῦτοτρόπως καὶ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς οἱ ἀγῶνες πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐδημιούργησαν ἀξιόλογον δημώδη ποίησιν. Οἱ ἥρωισμοὶ τῶν

Βυζαντινὸς μεταξωτὸς τάπης (10^{ος} αἰών).

Ἐξαιρετὸν δείγμα βυζαντινῆς Ποικιλτικῆς. Εἶναι τάπης, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπὸ τὸν τάφον τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου εἰς τὸ Aix-la-Chapelle. Εἶναι ὕφασμα μεταξωτὸν χρυσοκέντητον. Φέρει ἐπιγραφὴν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν φαίνεται, ὅτι κατεσκευάσθη τὸν 10ον αἰῶνα καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τὸν τάφον τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ὁθωνος Γ' ἀκριβῶς τὸ ἔτος 1000 μ.Χ.

Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἐφύλαττον τὰ συνοριακὰ φρούρια, τὰ ἄκρα, ἔδωκαν ἄφθονον ὕλικόν εἰς τὴν ποίησιν. Τὰ ποιήματα αὐτὰ ὠνομάσθησαν Ἀκριτικὰ ποιήματα. Ἐσώθη μέχρις ἡμῶν μία ἐποποιΐα, ὁ Διγενῆς Ἀκρίτας (τοῦ 14ου αἰῶνος), ἡ ὁποῖα προῆλθεν ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Α Ι Τ Ε Χ Ν Α Ι

Αἱ τέχναι ἐξακολουθοῦν νὰ ἀκμάζουν καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν.

Εἰς τὴν Ἀρχιτεκτονικὴν ἠκολούθησαν ἐπὶ πολὺν καιρὸν τὸν ρυθμὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Βραδύτερον ὁμοίως ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ἐτροποποιήθη καὶ προῆλθεν ὁ ναός, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο σταυροειδῆς μετὰ τρούλλου, δηλαδὴ ὁ ναός ἔχει πλέον πέντε τρούλλους, ἓνα κεντρικὸν καὶ τέσσαρας διαγωνίους εἰς σχῆμα σταυροῦ. Ἀλλὰ τὸν 11ον καὶ 12ον αἰῶνα καὶ ὁ ρυθμὸς αὐτὸς τροποποιεῖται καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες ἐπανέρχονται εἰς τὸν ἓνα τρούλλον, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι ὁ τρούλλος αὐτὸς εἶναι λεπτότερος, ὑψηλότερος καὶ κομψότερος.

Ἡ Ζωγραφικὴ ἐπὶ τινὰ ἐποχὴν, κατὰ τοὺς χρόνους δηλαδὴ τῆς Εἰκονομαχίας, ἐσταμάτησε πᾶσαν παραγωγὴν. Ὅχι μόνον διέτασσαν οἱ αὐτοκράτορες νὰ καταστρέφουν τὰς εἰκόνας, ἀλλὰ ἀπηγόρευον αὐστηρῶς τὴν κατασκευὴν νέων. Ἀφοῦ παρήλθεν ὁμοίως ὁ σάλος αὐτός, κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἤρχισε πάλιν νὰ ἀνθῆ ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ ἄνθησις αὐτὴ ἐξεδηλώθη εἰς δύο σημεία. Πρῶτον ἀνεπτύχθη θαυμασίως ἡ τέχνη τῶν ψηφιδωτῶν.

Ὡραιότατα δείγματα τῆς νέας αὐτῆς ἀκμῆς τῶν ψηφιδωτῶν εἶναι τὰ Ψηφιδωτὰ τοῦ Δαφνίου καὶ τῆς μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ εἰς Λεβάδειαν.

Ἡ κυρίως ζωγραφικὴ ἀνεπτύχθη εἰς τὰ εἰκονογραφημένα χειρόγραφα. Εἶχον δηλαδὴ τὴν συνήθειαν νὰ εἰκονογραφοῦν τὰ χειρόγραφα μὲ μικρὰς καλλιτεχνικὰς εἰκόνας, σχετικὰς πρὸς τὸ κείμενον. Τὸ νέον αὐτὸ εἶδος τῆς ζωγραφικῆς ὀνομάζεται Μικρογραφία ἢ Μινυογραφία.

Εἰς τὸ Βυζάντιον ἐκαλλιεργήθησαν μερικά ἄλλα τέχνη, αἱ

Ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου.

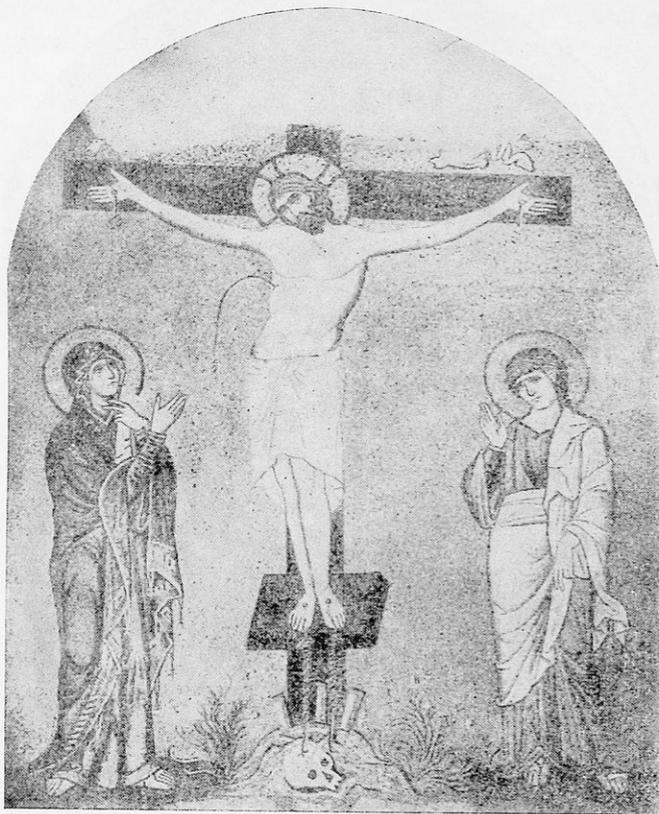
Μωσαϊκὸν Δαφνίου, τέλος 11^{ου}-12^{ου} αἰῶνος.

Ὁ πλοῦτος τῆς ἐπιπλώσεως καὶ τὸ πλῆθος τῶν θεραπειῶν μᾶς θυμίζουσι τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον κατὰ τὴν γέννησιν πορφυρογεννήτου πριγκιπίσσης. Ἡ κλίνη σκεπάζεται μετὰ πολυτέλειαν καὶ μετὰ ἀνδραγαθίας εἶναι ἐνδεδυμένην κομψῶς καὶ μετὰ πολυτέλειαν ὑφάσματα καὶ σπεύδουσι νὰ ὑπηρετήσουσι τὴν Ἁγίαν Ἄνναν. Ἡ μία κρατεῖ ἀνεμιστήρα, δύο ἄλλαι φέρουσι φαγητὰ ἐντὸς κομψῶν δοχείων καὶ δύο ἄλλαι καταγίνονται εἰς τὸ λουτρὸν τοῦ νηπίου.

ἢ Ἐλεφαντουργία, ἢ Χρυσοχοΐα, ἢ Σμαλτουργία καὶ ἢ Ποικιλική.

Ἡ Ἐλεφαντουργία, ἦτο ἡ τέχνη, κατὰ τὴν ὁποίαν

έκόλλων πλάκας έλεφαντοστου εις διάφορα άντικείμενα πολυτελείας, κτένια, κιβώτια, έρμάρια κτλ.

Ή Σταύρωσις.

Μωσαϊκόν Δαφνίου, τέλος 11^{ου}-12^{ου} αιώνος.

Ή άνατομία του σώματος άκολουθει τον άρχαιον κλασσικόν κανόνα. Ή άρμονική κάμψις του σώματος, ή λεπτότης των ένδυμάτων της Θεοτόκου και του Ίωάννου, ή συγκρατημένη έκφρασις της θλίψεως μαρτυρούν, ότι ή εικών ειχεν έμπνευσθή από έλληνικά πρότυπα. Αίστάσεις ένθυμίζουν έργα γλυπτικής.

Ή Χρυσοχοΐα και ή Άργυροχοΐα ήσαν, όπως είδου-

μεν, από τὰς σημαντικωτάτας βιομηχανίας τοῦ Βυζαντίου. Διεσώθησαν πολλά δείγματα τῆς τέχνης αὐτῆς.

Ἡ Σμαλτουργία ἦτο ἡ τέχνη, νὰ χύνουν πολύτιμα μέταλλα εἰς μετάλλινα ἐπίσης ἀντικείμενα καί κατὰ τὸ σύστημα τῶν Ψηφιδωτῶν νὰ ἀποτελοῦν ὠραιότητας εἰκόνας. Συνήθως ἔχουν σμάλτον. Ἡ τελειότης τῆς κατασκευῆς ἔκαμε τὰ σμάλτα τοῦ Βυζαντίου πολυτιμότερα.

Ἡ Ποικιλτικὴ τέλος εἶναι τέχνη, κατὰ τὴν ὁποίαν κατασκεύαζον κυρίως μεταξωτὰ μὲ χρυσᾶ κεντήματα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀπὸ τὰ ἐξοχώτερα προϊόντα τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Περίφημοι ἦσαν οἱ πολυτελεῖς τάπητες, τοὺς ὁποίους κατασκεύαζον μόνον τὰ αὐτοκρατορικὰ ἐργοστάσια. Τὰ πολύτιμα αὐτὰ ὑφάσματα συνήθως ἐστέλλοντο ὡς δῶρα εἰς ξένους ἡγεμόνας ἢ κατὰ τὰς τελετὰς ἐξετίθεντο εἰς τὰ ἀνάκτορα. Μεγάλην φήμην ἐπίσης εἶχον τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἄμφια, ἐπιτάφιοι, καλύμματα ἱερῶν σκευῶν κ.ἄ., τὰ ὁποῖα ἐκόσμουσαν μὲ σκηνὰς τοῦ Εὐαγγελίου κεντημένας μὲ μέταξαν καί χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ νήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΤΑ ΤΑΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΙΣ

Μετὰ τὴν μεγάλην μετανάστευσιν τῶν ἔθνων καὶ τὰς δύο ἐπιδρομὰς τοῦ Ἀτίλα εἰς τὴν Ἰταλίαν οἱ γερμανικοὶ λαοί, οἱ ὅποιοι εἶχον καταλάβει τὰς ἐπαρχίας τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἴδρυσαν διάφορα κράτη. Τοιοῦτοτρόπως προῆλθον τὰ ἑξῆς κράτη, τὸ Φραγκικὸν εἰς τὴν βορειοανατολικὴν Γαλατίαν, τὸ Βουργουνδικὸν εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν, τὸ Βησιγοτθικὸν εἰς τὴν νότιον Γαλατίαν καὶ βόρειον Ἰσπανίαν, τὸ Ὀστρογοτθικὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὸ Βανδαλικὸν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ Ἀφρικὴν, τὸ Ἀγγλοσαξονικὸν εἰς τὴν Βρεττανίαν καὶ τὸ Λομβαρδικὸν εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν.

Οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας κατέλαβον οἱ γερμανικοὶ λαοί, εἶχον ἐκλατινισθῆ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, δηλαδὴ εἶχον μάθει τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ ἐδέχθησαν τὸν ρωμαϊκὸν πολιτισμόν. Ἐπίσης εἶχον προσέλθει πρὸ πολλοῦ εἰς τὸν χριστιανισμόν. Οἱ Γερμανοὶ ὅταν ἤλθον εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ἐδέχθησαν τὴν γλῶσσαν, τὸν πολιτισμόν καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ μὲ τὸν καιρὸν κατακτηταὶ καὶ κατακτηθέντες συνεχωνεύθησαν καὶ τοιοῦτοτρό-

πως προήλθον οί νέοι λαοί τής Εύρώπης, οί Γάλλοι, οί Ίσπανοί, οί Ίταλοί κτλ. Οί λαοί αὐτοί ὀνομάζονται Νεολατινικοί λαοί, ὀμιλοῦν δέ γλώσσας, αἱ ὀποῖαι προέρχονται ἀπό τήν παλαιάν λατινικήν καί ὀνομάζονται νεολατινική καί γλώσσα (γαλλική, ἰσπανική, ἰταλική κτλ.).

Ἄλλ' ἐκτός τῶν κρατῶν αὐτῶν, τά ὀποῖα κυρίως εὐρίσκοντο μεταξύ τοῦ Ρήνου καί τοῦ Ἄτλαντικοῦ Ὀκεανοῦ, εἰς τās κυρίως γερμανικές χώρας ἰδρύθησαν μικρά, καθαρῶς γερμανικά κράτη, τῶν Βαυαρῶν, τῶν Σαξόνων κτλ., τά ὀποῖα ὀμίλουν τήν γερμανικήν γλώσσαν. Ἀκόμη βορειότερον, εἰς τās Σκανδιναβικές χώρας, ἐσχηματίσθησαν ἄλλα γερμανικά κράτη. Τέλος εἰς τās μεγάλας πεδιάδας τής Ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἔζων οί σλαβικοί λαοί.

Τοιοτοτρόπως ἡ Κεντρική Εὐρώπη παρουσιάζει τήν ἐξῆς κατάστασιν. Μεταξύ Ρήνου καί Ἄτλαντικοῦ εἶναι τά Νεολατινικά κράτη, πέραν τοῦ Ρήνου καί βορειότερον τά Γερμανικά καί ἀνατολικώτερον οί Σλάβοι. Τρεῖς δηλαδή μεγάλοι ὀμοεθνῖαι λαῶν εἶναι ἐξηπλωμένοι εἰς τήν Εὐρώπην, ἡ Νεολατινική, ἡ Γερμανική καί ἡ Σλαβική.

ΤΟ ΦΡΑΓΚΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἄλλὰ πολλά ἀπό τά βαρβαρικά αὐτά κράτη, ἔζησαν ὀλίγον καιρόν. Τό Βανδαλικόν καί Ὀστρογοθτικόν κράτος κατέλυσεν, ὅπως γνωρίζομεν, ὁ Ἰουστινιανός, τό Βησιγοθτικόν ἐν μέρει ὁ Ἰουστινιανός καί τελικῶς κατόπιν οί Ἀραβες (711), τό Βουργουνδιακόν καί τό Λομβαρδικόν ὑπέταξαν οί Φράγκοι. Διετηρήθησαν τό Ἀγγλοσαξονικόν εἰς τήν Ἀγγλίαν καί τό Φραγκικόν.

Ὁ κυρίως ἰδρυτής τοῦ Φραγκικοῦ κράτους εἶναι ὁ Χλωδοβῖκος (481 - 511), ὁ ὀποῖος ἀνήκεν εἰς μίαν δυναστείαν ὀνομαζομένην τῶν Μερουγιδῶν. Αὐτός ἤνωσεν ὄλας τās φραγκικές φυλάς εἰς τό κράτος του καί ἐπεξέτεινεν αὐτό εἰς τό μεγαλύτερον μέρος τής Γαλατίας καί ἔκαμε πρωτεύουσάν του τοὺς Παρισίους. Ἀπό τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐδόθη εἰς τήν Γα-

λατίαν τὸ ὄνομα Francia (σημ. France), ἦτοι χώρα τῶν Φράγκων.

Ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ σπουδαιότερος ἦτο ὁ **Δαγοβέρτος** (628-638), ὁ ὁποῖος ὑπέταξε τοὺς Βουργουνδίους, ἀπώθησε τοὺς Βησιγότθους πέραν τῶν Πυρρηναίων καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος τοῦ εἰς ὄλας τὰς χώρας μεταξὺ τοῦ Ρήνου, τῆς θαλάσσης τῆς Μάγγης, τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τῶν Πυρρηναίων.

Οἱ 13 βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐβασίλευσαν μετ' αὐτόν, δὲν εἶχον καμμίαν δύναμιν, ἕζων καὶ ἐβασίλευον μόνον διὰ τὰς ἐορτὰς καὶ τελετὰς. Δι' αὐτὸ ὠνομάσθησαν βασιλεῖς τῶν τελετῶν. Τότε ὄλην τὴν ἐξουσίαν εἶχον οἱ αὐλάρχαι, ἡ Μαγιορδόμοι, ὅπως ἐλέγοντο, οἱ ὁποῖοι εἰς τὰς ἀρχὰς ἦσαν ἀρχηγοὶ τῶν βασιλικῶν ὑπηρετῶν, ἔπειτα ὅμως, ὅταν ἀπουσίαζον οἱ βασιλεῖς, ἐκυβέρνων αὐτοὶ τὴν χώραν, ἦσαν δηλαδὴ πρωθυπουργοί.

Ἄνομαστός μαγιορδόμος ὑπῆρξεν ὁ **Κάρολος Μαρτέλλος** (714-741, martellus λατιν. = σφύρα). Ἐνίκησε τὸ 732 τοὺς Ἄραβας, οἱ ὁποῖοι εἶχον εἰσβάλει ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, μεταξὺ τῶν πόλεων Τουρ καὶ Ποατιέ, καὶ ἐστάματῆσε τὴν προέλασιν αὐτῶν. Ὅποιαν σπουδαιότητα εἶχε διὰ τὴν Ἀνατολὴν ἢ νίκη κατὰ τῶν Ἀράβων τοῦ Λέοντος Γ', ὁμοίαν εἶχε διὰ τὴν Δύσιν ἢ νίκη τοῦ Καρόλου. Μετ' τὴν διπλῆν αὐτὴν νίκην ἐσώθη ὁ χριστιανικὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης.

ΠΙΠΙΝΟΣ Ο ΜΙΚΡΟΣ (741 - 768) - ΤΟ ΠΑΠΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Μετὰ τὴν νίκην αὐτὴν ὁ Κάρολος ἀπέκτησε μεγάλην φήμην καὶ δύναμιν καὶ ἐκυβέρνησε τὸ κράτος ὡς πραγματικὸς ἡγεμῶν. Ὁ υἱὸς τοῦ **Πιπίνος ὁ Μικρὸς** (741-768) κατέλυσε τὴν δυναστείαν τῶν Μερουϊγιδῶν καὶ ἴδρυσεν νέαν δυναστείαν, ἢ ὁποῖα ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ὠνομάσθη **Δυναστεία τῶν Καρολιδῶν** (752).

Ὁ Πιπίνος ἔλαβεν ἐπισήμως τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως ἀπὸ συνέλευσιν τῶν Φράγκων εὐγενῶν. Ἦθελεν ὅμως νὰ δώσῃ εἰς τὸν θρόνον τοῦ καὶ θρησκευτικὴν δύναμιν. Περιεποι-

ήθη λοιπόν τὸν Πάπαν. Τὸν ἐβοήθησεν ἐναντίον τῶν Λομβαρδῶν τῆς Ἄνω Ἰταλίας, οἱ ὅποιοι τὸν ἠπειλοῦν, ὁ δὲ Πάπας πρὸς ἀνταμοιβὴν τὸν ἀνεγνώρισεν ὡς βασιλέα τῶν Φράγκων καὶ βραδύτερον ἦλθεν εἰς Παρισίους καὶ τὸν ἔστεψεν ἐπισήμως βασιλέα (754). Ὁ Πιπῖνος πάλιν ὑπεχρέωσε τοὺς Λομβαρδοὺς νὰ ἀποδώσουν εἰς τὸν Πάπαν πολλὰς πόλεις τῆς Μέσης Ἰταλίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν Ραβένναν, καὶ νὰ ἀναγνωρῖσουν τὸ Κράτος τοῦ Ἀγίου Πέτρου, δηλα-

Τὸ σιδηροῦν στέμμα
τῶν Λομβαρδῶν βασιλέων.
(Μόντσα — Β. Ἰταλία).
Ἡ ἐργασία εἶναι βυζαντινὴ.

755 δὴ τοῦ Πάπα (755). Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ρώμη καὶ ὅλαι αἱ χῶραι τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πάδου ποταμοῦ ἀπετέλεσαν τὸ Ἐκκλησιαστικὸν κράτος τοῦ Πάπα, τὸ ὁποῖον ἐζησε μέχρι τῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐσχηματίσθη τὸ νεώτερον Ἰταλικὸν κράτος (1870).

Ἡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ (768-814)

Τὸν Πιπῖνον διεδέχθη ὁ υἱὸς του **Κάρολος** (768-814), ὁ ὅποιος ἐπωνομάσθη **Μέγας**. Ὁ Κάρολος ὑπῆρξε πράγματι μέγας ἡγεμῶν καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ εἶναι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν βαρβάρων βασιλέων τῆς Δύσεως, ὁ ὅποιος ἵδρυσεν μέγα καὶ ἰσχυρὸν κράτος, ἐφάμιλλον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Κάρολος εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς καὶ κατακτητὰς τῶν μέσων χρόνων. Κατὰ τὰ 46 ἔτη τῆς βασιλείας του ἐπεχείρησε 53 ἐκστρατείας. Ἐκτὸς τῆς ἰσχυρᾶς θελήσεως καὶ τῆς εὐφυΐας του, συνεκέντρωνε καὶ ἐξαιρετὰ σωματικά προσόντα. Εἶχε γιγάντειον ἀνάστημα καὶ ρώμην ἐξαιρετικὴν. Εὐρέθη ὁ σκελετὸς του καὶ ὑπελόγισαν, ὅτι εἶχεν ἀνάστημα 1.92 μ.

Κατὰ πρῶτον διέλυσε τὸ κράτος τῶν Λομβαρδῶν εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν καὶ τὸ προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος του (773). Ὀλίγον βραδύτερον ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Ἰσπανίας καὶ ἀφήρσεν ἀπ' αὐτοὺς ὄλην τὴν χώραν μεταξὺ Πυρηνναίων καὶ Ἰβηρος ποταμοῦ. Οἱ πόλεμοί του εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὑπῆρξαν ἥρωικοί. Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἐκστρατείας του οἱ

Κάρολος ὁ Μέγας.

ἐχθροὶ ἀπέκοψαν τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ Καρόλου καὶ ἐφόνευσαν τὸν γενναῖον ἀνεψιὸν του **Ρολάνδον**, τὸν ὁποῖον ἐξύμνησαν οἱ ποιηταὶ ὡς ἄλλον Ἀχιλλέα.

Ἄλλὰ κυρίως τρομεροὶ εἶναι οἱ πόλεμοι τοῦ Καρόλου κατὰ τῶν Γερμανῶν, τοὺς ὁποίους ἤθελε νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸν χριστιανισμόν. Οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν Γερμανῶν διήρκεσαν περίπου 30 ἔτη. Πρὸ πάντων μεγάλης ἀντίστασιν προέβαλον οἱ Σάξονες, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν μεταξὺ τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Ἐλβα καὶ ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τὰ δάση καὶ τὰ ἔλη τῆς χώρας των.

Ὁ Κάρολος ἔκαιε τὰ δάση καὶ ἐξηνάγκαζεν αὐτοὺς νὰ βαπτίζονται κατὰ χιλιάδας εἰς τοὺς μεγάλους γερμανικοὺς ποταμούς. Ἄλλ' ὅταν ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Γαλλίαν, οἱ Γερμανοὶ ἐπανεστάτουν, ἐφόνευσαν τοὺς ἱερεῖς καὶ ἐχρειάζετο νέα ἐκστρατεία καὶ νέον αἷμα. Τέλος ἡ Γερμανία κατεκτήθη μέχρι τοῦ Ἐλβα καὶ ἐδέχθη τὸν χριστιανισμόν.

Τελευταῖον ὁ Κάρολος ὑπέταξε τὸ κράτος τῶν Ἀβάρων, τὸ ὁποῖον ἐσφάζετο ἀκόμη εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ Οὐγγαρίαν.

Ἐκ τούτου τὸ ὄνομα τῶν Ἀβάρων δὲν ἀναφέρεται πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Κάρολος ἐπέξευε τὸ κράτος τοῦ εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς σημερινῆς Γερμανίας καὶ Γαλλίας καὶ εἰς μέρος τῆς Ἰσπανίας καὶ ἐσυνόρευε μὲ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὸν Δούναβιν, τὴν Δαλματίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Πρωτεύουσάν τοῦ κράτους τοῦ εἶχε τὴν πόλιν Ἀκυΐσγρανον ἐπὶ τοῦ Ρήνου (γερμ. Aachen γαλ. Aix-la-Chapelle). Ὁ Χριστιανικὸς κόσμος τῆς Δύσεως ἐνόμιζεν, ὅτι ἦτο μικρὸς ὁ τίτλος τοῦ βασιλέως εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἵδρυσεν τόσον μέγα Χριστιανικὸν κράτος καὶ ἐπροστάτευσε τὴν ἐκκλησίαν.

Τὸ 800 μ. Χ. ὁ Κάρολος ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ ἐορτάσῃ τὰ Χριστούγεννα. Ἐνῶ ἐγονυπέτει πρὸ τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς, ὁ Πάπας ἔθεσεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ στέφανον καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν Ἀὐτοκράτορα ἢ Ἀὐγουστον. Ἄλλ' ἐπειδὴ κυρίως τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων εἶχον οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Κάρολος ἐζήτησεν, ὅπως εἶδομεν, νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς αὐτοκράτορα ἢ Εἰρήνην. Μόλις βραδύτερον ὁ Μιχαὴλ Α΄ ὁ Ραγκαβὲς ἀνεγνώρισεν αὐτὸν ὡς αὐτοκράτορα, ἀλλ' οἱ διάδοχοί του δὲν ἠθέλησαν ποτὲ νὰ ἀναγνωρίσουν τοῦτο καὶ ὠνόμαζον τὸν ἡγεμόνα τῶν Φράγκων Ρῆγα, δηλ. βασιλέα.

Ὁ Κάρολος ἀπέθανεν τὸ 814. Ἄφησε μέγα κράτος καὶ ἐσημείωσε τὴν ἀρχὴν μεγάλης προόδου εἰς τὴν Εὐρώπην.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΦΡΑΓΚΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Οἱ διάδοχοι τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου δὲν κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὸ κράτος τοῦ, ἀλλ' ἤρχισαν μεταξύ των ἐμφυλίους πολέμους. Τέλος διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερντέν 843 (843) οἱ τρεῖς ἔγγονοι τοῦ Καρόλου διεμοίρασαν τὸ κράτος μεταξύ των. Ὁ νεώτατος ἀπ' αὐτοῦς Κάρολος ὁ Φαλακρὸς ἔλαβε τὰς γαλλικὰς χώρας, ὁ Λουδοβίκος τὰς γερμανικὰς καὶ ὁ Λοθάριος τὰς ἰταλικὰς χώρας καὶ τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ κράτη διειρηθήη τὸ Γαλλικὸν καὶ τὸ Γερμανικόν, ἐνῶ τὸ Ἰταλικὸν διηρέθη εἰς πολλὰ μικρὰ κρατίδια, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ προσηρτήθησαν εἰς τὸ Γαλλικὸν καὶ τὸ Γερμανικὸν κράτος. Ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ διαμορφῶνται τὸ Γαλλικὸν κράτος μὲ γλῶσσαν τὴν γαλλικὴν καὶ τὸ Γερμανικὸν μὲ τὴν γερμανικὴν. Οἱ Ἰταλοὶ ἔκαμαν ἰδικὴν τῶν γλῶσσαν, τὴν Ἰταλικὴν, ἀλλὰ κράτος ἐνιαῖον ἵδρυσαν μόνον κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα.

ΑΙ ΝΕΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ — ΣΛΑΒΟΙ

Ἀπὸ τὸν 9ον αἰῶνα ἀρχίζει νέα περίοδος ἐπιδρομῶν κατὰ τῆς Εὐρώπης, αἱ ὁποῖαι διαρκοῦν περισσότερον ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς τοῦ 5ου αἰῶνος, δηλαδὴ περισσότερον ἀπὸ 200 ἔτη. Οἱ νέοι ἐπιδρομεῖς διαφέρουν ἀπὸ τοὺς παλαιούς, διότι ἔρχονται συνήθως ὄχι κατὰ μεγάλας μάζας, ἀλλὰ κατὰ μικρὰ στίφη, ἐγκαθίστανται ὀλίγον κατ' ὀλίγον, γίνονται γεωργοί, δέχονται τὸν χριστιανισμὸν καὶ εἰς πολλὰ μέρη σχηματίζουν ἀξιολόγους λαούς. Οἱ ἐπιδρομεῖς αὐτοὶ εἶναι οἱ Σλάβοι, οἱ Οὐγγροὶ καὶ οἱ Νορμανδοί.

Οἱ **Σλάβοι**, οἱ ὁποῖοι προήρχοντο ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην, εἶχον ἀρχίσει τὰς ἐπιδρομάς τῶν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῶν μέσων χρόνων. Ἀλλὰ κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα ἔφθασαν μέχρι τοῦ Ρήνου καὶ ἵδρυσαν ἐκτεταμένον κράτος, τὴν *Μεγάλην Μοραβίαν*, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τὴν Σιλεσίαν μέχρι τοῦ Σάβου. Εἰς τοὺς Σλάβους αὐτοὺς διέδωκαν τὸν χριστιανισμὸν ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος. Βραδύτερον ὅμως ἤρχισαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Οὐγγρων, οἱ ὁποῖοι διέσπασαν τὸ κράτος τῶν καὶ ἐχώρισαν τοὺς Σλάβους εἰς ἀνατολικούς (Βοημοί, Πολωνοί) καὶ εἰς νοτίους (Κροᾶται, Σέρβοι).

ΟΥΓΓΡΟΙ

Οἱ **Οὐγγροὶ** ἦσαν τουρκικῆς καταγωγῆς, συγγενεῖς τῶν Οὐννων, Βουλγάρων καὶ Τούρκων. Οἱ ἴδιοι ὠνόμαζον ἑαυτοὺς

Μαγυάρους. Ἐπολέμουν, ὅπως οἱ Οὐννοι, ἔφιπποι καὶ διεσκόρπιζον εὐκόλως τοὺς ἵπποτικούς στρατούς. Οἱ Οὐγγροὶ ἐστράφησαν πρῶτον κατὰ τῆς Μεγάλης Μοραβίας, τὴν ὁποίαν διέλυσαν τὸ 905. Κατόπιν ἐστράφησαν κατὰ τῆς Γερμανίας. Τρεῖς γερμανικοὶ στρατοὶ κατεστράφησαν ἀπὸ τὸ οὐγγρικὸν ἵππικόν.

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Οὐγγρων διήρκεσαν 100 ἔτη. Οἱ Γερμανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ συνασπισθοῦν καὶ ἐξέλεξαν ἓνα μεταξὺ τῶν ὡς αὐτοκράτορα. Μετ' ὀλίγον ὁ "Οθων Α' ὁ Μέγας κατάρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Οὐγγρους πλησίον τοῦ ποταμοῦ Λέχ, παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως (955). Συγχρόνως προσήλθον οἱ Οὐγγροὶ εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἤρχισαν νὰ ἐγκαθίστανται μονίμως εἰς τὴν χώραν, ἡ ὁποία καὶ σήμερον φέρει τὸ ὄνομά των, ἔγιναν εἰρηνικοὶ γεωργοὶ καὶ ἐπολιτίσθησαν. Διετήρησαν ὅμως τὴν παλαιάν των γλῶσσαν, ἡ ὁποία ὁμοιάζει μὲ τὴν τουρκικὴν, καὶ ἰσχυράν ἐθνικὴν συνείδησιν.

Ν Ο Ρ Μ Α Ν Δ Ο Ι

Οἱ Νορμανδοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ ὀρμητικώτεροι ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Σκανδιναβικὴν χερσόνησον, ἰδίως ἀπὸ τὴν Δανίαν καὶ τὴν Νορβηγίαν. Ἦσαν γερμανικῆς καταγωγῆς, ἄνδρες ὑψηλοὶ καὶ ξανθοί, τολμηροὶ καὶ ριψοκίνδυνοι. Ἰδίως εἶχον μεγάλην ἀγάπην εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπέβαινον εἰς μικρὰ πλοιάρια χωρὶς καταστρώματα καὶ περιεφρόνουν τὴν τρικυμίαν τῶν βορείων θαλασσῶν.

Οἱ Νορμανδοὶ ἐσυστηματοποίησαν τὴν τέχνην τῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἔγιναν ὁ τρόμος τῆς Εὐρώπης. Προσέβαλλον τὰ παράλια καὶ εἰσῆρχοντο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χωρῶν διὰ τῶν μεγάλων ποταμῶν. Τὰ βαρύτερα πλοῖα τὰ ἔδενον εἰς τὰς ἐκβολάς, κατεσκευάζον ἐκεῖ χαρακωμένον στρατόπεδον, ἄφηνον ὀλίγους φύλακας καὶ οἱ ἄλλοι ἐπροχώρουν βαθύτερον εἰς τὴν χώραν ἢ πλέοντες τοὺς ποταμοὺς μὲ ἐλαφρότερα σκάφη ἢ μὲ ἵππους, τοὺς ὁποίους ἤρπαζον ἀπὸ τὴν χώραν. Ἐλεηλάτουσαν συστηματικῶς τὴν χώραν, συνήθροιζον τὴν λείαν εἰς τὸ

χαράκωμα, ἐφόρτωνον αὐτὴν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἔφευγον. Τοῦτο ἐγένετο κατ' ἔτος.

Οἱ Νορμανδοὶ ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς ὄλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Γερμανίας μέχρι τῆς Ἀγγλίας καὶ νοτιώτερον μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ καὶ τῆς Μεσογείου. Ἀπὸ τὸν 10ον ὄμως αἰῶνα ἤρχισαν νὰ ἐγκα-

Νορμανδικὸν πλοῖον.

Τὰ νορμανδικὰ πλοῖα εἶχον μῆκος τὸ πολὺ 50 μ. Ἐκινούντο μὲ μέγα ἰστίον ἢ μὲ κώπας καὶ ἐπέβαινον 60-75 ἄνδρες.

θίστανται ὀριστικῶς εἰς διάφορα μέρη. Εἰς τὴν Γαλιαν ἐγκατεστάθησαν πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σηκουάνα καὶ Ἰδρυσανκράτος. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλιαν ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν πλοῦσιαν ἐπαρχίαν, ἣ ὀποία ἀπ'

αὐτοὺς ἔλαβε τὸ ὄνομα Νορμανδία. Ἐκεῖ οἱ Νορμανδοὶ ἐδέχθησαν τὸν χριστιανισμόν, ἐλησμόνησαν τὴν γλῶσσαν των, ἔμαθον τὴν γαλλικὴν καὶ μετεβλήθησαν εἰς ἐργατικούς καὶ δραστηρίους γεωργοὺς. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐγκατεστάθησαν οἱ Νορμανδοὶ τὸν 9ον αἰῶνα καὶ ἐξουσίασαν σημαντικὸν μέρος τῆς νήσου. Εἰς τὴν Μεσόγειον κατέλαβον τὴν Κάτω Ἰταλίαν ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας. Ἀφοῦ ὡς μισθοφόροι τῶν Ἑλλήνων ἐβοήθησαν τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον Θ' καὶ κατέπνιξαν τὴν στάσιν τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Μανιάκη, ἀπὸ μισθοφόροι ἔγιναν κατακτηταὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ κατέλυσαν εἰς αὐτὴν τὴν ἐλληνικὴν ἐξουσίαν. Βραδύτερον κατέλαβον καὶ τὴν Σικελίαν, τὸ δὲ 1130 ὁ Πάπας ἔστεψε τὸν ἡγεμόνα των μὲ τὸν τίτλον Βασιλεὺς τῶν Δύο Σικελιῶν. Ἐπίσης εἰς τὴν Ρωσσίαν οἱ Νορμανδοὶ ἴδρυσαν δύο κράτη, ὅπως γνωρίζομεν, τοῦ Κιέβου καὶ τοῦ Νοβογορόδου.

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΡΩΜΑΪΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ἡ Γερμανία, ἀφοῦ ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου Καρόλου, εὐρέθη διηρημένη εἰς μικρὰ κρατίδια, τὰ ὁποῖα ἐκυβέρνηων μέχρι τοῦ 10οῦ αἰῶνος φράγκοι ἡγεμόνες. Ὅταν ὅμως βραδύτερον ἠπειλοῦντο ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σλάβων καὶ τῶν Οὐγγρων, ἀνεγνώρισαν τὸν Ἑρρίκον τὸν Α' (919-936), ὁ ὁποῖος φέρει τὸ ὄνομα Ἰδρυτῆς καὶ Ὀρنيθοθήρας, ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς Γερμανίας. Οἱ μικροὶ ὅμως ἡγεμόνες διετήρησαν τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰ κράτη των. Διὰ τὴν ἔχουν μάλιστα περισσοτέραν ἀνεξαρτησίαν, δὲν ἵδρυσαν βασιλείαν διαδοχικὴν, ὅπως εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' ἐκράτησαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν οἱ ἴδιοι τὸν ἀνώτερον ἄρχοντα. Τοιοῦτοτρόπως οὐσιαστικῶς δὲν ἔγινεν ἡ ἔνωσις τῶν γερμανικῶν κρατῶν καὶ ἡ Γερμανία ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι διηρημένη εἰς κρατίδια μέχρι τοῦ 19οῦ αἰῶνος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑρρίκου οἱ ἡγεμόνες ἐξέλεξαν ἀνώτατον ἄρχοντα τὸν υἱὸν τοῦ Ὀθωνα Α' τὸν Μέγαν (936-973). Ὁ Ὀθων ἤθελε νὰ λέγεται κληρονόμος τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου καὶ κατῴρθωσε νὰ φθάσῃ ἐκεῖνον εἰς δύναμιν καὶ δόξαν. Τὸ 955, ὅπως εἶδομεν, ἐνίκησε τοὺς Οὐγγρους καὶ περιώρισε τὰς ἐπιδρομὰς των.

Ὅπως ἄλλοτε ὁ Κάρολος, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Ὀθων Α' ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρώμην τὸ 961 καὶ ὁ Πάπας ἔστεψεν αὐτὸν αὐτοκράτορα. Ἀπὸ τότε ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ὁ βασιλεὺς τῆς Γερμανίας νὰ κατέρχεται εἰς τὴν Ἰταλίαν, νὰ στέφεται πρῶτον εἰς τὴν Λομβαρδίαν ὡς βασιλεὺς μετὰ τὸ σιδηροῦν στέμμα τῶν Λομβαρδῶν βασιλέων καὶ κατόπιν νὰ μεταβαίῃ εἰς τὴν Ρώμην καὶ νὰ χρίεται ὑπὸ τοῦ Πάπα αὐτοκράτωρ τοῦ Ἁγίου Ρωμαϊκοῦ κράτους. Τοιοῦτοτρόπως τὸ γερμανικὸν κράτος ἐπεκράτησεν ἀπὸ τότε νὰ ὀνομάζεται Ἁγίον Ρωμαϊκὸν κράτος τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἔζησε μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ναπολέοντος, ἕως τὰ τέλη δηλαδὴ τοῦ 18οῦ αἰῶνος.

‘Ο “Οθων Α’ και οί διάδοχοί του “Οθων Β’, “Οθων Γ’ και ‘Ερρίκος Β’ ήσαν Ισχυροί ήγεμόνες και ήλθον εις σχέσεις με την ‘Ελληνικήν αυτοκρατορίαν. ‘Ο “Οθων Β’ ένυμφεύθη, καθώς γνωρίζομεν, έλληνίδα πριγκίπισσαν, την κόρην του Ρωμανού Β’ Θεοφανώ, και από τότε ήρχισαν νά εισάγονται τά πρώτα σπέρματα της έλληνικής παιδείας εις την Γερμανίαν.

‘Ο αυτοκράτωρ της Γερμανίας δέν ήτο κληρονομικός άλλ’ αίρετός. ‘Εξέλεγον αυτόν έπτά γερμανοί ήγεμόνες, οί όποιοι ώνομάζοντο διά τουτο ‘Εκλέκτορες. Τό έτος 1273 οί εκλέκτορες εξέλεξαν αυτοκράτορα της Γερμανίας τόν Ροδόλφον, κόμητα “Αψβουργ από την ‘Ελβετίαν. ‘Από τότε οί αυτοκράτορες έλαμβάνοντο από την μεγάλην αυτήν δυναστείαν των ‘Αψβούργων. ‘Ο Ροδόλφος ίδρυσε τό κράτος της Αυστρίας και έλαβε τόν τίτλον άρχιδουξ. Τοιουτοτρόπως, όπως και οί άλλοι γερμανοί ήγεμόνες, είχε και αυτός εκτός του τίτλου του αυτοκράτορος και τό ιδιαίτερόν του κράτος, τό κράτος της Αυστρίας, τό όποιον ηύξήθη με τόν καιρόν πολύ από συνοικέσια και κληρονομίας. ‘Ηνώθησαν με αυτό τό βασιλεία της Βοημίας και της Ούγγαρίας.

Γ Α Λ Λ Ι Α

‘Η δυναστεία του Καρόλου του Μεγάλου έβασίλευσεν εις την Γαλλίαν μέχρι του 987. Τό έτος αυτό οί ήγεμόνες της Γαλλίας εξέλεξαν ένα βασιλέα μεταξύ των, τόν Ούγκώ Καπέτον, άρχοντα των Παρισίων. ‘Ενώ δέ εις την Γερμανίαν ό ανώτατος άρχων ήτο πάντοτε αίρετός και δέν κατώρθωσε νά αποκτήση άπεριόριστον έξουσίαν, οί βασιλείς της Γαλλίας έγιναν διαδοχικοί και ή δύναμις των διαρκώς έγίνετο μεγαλυτέρα.

Εις τό ύψιστον σημείον της δυνάμεώς της έφθασεν ή βασιλεία εις την Γαλλίαν επί του Φιλίππου Δ’ του ‘Ωραίου (1285 - 1314). ‘Από του βασιλέως αυτού επεκράτησεν ή συνήθεια νά καλούνται εις σπουδαίας περιστάσεις άντιπρόσωποι των τριών κοινωνικών τάξεων, των εύγενών, του κλήρου και του λαού. Αί τρεις τάξεις όμου ώνομάσθησαν Γενικαί τάξεις.

Ἡ δυναστεία τῶν Καπετιδῶν ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ ἔτους 1328, δηλαδή ἐπὶ 350 περίπου ἔτη. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1328 ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ἡ δυναστεία τῶν Βαλοά, ἡ ὁποία ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν μέχρι τοῦ 1589. Ἡ δύναμις τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας διαρκῶς ἐνισχύετο, οἱ δὲ βασιλεῖς ἦσαν ἰσχυρότατοι κατὰ τὸ τέλος τῶν μέσων χρόνων καὶ ἡ ἐξουσία των ἀπέβη ἀπεριόριστος. Ἡ θέλησις τοῦ βασιλέως ἦτο νόμος. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ βασιλεία ἐτέθη ὑπεράνω τοῦ νόμου.

Α Γ Γ Λ Ι Α

Τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν κατῶκουν κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους Κέλται, οἱ ὁποῖοι ἦλθον ἀπὸ τὴν Γαλατίαν καὶ ὠνομάσθησαν Βρεττανοί. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπεχείρησαν νὰ κατακτήσουν τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλὰ μικρὸν μόνον μέρος αὐτῆς κατέλαβον. Βραδύτερον ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν καὶ ἤρχισαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐμ-

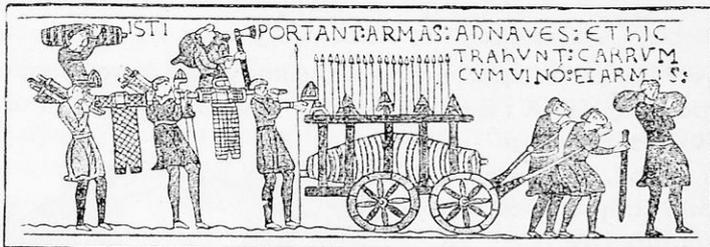
Ναυπήγησις πλοίου.

φύλιοι πόλεμοι τῶν πεδινῶν κατοίκων πρὸς τοὺς ὄρεινους. Οἱ πεδινοὶ προσεκάλεσαν εἰς βοήθειάν των γερμανικοὺς λαοὺς, τοὺς Ἀγγλοσάξονας, οἱ ὁποῖοι ἐπέρασαν εἰς τὴν νῆσον, τὴν κατέλαβον καὶ ἔκτοτε ἡ χώρα ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἀγγλία.

Βραδύτερον Δανοὶ ἐπιδρομεῖς κατέλαβον τὴν Ἀγγλίαν ὑπὸ τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα των Κανουῖτον τὸν Μέγαν (1014-1035), ὁ ὁποῖος ἤνωσε τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Δανίαν καὶ τὴν Νορβηγίαν, ἵδρυσεν μεγάλην αὐτοκρατορίαν τοῦ βορρᾶ καὶ ἄφησε φήμην μεγάλου βασιλέως.

Ἄλλὰ μὲ τὸν καιρὸν ἡ δανικὴ κατοχὴ ἐξησθένησε καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία εἶχε καταφύγει εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐπανῆλθε καὶ ἀνέκτησε τὸν θρόνον.

Τέλος ὁ δούξ τῆς γαλλικῆς Νορμανδίας Γουλιέλμος ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας καὶ προετοίμασε **1066** μεγάλην ἐκστρατεῖαν. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Νορμανδῶν πολεμιστῶν ἀπεβίβασθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐνίκησεν εἰς μεγάλην μάχην τὸν ἀγγλοσαξονικὸν στρατὸν (1066). Ἡ Ἀγγλία ὑπετάχθη εἰς τοὺς Νορμανδοὺς καὶ ὁ Γουλιέλμος ὠνομάσθη Κατακτητῆς, κατέλαβε τὸν θρόνον καὶ ἵδρυσεν δυναστείαν, ἡ ὁποία βασιλεύει μέχρι σήμερον εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ

Προπαρασκευὴ δι' ἐκστρατεῖαν.

Ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς νορμανδικῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ἀγγλίας σφάζεται ὁ περιφημὸς τάπης de Bayeux, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι κεντημένοι πολλοὶ σκηναὶ τῆς προετοιμασίας τοῦ πολέμου. Ἐπάνω λατινικὴ ἐπιγραφή «Οὔτοι φέρουν ὅπλα εἰς τὰ πλοῖα, ἐκεῖνοι δὲ σύρουν ἄμαξαν μὲ οἶνον καὶ ὅπλα». Ἡ συνοδεία πηγαίνει εἰς τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐτοιμάζονται διὰ τὴν ἐκστρατεῖαν τοῦ Γουλιέλμου.

τῶν πλαγίων κλάδων τῆς. Ὁ Γουλιέλμος ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι καὶ δούξ τῆς Νορμανδίας.

Ἀπὸ τότε ἤρχισε μεγάλη ἐπίδρασις τῶν Νορμανδῶν ἐπὶ τῶν Ἀγγλων. Ἡ γαλλικὴ γλῶσσα διεδόθη πολὺ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς παλαιᾶς ἀγγλοσαξονικῆς ἐγεννήθη ἡ νεωτέρα ἀγγλικὴ γλῶσσα.

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ οἶκος Πλανταγενέ, κλάδος τῆς δυναστείας τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ. Οἱ Ἀγγλοὶ βασιλεῖς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐθεώρουν ἑαυτοὺς κυρίως ὡς δούκας τῆς Νορμανδίας,

ένῳ τὴν Ἀγγλίαν ἐθεώρουν ὡς χώραν κατακτηθεῖσαν. Ὅταν λοιπὸν τὸ 1328 ἀνήλθε τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας ὁ Φίλιππος Γ', ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδος Γ', ὡς κόμης τῆς Νορμανδίας καὶ συγγενῆς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Γαλλίας, ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας. Ἐκ τῆς ἀφορμῆς αὐτῆς ἤρχισε μακρὸς ἀγὼν μεταξύ τῶν δύο κρατῶν, ὁ ὁποῖος ἐκτός τινων διαλειμμάτων διήρκεσε πλέον τῶν 100 ἐτῶν καὶ ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Ἐκατονταετῆς πόλεμος (1339-1453). Οἱ Ἀγγλοὶ βασιλεῖς τέλος ἐνικήθησαν καὶ ἐγκατέλειψαν τὰς κτήσεις των εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ἐπίθεσις Νορμανδῶν.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Ἡ Ἰταλία δὲν κατάρθωσε νὰ ἐνωθῆ εἰς ἓν κράτος. Καθ' ὅλην τὴν

διάρκειαν τῶν μέσων χρόνων καὶ βραδύτερον κατὰ τοὺς νέους χρόνους ἦτο διηρημένη εἰς μικρὰ κρατίδια. Πρὸς νότον ἦτο τὸ Βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, εἰς τὸ μέσον τὸ κράτος τοῦ Πάπα καὶ εἰς τὰ βόρεια διάφοροι μικραὶ πολιτεῖαι, Φλωρεντία, Πίσα, Γένουα, Μιλᾶνον, Βενετία κτλ.

Αἱ πολιτεῖαι τῆς Ἰταλίας ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἐπλούτησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν εἰς δημοκρατίας, αἱ ὁποῖαι ὠμοιάζον πρὸς τὴν δημοκρατίαν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καὶ τῆς Καρχηδόνας. Περισσότερον ἀπὸ ὅλας τὰς πολιτείας προώδευσαν ἡ Βενετία μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ Φλωρεντία μὲ τὴν βιομηχανίαν.

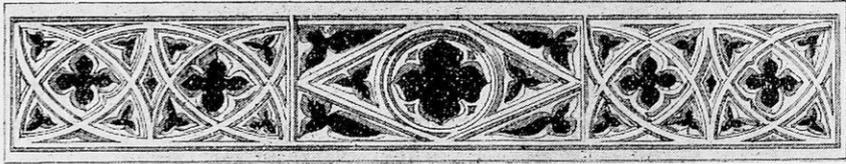
Ἡ Φλωρεντία κατέχει ἀξιόλογον θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Διεκρίθη εἰς τὴν κατασκευὴν πολυτελῶν ὑφα-

σμάτων. Σχεδόν τὰ τρία τέταρτα τῶν κατοίκων της κατεγίνοντο εἰς τὴν βιομηχανίαν αὐτὴν καὶ ἡ πόλις εἰσέπραττε κατ' ἔτος 60-70 ἑκατομ. φράγκα.

Τὸ πολὺ χρῆμα ἀνέπτυξε τὰς χρηματιστικὰς ἐργασίας. Ἰδρύθησαν μεγάλαι τράπεζαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας πολλὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἐδανείζοντο. Μία περίφημος οἰκογένεια τραπεζιτῶν, οἱ Μένδικκοι, κατῴρθωσε νὰ λάβῃ τὴν κυβέρνησιν τῆς πόλεως καὶ ἔγινε τόσον ἰσχυρὰ καὶ ὀνομαστή, ὥστε οἱ Γάλλοι βασιλεῖς ἐζήτησαν τὴν συμμαχίαν της καὶ δύο γυναῖκες αὐτῆς ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας. Εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἤκμασαν ἐπίσης πολὺ τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἤρχισεν ἡ Ἀναγέννησις.

Ἡ Βενετία, κτισμένη ἐπὶ μικρῶν νήσων εἰς τὸ βάθος τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου, ἔγινε πλουσία ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ Βενετοὶ ἦσαν τόσον πλούσιοι, ὥστε ἐλέγοντο «*Κύριοι ὅλου τοῦ χρυσοῦ τῆς χριστιανοσύνης*». Κατ' ἀρχὴς ἡ Βενετία, ὅπως καὶ ὅλη ἡ Ἄνω Ἰταλία, ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ Βενετοὶ παρέλαβον ἀπὸ τὸ Βυζάντιον πολλὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ των. Ἀλλὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα ἴδρυσαν ἐκτεταμένον κράτος. Ἐξουσίαζον τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Ἀδριατικῆς, τὰ παράλια δηλαδὴ τῆς σημερινῆς Δαλματίας, Ἰστρίας καὶ Ἡπείρου. Κατέλαβον τὰ Ἐπτάνησα, πολλὰς θέσεις εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Εἰς τὴν Μεσόγειον κατεῖχον τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον.

Οἱ Βενετοὶ ἦσαν ὑπουλοὶ καὶ τυραννικοὶ καὶ ἐθυσίαζον τὸ πᾶν χάριν τοῦ ἐμπορικοῦ συμφέροντος. Ἦλθον πολλάκις εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ μὲ τὴν πονηρὰν καὶ συμφεροντολογικὴν πολιτικὴν των συνετέλεσαν εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄

Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ο ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

‘Ο μεσαιωνικός κόσμος τῆς Εὐρώπης δὲν ἦτο, ὅπως ἐπίστευον ἄλλοτε, βάρβαρος. Οἱ γερμανικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι κατέλυσαν τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, μόνον πνευματικῶς ἦσαν καθυστερημένοι. Δὲν κατῴρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὸ σοφὸν διοικητικὸν σύστημα τῶν Ρωμαίων καὶ γενικῶς τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν πολιτισμὸν. Τὰ γράμματα ἐλησμονήθησαν, αἱ τέχναι παρημελήθησαν καὶ ἐπεκράτησαν ἡθὴ τραχύτερα. ‘Αλλ’ οἱ λαοὶ αὐτοὶ εἶχον μεγάλην ζωτικότητα καὶ δημιουργικὴν ἰκανότητα καὶ κατῴρθωσαν νὰ διαμορφώσουν κοινωνίαν καὶ πολιτείαν, ἀνέπτυξαν τὴν τέχνην καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ γενικῶς τὴν πνευματικὴν ζωὴν.

Τὰ σπουδαιότερα γνῶρισμα τῶν νέου κόσμου εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Ἐξασθενήσεις τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας. Οἱ βασιλεῖς δηλαδὴ δὲν εἶναι κύριοι εἰς τὸ κράτος των, ἀλλ’ ἡ ἐξουσία των περιορίζεται πολὺ ἀπὸ τοὺς μικροτέρους ἡγεμόνας, τοὺς ὁποίους εἶχον εἰς τὴν ἐξουσίαν των.

2) Διαίρεσις εἰς κοινωνικὰς τάξεις. ‘Η μεσαιωνικὴ κοινωνία εἶχε δύο τάξεις, μίαν κυρίαρχον, ἡ ὁποία εἶχεν ὅλα τὰ δικαιώματα, ἦτο κυρία τῆς γῆς καὶ ἐκυβέρνηα τὴν

πολιτείαν, καὶ μίαν ὑποτελή, ἢ ὁποῖα εἶχε μόνον ὑποχρεώσεις καὶ κανὲν δικαίωμα.

3) Ἡ ἐπιβολὴ τῆς θρησκείας. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως εἶχον ζωηρότατον θρησκευτικὸν ἐνδιαφέρον. Πολιτεία, κοινω- νία, τέχνη, γράμματα, εἶχον χρῶμα θρησκευτικόν.

4) Ἡ κυριαρχία τοῦ Πάπα. Οἱ γερμανικοὶ λαοὶ ἐπειδὴ ἐδέχθησαν τὸν χριστιανισμόν ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλη- σίαν, ἀνεγνώριζον ὡς ἀνώτατον ἀρχηγόν των τὸν Πάπαν, ἀνώτερον καὶ ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας.

ΤΟ ΦΕΟΥΔΑΡΧΙΚΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

“Ὅταν οἱ γερμανικοὶ λαοὶ κατέλαβον τὰς χώρας τοῦ Ρω- μαϊκοῦ κράτους, οἱ βασιλεῖς των διεμοίρασαν αὐτὰς εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῶν πολεμιστῶν. Ἡ χώρα, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἕκαστος ἐξ αὐτῶν, ὠνομάσθη φέουδον ἢ τιμάριον καὶ οἱ ἄρχον- τες φεουδάρχει ἢ τιμαριοῦχοι. Οἱ τιμαριοῦχοι ἄρχον- τες ἦσαν ἀπόλυτοι κύριοι εἰς τὴν χώραν των, εἶχον τὸ ἀξίωμα κληρονομικὸν καὶ ἐκυβέρνων τὴν χώραν των, ὅπως ἤθελον. Ἄλλ’ ἀνεγνώριζον τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως καὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ παρέχουν εἰς αὐτὸν στρατιωτικὴν βοήθειαν. Ἀντιθέτως λοιπὸν πρὸς τὴν αὐστηράν συγκέντρω- σιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, εἰς τὰ κράτη τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης ἐδημιουργήθη ἀντίθετον πολίτευμα, τὸ Φεουδαρχικόν. Ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως ἐξησθένησε διὰ τοῦτο πολύ.

Οἱ μεγάλοι τιμαριοῦχοι εἶχον δικαίωμα μέρος τοῦ τιμαρίου των νὰ δώσουν εἰς μικροτέρους τιμαριούχους, οἱ ὁποῖοι τότε ἐγίνοντο ὑποτελεῖς των. Τοιοῦτοτρόπως μὲ τὸν καιρὸν ἐμορ- φώθη σειρά βαθμῶν ἀπὸ εὐγενεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ κυριώτε- ροι ἦσαν οἱ ἐξῆς, δούξ, μαρκήσιος, κόμης, βαρῶνος καὶ τὰ τιμάρια των ὠνομάζοντο δουκάτα, μαρκωνία, κομητεῖαι καὶ βαρωνία.

“Ὅλοι οἱ ἡγεμόνες τοῦ μεσαίωνος, μικροὶ καὶ μεγάλοι, πα- ρεδέχοντο, ὅτι εἶχον τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἦσαν δηλαδὴ

ἐλέω Θεοῦ ἄρχοντες, ὅπως ἔλεγον, καὶ εἶχον δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν ὑπηκόων των, ἦσαν δηλαδὴ ἀπόλυτοι ἄρχοντες εἰς τὴν χώραν των.

Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Εἰς τὴν μεσαιωνικὴν κοινωνίαν ὁ λαὸς ἦτο διηρημένος εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, εἰς Προνομιούχους καὶ Ὑποτελεῖς. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκον οἱ Εὐγενεῖς καὶ ὁ κληρὸς, εἰς τὴν δευτέραν ὁ ἄλλος λαός.

Εὐγενεῖς ἦσαν οἱ μεγάλοι γαιοκτῆμονες ἢ οἱ πολεμικοὶ ἀρχηγοί, οἱ ὅποιοι μετέβαλλον τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν τοὺς ἔδιδεν ὁ βασιλεύς, εἰς ἰδιοκτησίαν των. Ἦσαν ἀπερίοριστοι ἄρχοντες εἰς τὸ κτῆμα των, εἶχον τὸν πύργον καὶ κατεγίνοντο εἰς τὰ ὄπλα καὶ εἰς τὸ κυνήγιον. Μὲ τὸν καιρὸν τὰ ἴδια δικαιώματα ἀπέκτησαν καὶ οἱ ἀνώτεροι κληρικοί.

Τὴν τάξιν τῶν Ὑποτελῶν ἀπετέλουν κατὰ πρῶτον λόγον οἱ χωρικοί, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον ἰδικὰ των κτήματα, ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου καὶ ἔδιδον εἰς αὐτοὺς τὸ μεγαλύτερον μέρος ἐκ τῶν εἰσοδημάτων. Ἦσαν δηλαδὴ δουλοπάροικοι. Ἐκτὸς αὐτῶν ἦσαν καὶ οἱ τεχνῖται καὶ οἱ ἔμποροι τῶν πόλεων, καθὼς καὶ οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ὅποιοι μὲ ἕν ὄνομα ὀνομάζονται ἄστοι. Χωρικοὶ καὶ ἄστοι δὲν εἶχον κανὲν δικαίωμα, ἀλλὰ μόνον ὑποχρεώσεις.

Ἡ μεσαιωνικὴ λοιπὸν κοινωνία περιελάμβανε τρεῖς τάξεις, τοὺς εὐγενεῖς, τὸν κληρὸν καὶ τὴν τρίτην τάξιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκον οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ἄστοι.

Ο ΙΠΠΟΤΙΣΜΟΣ

Εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Εὐρώπην ἐνωρὶς καθιέρωσαν τὴν συνήθειαν νὰ χρίουν τοὺς εὐγενεῖς νέους περὶ τὸ 18ον ἢ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των Ἴπποτας. Ἴππότης κατ' ἀρχὰς ἐσήμαινεν ἀπλῶς ἵππεὺς στρατιώτης, διότι οἱ εὐγενεῖς ἐπολέμουν ἔφιπποι. Ἀλλὰ

διὰ τοῦ χρίσματος εἰς ἰππότητας οἱ νέοι ἀνελάμβανον ὠρισμένας ὑποχρεώσεις, νὰ ὑπερασπίζουσι τὸ δίκαιον, νὰ προστατεύουσι τοὺς ἀδυνάτους καὶ ἀδικουμένους κατὰ τῆς βίας τῶν ἰσχυρῶν, νὰ τηροῦν τὸν λόγον τῆς τιμῆς καὶ νὰ εἶναι πιστοὶ εἰς τὴν φιλίαν τῶν. Αἱ ἀρεταὶ αὗται ἐθεωροῦντο ὡς χριστιανικαὶ καὶ ἔκαμνον τὸν ἰππότην καλὸν χριστιανὸν καὶ ὁ ἰπποτισμὸς κατήνησε θεσμὸς χριστιανικὸς.

Τοιοῦτοτρόπως διεμορφώθη ὁ ἰπποτικὸς βίος, ὁ ὁποῖος ἠκολούθει ἰδιαιτέρως κανόνας, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἡθῶν καὶ ἀπέκτησε τόσῃν λαμπρότητα, ὅσῃν ἄλλοτε ὁ ἥρωικὸς κόσμος τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ὑμνήθη ἀπὸ τοὺς ποιητάς. Καὶ σήμερον ἀκόμη ὅταν λέγωμεν «ἰππότης», ἐννοοῦμεν τὸν τέλειον εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ἀνώτερον παντὸς ἀνθρωπίνου ἐλαττώματος καὶ κακίας.

Ἐπειδὴ ὁ ἰππότης ἐθεωρεῖτο ὡς προστάτης τῆς θρησκείας, ἰδρῦθησαν βραδύτερον Τάγματα ἰπποτικὰ μοναχικὰ μὲ ἰδιαιτέρας διακριτικὰς στολάς, τὰ ὁποῖα ἐπεδίωκον θρησκευτικούς σκοποὺς ἢ φιλανθρωπικούς. Οἱ ἰππῶται αὐτοὶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν στολὴν τοῦ ἰππότητος ἐφόρουσι τὸν μοναχικὸν μανδύαν μὲ σταυρόν. Τὰ τάγματα αὐτὰ διέδωκαν τὸν χριστιανισμὸν εἰς πολλοὺς εἰδωλολατρικούς λαοὺς καὶ διωργάνωσαν βραδύτερον, ὅπως θὰ ἴδωμεν, τὰς Σταυροφορίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων.

Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Μεγάλην ἐκτίμησιν καὶ ἐπιβολὴν εἶχεν εἰς τὴν μεσαιωνικὴν κοινωνίαν ὁ κληρὸς καὶ οἱ μοναχοὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοὶ ἦσαν οἱ μόνοι μορφωμένοι τῶν χρόνων αὐτῶν, διετήρησαν πολλὰς ὠφελίμους γνώσεις, ἰδίως εἰς τὴν γεωργίαν, καὶ ἐβοήθηον τοὺς ἀδυνάτους καὶ μικροὺς καὶ γενικῶς ἐχρησίμευσαν πολὺ εἰς τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἀνθρώπων.

Ἄλλ' ὁ κληρὸς δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα. Εἶχε καὶ κοσμικὴν ἐξουσίαν. Εἶχε :

1) Πολιτικὴν ἐξουσίαν. Τότε δὲν ὑπῆρχε δημοτικὴ ἀρχή, ἢ ὅποια νὰ κρατῆ βιβλία τῆς γεννήσεως, τοῦ γάμου καὶ τοῦ θανάτου τῶν ἀνθρώπων. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀνέλαβεν ὁ κληρὸς καὶ τοιουτοτρόπως πολλὰ συμφέροντα τῶν ἀνθρώπων ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτόν.

2) Δικαστικὴν ἐξουσίαν. Οἱ ἐπίσκοποι ἐδίκαζον τὰς μεταξὺ τῶν κληρικῶν διαφοράς, τὰ δὲ δικαστήρια αὐτὰ διέκρινεν ἡπίοτης καὶ ἐπιείκεια μεγαλυτέρα ἀπὸ τὰ δικαστήρια τοῦ βασιλέως ἢ τῶν διαφόρων τιμαριούχων. Πολλοὶ λοιπὸν τὰς ὑποθέσεις τῶν ἐδίκαζον εἰς τὰ δικαστήρια αὐτὰ τοῦ κλήρου.

3) Ἐκπαιδευτικὴν ἐξουσίαν. Ἡ πολιτεία κατὰ τὸν μεσαίωνα δὲν παρεῖχε καμμίαν ἐκπαίδευσιν εἰς τὸν λαὸν καὶ μόνον ὁ κληρὸς συνετήρει τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὅποια τὰ παιδιά ἐφοίτων δωρεάν. Διδάσκαλοι ἦσαν οἱ ἱερεῖς καὶ μοναχοί.

4) Τὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν. Ἐπειδὴ ἡ ἐκκλησία εἶχε πολὺν πλοῦτον, καθ' ὄλον τὸν μεσαίωνα αὐτὴ εἶχε τὴν λεγομένην σήμερον κοινωνικὴν πρόνοιαν. Ἐβοήθει τοὺς πτωχοὺς, συνετήρει τὰ ὄρφανά, τὰς χήρας, τοὺς ἀναπήρους, τοὺς ἀσθενεῖς. Κατὰ τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα ἰδρῦθησαν τὰ πρῶτα νοσοκομεῖα.

Ο ΠΑΠΑΣ

Ἡ μεγάλη ἐξουσία τοῦ Πάπα εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα φαινόμενα τοῦ μεσαίωonos.

Ὁ Πάπας τῆς Ρώμης εἶχε μέγα κύρος καὶ σεβασμὸν ἀπὸ τοὺς πρῶτους χριστιανικοὺς χρόνους, διότι ἦτο ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρωτεύουσας τοῦ κόσμου. Ἄλλ' ἡ ἐπιβολὴ του ηὔξηθη περισσότερο, ἀφ' ὅτου προσεῖλκυσε εἰς τὸν χριστιανισμὸν τοὺς νέους λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Οἱ ἱεραπόστολοι του ἐδίδαξαν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν εἰς τοὺς βαρβάρους, μετέδωκαν εἰς αὐτοὺς τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἐξημερώσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ συγχρόνως ἐφρόντισαν νὰ γεννήσουν εἰς αὐτοὺς τὴν πίστιν, ὅτι ὁ Πάπας ἦτο ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ἐδημιουργήθη τότε ὁ μέγας χριστιανικὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης, ὁ ὅποιος ἀνεγνώρι-

ζεν ὡς ἀρχηγὸν τὸν Πάπαν, καὶ οἱ διάφοροι λαοὶ ἐπίστευσαν, ὅτι, ἀδιακρίτως γλώσσης καὶ κράτους, ἀποτελοῦν ἓνα λαόν, τὸν χριστιανικὸν λαὸν τῆς Εὐρώπης.

Ἄλλὰ τὴν δύναμιν τοῦ αὐτῆν ὁ Πάπας ἠθέλησε νὰ ἐκμεταλλευθῆ καὶ ἐσκέφθη νὰ ὑποτάξῃ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν πνευματικὴν, τοὺς βασιλεῖς καὶ διαφόρους ἡγεμόνας δηλαδὴ νὰ κάμῃ ὑποχείριους τοῦ. Διὰ τοῦτο ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς διαφόρους ἰσχυροὺς ἡγεμόνας. Πρὸς στιγμὴν ἐφάνη, ὅτι θὰ ὑπερισχύσῃ ὁ Πάπας. Τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Ἑρρίκον Δ' καθήρεσε καὶ τὸν ὑποχρέωσε νὰ ἔλθῃ εἰς Ἰταλίαν καὶ γονυπετῆς νὰ ζητήσῃ συγγνώμην. Τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἰωάννην τὸν Ἀκτῆμονα ἀφώρῃσεν. Ὁ βασιλεὺς τόσον ἐφοβήθη, ὥστε παρεχώρησε τὸ βασίλειόν τοῦ εἰς τὸν Πάπαν, αὐτὸς δὲ τοῦ τὸ ἐπέστρεψε πάλιν ἄλλ' ὡς φέουδον. Εἰς τὸ τέλος ὅμως ὁ Πάπας ἐταπεινώθη καὶ οἱ βασιλεῖς ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Η ΠΑΙΔΕΙΑ

Ἐκ τῆς μεταναστεύσεως τῶν γερμανικῶν λαῶν μεγάλην καταστροφὴν ἔπαθον τὰ γράμματα καὶ ἡ Εὐρώπη ἔζησε πολλοὺς αἰῶνας βυθισμένη εἰς τὴν ἀμάθειαν. Ἐπὶ τῶν Μερουϊγγιδῶν βασιλέων π. χ. ἦτο τόση ἡ ἀμάθεια εἰς τὴν Γαλλίαν, ὥστε δυσκόλως εὑρισκόν ἀνθρώπους μορφωμένους διὰ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους καὶ τῆς ἐκκλησίας.

Ἄλλ' οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἦσαν πλήρεις ζωῆς καὶ δημιουργικοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ προοδεύουν εἰς τὰ γράμματα, εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὰς τέχνας. Ὅπως δὲ γενικῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὅλα ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν θρησκείαν, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰ γράμματα, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι ἔχουν τὴν σφραγίδα τῆς θρησκείας.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους τὴν παιδείαν ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐκράτησε καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα. Ἦθελεν αὐτὴ νὰ διευθύνῃ τὴν μόρφωσιν τῶν νέων. Ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐπροστάτευσεν τὰ γράμματα καὶ

ἴδρυσε σχολεῖα, εἶναι ὁ Κάρολος ὁ Μέγας, ἂν καὶ ὁ ἴδιος ἦτο ἀγράμματος. Διὰ τοῦτο οἱ Εὐρωπαῖοι ἀπὸ τοῦ Καρόλου χρονολογοῦν τὴν πρώτην ἀναγέννησιν τῆς Δύσεως.

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Τὸ μεσαιωνικὸν σχολεῖον ἦτο παράρτημα τῆς ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλοι ἦσαν οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοί. Ἀπαράλλακτα ὅπως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας μας εἰς τοὺς Τούρκους. Ἡ ἐκκλησία καὶ τὰ μοναστήρια ἐφρόντισαν νὰ ἰδρῦσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ πρῶτα σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδασκον οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοί.

Εἰς τὰ μεσαιωνικὰ σχολεῖα ἐδίδασκον ἀνάγνωσιν, γραφὴν, ὀλίγην ἀριθμητικὴν, γραμματικὴν καὶ κατήχησιν. Γλῶσσα ἦτο ἡ λατινικὴ καὶ οἱ νέοι ἐσπούδαζον δωρεάν. Αὐτὰ ἦσαν τὰ μικρὰ σχολεῖα τῶν κωμοπόλεων καὶ τῶν χωρίων. Εἰς τὰς μεγαλυτέρας πόλεις ὑπῆρχον τὰ λεγόμενα μεγάλα σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ δὲν ἐδιδάσκοντο σπουδαιότερα πράγματα.

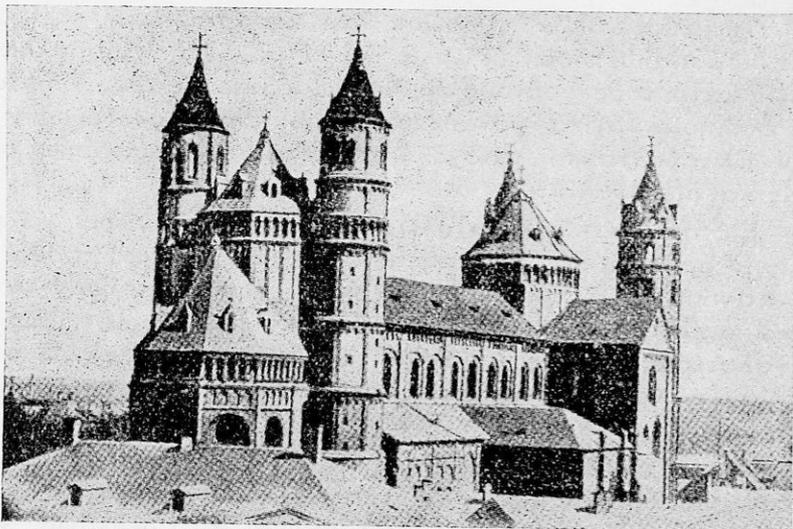
Ἀπὸ τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα ἀρχίζει ἡ μόρφωσις νὰ γίνεταί σπουδαιότερα καὶ σημαντικωτέρα. Εἰς τὰ σχολεῖα τῶν πόλεων προσετέθησαν ἀνώτερα μαθήματα, ἡ θεολογία, ἡ ἱατρικὴ, τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον κ.ἄ. Πολλὰ σχολεῖα ἔγιναν ὀνομαστά διὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον κλάδον.

ΤΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

Τὰ ἀνώτατα σχολεῖα, τὰ ὁποῖα σήμερον ὀνομάζομεν Πανεπιστήμια, τὴν ἀρχὴν τῶν ἔχουν ἀπὸ τὸν μεσαῖωνα. Ἰδρύθησαν δὲ ὡς ἑξῆς.

Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν πολλὰ σχολεῖα καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν καθημερινῶς ἠϋξανε. Κατὰ τὸν μεσαῖωνα τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα ἀπετέλουν ἰδιαίτερα σωματεῖα, τὰς συντεχνίας, ὅπως ἔλεγον. Εἰς ἰδιαίτερον συν-

τεχνίαν ἀνήκον οἱ ὑποδηματοποιοί, οἱ ξυλουργοί, οἱ κρεοπῶλαι, οἱ σιδηρουργοί κτλ. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς ἠκολούθουν τὰ παιδιὰ καὶ δὲν ἦτο εὐκολον κανεῖς νὰ ἀφήσῃ τὸ οἰκογενειακὸν του ἐπάγγελμα καὶ νὰ μεταπηδήσῃ εἰς ἄλλο. Καὶ τὰ γράμματα ἐθεωροῦντο ὡς ἓν ἐπάγγελμα.

Ρωμανικὸς ναὸς (ἐξωτερικόν).

Ὁ καθεδρικός ναὸς τοῦ Βόρμς τῆς Γερμανίας, τέλος 12ου αἰῶνος. Παρουσιάζει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ρωμανικοῦ ναοῦ. Τοῖχοι βαρεῖς, τόξα ἡμικυκλικά, παράθυρα ὀλίγα καὶ μικρά. Δύο θολωτοὶ πύργοι καὶ τέσσαρα κωδωνοστάσια εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας.

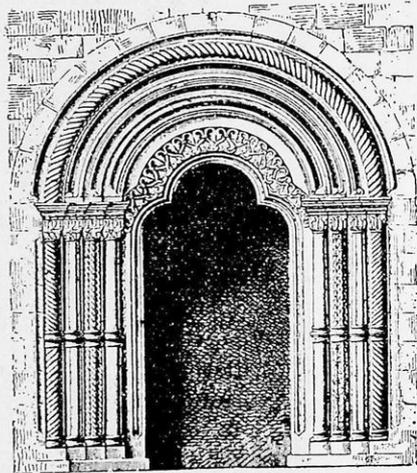
Πρώτην φοράν λοιπὸν εἰς Παρισίους διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ ὄλων τῶν σχολείων τῆς πόλεως ἀπετέλεσαν ἓνα σύνδεσμον, μίαν ἔνωσιν (λατιν. Universitas=ἔνωσις), διὰ νὰ ὑποστηρίξουν, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι συντεχνίαι, τὰ συμφέροντά των. Τοιοῦτοτρόπως προήλθεν ἡ Ἐνωσις διδασκάλων καὶ μαθητῶν (Universitas magistrorum et scholarium), δηλαδή αὐτό, τὸ ὁποῖον σήμερον ὀνομάζομεν Πανεπιστήμιον.

Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ πρῶτον τῆς Εὐρώπης, ἰδρύθησαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις Πανεπιστήμια. Αἱ σπουδαὶ εἰς αὐτὰ διήρκουν πολλὰ ἔτη καὶ ἐσπούδαζον τρεῖς κυρίως ἐπιστήμας, νομικήν, ἰατρικὴν καὶ θεολογίαν.

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

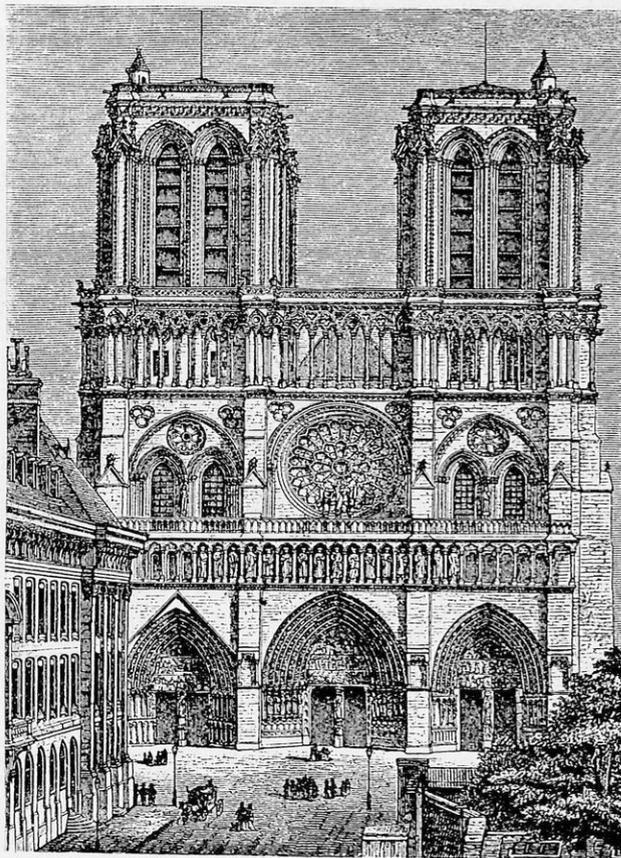
Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅπως εἶπομεν, γλώσσα τῆς ἐπιστήμης τῶν γραμμάτων ἦτο ἡ λατινική. Οἱ λαοὶ ὁμῶς τῆς Δύσεως ὠμίλουν πλέον τὰς νέας γλώσσας, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν μετὰ τὴν μετανάστευσιν, οἱ Γάλλοι τὴν γαλλικὴν, οἱ Ἴταλοὶ τὴν ἰταλικὴν, οἱ Ἴσπανοὶ τὴν ἰσπανικὴν, οἱ Ἄγγλοι τὴν ἀγγλικὴν. Μόνον οἱ Γερμανοὶ διετήρησαν τὴν παλαιάν τῶν γλώσσαν.

Ἐνῶ λοιπὸν οἱ λόγιοι ἐξηκολούθουν νὰ γράφουν τὴν λατινικὴν, οἱ διάφοροι λαοὶ ἔψαλλον εἰς τὰς νέας γλώσσας τὸν πόνον, τὴν χαράν, τὴν συγκίνησιν, τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἀτυχήματα τῶν ἀρχηγῶν τῶν κτλ. Τὸ ἴδιον συνέβη ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Ἐνῶ οἱ λόγιοί μας ἔγραφον γλῶσσαν ἀρχαϊκὴν, ὁ λαὸς ἔψαλλε τὸν πόνον, τὴν χαράν, τὰ κατορθώματα καὶ τὴν δυστυχίαν τῶν κλεφτῶν κλπ. εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ τὴν ὀμιλουμένην, εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Εἰς τὴν Γαλ-

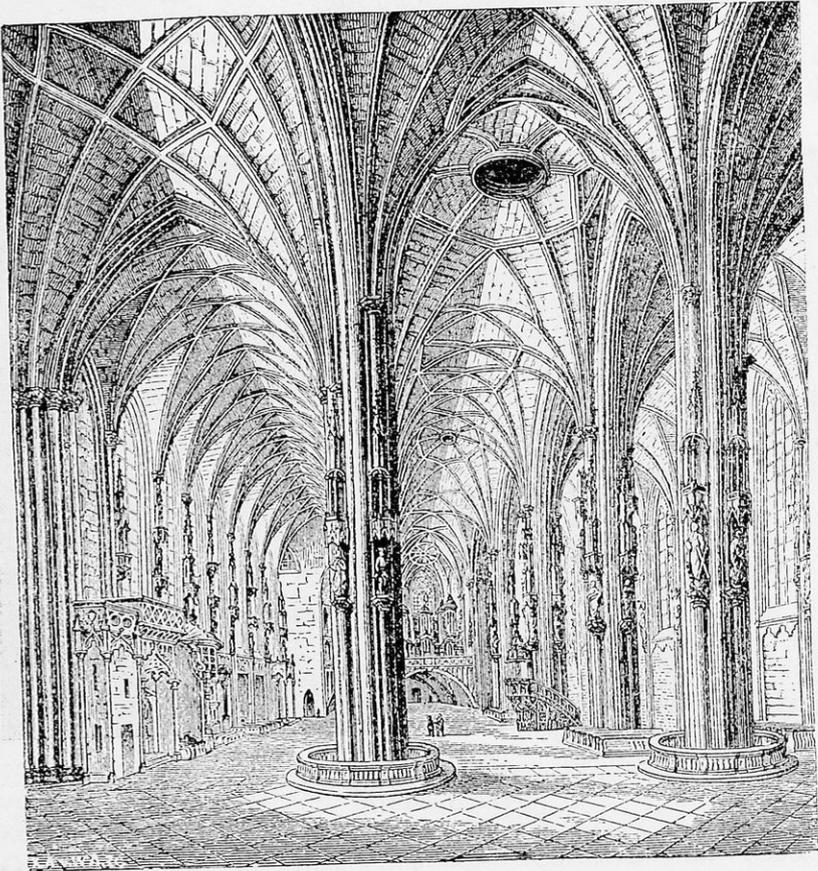
Πύλη Ρωμανικοῦ ναοῦ.

Ἡ πύλη τοῦ μεσαιωνικοῦ ναοῦ ἔχει ἰδιαιτέραν μεγαλοπρέπειαν καὶ ἐπιμελῆ ἐπεξεργασίαν. Εἰς τὴν πύλην τῶν Ρωμανικῶν ναῶν γίνεται χρῆσις τῶν λεπτῶν ἡμικιόνων, οἱ ὁποῖοι φέρουν εἰς τὸ μέσον δακτύλιον. Τὸ τόξον ὑπεράνω τῶν κιόνων εἶναι ἡμικυκλικόν καὶ διατηρεῖ τὴν κανονικότητα τῆς ρωμαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ πύλη τῶν ρωμανικῶν ναῶν εἶναι σχετικῶς πολὺ μικροτέρα τοῦ γοτθικοῦ.

Γοτθικός ναός (έξωτερικόν).

Ἡ Παναγία τῶν Παρισίων (Nobre Dame de Paris), ἐν ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ, ἔργον τοῦ 13^{ου} αἰῶνος. Ἐχει ὕψος 68 μ., μῆκος 130, πλάτος 48 μ. Ὁ Παρθενῶν ἔχει ὕψος 17, μῆκος 60, πλάτος 30 μ. Τρεῖς μεγαλοπρεπεῖς πύλαι μὲ πλῆθος ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα ὀδηγοῦν εἰς τὸν ναόν. Ἀνωθεν αὐτῶν εἶναι ἐξώστης μὲ 28 ἀνδριάντας τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. Εἰς τὸ μέσον κολοσσαῖον κυκλικὸν παράθυρον διαμέτρου 13 μ. Ὑπεράνω αὐτοῦ ἄλλος ἐξώστης καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ δύο πύργοι πανύψηλοι. Τὸ ὕψος τῶν παραθύρων μόνον ὑπερβαίνει τὸ ὕψος οἰκίας μὲ ἑπτὰ πατώματα, ἢ ὅποια εὕρισκεται παραπλευρῶς ἀριστερὰ.

Γοτθικός ναός (έσωτερικόν).

Είναι ὁ Ἅγιος Στέφανος τῆς Βιέννης. Οἱ κίονες ὑψοῦνται ἑλαφρότατοι καὶ διακλαδιζόμενοι στηρίζουν τὸν θόλον, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ δίδει τὴν ἐντύπωσιν πυκνοῦ δάσους, ὅπου συμπλέκονται οἱ κλάδοι τῶν δένδρων. Τὰ κολοσσιαῖα παράθυρα μεταξύ τῶν κίωνων χύνουν ἄφθονον φῶς ἐντὸς τοῦ ναοῦ.

λίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀγγλίαν κτλ. ἔγιναν πολλὰ περίφημα ποιήματα εἰς τὰς νέας γλώσσας.

Ἀξιολόγους συγγραφεῖς κατὰ τὸν μεσαῖωνα ἔχει κυρίως νὰ ἐπιδείξη ἡ Ἰταλία. Ἐκεῖ ἔζησαν μερικοὶ περίφημοι συγγραφεῖς καὶ ποιηταί, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ ἔργα τοὺς ἀπέκτησαν μεγά-

Τζιόττο - Ἀποκαθήλωσις.
(Τοιχογραφία)

λην δόξαν καὶ κατέλαβον σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν παγκόσμιον λογοτεχνίαν.

Μέγας ποιητὴς ἦτο ὁ Δάντης (1265-1321), τοῦ ὁποῖου τὸ ἔργον ὀνομάζεται Θεία Κωμωδία. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Φλωρεντίαν. Ἐπίσης Ἰταλὸς ἦτο ὁ Πετράρχης (1304-1374), τοῦ ὁποῖου τὸ μέγα ποίημα ὀνομάζεται Ἀφρικὴ. Περὶφημος ἦτο καὶ ὁ Βοκκάκιος (1313-1375), τοῦ ὁποῖου τὸ σπουδαιότερον ἔργον Δεκαήμερον εἶναι γραμμένον εἰς πεζὸν λόγον.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Ἡ μετανάστευσις τῶν λαῶν καὶ ἀργότερα αἱ ἐπιδρομαὶ ἐπροξένησαν μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν τέχνην, ὅπως καὶ εἰς τὰ γράμματα. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως ἡ τέχνη ἤρχισε πάλιν νὰ καλλιεργεῖται καὶ ἀκμάζουν ὅλοι οἱ κλάδοι αὐτῆς, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ γλυπτική, ἡ διακοσμητική, ἡ ζωγραφική.

Ἡ καλλιτεχνία τοῦ μεσαίωτος συγκεντρώνεται εἰς τὸν ναόν. Ὅλαι αἱ τέχναι συνεργάζονται διὰ τὴν μεγαλοπρέπειάν του, διότι ὁ ναὸς εἶναι δημιούργημα τῆς θερμῆς πίστεως τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Ἄλλὰ ἐκτὸς τῶν ναῶν καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα ἐκτίσθησαν τὸν μεσαίωνα, πύργοι τῶν εὐγενῶν, τείχη ἀξιόλογα κτλ.

Εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ναῶν κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησαν τὴν ρωμαϊκὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Μεταχειρίζονται δηλαδὴ θόλους καὶ τόξα καὶ στέγην ἐπίπεδον, ὅπως εἰς τὰς παλαιὰς βασιλικὰς. Τὸν ρωμαϊκὸν ὅμως ρυθμὸν ἐτροποποίησαν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦς. Εἰς πολλοὺς ναοὺς προσέθεσαν κεντρικὸν θόλον, ὅπως εἰς τὸν βυζαντικὸν ναόν. Οἱ κίονες τοῦ ναοῦ, οἱ ὅποιοι στηρίζουν τὰ τόξα, εἶναι κοντοὶ καὶ χονδροί, τὰ παράθυρα ὀλίγα καὶ μικρά. Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ νέου ρυθμοῦ εἶναι τὰ κωδωνοστάσια, τέσσαρα ἢ καὶ πέντε πολλακίς εἰς σχῆμα σταυροῦ. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ὀνομάζετο Ρωμανικὸς ρυθμὸς.

Βραδύτερον ἐπενόησαν νέον ρυθμὸν μὲ στύλους λεπτοὺς καὶ ὑψηλοὺς, παράθυρα πολλὰ καὶ τεραστίου μεγέθους καὶ

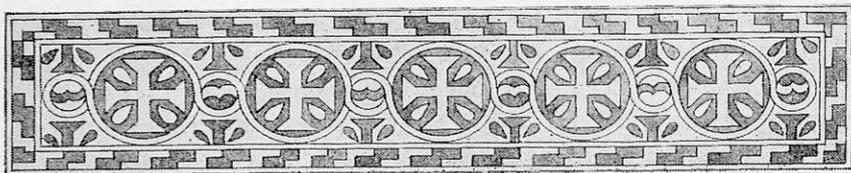

Ἄναγλυφος προτομὴ Ἁγίας
(Φλωρεντία—Ἐθν. Μουσεῖον)
Ἔργον γλυπτικῆς τοῦ 15οῦ
αἰῶνος. Ντονατέλλο.

γενικῶς κομψότερον καὶ ἐλαφρότερον. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ὀνομάζεται Γοτθικὸς ρυθμὸς. Οἱ ναοὶ τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ ἔχουν τεράστιον ὕψος, 35 ἢ 43 ἢ πολλακίς καὶ 46 μέτρα.

Οἱ ναοὶ καὶ τοῦ Ρωμανικοῦ καὶ τοῦ Γοτθικοῦ ρυθμοῦ εἶναι διακοσμημένοι κατὰ τρόπον θαυμάσιον. Ἰδίως ἐξαιρετικὸν κόσμημα τῶν ναῶν αὐτῶν ἀποτελοῦν αἱ θύραι τῆς εἰσόδου, τὰ κωδωνοστάσια, οἱ πύργοι καὶ τὰ παράθυρα. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀπηγόρευσε τὴν κατασκευὴν ἀγαλμάτων πρὸς παράστασιν τῶν Ἁγίων. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς μεσαιωνικοὺς ναοὺς εἰς χιλιάδας πολλακίς ἀριθμοῦνται τὰ ἀγάλματα.

Καὶ ἡ ζωγραφικὴ ἀνεπτύχθη κατὰ τὸ τέλος ἰδίως τῶν μέσων χρόνων. Μεγάλους ζωγράφους εἶχον κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς αἱ Κάτω Χῶραι, τὸ Βέλγιον δηλαδὴ καὶ ἡ Ὀλλανδία. Ἐπίσης εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔζησαν μερικοὶ ζωγράφοι περίφημοι, ὅπως ὁ Τζιόττο, ὁ Μπελλίνι, ὁ Φρά Ἀγγέλικο, ὁ Μποντικέλλι, κ. ἄ., οἱ ὁποῖοι προετοίμασαν τὴν ἀναγέννησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ (1081 - 1185)

ΑΛΕΞΙΟΣ Α΄ ΚΟΜΝΗΝΟΣ

Ὁ Ἀλέξιος Α΄ Κομνηνὸς ἔγινεν ἀρχηγὸς μιᾶς ἀπὸ τὰς ἐνδόξους δυναστείας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Κομνηνοὶ αὐτοκράτορες ἀνήκον εἰς μεγάλην οἰκογένειαν τῆς 1081 Μ. Ἀσίας καὶ κατήγοντο ἀπὸ τὴν Παφλαγονίαν. Ὁ Ἀλέξιος Α΄ διεκρίθη διὰ τὴν διπλωματικὴν του ἰκανότητα, τοὺς λεπτοὺς του τρόπους καὶ τὴν ἐπιβλητικότητά του. Εὗρηκε τὸ κράτος εἰς κακὴν κατάστασιν. Τὸ ταμεῖον δὲν εἶχε χρήματα, ὁ στρατὸς εἶχε παραλύσει καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τὰ πράγματα ἦσαν ἀνήσυχτα. Μὲ τὰ προτερήματά του κατώρθωσε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ νὰ σώσῃ τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς.

Νόμισμα Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΝΟΡΜΑΝΔΩΝ

Μόλις ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξιος, περιεπλάκη εἰς μακρὸν πόλεμον κατὰ τῶν Νορμανδῶν. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰῶνος οἱ Νορμανδοί, ὀρμώμενοι ἀπὸ τὴν γαλλικὴν Νορμαν-

διαν, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν καὶ ὑποστηρίζομενοι ὑπὸ τοῦ Πάπα κατώρθωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἀποσπάσουν, ὅπως εἶδομεν, ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὰς τελευταίας κτήσεις τῆς ἐκεῖ. Ἐκ τῆς Ἰταλίας ὀρμώμενοι οἱ Νορμανδοὶ ἐνίκησαν τοὺς Σαρακηνοὺς, κατέστρεψαν τὸν πειρατικὸν τῶν στόλον, κατέλαβον τὴν Σικελίαν καὶ ἵδρυσαν τοιουτοτρόπως τὸ βραδύτερον ὀνομασθὲν Κράτος τῶν δύο Σικελιῶν, ὅπως εἶδομεν.

Ὁ ἡγεμὼν τῶν Ροβέρτος Γυσκάρδος (διάβρολος) ἐσκέφθη νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του πρὸς ἀνατολὰς καὶ νὰ καταλύσῃ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Τὸ 1081, ἤτοι τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀνήρχετο εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξιος Α', ὁ Ροβέρτος μὲ 30 χιλ. Νορμανδοὺς ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἠπειρον. Ἡρχισεν ἀπὸ τότε δεινὸς ἀγὼν μεταξὺ τῶν δύο πολυμηχάνων ἀνδρῶν, τοῦ Ἀλεξίου καὶ τοῦ Γυσκάρδου, τὸν ὁποῖον ἐξηκολούθησαν οἱ διάδοχοί των.

Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἦτο οἰκτρά. Οἱ Σελτζοῦκοι εὕρισκοντο εἰς τὴν Νίκαιαν, εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πρωτευούσης, καὶ χρήματα δὲν ὑπῆρχον, ἐνῶ τὸ ναυτικὸν πρὸ πολλοῦ εἶχε καταστραφῆ. Ὁ Ἀλέξιος εὐρέθη εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν. Ὅπως ἄλλοτε ὁ Ἡράκλειος, ἐπρομηθεύθη χρήματα ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας, κατήρτισε στρατὸν ἀπὸ τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας καὶ συνεμάχησε μὲ τοὺς Βενετούς. Εἶχεν ἀνάγκην στόλου, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς θαλασσινοὺς Νορμανδοὺς.

Ὁ Ροβέρτος ἔχων μαζί του καὶ τὸν τολμηρὸν υἱὸν του **Βοημοῦνδον**, ἐπολιόρκησε τὸ Δυρράχιον, τὴν σπουδαιοτάτην αὐτὴν θέσιν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἤρχιζεν ἡ μεγάλη Ἑγνατία ὁδός, ἡ ὁποία ἔφερεν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπέκλεισε τὸ Δυρράχιον καὶ ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ὁ βενετικὸς στόλος κατέστρεψεν εἰς ναυμαχίαν τὰ νορμανδικὰ πλοῖα, ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος, ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ Δυρραχίου μὲ ἑλληνικὸν στρατὸν, ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν. Ὁ στρατὸς του διελύθη, τὸ Δυρράχιον

παρεδόθη καὶ οἱ Νορμανδοὶ ἔγιναν κύριοι τῆς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς Θεσσαλίας.

Ἄλλ' ὅ,τι δὲν κατώρθωσε διὰ τῶν ὄπλων ὁ Ἀλέξιος τὸ κατώρθωσε διὰ τῆς διπλωματίας. Συνεμάχησε μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Ἐρρίκον Δ' καὶ ἠνάγκασε τὸν Ροβέρτον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἐκινδύνευον αἱ κτήσεις του ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς. Κατὰ τοῦ Βοημούνδου κατόπιν διεξήγαγε μακρὸν κλεφτοπόλεμον, ἕως ὅτου κατώρθωσε νὰ τὸν νικήσῃ πλησίον τῆς Λαρίσης. Ὁ Βοημούνδος ἐγκατέλειψε τὰς κατακτήσεις του εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Μετ' ὀλίγον, τὸ 1085, ἀπέθανεν ὁ Ροβέρτος καὶ ἡ αὐτοκρατορία ἔμεινεν ἡσυχος ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τὰς νορμανδικὰς ἐπιδρομάς.

Τὴν συμμαχίαν μὲ τοὺς Βενετοὺς ὁ Ἀλέξιος ἐπλήρωσε πολὺ ἀκριβὰ. Παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς μεγάλα ἐμπορικὰ προνόμια. Τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τοὺς λιμενικοὺς καὶ τελωνειακοὺς φόρους καὶ τοὺς ἔδωκε τὸ δικαίωμα νὰ προσεγγίζουσιν ἐλευθέρως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλους τριάκοντα λιμένας τοῦ κράτους. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον ἔπαθε μεγάλας ζημίας.

ΑΛΛΑΙ ΕΠΙΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ

Εἰς τὴν Βαλκανικὴν τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἠπειλεῖτο ἀπὸ δύο νέους ἐχθροὺς, τοὺς Πετσενέγους καὶ τοὺς Οὐγγρους. Ὁ Ἀλέξιος ἐπεχείρησε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Πετσενέγων, ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἠττήθη. Δι' ἐπιτηδείων ὅμως διπλωματικῶν ἐνεργειῶν κατώρθωσε νὰ στρέψῃ ἐναντίον τῶν Πετσενέγων ἕνα βαρβαρικὸν λαόν, τοὺς Κομάνους, καὶ τοιοῦτοτρόπως κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ αὐτούς. Πολλοὶ ἐφονεύθησαν, ἄλλους δὲ ὁ αὐτοκράτωρ ἐγκατέστησεν εἰς τὸ κράτος ὡς γεωργοὺς καὶ στρατιώτας.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Α' ἤρχισαν αἱ μεγάλαι ἐκστρατεῖαι τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν κατὰ τῶν Τούρκων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀγίων Τόπων, αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν ἱστορίαν

ονομάζονται Σταυροφορβίαι. Κατά τήν Α' Σταυροφορίαν ὁ 'Αλέξιος κατώρθωσε μὲ μεγάλην διπλωματικὴν ἱκανότητα νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Νίκαιαν καὶ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Μ. 'Ασίας, Σμύρνην, Ἐφεσον κτλ., βραδύτερον τὴν παραλίαν τῆς Μ. 'Ασίας μέχρι τῆς Ἀντιοχείας καὶ μέγα μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ.

Τοιοτοτρόπως κατὰ τὸν θάνατον τοῦ 'Αλεξίου, ὁ ὁποῖος συνέβη τὸ 1118, ἡ αὐτοκρατορία εἶχεν ἀνακτήσει σημαντικὸν μέρος ἐκ τῶν ἀσιατικῶν κτήσεών της. Τὴν ἱστορίαν τοῦ δραστηριωτάτου καὶ ἐπιτηδειοτάτου αὐτοκράτορος συνέγραψεν ἡ κόρη του Ἄννα ἢ Κομνηνὴ ἢ εἰς τὸ σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμασεν Ἀλεξιάδα.

ΙΩΑΝΝΗΣ Β' ΚΟΜΝΗΝΟΣ (1118-1143).

Ὁ υἱὸς τοῦ 'Αλεξίου Α' Ἰωάννης Β' (1118-1143) εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὀλίγας προσωπικότητας, ὅσαι ἐκάθησαν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου. Ἐκτὸς τῆς ἐξαιρετικῆς μορφώσεως καὶ ἀντιλήψεως, εἶχε τρόπους μαλακοῦς καὶ γενναιοφρονας καὶ μεγάλας στρατιωτικὰς ἀρετάς. Διὰ τοῦτο ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν Καλογιάννης. Ὁ Ἰωάννης ὠνειρεύετο νὰ ἀνακτήσῃ ὅλας τὰς χώρας, ὅσαι ἀνήκον ἄλλοτε εἰς τὸ κράτος. Διὰ τοῦτο διεξήγαγε πολλοὺς καὶ μακροὺς πολέμους.

Κατὰ πρῶτον ἐταπεινώσε τοὺς Πετσενέγους, οἱ ὁποῖοι ἐξηκολούθουν τὰς ἐπιδρομάς των. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ἡ σφαγὴ τῶν Πετσενέγων ὑπῆρξε τόσον ἀγρία καὶ ἐξοντωτικὴ, ὥστε δὲν ἀναφαίνονται πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν. Κατόπιν ἐστράφη καὶ κατὰ τῶν Οὐγγρων. Ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ ἀνακηρύξουν ἡγεμόνα των ἄνθρωπον ἀφωσιωμένον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Ἰωάννης ἠθέλησε νὰ καταργήσῃ τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα ὁ πατὴρ του εἶχε χορηγήσει εἰς τοὺς Βενετούς. Ἄλλ' οἱ Βενεταὶ ἦσαν κράτος ναυτικὸν καὶ ὁ Ἰωάννης δὲν εἶχε στόλον. Ὅταν λοιπὸν οἱ Βενετοὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν νήσων τοῦ κράτους, ὁ αὐτοκράτωρ ἤναγκά-

σθη νά υποχωρήση καί νά ανανεώσει όλα τά δοθέντα εις αὐτούς προνόμια.

Ἄξιόλογα ἦσαν τά ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Σελτζούκων. Ὁ Ἰωάννης κατέλαβεν ὄλην τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ Μαιάνδρου μέχρι τοῦ Ἄλυος ποταμοῦ. Ὁρμώμενος δὲ ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν ἐσχεδίαζε νέαν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης, διὰ νά καταλάβῃ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἄλλ' ἐπληγώθη κυνηγῶν εἰς τὸν Ταῦρον τῆς Κιλικίας καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν πληγὴν (1143).

ΜΑΝΟΥΗΛ Α΄ ΚΟΜΝΗΝΟΣ (1143 - 1180)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς τοῦ Μανουὴλ Α΄ (1143 - 1180). Ὁ Μανουὴλ εἶχε φυσικὰ χαρίσματα ἀνώτερα καὶ τοῦ πατρός του καὶ τοῦ πάππου. Συνεκέντρωνε τὰ προτερήματα καὶ τῶν δύο καὶ ἐπὶ πλέον ἦτο ρωμαλεώτερος καὶ ἀνδρειότερος ἀπὸ ὄλους ἴσως τοὺς Ἑλληνας αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Ἠγάπα περισσότερον ἀπὸ πάντα ἄλλον τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς Δύσεως, προσεπάθησε νά εἰσαγάγῃ τὰ ἵπποτικά ἔθιμα εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ νά ἐμπνεύσῃ καὶ εἰς τοὺς ὑπηκόους του τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὸν στρατιωτικὸν βίον. Ἦτο βασιλεὺς ἡρωικὸς καὶ διεξήγαγε μακροὺς πολέμους, οἱ ὅποιοι δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νά ἀσχοληθῇ εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τοῦ κράτους.

Κατὰ πρῶτον ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ φράγκου ἡγεμόνου τῆς Ἀντιοχείας. Τὴν Ἀντιόχειαν εἶχον καταλάβει οἱ Φράγκοι κατὰ τὴν Α΄ Σταυροφορίαν καὶ παρὰ τὴν συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον κάμει μὲ τὸν Ἀλέξιον Α΄, νά ἀναγνωρίζουν τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας θά κατελάμβανον, ἐκυρύχθησαν ἀνεξάρτητοι ἡγεμόνες. Ὁ Μανουὴλ ἐνίκησε τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀντιοχείας, τὸν ὑπεχρέωσε νά κρατῇ τὸν ἀναβολέα τοῦ ἵππου του, ὅταν εἰσῆρχετο εἰς τὴν πόλιν, καὶ τὸν ἠνάγκασε νά ὀρκισθῇ τὸν ὄρκον τῆς ὑποτελείας.

Ἐπιτυχεῖς πολέμους ἐπίσης ἐπεχείρησεν ἐναντίον τῶν Οὐγ-

γρών, τούς όποιους ένίκησε τό 1167, και έναντίον τών Σέρβων, οί όποιοί είχον έπαναστατήσει. Τούς Σέρβους ύπεχρέωσε πάλιν νά άναγνωρίσουν τήν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος.

ΝΕΟΣ ΝΟΡΜΑΝΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἄλλά περισσότερον επικίνδυνοι ἦσαν διὰ τό κράτος πάλιν οί Νορμανδοί. Τό 1174 ἔχοντες άρχηγόν τόν βασιλέα των Ρογήρον Β', άνεψιόν τοῦ Ροβέρτου, έπανελάβον τάς έπιθέσεις κατά τών Ἑλλήνων. Ὁ στόλος των κατέλαβε τήν Κέρκυραν, ήρήμωσε τήν Εὐβοίαν και τήν Ἀττικήν και στρατός νορμανδικός έφθασε μέχρι τών Θηβών, αί όποιοι τότε ἦσαν ή πρωτεύουσα τοῦ θέματος τής Ἑλλάδος και είχον πλουτήσει άπό τήν βιομηχανίαν τής μετάξης. Διήρπασαν τάς οίκιας, τά καταστήματα και αὐτάς τάς έκκλησίας και άπήγαγον εις τήν Σικελίαν τούς έργάτας τών μεταξουργείων και δι' αὐτῶν άνέπτυξαν έκει τήν καλλιέργειαν τής μετάξης. Τά ἴδια έπραξαν και εις τήν Κόρινθον. Ἡ καταστροφή τοῦ έμπορίου και τής βιομηχανίας τής μετάξης ἦτο μεγάλη ζημία διὰ τό κράτος, τό όποιον εισέπραττε πολλά.

Ὁ Μανουήλ ἦτο άπησχολημένος εις τούς πολέμους έναντίον τών Οὐγγρων και Σέρβων και δέν κατώρθωσε νά έπέλθη άμέσως κατά τών Νορμανδῶν. Ὅταν ὅμως άπηλλάγη άπό τούς βορείους έχθρούς, άπεφάσισε νά στραφῆ κατά τών Νορμανδῶν. Συνεμάχησε και αὐτός με τούς Βενετούς και διεξήγαγε κατά τών Νορμανδῶν μακρούς και σκληρούς άγῶνας και κατώρθωσε νά άνακτήσῃ τήν Κέρκυραν, ὅπου ήνδραγάθησεν εις τήν πολιορκίαν τής πόλεως. Βραδύτερον έξεδίωξε τούς Νορμανδούς άπό τήν Ἑλλάδα και κατέλαβε πολλές θέσεις εις τήν Κάτω Ἰταλίαν. Μετά τόν θάνατον τοῦ Ρογήρου ὁ διάδοχος του Γουλιέλμος Α' έκλεισεν ειρήνην (1178).

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΣΕΛΤΖΟΥΚΩΝ

Ὁ Μανουήλ έπολέμησεν έπίσης και έναντίον τών Σελτζούκων εις τήν Μ. Ἀσίαν και ένίκησεν αὐτούς επανειλημμέ-

ως. Αί προσπάθειά του όμως νά διαλύση τὸ Σελτζουκικὸν κράτος τοῦ Ἰκονίου δὲν ἐπέτυχον. Ὁ ἀκαταπόνητος αὐτοκράτωρ ἐξηκολούθησε τοὺς πολέμους του κατὰ τῶν Σελτζούκων μέχρι τοῦ 1180, ὅποτε ἀπέθανεν. Ἀφῆκε μνήμην ἡρωικοῦ βασιλέως καὶ ἡ ἱστορία τὸν θεωρεῖ ἕνα ἀπὸ τοὺς τελευταίους μεγάλους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου.

ΑΛΕΞΙΟΣ Β΄ (1180 - 1183), ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ Α΄ (1183 - 1185)

Τὸν Μανουὴλ διεδέχθη ὁ υἱὸς του **Ἀλέξιος Β΄** (1180-1183), ὁ ὁποῖος ἦτο ἀνήλικος καὶ ἐπετροπεύετο ὑπὸ τῆς μητρὸς του Μαρίας. Ἡ Μαρία ἦτο κόρη τοῦ Φράγκου ἡγεμόνος τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἐπομένως καθολικὴ. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς τὴν ἐμίσει. Ἀπὸ τὴν δυσαρέσκειαν αὐτὴν τοῦ λαοῦ ἐπωφελοῦμενος ὁ ἐγγονος τοῦ Ἀλεξίου Α΄ **Ἀνδρόνικος Α΄** (1183-1185) ἐξεθρόνισε τὴν Μαρίαν καὶ ἐφόνευσεν αὐτὴν καθὼς καὶ τὸν Ἀλέξιον.

Ὁ Ἀνδρόνικος ἦτο παράδοξον μείγμα μεγάλων ἀρετῶν καὶ κακιῶν. Ἦτο ἄριστος διπλωμάτης, ἀνδρεῖος, τέλειος τύπος κομψότητος καὶ χάριτος, ἀλλὰ καὶ ραδιοῦργος, ἀνυνείδητος καὶ σκληρὸς μέχρις ἀγριότητος. Διὰ τοῦτο τὸν παραβάλλον πρὸς τὸν Ἀθηναῖον Ἀλκιβιάδην.

Ἡ κυβέρνησις του ἦτο ἀθλιωτάτη καὶ ἐπεσώρευεν εἰς τὸ κράτος πολλὰς συμφορὰς.

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΝΟΡΜΑΝΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ὅταν ὁ Ἀνδρόνικος κατελάμβανε τὸν θρόνον, διὰ νά ἰκανοποιήσῃ τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν Λατίνων, τὸν παρεκίνησεν εἰς μεγάλην σφαγὴν αὐτῶν. Οἱ Νορμανδοὶ ὅμως παρ
ρουσιάσθησαν ὡς ἐκδικηταὶ τῶν σφαγέντων. Ἐπῆλθον μὲ **1185** στόλον καὶ στρατόν, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ κατέλαβον τὸ Δυρράχιον. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Θεσσαλονίκην. Ἐκεῖ ἐντὸς ὀλίγου ἔφθασε καὶ ὁ στόλος των ἀπὸ 200 πλοῖα, ἀφοῦ κατέλαβε προηγουμένως τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους. Ἡ

ληλασία και ή καταστροφή τής Θεσσαλονίκης ήτο όμοία τής επί τών Σαρακηνών. Έλεηλάτησαν, έσφαξαν και διέπραξαν παντός είδους άσχημίας και καταστροφάς. Είς έπτά χιλιάδας ύπολογίζονται οί σφαγέντες (1185).

Ό άρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης και περίφημος λόγιος Ευστάθιος περιέγραψε με ζωηρότατα χρώματα τήν σφαγήν και ληλασίαν, ή όποία διήρκεσε πολλές ήμέρας. Ό ίδιος έβασανίσθη πολύ, αλλά κατόπιν έσεβάσθησαν τó άξιωμα και τήν μόρφωσίν του και τόν άποκατέστησαν εις τόν άρχιεπισκοπικόν θρόνον.

Ό Άνδρόνικος, ό όποίος είχε κατορθώσει νά δυσареστήση όλους, έξεθρονίσθη. Έθανατώθη σκληρώς άπό τόν έξωργισμένον λαόν, ό όποίος άνηγόρευσε αυτοκράτορα τόν 'Ισαάκιον "Άγγελον.

ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ (1185-1204)

Με τόν θάνατον του Άνδρονίκου έξέλιπεν ή ένδοξος δυναστεία τών Κομνηνών, οί όποιοι με τά έξαιρετικά των προτερήματα κατώρθωσαν επί τι διάστημα νά σταματήσουν τήν καταστροφήν της αυτοκρατορίας. Άπό τó 1185-1204, ήτοι επί 20 περίπου έτη, έβασίλευσαν τρεις αυτοκράτορες, οί όποιοι κατήγοντο έκ τής οίκογενείας τών Άγγέλων. Η θέσις τής αυτοκρατορίας κατά τά έτη αυτά ήτο κρισιμωτάτη.

Ό 'Ισαάκιος Β' "Άγγελος (1185-1195) τελείως άνίκανος, είχεν έν τούτοις κατά τά πρώτα έτη τής βασιλείας του μίαν λαμπράν έπιτυχίαν, ή όποία όμως δέν όφείλεται εις αυτόν, αλλά εις τήν τύχην και εις τήν ικανότητα ενός λαμπρού στρατηγού, του Άλεξίου Βρανά.

Οί Νορμανδοί μετά τήν άλωσιν τής Θεσσαλονίκης έβάδισαν κατά τής Κωνσταντινουπόλεως, ένφ ό στόλος των έπίσης έπλεε πρός τά στενά. Άλλά σφοδραί τρικυμιαί κατέστρεψαν τόν νορμανδικόν στόλον, ένφ ό Βρανάς με μεγάλην άποφασιστικότητα έπετέθη κατά του νορμανδικού στρατου πλησίον του Στρυμόνος, κατετρόπωσε αυτόν και συνέλαβε τέσσαρας χιλιά-

δας αίχμαλώτους. Οί Νορμανδοί ήναγκάσθησαν νά έγκαταλείψουν τās περισσοτέρας από τās χώρας, τās όποιας είχον κατακτήσει.

ΣΕΡΒΟΙ — ΤΟ ΝΕΟΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Πολύ σοβαρώτερος κίνδυνος παρουσιάσθη επί του 'Ισαακίου από βορρά. Οί μέχρι τουδε ύποτεταγμένοι Σέρβοι ίδρυσαν υπό τον **Στέφανον Νεμάνια** έκτεταμένον κράτος εις την 'Ερζεγοβίνην, τό Μαυροβούνιον και την παραδουνάβειον Σερβίαν. Οί Βούλγαροι επανεστάτησαν και ένωθέντες με τās πέραν του Δουνάβεως κατοικούσας βλαχικάς φυλάς ίδρυσαν νέον Βουλγαροβλαχικόν κράτος. 'Ο Βούλγαρος άρχηγός 'Ασάν έλαβε τον τίτλον Τσάρος των Βουλγάρων και των Ρωμαίων εις τό Τύρνοβον. 'Ο Βρανās κατώρθωσε νά νικήση τους Βουλγάρους, άλλ' έπειδη έστασίασε κατά του 'Ισαακίου και άνεκηρύχθη αυτοκράτωρ, έφονεύθη. Μετά τον θάνατον του γενναίου στρατηγού Βρανά, ό στρατός του 'Ισαακίου ήττήθη και οί Βούλγαροι έξεχύθησαν εις την Θράκην και Μακεδονίαν σφάζοντες και λεηλατούντες. Οί σύμμαχοί των Βλάχοι κατέκτησαν την Θεσσαλίαν, ή όποία μάλιστα τότε ώνομάσθη Μεγάλη Βλαχία. Οί Έλληνες κατώρθωσαν νά ανακτήσουν την Θεσσαλίαν, άλλ' έχασαν όριστικώς την Βουλγαρίαν.

'Ο 'Ισαάκιος ήτο τελείως άνάξιος και άνίκανος νά αντιμετώπιση τους σοβαρούς αυτούς κινδύνους. Την άρχήν είχον κυρίως οί εύνοούμενοί του, ένψ ό ίδιος ήσχολείτο εις συμπόσια και διασκεδάσεις. 'Επί του 'Ισαακίου Β' έγινε η Τρίτη Σταυροφορία.

Τόν 'Ισαάκιον Β' έξεθρόνισεν ό αδελφός του 'Αλέξιος Γ' 'Αγγελος (1195-1203), τον έτύφλωσεν άγρίως και τον έκλεισεν εις φυλακήν μετά του υίου του 'Αλεξίου. 'Αλλά τότε έδημιουργήθη κατάστασις κρισιμωτάτη. Αί συνεχείς έξεγέρσεις είχον έξαντλήσει έσωτερικώς την αυτοκρατορίαν. Εις την πρωτεύουσιν ό λαός δέν έπειθάρχει, ένψ εις τās έπαρχίας διάφοροι Ισχυροί άρχοντες έκηρύσσοντο άνεξάρτητοι και έδιδον τό σύνθημα του διαμελισμού του κράτους.

Τοιουτοτρόπως εις τὴν Τραπεζοῦντα ὁ Γαβρᾶς ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἄρχων, εις τὸν Πόντον καὶ τὴν Παφλαγονίαν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, εις τὴν Κύπρον ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός, εις τὸ Ναύπλιον, τὸ Ἄργος καὶ τὴν Κόρινθον ὁ Λέων Σγουρός καὶ εις ἄλλα μέρη τοῦ κράτους μέλη ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν ἀνεκηρύσσοντο ἀνεξάρτητοι ἄρχοντες.

Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Γ' καθὼς καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν Ἀλεξίου Δ' (1203-1204) ἔγινεν ἡ Τετάρτη Σταυροφορία, ἡ ὁποία, ὅπως θὰ ἴδωμεν, κατέληξεν εις τὸν διαμελισμὸν τῆς αὐτοκρατορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄ ΑΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΩΝ

Σταυροφορίας ώνόμασαν τὰς ἐκστρατείας, τὰς ὁποίας ἔκαμαν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, διὰ νὰ ἐλευθερώσουν ἀπὸ τοὺς μουσουλμάνους τοὺς Ἁγίους Τόπους, τὰ μέρη δηλαδή, ὅπου ἐγεννήθη, ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ὅπου εὕρισκται ὁ Ἅγιος Τάφος του.

Ἡ κυριωτάτη αἰτία τῶν Σταυροφοριῶν ἦτο ἡ θερμὴ πίστις τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἡ ὁποία τοὺς ὤθησε νὰ ἀπελευθερώσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους. Οἱ χριστιανοὶ ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην νὰ μεταβαίνουν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ νὰ προσκυνοῦν τοὺς Ἁγίους τόπους, διότι ἐπίστευον, ὅτι τοιοῦτοτρόπως ἐπετύγχανον τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν των καὶ τὴν αἰώνιαν εὐδαιμονίαν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Καὶ ἐφ' ὅσον τὰ μέρη αὐτὰ κατεῖχον οἱ Ἄραβες, οἱ χριστιανοὶ ἐπεσκέπτοντο ἐλευθέρως τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἀλλὰ τὸ 1078, καθὼς γνωρίζομεν, κατέλαβον τὴν Ἱερουσαλήμ οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν φανατικοὶ διῶκται τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐφορολόγουν, ἐκακοποιοῦν καὶ πολλάκις ἐφόνευον τοὺς προσκυνητάς. Ὅσοι ἐπέστρεφον εἰς τὰς πατρίδας των διηγούντο μὲ ζωνρὰ χρώματα τὰ παθήματά των καὶ ἐξηρέθιζον τοὺς χριστιανούς.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς, ὅπως γνωρίζομεν, ὄλοι οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοί, Γάλλοι, Ἴσπανοί, Ἱταλοί, Γερμανοί, Ἄγγλοι,

κτλ. ἐπίστευον, ὅτι, ἀνεξαρτήτως φυλῆς, γλώσσης καὶ κράτους, ἀποτελοῦν ἓνα λαόν, τὸν χριστιανικὸν λαὸν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἀνεγνώριζον ὡς ἀνώτατον ἀρχηγὸν τὸν Πάπαν. Οἱ Πάπαι εἶχον μεγάλην ἐπιβολὴν εἰς τοὺς λαοὺς καὶ ὁ λόγος τῶν εἰσηκούετο. Ὅταν λοιπὸν ἐμόρφωσαν τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ ἀπελευθερώσουν οἱ χριστιανοὶ τοὺς Ἅγίους Τόπους, παρεκίνησαν αὐτοὺς εἰς τὰς μακρινὰς ἐκστρατείας καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται μὲ ἐνθουσιασμόν.

Ὑπῆρχον ὅμως καὶ ἄλλοι λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἐξώθησαν τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς εἰς τὰς μακρινὰς αὐτὰς ἐκστρατείας. Οἱ εὐγενεῖς ἤθελον νὰ καταλάβουν νέας χώρας, οἱ ἰππῶται νὰ ἀποκτήσουν τιμάρια, οἱ γεωργοὶ ἐνόμιζον, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὸν ἄθλιον βίον τῶν καὶ νὰ ἀποκτήσουν ἰδικὰ τῶν κτήματα, οἱ ἔμποροι ἤθελον νέας ἀγορὰς διὰ τὸ ἐμπόριόν τῶν καὶ γενικῶς ὅλοι ἤλπιζον κέρδη εὐκόλα ἀπὸ τὴν λεηλασίαν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἐφαντάζοντο πολὺ πλουσίας.

Σταυροφορίαι ἔγιναν πολλαί. Συνήθως ὅμως ὀκτῶ θεωροῦν τὰς κυριωτέρας.

Η ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ ΤΗΣ Α΄ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΣ

Ὁ Πάπας Οὐρβανὸς Β΄ συνεκάλεσε μεγάλην Σύνοδον εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρέθησαν πολλοὶ ἀρχιεπίσκοποι, ἡγούμενοι καὶ ἰππῶται.

Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Συνεδρίου, τὴν 28 Νοεμβρίου τοῦ 1095, ὠμίλησεν ἐνώπιον αὐτῶν περὶ τῶν Ἅγιων Τόπων. Ἐξιστόρησε τὰ δεινοπαθήματα τῶν προσκυνητῶν καὶ ἐκάλεσε τοὺς χριστιανοὺς νὰ λάβουν τὰ ὄπλα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἱερουσαλῆμ. «Ὁ Θεὸς τὸ θέλει», ἀνεφώνησαν ὅλοι μὲ ἱερὸν ἐνθουσιασμόν.

Ὁ Πάπας περιώδευσε κατόπιν τὴν Γαλλίαν καὶ ἔστειλε γράμματα εἰς ὄλους τοὺς ἐπισκόπους νὰ παρακινήσουν τὸν λαὸν εἰς σταυροφορίαν.

Θερμὸς κήρυξ τῶν Σταυροφοριῶν ἦτο εἷς γάλλος μοναχός, Πέτρος ὁ Ἐρημίτης, τὸν ὁποῖον ἡ ἱστοριογράφος Ἄννα

ἡ Κομνηνὴ ὀνομάζει Κουκούπετρον, ἄνθρωπος μικρόσωμος, ἰσχνός, μὲ μακρὰν γενειάδα καὶ βλέμμα διαπεραστικόν. Ὁ Πέτρος εἶχεν ἐπισκεφθῆ τοὺς Ἀγίους Τόπους, εἶδε τὰ δεινοπαθήματα τῶν χριστιανῶν καὶ ὠμίλει δι' αὐτὰ μὲ ζέσιν καὶ πειστικότητα. Ὅπου ἐπήγαινε, ἐξήγειρεν ἐξαιρετικὸν ἐνθουσιασμόν καὶ ὁ λαὸς ἐξερρίζωνε τὰς τρίχας τῆς ἡμίονου του, ὡς γὰ ἦτο ἱερὸν λείψανον.

Αἱ προετοιμασίαι τῶν ἵππων ἐβράδυνον. Ἀλλ' οἱ πτωχοὶ ἐβιάζοντο. Ἐπώλουν ὅ,τι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τοὺς χρησιμεύσῃ εἰς τὴν ἐκστρατείαν, τοὺς ἀγρούς, τὰς ἀμπέλους, τὰς οἰκίας, καὶ ἀνεχώρουν οἰκογενειακῶς. Τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν πρόσκλησιν τοῦ Οὐρβανοῦ 50 χιλιάδες περίπου ἄνθρωποι, ἄνδρες, γέροντες, γυναῖκες, παιδιά, ἐξεκίνησαν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πέτρον τὸν Ἐρημίτην. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι Σταυροφόροι, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν τοιουτοτρόπως, διότι εἶχον ράφει ἐρυθρὸν σταυρὸν εἰς τὸν ὄμων. Ἀφοῦ ἐπέρασαν τὸν Ρῆνον καὶ ἠνώθησαν μὲ ἄλλα πλήθη σταυροφόρων ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ἐξεχύθησαν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, Σερβίαν, Βουλγαρίαν καὶ Θράκην λεηλατοῦντες καὶ ἐρημώνοντες τὰς πόλεις, διὰ νὰ προμηθευθοῦν τροφάς. Οἱ ἀφελεῖς αὐτοὶ προσκυνηταὶ μόλις ἠτένιζον καμμίαν πόλιν, ἠρώτων, ἂν εἶναι ἡ Ἱερουσαλήμ.

Ἐφθασαν τέλος πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἔκαμαν τὰ ἴδια. Ἐληλάτησαν τὰ κτήματα καὶ τὰ μέγαρα εἰς τὰ περὶχωρα, ἐσύλησαν ἐκκλησίας καὶ ἐλήστευον τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ προμηθευθοῦν τροφίμα. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Α' ἔσπευσε νὰ διευκολύνῃ τὰ ἄτακτα ἐκεῖνα στίφη νὰ περάσουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου τὰ ἀπετελείωσαν οἱ Τούρκοι εἰς τὰ πέριξ τῆς Νικαίας. Ἀπὸ τὰς πολλὰς μυριάδας μόνον τρεῖς χιλιάδες ἐσώθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Πέτρος. Τοιαύτην τύχην ἔλαβεν ἡ πρωτοπορία τῆς Α' Σταυροφορίας.

ΠΡΩΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ (1096 - 1099)

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἱππῶται ἐτοιμάσθησαν καὶ ἐξεκίνησαν ἀπὸ διάφορα σημεῖα. Ἐκαστὸν ἔθνος εἶχε τὸν ἀρχηγὸν του.

Οι κυριώτεροι μεταξύ αυτών ἦσαν οἱ Γάλλοι **Γοδεφρείδος** καὶ ὁ ἀδελφός του **Βαλδουῖνος**, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἐξυμνήθη καὶ ὡς ἀρχηγὸς τῆς Α΄ Σταυροφορίας, καὶ οἱ Νορμανδοὶ **Βοημουνδος**, ὁ υἱὸς τοῦ Ροβέρτου Γυσκάρδου, καὶ ὁ ἀνεψιὸς του **Ταγκρέδος**, ὁ ὁποῖος ὑμνήθη ὡς ἀληθῆς ἥρωας, ὡς ὁ Ἀχιλλεὺς τῆς ἐκστρατείας.

Οἱ Σταυροφόροι ἀπὸ διάφορα σημεῖα ἔφθασαν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀνήρχοντο εἰς 500 χιλ., ἀλλὰ μόλις αἱ 300 χιλ. ἦσαν μάχιμοι. Οἱ λοιποὶ ἦσαν προσκυνηταί, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, τὰ ὁποῖα ἐδυσκόλευον πολὺ τὴν εὐρυσιν τροφῶν καὶ πολλάκις ἔφερον εἰς κίνδυνον τὸν στρατόν. Ὁ Ἀλέξιος Α΄ ἔσπευσε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ πεινασμένα στίφη τῶν σταυροφόρων καὶ τοὺς ἔδωκε τὰ μέσα νὰ διαβούν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἀντὶ τούτου ἦλθεν εἰς συμφωνίαν μαζί των, ὅτι τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα θὰ καταλάβουν, θὰ ἀναγνωρίσουν τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ θὰ τὰ διοικοῦν ὡς φέουδα οἱ εὐγενεῖς.

Τὸ πρῶτον κέρδος τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο ἡ κατάληψις τῆς Νικαίας καὶ μεγάλου τμήματος τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ Ἀλέξιος παρηκολούθει μὲ στρατόν τοὺς σταυροφόρους, ἐβόηθησε πολὺ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Νικαίας καὶ ἐπετήρει αὐτούς. Ὁ σουλτάνος τῆς Νικαίας μετέθεσε τὴν ἔδραν του εἰς τὸ Ἰκόνιον.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Νικαίας οἱ σταυροφόροι ἤρχισαν τὴν πορείαν διὰ μέσου τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν ὁποίαν διέσχισαν ἀπὸ τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον μέχρι τοῦ νοτιοανατολικοῦ. Αἱ περιπέτειαί των κατὰ τὴν πορείαν εἶναι ἀπερίγραπτοι. Ἄνθρωποι καὶ κτήνη ἐβάδιζον ὑπὸ τὸν καυστικώτατον ἥλιον ἐντὸς ἐρήμου, ἀδένδρου καὶ ἀνύδρου χώρας καὶ ἀπέθνησκον κατὰ χιλιάδας. Οἱ Τοῦρκοι ἀφ' ἐτέρου διαρκῶς ἐπετίθεντο ἀπὸ τὰς πλευρὰς καὶ μὲ τὰ βέλη των τοὺς ἀπεδεκάτιζον.

Πληρίον τοῦ Δορυλαίου (Ἐσκι-Σεχίρ) ὁ χριστιανικὸς στατὸς ὀλίγον ἔλειψε νὰ καταστραφῇ. Τέλος ὑπερίσχυσε ἡ ἱπποτικὴ ἀνδρεία καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐνικήθησαν.

Μετὰ τὴν νίκην αὐτὴν ἐπέρασαν τὴν ὁροσειρὰν τοῦ Ταύρου, κατέβησαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν

όχυράν Ἀντιόχειαν. Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ὀκτώ μηνάς καί τέλος ὁ γενναῖος Βοημοῦνδος ἤνοιξε ρῆγμα εἰς τὸ τεῖχος καί εἰσῆλθεν ὁ χριστιανικός στρατός. Δὲν ἐπρόφθασαν ὅμως οἱ Σταυροφόροι νὰ ἀναπαυθοῦν καί ἐνεφανίσθη ἄλλος τουρκικός στρατός ἔξω τῆς Ἀντιοχείας καί εὐρέθησαν αἴφνης ἀπὸ πολιορκηταὶ πολιορκημένοι. Ὑπέστησαν πολλὰς στερήσεις εἰς τὴν πολιορκίαν. Ἀλλ' ἡ θέλησις τῶν Σταυροφόρων νὰ φθάσουν εἰς Ἱερουσαλήμ ἦτο ἀκλόνητος. Μὲ ὀρμητικὴν ἔξοδον ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καί ἐξηκολούθησαν τὴν πορείαν πρὸς τὴν Ἀγίαν Πόλιν. Ὁ Βοημοῦνδος πρὸς ἀνταμοιβὴν τῆς ἀνδρείας του διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Ἀντιοχείας. Ὁ Βαλδουῖνος ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Εὐφράτην, ἐκυρίευσεν τὴν Ἔδεσσαν καί ἵδρυσεν μικρὰν ἡγεμονίαν, τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἐδέσσης.

Τέλος τὴν 1 Ἰουλίου 1099, τρία ἔτη ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των, οἱ σταυροφόροι εἶδον μακρόθεν τὴν Ἱερουσαλήμ. Πολλοί, ἐξηντλημένοι ἤδη, ἀπέθανον ἀπὸ τὴν χαρὰν των. Ἀλλ' ὁ στρατός τῶν σταυροφόρων εἶχε δεκατισθῆ φρικωδῶς, διότι μόλις 40 χιλιάδες ἄνδρες ἔφθασαν πρὸ τῆς ἱερᾶς πόλεως. Ἡ Ἱερουσαλήμ ἦτο καλὰ ὠχυρωμένη καί ἐφρουρεῖτο ἀπὸ ἰσχυρὰν φρουράν. Ἀλλ' οἱ σταυροφόροι μὲ ὀρμητικὴν ἐπίθεσιν εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν τὴν 10 Ἰουλίου 1099, ἡμέραν καί ὥραν τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ. Ἐπηκολούθησε τρομερὰ σφαγὴ καί διεπράχθησαν ὑπὸ τῶν ἐξαγριωθέντων σταυροφόρων ἀγριότητες ἀφάνταστοι.

Τοιοτοτρόπως ἔληξεν ἡ Α' Σταυροφορία, ἡ ὁποία ἐστοίχισεν εἰς τοὺς χριστιανούς 500 χιλ. ψυχὰς καί ἄλλας τόσας εἰς τοὺς μουσουλμάνους.

ΤΟ ΦΡΑΓΚΙΚΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Μετὰ τὴν νίκην οἱ ἱππῶται διεμοίρασθησαν τὰς κατακτηθείσας χώρας καί ἵδρυσαν κράτος φεουδαρχικόν, τὸ Φραγκικὸν Βασίλειον τῆς Ἱερουσαλήμ. Βασιλέα ἀνεκήρυξαν τὸν Γοδεφρείδον. Ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως ἐκεῖ, ὅπου ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων περιεβλήθη τὸν ἀκάνθινον στέφανον, καί ἠρκέσθη νὰ ὀνομασθῆ

Προστάτης τοῦ Ἁγίου Τάφου. Ὑποτελεῖς εἰς τὸ κράτος ἦσαν διάφοροι ἡγεμονίαι, τὰς ὁποίας ἴδρυσαν ἄλλοι ἀρχηγοί, τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τὸν Βοημοῦνδον, τῆς Ἐδέσσης ὑπὸ τὸν Βαλδουῖνον, τῆς Τριπόλεως κ.ἄ.

Διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας κατέκτησαν, ἰδρύθησαν τότε τρία Ἴπποτικά μοναχικά τάγματα, τὸ Τάγμα τῶν Ἴπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ ἢ τῶν Ἰωαννιτῶν, τὸ Τάγμα τῶν Ἴπποτῶν τοῦ Ναοῦ ἢ τῶν Ναϊτῶν καὶ τὸ Τάγμα τῶν Τευτόνων. Τὸ πρῶτον ὠνομάσθη ἐκ τοῦ νοσοκομείου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, εἰς τὸ ὁποῖον περιεποιοῦντο τοὺς ἀσθενεῖς, τὸ δεῦτερον ἐκ τοῦ νοσοκομείου πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, τὸ τρίτον ἀπὸ τοὺς πλεονάζοντας εἰς τὸ τάγμα Τευτόνας, δηλ. Γερμανούς. Οἱ ἱππῶται τῶν ταγμάτων αὐτῶν εἶχον ὄλας τὰς θρησκευτικὰς ὑποχρεώσεις τῶν μοναχῶν τῆς Δύσεως, ἀλλὰ συγχρόνως ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὰ ὄπλα καὶ εἶχον αὐστηροτάτους θρησκευτικούς καὶ στρατιωτικούς κανονισμούς.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ (1147- 1149)

Τὴν Δευτέραν Σταυροφορίαν ὠργάνωσαν ὁ αὐτοκράτωρ

Χάρτης τοῦ Βασιλείου
τῆς Ἱερουσαλήμ.

της Γερμανίας **Κορράδος Γ'** και ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας **Λουδοβίκος Ζ'**. Οἱ Σταυροφόροι σκοποῦν εἶχον νὰ ἀπελευθερώσουν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑδέσσης, τὴν ὁποίαν ἐν τῷ μεταξύ εἶχον καταλάβει οἱ Τούρκοι. Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τότε ἦτο ὁ Μανουὴλ Κομνηνός. Οἱ σταυροφόροι διέσχισαν πάλιν τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἔδειξαν τὴν ἰδίαν συμπεριφορὰν. Ἐληλάτησαν καὶ ἠρήμωσαν τὰς χώρας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπέρασαν.

Ἐάν καὶ ἡ σταυροφορία αὐτὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολυάριθμον καὶ καλὸν ἰπποτικὸν στρατόν, ἀπέτυχε. Πολλοὶ ἀπέθανον καθ' ὁδὸν ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Εὐρώπην χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν τὸν σκοπὸν τῶν.

ΤΡΙΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ (1189-1190)

Ἐνῶ ἐβασίλευεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἰσαάκιος Β', ἐγένετο ἡ Τρίτη Σταυροφορία. Τὸ 1187 ὁ περίφημος σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου **Σαλαδῖνος** ἐκυρίευσεν τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ περιώρισε τὸ φραγκικὸν κράτος εἰς τὴν βόρειον Παλαιστίνην. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐπροκάλεσε τὴν Τρίτην Σταυροφορίαν. Ἀρχηγοὶ αὐτῆς ἦσαν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας **Φρειδερίκος Βαρβαρόσσας**, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας **Φίλιππος Αὐγουστος** καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας **Ριχάρδος ὁ Λεοντόκαρδος**.

Πρῶτος ἐξεκίνησε διὰ ξηρᾶς ὁ Βαρβαρόσσας, ἐπέρασε διὰ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ κατέλαβε τὴν πρωτεύουσάν των Ἰκόνιον. Κατόπιν διέβη τὸν Ταῦρον καὶ ἐστρατοπέδευσε πλησίον τοῦ ποταμοῦ Καλυκάνδου. Ἐνῶ ὅμως ἐλούετο εἰς τὸν ποταμόν, παρεσύρθη ἀπὸ τὸ ρεῦμα καὶ ἐπνίγη. Ἐκ τοῦ στρατοῦ του τὸ μεγαλύτερον μέρος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Μικρὸν μόνον τμήμα ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Πτολεμαῖδα τῆς Φοινίκης καὶ ἠνώθη μὲ τοὺς Γάλλους καὶ Ἄγγλους.

Οἱ δύο ἄλλοι βασιλεῖς ἐξεκίνησαν διὰ θαλάσσης ἀπὸ διάφορα σημεῖα καὶ ἠνώθησαν εἰς τὴν Σικελίαν. Ὁ ἄνεμος τοὺς

ἔφερον εἰς τὴν Κύπρον, τὴν ὁποῖαν ὁ Ριχάρδος ἀφήρσεν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Ἐκεί ἐπλευσαν εἰς τὴν Πτολεμαῖδα, τὴν ὁποῖαν ἐπολιόρησαν οἱ ἠνωμένοι στρατοὶ Ἑγγλων, Γάλλων καὶ Γερμανῶν.

Ἡ πολιορκία διήρκεσε δύο ἔτη καὶ ἔγινεν ὀνομαστή. Οἱ ἄραβες ἱστορικοὶ λέγουσιν, ὅτι 600 χιλ. ἄνθρωποι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν τεράστιον ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος ἐστοίχισε τὴν ζωὴν 120 χιλ. χριστιανῶν καὶ 190 χιλ. μουσουλμάνων. Ἡ φρουρά ἐξησθενημένη καὶ πεινασμένη παρεδόθη. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Σαλαδῖνος δὲν κατῴρθωσε νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ λύτρα ἐντὸς τῆς ὀρισθείσης προθεσμίας, ὁ Ριχάρδος κατέσφαξε τοὺς ἥρωικούς ὑπερασπιστάς.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πτολεμαΐδος ὁ Φίλιππος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Ριχάρδος ὅμως ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἀκόμη ἔτη, ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα καὶ ἔγινε περιβόητος διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἀγριότητά του. Ἀλλὰ δὲν κατῴρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Ἱερουσαλήμ, τὸ δὲ βασιλεῖον τῆς Παλαιστίνης περιωρίσθη εἰς τὰ παράλια τῆς ἀρχαίας Φοινίκης μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πτολεμαῖδα καὶ διετηρήθη ἐπὶ ἓνα αἰῶνα ἀκόμη.

Ἡ Τρίτη Σταυροφορία ἦτο κατ' οὐσίαν ἡ τελευταία. Μετ' αὐτὴν οἱ σταυροφόροι ἀφήνουν πλέον τὸν ἱερὸν σκοπὸν νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν πίστιν καὶ τὰ χῶματα, τὰ ὁποῖα εἶχε πατήσῃ ὁ Χριστός. Οἱ Εὐρωπαῖοι στρέφουν τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτὰς πρὸς σκοποὺς πολιτικούς καὶ οἰκονομικούς. Ἰδίως ὁ στόχος τῶν Εὐρωπαίων ἦτο τὸ μέγα κέντρον τοῦ ἀνατολικοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ Κωνσταντινούπολις, καὶ εἰς αὐτὴν πλέον στρέφονται τὰ βλέμματά των.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ (1202-1204)

Εἰς τὴν Δ' Σταυροφορίαν, ἡ ὁποία εἶχε τόσον καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὸ Βυζάντιον, ἀνεμίχθη πάλιν ζωηρῶς ὁ Πάπας. Ὁ περίφημος Πάπας Ἰννοκέντιος Γ' (1198-1216), ἀφοῦ ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν Δύσιν, ὠνειρεύετο νὰ ἐξουσιάσῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ πρὸς τοῦτο ἐσκέ-

φθη νά μεταχειρισθῆ τὰ ὄπλα τῶν ἵπποτῶν. Ἐκήρυξε λοιπὸν νέαν σταυροφορίαν ἐναντίον τοῦ Σαλαδίνου. Τὸ κήρυγμα τοῦ Πάπα δὲν εὐρήκε μεγάλην προθυμίαν. Κανεὶς βασιλεὺς δὲν ἔλαβε μέρος. Διὰ τοῦτο ἀρχηγὸς τῆς Σταυροφορίας ἀνεγνωρίσθη ὁ Ἰταλὸς εὐγενῆς **Βονιφάτιος**, ὁ μαρκίων τοῦ Μομφερράτου. Ἀπὸ τοῦς ἄλλους ἀρχηγοὺς διεκρίνετο ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας **Βαλδουῖνος**.

Ἐσκέπτοντο νά ἐκστρατεύσουν διὰ θαλάσσης καί, ἐπειδὴ δὲν εἶχον στόλον, κατέφυγον εἰς τοὺς Βενετούς, οἱ ὁποῖοι μόνοι διέθετον ἀρκετὰ πλοῖα. Ἐστάλη λοιπὸν εἰς τὴν Βενετίαν ὁ **Βιλλεαρδουῖνος**, γάλλος εὐγενῆς ἀπὸ τὴν Καμπανίαν, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἐξαίρετον διήγησιν τῆς ἐκστρατείας εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν. Οἱ Βενετοὶ ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἀνάγκην τῶν Σταυροφόρων ἠθέλησαν νά κερδοσκοπήσουν. Διὰ τὴν μεταφορὰν καὶ διατροφήν 29 χιλ. πεζῶν καὶ 13 χιλ. ἵππέων ἐζήτησαν ὑπέρογκον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ποσὸν καὶ τὸ ἥμισυ τῶν λαφύρων. Οἱ Σταυροφόροι μὲ κόπον κατώρθωσαν νά συγκεντρώσουν τὰ δύο τρίτα τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ. Οἱ Βενετοὶ ἐπέμενον.

Ἐνῶ λοιπὸν οἱ πολεμισταὶ ἐφρόντιζον διὰ τὰ ναῦλα, «*εἶδον νά παρουσιάζεται, λέγει ὁ Βιλλεαρδουῖνος, μιὰ τύχη ἀνέλπιστος καὶ ἀπὸ τὰς περιεργότερας τοῦ κόσμου*». Ἐνεφανίσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἐκπτώτου βασιλέως Ἰσαακίου Β΄ Ἀλέξιος, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νά δραπετεύσῃ ἀπὸ τὴν φυλακὴν του, καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Σταυροφόρων, διὰ νά ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς του. Ὁ Ἕλλην βασιλόπαις ἔδιδε λαμπρὰς ὑποσχέσεις, μεγάλην χρηματικὴν ἀμοιβήν, ὥστε ὄλοι νά γίνουν πλούσιοι εἰς ὄλην τὴν ζώην, ἢ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία θὰ ὑπετάσσεται εἰς τὴν Δυτικὴν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ θὰ διέθετεν ὅλας του τὰς δυνάμεις, διὰ νά τοὺς βοηθήσῃ κατὰ τῶν μωαμεθανῶν.

Ὁ πονηρότατος δόγης τῆς Βενετικῆς δημοκρατίας, **Δάνδολος**, διέκρινε τὰ μεγάλα ὠφελήματα, τὰ ὁποῖα ἡ Βενετία εἶχε νά κερδίσῃ ἀπὸ τὴν ἐπιχείρησιν. Κατώρθωσε λοιπὸν μὲ μεγάλην διπλωματικὴν δεξιότητα νά πείσῃ τοὺς ἵππότας νά ἀναλάβουν τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1203 ὁ Ἀλέξιος καὶ οἱ Σταυροφόροι

ὑπέγραψαν ὀριστικὴν συμφωνίαν καὶ τὴν 27 Ἰουνίου 1203 ὁ λατινικὸς στόλος ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατάπληξιν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Φράγκους ἡ μεγάλη πρωτεύουσα τῆς Ἀνατολῆς. Μόλις τὴν ἀντίκρυσαν, τοὺς κατέλαβεν ἀκράτητος θαυμασμός. Ἐξήρχοντο ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς πύργους καὶ τὰς πτωχὰς καὶ μικρὰς τότε πόλεις τῆς Δύσεως καὶ πρώτην φορὰν ἔβλεπον μίαν τόσον λαμπρὰν καὶ ἐκτεταμένην πόλιν.

Ὁ Βιλλεαρδουῖνος γράφει: «*Παρατήρησαν μὲ θαυμασμόν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅσοι δὲν τὴν εἶχον ἴδει ἕως τότε, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθοῦν, ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον τόσον πλουσία πόλις, ὅταν εἶδον τὰ ὑψηλά της τείχη καὶ τοὺς πλουσίους πύργους, οἱ ὅποιοι ἔζωνον αὐτήν, τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα καὶ τὰς ὑψηλὰς ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἦτο τόσοσ, ὅσον δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ φαντασθοῦν, καὶ τὸ ἀπέραντον μῆκος καὶ πλάτος τῆς πόλεως. Συγχρόνως ἀντελήφθησαν πόσον δύσκολος ἦτο ἡ ἐπιχείρησις των. Δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος, ὅσον τολμηρὸς καὶ ἂν ἦτο, ὁ ὅποιοσ νὰ μὴ ἔτρεμε. Καὶ δὲν ἦτο περίεργον, διότι ποτὲ δὲν ἔγινεν ἐπιχειρήσις τόσον μεγάλη, ἀφ' ὅτου ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος».*

Ὁ θαυμασμός των ἔφθασεν εἰς τὸ μεγαλύτερον σημεῖον καὶ ἡ ὄρεξις των ἐκεντήθη περισσότερον, ὅταν ἐγνώρισαν ἀπὸ πλησίον τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἐπὶ ἑννέα αἰῶνας εἶχε συναθροίσει τὰ πλοῦτη τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΚΑΙ ΛΗΛΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (1204)

Ὁ στρατὸς τῶν Σταυροφόρων ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ ἐβάδισε κατὰ τοῦ τείχους τῆς ξηρᾶς, ἐνῶ οἱ Βενετοὶ ἔκοψαν τὴν ἄλυσιν τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ ὁ στόλος των εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν. Οἱ Ἕλληνες ἀπέκρυσαν τὴν ἐπίθεσιν τῶν Σταυροφόρων κατὰ τοῦ τείχους, ἀλλὰ οἱ Βενετοὶ κατῶρθωσαν νὰ κυριεύσουν μερικοὺς πύργους ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς θαλάσσης. Ὁ Ἀλέξιος Γ' ἐτρόμαξεν, ἐγκατέλειπεν ἀνάνδρως τὸν ἀγῶνα καὶ ἐδραπέτευσεν μὲ τοὺς θησαυροὺς του ἀφήσας τὴν

οικογένειάν του εις τὴν τύχην της. Οἱ Σταυροφόροι ἀποκατέστησαν εἰς τὸν θρόνον τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον Β΄ καὶ τὸν υἱὸν του Ἀλέξιον Δ΄.

Ἄλλ' οἱ νέοι αὐτοκράτορες δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐκπληρώσουν τὰς ὑποσχέσεις των πρὸς τοὺς Σταυροφόρους, οἱ ὁποῖοι καθημερινῶς ἐγίνοντο ἀποστητικώτεροι καὶ πρὸ πάντων οἱ Βενετοί. Ἐπέβαλον βαρυτάτην φορολογίαν, ἤρπασαν τὰ πολυτιμα κειμήλια τῶν ἐκκλησιῶν καὶ παλατιῶν καὶ μόλις κατώρθωσαν νὰ πληρώσουν τὸ ἥμισυ τοῦ ποσοῦ, τὸ ὅποιον εἶχον συμφωνήσει. Ἀφ' ἐτέρου ὁ λαὸς ἐμίσει τοὺς Λατίνους καὶ δὲν ἤθελε νὰ κάμῃ καμμίαν ἄλλην παραχώρησιν. Διὰ τοῦτο ἐγινε στάσις. Ὁ λαὸς ἐξεθρόνισε τὸν Ἰσαάκιον Β΄ καὶ Ἀλέξιον Δ΄ καὶ ἔφερεν εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἀλέξιον Ε΄ Μούρτζουφλον. Ὁ Ἀλέξιος Ε΄ ἐφόνευσε τὸν Ἀλέξιον Δ΄, ἐνῶ ὁ Ἰσαάκιος καταβληθεὶς ἀπὸ τὰς πολλὰς συμφορὰς ἀπέθανεν.

Ὁ Ἀλέξιος Ε΄ ἠρνήθη νὰ πληρώσῃ τοὺς Φράγκους καὶ ἦ ἐπίθεσις ἤρχισεν. Ὁ αὐτοκράτωρ διηύθυνε τὴν ἄμυναν καλῶς, ἀλλ' ἀπλησίστη ἀπὸ τὴν πονηρίαν καὶ ἀπλησίτιαν τῶν **1204**μισθοφόρων στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον ὄρεξιν νὰ πολεμήσουν. Ἦναγκάσθη νὰ φύγῃ, ἐνῶ οἱ Σταυροφόροι εἰσήρχοντο εἰς τὴν πόλιν τὴν 12 Ἀπριλίου τοῦ 1204.

Τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐξέλεξαν αὐτοκράτορα τὸν Θεόδωρον Λάσκαρην, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν κατώρθωσε τίποτε. Ἐπρόφθασε μόνον μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἀριστοκρατίας νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅπου μετέφεραν τὴν πρωτεύουσάν τοῦ κράτους καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἀναστήσουν τὴν αὐτοκρατορίαν.

Οἱ σταυροφόροι ἐπεδόθησαν εἰς ἀγρίαν λεηλασίαν τῆς πόλεως. *«Τὰ λάφυρα ἦσαν τόσα, λέγει ὁ Βιλλεαρδουῖνος, ὅσα οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ὑπολογίσῃ. Χρυσός, ἄργυρος, ἐπιτραπέζια σκευὴ, πολυτιμοὶ λίθοι, ὑφάσματα μεταξωτά, ἐνδύματα καὶ γονναρικά εὐρέθησαν εἰς ἀνυπολόγιστον ποσότητα. Οὐδέποτε, ἀφ' οὗτου ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, εὐρέθη τόσος πλοῦτος εἰς μίαν μόνον πόλιν»*

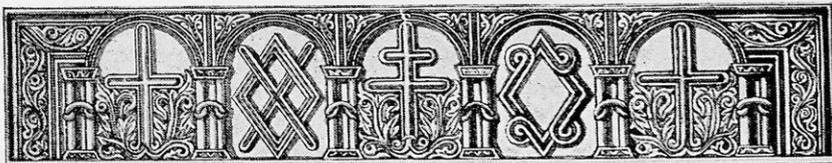
Οἱ σταυροφόροι ἐφάνησαν βάρβαροι καὶ ἀπολίτιστοι. Εἰσήρχοντο ἐπὶ ἡμιόνων εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, διὰ νὰ ἀρπάσουν

καὶ νὰ φορτώσουν τὰ ἱερὰ κειμήλια. Κατέστρεψαν τὰ μορμάρια καλλιτεχνικὰ ἔργα, ἠκρωτηρίασαν ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, διὰ νὰ ἀποσπάσουν τὸν χρυσόν, τὸν ἄργυρον καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, διὰ τῶν ὁποίων ἐκοσμοῦντο. Ἀνέλυσαν τοὺς ἀνδριάντας ἐξ ὀρειχάλκου, ἔργα ἐνδοξοτάτων καλλιτεχνῶν τῆς ἀρχαιότητος, διὰ νὰ κατασκευάσουν νομίσματα. Κατέστρεψαν πλῆθος χειρόγραφα καὶ ἄλλα ἔστειλαν εἰς τὴν Εὐρώπην.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΩΝ

Ἔγιναν κατόπιν καὶ ἄλλαι τέσσαρες Σταυροφορίαι, αἱ ὁποῖαι δὲν κατάρθωσαν νὰ φέρουν εἰς πέρας τὸν σκοπὸν τῶν. Ἡ μεγάλη ὅμως κίνησις τῶν λαῶν τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ἡ ὁποία διήρκεσε περίπου δύο αἰῶνας, εἶχε σημαντικώτατα ἀποτελέσματα. Κατὰ πρῶτον ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ συγκοινωνία. Μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἤρχισε νὰ γίνεται ζωηρότατον ἐμπόριον. Ἐνῶ μέχρι τοῦδε ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπρομήθευεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς, τώρα οἱ ναυτικοὶ τῶν Ἰταλικῶν ἰδίως πόλεων, καὶ πρὸ πάντων τῆς Βενετίας, συνήθισαν νὰ πλέουν εἰς τοὺς λιμένας τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ παρελάμβανον τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ συγκοινωνία μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς ἦτο τακτικὴ καὶ πυκνή.

Ἐκτὸς τούτου οἱ Εὐρωπαῖοι ἐγνώρισαν τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀνατολῆς, τὸν ἑλληνικὸν καὶ τὸν ἀραβικόν, καὶ μαζὶ μὲ τὰ προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς παρέλαβον καὶ πολλὰ στοιχεῖα πολιτισμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ΄

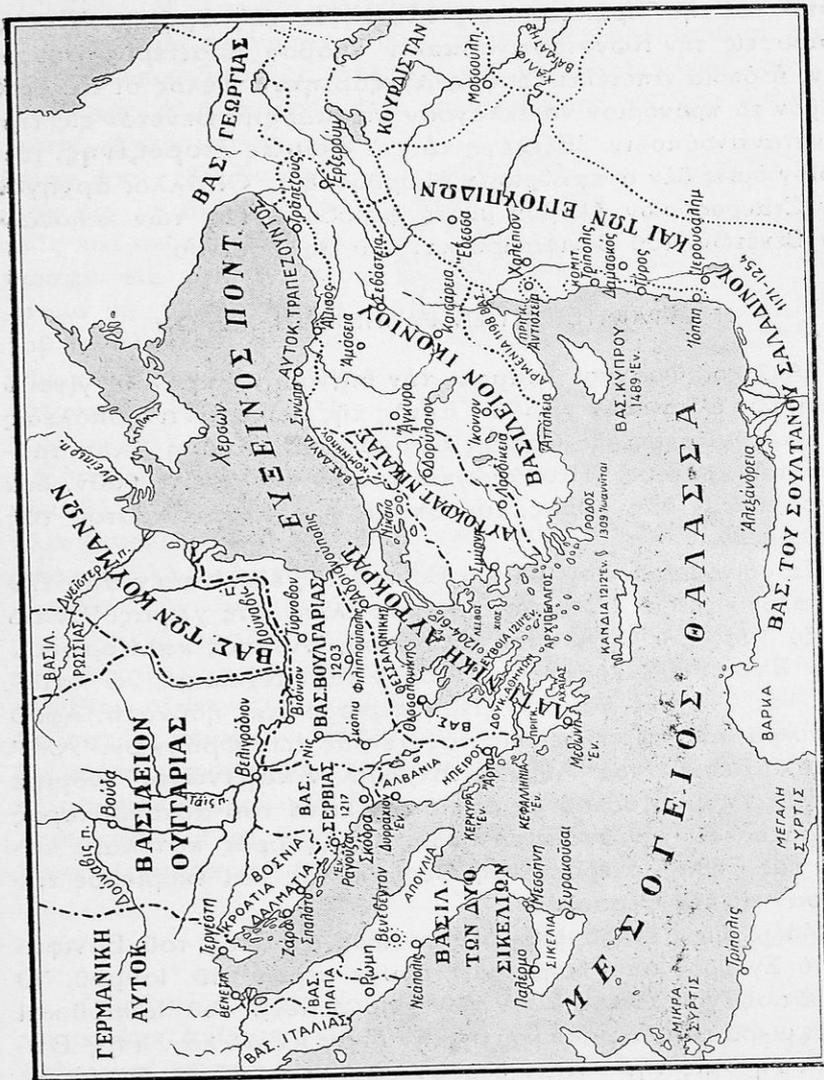
Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΟΥΝ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ (1204 - 1261)

ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐσήμαινε τὴν διάλυσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Σταυροφόροι μὲ τοὺς Βενετοὺς διεμοιράσθησαν τὰς χώρας τοῦ κράτους κατόπιν συμφωνίας, τὴν ὁποίαν εἶχον κάμει πρὸ τῆς ἀλώσεως.

Οἱ Φράγκοι ἵδρυσαν κράτος φεουδαρχικὸν εἰς τὴν Ἄνατολὴν, τὴν Λατινικὴν αὐτοκρατορίαν. Αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξέλεξαν ἓνα ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Δ΄ Σταυροφορίας, τὸν Βαλδουῖνον, κόμητα τῆς Φλάνδρας. Εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὡς ἰδιαιτέρα κτήσεις ἐδόθη ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Θράκη. Ὅλοι αἱ ἄλλαι χώραι διεμοιράσθησαν μεταξὺ τῶν Σταυροφόρων καὶ Βενετῶν, ἐθεωρήθησαν ὅμως ὡς φέουδα, ἧτοι κράτη ὑποτελεῖ εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Τοιοῦτρόπως ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικὸς ἔλαβεν ὅλας τὰς ὑπολοίπους εὐρωπαϊκὰς κτήσεις μὲ τὸν τίτλον Βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης.

Οἱ Βενετοὶ ἔλαβον τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας, πολλὰς γῆσους τοῦ Αἰγαίου καὶ ὅλας τὰς παραλίους ἐπικαίρους θέσεις τοῦ κράτους, τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην εἰς τὴν Πελοπόννη-

Χάρτης τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου μετὰ τὴν Δ' Σταυροφορίαν.

σον, τὸ Δυρράχιον εἰς τὴν Ἠπειρον, τὴν Καλλιπόλιν, τὴν Ραιδεστόν καὶ τὴν Ἡράκλειαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Θράκης. Ἐκτὸς τούτου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔλαβον ἰδιαιτέραν συνοικίαν, ἢ ὁποία ἀπετέλει ἕδαφος ἀνεξάρτητον. Τέλος οἱ Βενετοὶ ἔλαβον τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγουν πατριάρχην Βενετὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐξελέγη τότε ὁ **Θωμᾶς Μοροζίνης**, τὸν ὁποῖον ὁμως δὲν ἀνεγνώρισαν οἱ ὀρθόδοξοι. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν Σταυροφόρων ἔλαβον μικρὰ φέουδα ἐντὸς τῶν κτήσεων τῶν Βενετῶν, τοῦ Βονιφατίου καὶ τοῦ Βαλδουίνου.

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Ἄλλ' οἱ Φράγκοι ἔκαμαν τὴν διανομὴν, προτοῦ γίνουσι κύριοι τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν. Ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μικροῦ μέρους τῆς Θράκης δὲν κατεῖχον ἀκόμη ἄλλα τμήματα τοῦ κράτους. Ἦτο ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἀγωνισθοῦν, διὰ νὰ κυριεύσουσι τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἐμοίρασαν, προτοῦ τὰς καταλάβουσι.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1204 ὁ Βονιφάτιος ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, διὰ νὰ κατακτήσῃ τὰς ἐλληνικὰς χώρας. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἰσχυρὸς ἄρχων τοῦ Ναυπλίου, Ἄργουσι καὶ Κορίνθου **Λέων Σγουρὸς** ἐπέρασε τὸν Ἴσθμὸν καὶ ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὰς Ἀθήνας καὶ ὅσα μέρη περισσότερα ἠδύνατο, ἀφοῦ ἡ αὐτοκρατορία περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Φράγκων. Ἄλλ' ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν **Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος** ἐνόμισε τὴν πρᾶξιν τοῦ Σγουροῦ ὡς ἀπειθειαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐματαίωσε τὴν ἀπόπειράν του. Ὁ Σγουρὸς κατέλαβε κατόπιν τὰς Θήβας, ἐπέρασε τὰς Θερμοπύλας καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Λάρισα εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Μόλις ὁμοῦς ἐνεφανίσθη ὁ ἵπποτικὸς στρατὸς τοῦ Βονιφατίου, ὁ Σγουρὸς ὑπεχώρησε καὶ ἔφυγε πέραν τοῦ Ἴσθμου. Ὁ Βονιφάτιος ἔγινε κύριος ὅλων τῶν χωρῶν μέχρι τοῦ Ἴσθμου καὶ ἵδρυσεν μικρὰ φεουδαρχικὰ κράτη, τὴν **Μαρκιωνίαν** τῆς Βοδονίτισης, εἰς τὴν νοτιὰν ἕξοδον τῶν στενῶν τῶν Θερμοπυλῶν, τὴν **Βαρωνίαν** τῶν Σαλώνων (Ἀμφίσης) καὶ τὸ

Δουκᾶτον τῆς Ἀνατολ. Ἑλλάδος (Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν), τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὸν γάλλον εὐγενῆ Ὅθωνα δὲ λα Ρός.

Τὴν Πελοπόννησον κατέκτησαν δύο ἄλλοι ἱππῶται, ὁ γάλλος Βιλλεαρδουῖνος, ἀνεψιὸς τοῦ Βιλλεαρδουῖνου, τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Δ' Σταυροφορίας, καὶ ὁ ἐπίσης γάλλος Σαμπλίτ.

Αὐτοὶ ἔλαβον τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν Βονιφάτιον καὶ με ὀλίγους ἱππεῖς καὶ πεζοὺς κατώρθωσαν εἰς μικρὸν διάστημα νὰ γίνουν κύριοι τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς χερσονήσου. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρύθη τὸ Πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας, τὸ ὁποῖον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαμπλίτ ἐκυβέρνα ὁ Βιλλεαρδουῖνος καὶ διετηρήθη περισσότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα φραγκικὰ κράτη.

Εἰς τὴν θάλασσαν ἰδρύθη τὸ Δουκᾶτον τοῦ Αἰγαίου, τὸ ὁποῖον περιέλαβε τὰς περισσοτέρας ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου με πρωτεύουσαν τὴν Νάξον. Τὴν Κέρκυραν κατέλαβον οἱ Βενετοὶ τὸ 1206 μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα κατὰ τῶν Γενοατῶν πειρατῶν, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τὸ δικόρυφον φρούριον (ἐκ τούτου προέρχεται τὸ μεσαιωνικὸν ὄνομα τῆς Κερκύρας καὶ τὸ σημερινὸν Ἰταλικὸν Κορφοῦ). Τὴν τύχην τῆς Κερκύρας ἠκολούθησαν καὶ αἱ ἄλλαι νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους. Τέλος οἱ Βενετοὶ ἠγόρασαν ἀπὸ τὸν Βονιφάτιον τὴν Κρήτην τὸ 1215.

Σφραγίς Θεοδώρου Λάσκαρη

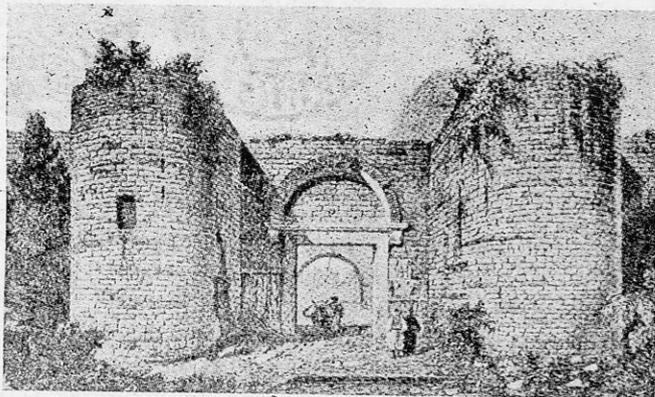
Ἀριστερά : ὁ Ἅγιος Θεόδωρος. — Δεξιά :
« Ἅγιε Θεόδωρε, ἀθλητά, σκέποις Θεόδωρον Λάσκαρην τὸν βασιλέα ».

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

Ἐνῶ αἱ ἑλληνικαὶ νῆσοι, ἡ Μέση Ἑλλάς καὶ ἡ Πελοπόννησος ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Βενετοὺς καὶ τοὺς ἱππῶτας, ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρύθησαν τρία ἀνεξάρτητα ἑλληνικὰ

βασίλεια : 1) Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, 2) Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου καὶ 3) Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος.

Εἶδομεν, ὅτι εἰς τὴν ταραχήν, ἣ ὁποία ἐπεκράτησε κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν σταυροφόρων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὁ **Θεόδωρος Λάσκαρης**, ὁ ὅποιος ἀνῆκεν εἰς μεγάλην στρατιωτικὴν οἰκογένειαν καὶ ἦτο συγγενῆς πρὸς τὴν βασιλεύουσαν δυναστείαν. Ὁ Λάσκαρης κατέφυγεν

Πύλη τῶν τειχῶν τῆς Νικαίας.

εἰς τὴν Νίκαιαν μαζί με τὸν Πατριάρχη καὶ τὴν ἐλληνικὴν ἀριστοκρατίαν. Ἐκεῖ μετέφερε τὴν ἔδραν τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους καὶ ἵδρυσεν τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας.

Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου τὸ ἵδρυσεν ὁ **Μιχαὴλ Ἄγγελος**, ἐξάδελφος τοῦ Ἰσακίου Β' Ἄγγελου. Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων ἦτο Στρατηγὸς τοῦ θέματος Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου. Ὅταν ἔμαθε τὴν πτώσιν τῆς πρωτεύουσας, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἄρταν, ὅπου ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν τῶν τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι πρὸς βορρᾶν μὲν ἔφθανον μέχρι τῶν Ἰωαννίνων, πρὸς νότον μέχρι τῆς Ναυπάκτου.

Τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος ἵδρυσεν

ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, ἔγγονος τοῦ Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ. Πρωτεύουσα τοῦ κράτους αὐτοῦ ἦτο ἡ Τραπεζοῦς, περιέλαβε δὲ μὲ τὸν καιρὸν ὅλην τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἑλληνικῶν κρατῶν πρὸ πάντων τὰ βασίλεια τῆς Νικαίας καὶ τῆς Ἡπείρου ἀνεπτύχθησαν ἑνωρὶς καὶ συνεκέντρωσαν ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ ἑλληνισμοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ δύο ἐφιλοδόξουν νὰ ἀνακτήσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς αὐτὸ ἔτειναν ὅλαί αἱ προσπάθειά των.

Η ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία εὐθὺς μετὰ τὴν σύστασίν της εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ πολὺ μεγάλας δυσκολίας ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς. Ἡ δύναμις τοῦ αὐτοκράτορος δὲν ὑπερέβαινε τὰ σύνορα τῆς Θράκης καὶ οἱ ἄλλοι φράγκοι ἡγεμόνες δὲν τοῦ παρεῖχον τὴν συμφωνηθεῖσαν βοήθειαν. Οἱ πλεονέκται Βενετοὶ ἐφρόντιζον διὰ τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντά των καὶ δὲν ἔδιδον καμμίαν συνδρομὴν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐμίσει τοὺς Λατίνους καὶ ἐθεώρει τοὺς αὐτοκράτοράς των ὡς ξένους καὶ βιαίους κατακτητάς. Τοιοῦτοτρόπως τὸ κράτος εὐρίσκετο εἰς ἀθλίαν οἰκονομικὴν καὶ στρατιωτικὴν κατάστασιν.

Ἀφ' ἑτέρου ἐξωτερικῶς τὸ περιστοιχίζον ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ, δυτικῶς τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου, ἀνατολικῶς ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ κράτη διαρκῶς περιέσφιγγον τὴν λατινικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀπὸ βορρᾶ εἶχον φοβερὸν ἐχθρὸν τὸ νεοσύστατον Βουλγαρικὸν κράτος. Ἡ αὐτοκρατορία λοιπόν, ἐξησθενημένη ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, ἐπάλαισεν ἐπὶ 57 ἔτη.

Ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος Α' (1204-1206) ἦτο ἄνθρωπος ἀνίκανος. Οἱ Ἕλληνες τῆς Θράκης ἐπανεστάτησαν καὶ συνέμαχησαν μὲ τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸν βασιλέα των Ἰωαννίτην ἦλθον νὰ τοὺς βοηθήσουν. Ὁ Βαλδουῖνος ἐνίκηθη, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ ἀπέθανε μετὰ δεινὰ βασανιστήρια.

Τὸν Βαλδουῖνον διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Ἑρρίκος (1206-

1216), ὁ ὁποῖος εἶχε πολιτικὸν νοῦν καὶ εἶναι ὁ μόνος ἄξιος λόγου ἀπὸ τοὺς λατίνους αὐτοκράτορας. Περιεποιήθη τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ἐπροστάτευσεν ἀπὸ τὰς αὐθαιρεσίας τοῦ Βενετοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν καθολικῶν καὶ ἀπέκτησε τὰς συμπαθείας των. Οἱ Ἕλληνες μετενόησαν διὰ τὴν συμμαχίαν τους με τοὺς Βουλγάρους. Ὁ Ἰωαννίτης εἰσέβαλε μὲ στρατὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ διέσχισεν αὐτὴν καταστρέφων τὸ πᾶν καὶ σφάζων τοὺς συμμάχους τοῦ Ἕλληνας. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν Ἕλληνες ὠνόμασαν αὐτὸν Σκυλογιάννην, αὐτὸς δὲ ἔλαβε τὴν προσωμίαν Ρωμαιοκτόνος, ὅπως ὁ Βασίλειος Β' εἶχεν ὀνομασθῆ Βουλγαροκτόνος. Ὁ Ἐρρίκος ἐφονεύθη κατὰ τινα ἐκστρατείαν ἐναντίον τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου καὶ ἄφησε μνήμην καλοῦ ἡγεμόνος.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἐρρίκου ἡ κατάστασις τοῦ κράτους ἐχειροτέρευσε περισσότερο. Ὁ Δεσπότης τῆς Ἡπείρου κατέλαβε τὴν Μακεδονίαν καὶ μέρος τῆς Θράκης. Ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος Β' (1228-1261) ἔφθασεν εἰς μεγάλην πενίαν, διότι αἱ κτήσεις του εἶχον περιορισθῆ σχεδὸν μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Προσεπάθησε νὰ εὕρῃ βοήθειαν ἀπὸ τὴν Δύσιν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν βασιλείαν του καὶ εἰς τὴν Λατινικὴν αὐτοκρατορίαν.

ΤΟ ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΟΝ ΤΗΣ ΑΧΑΪΑΣ

Ἐκ τῶν ἄλλων λατινικῶν κρατῶν, τὰ ὅποια ἰδρῦθησαν μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τὸ σημαντικώτερον ἦτο τὸ Πριγκιπάτον τῆς Ἀχαΐας, τὸ ὁποῖον διετηρήθη μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 14ου αἰῶνος.

Ὁ πρῶτος ἡγεμὼν Γοδεφρεῖδος, Α' Βιλλεαρδουῖνος (1210-1218) ἠγαπήθη ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων καὶ ἀφῆκε μνήμην ἀγαθοῦ ἡγεμόνος. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός του Γοδεφρεῖδος Β' (1218-1245) ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν. ἤρξησε πολὺ τὰ εἰσοδήματα τοῦ κράτους του καὶ ἐν γένει ὑπῆρξεν εἰρηνικὸς ἡγεμὼν.

Ἄντιθέτως ὁ ἀδελφός του Γουλιέλμος Βιλλεαρδουΐνος (1246- 1278) ἦτο ἡγεμὼν πολεμικός. Ἐπεχείρησε πολλοὺς πολέμους, οἱ ὅποιοι ἐπέφεραν τὴν παρακμὴν τῆς φραγκοκρατίας εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ πρῶτον προσέβαλε τὸ φρούριον τῆς Μονεμβασίας μετ' ἀξιόλογον πεζικὴν καὶ ἵππικὴν δύναμιν καὶ πολλὰς πολιορκητικὰς μηχανάς. Μετὰ πολιορκίαν τριῶν ἐτῶν οἱ πολιορκούμενοι ἀναγκασθέντες ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν ἐσυνθηκολόγησαν. Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Μονεμβασίας ἡ Τσακωνιά καὶ αἱ περὶ τὸν Ταῦγετον χῶραι ἀνεγνώρισαν τὸν φράγκον ἡγεμόνα (1248).

Ὁ Γουλιέλμος εἶχε νυμφευθῆ τὴν θυγατέρα τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ Β' Κομνηνοῦ Ἄνναν Κομνηνὴν καί, ὅταν ὁ πενθερός του ἤρχισε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Νικαίας, ἐπήγε νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν μάχην τῆς Πελαγονίας (σῆμ. Μοναστήριον, 1259) συνελήφθη αἰχμάλωτος μετ' πολλοὺς εὐγενεῖς καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅπου ἔμειναν ἐπὶ τρία ἔτη.

Τέλος εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1262 ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Παλαιολόγος τοῦ ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν του, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ἔλαβεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τὰ φρούρια τῆς Μονεμβασίας, τοῦ Μυστρά καὶ τῆς Μάνης. Βραδύτερον, τὸν 14ον αἰῶνα, ἀπὸ τὰς χώρας αὐτὰς προῆλθε τὸ Δεσποτάτον τοῦ Μωρέως. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ἔθεσαν πάλιν τὸν πόδα των εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ Πελοπόννησος ἐπὶ τοῦ Βιλλεαρδουΐνου καὶ τῶν διαδόχων του ἐγνώρισεν ἡμέρας λαμπράς. Τὸ πλῆθος τῶν πύργων, τοὺς ὁποίους εἶχον κτίσει οἱ Φράγκοι, περιώρισε τὴν ληστείαν καὶ πλήρης τάξις καὶ ἀσφάλεια ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην τὴν χώραν. Τὸ ἐμπόριον ἦτο ζωηρότατον, ὁ πλοῦτος τὴν χώραν ἠύξησεν. Ἀφ' ἐτέρου τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἦσαν ἀκμαϊότατα καὶ ὁ στρατὸς ἀπὸ τοὺς ἵπποτικωτέρους τῆς Εὐρώπης.

Σημαντικὴν ἐπίσης ἀνάπτυξιν ἔλαβε κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία. Ἡ αὐλὴ τῶν Βιλλεαρδουΐνων εἶχε καταστήσει τὸ παράδειγμα τῆς ἵπποτικῆς ἀρετῆς, τῆς πολεμικῆς τέχνης καὶ τῆς κομψότητος τῶν τρόπων. Τὰ ἐρείπια τῶν

φευδαρχικῶν ὀχυρωμάτων, τὰ ὅποια σῶζονται ἀκόμη μέχρι σήμερον εἰς ὄλα τὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου, μαρτυροῦν τὴν στρατιωτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀκμὴν τῆς χώρας ἐπὶ φραγκοκρατίας.

ΤΟ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου **Μιχαὴλ Α΄** "Ἄγγελος (1204 - 1214) ἐπεξέτεινε τὰς κτήσεις του πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Δυρραχίου καὶ πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς Θεσσαλίας. Οἱ κάτοικοι ἠγάπησαν πολὺ τὸν Μιχαὴλ, ὁ ὅποιος ἐκυβέρνα μὲ σύνεσιν τὴν χώραν.

Τὸν Μιχαὴλ Α΄ διεδέχθη ὁ ἀδελφός του **Θεόδωρος** (1214-1230). Ὁ Θεόδωρος ἦτο τολμηρὸς καὶ φιλόδοξος ἡγεμὼν καὶ καθ' ὄλην τὴν ζωὴν του ἠγωνίζετο ἐναντίον τῶν Λατίνων, τῶν Σέρβων, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἀλβανῶν. Ἐκυρίευσεν τὴν Ἀχρίδα, τὸν Περλεπέν, τὴν Πελαγονίαν, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν νῆσον Κέρκυραν. Τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σβιατοσλάβον ἔκαμεν ὑποτελῆ.

Μετ' ὀλίγον ὁ Θεόδωρος ἐπεχείρησε τὴν διάλυσιν τοῦ φραγκικοῦ κράτους τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βονιφατίου ἐπεκράτει μεγάλη ἀναρχία. Ἀφοῦ προήλασε πρὸς ἀνατολὰς, κατέλαβεν εὐκόλως τὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατόπιν ὄλην τὴν χώραν μέχρι Ἀδριανουπόλεως καὶ Φιλιππουπόλεως. Τότε ἀφῆκε τὸν τίτλον τοῦ Δεσπότη καὶ ἐστέφθη ἐπισήμως εἰς τὴν Θεσσαλονίκην αὐτοκράτωρ, ἐφόρεσε τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν, τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα καὶ κατήρτισε βασιλικὴν αὐλὴν. Ἡ πράξις του αὐτῆ ἐξώργισε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας, ὁ ὅποιος, ἐπειδὴ τότε ἦτο ἀλλαχοῦ ἀπησχολημένος, δὲν κατῴρθωσε νὰ στραφῆ κατὰ τοῦ Θεοδώρου. Ἐδραν τοῦ κράτους του ὤρισεν ἀπὸ τότε ὁ Θεόδωρος τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὸ 1230 ὁ Θεόδωρος ἐπεχείρησε νὰ ὑποτάξῃ τελείως τὸ Βουλγαρικὸν κράτος. Εἰς μεγάλην ὁμως μάχην πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου ἠττήθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐτυφλώθη. Οἱ Βούλγαροι ἐκυρίευσαν τὴν Ἀδρια-

νούπολιν και μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας και ἐπεξέτειναν τὰς κτήσεις των μέχρι τῆς Ἰλλυρίας. Αὐτοκράτωρ ἀνηγορεύθη ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου **Μανουῆλ** (1230-1240).

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ ὁ υἱὸς τοῦ Μιχαῆλ **Α' Μιχαῆλ Β'**, τοῦ ὁποῖου τὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου εἶχε σφετερισθῆ ὁ Θεόδωρος, κατέλαβε τὰς παλαιὰς κτήσεις τοῦ πατρὸς του, Ἡπειρον, Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν και μέρος τῆς Θεσσαλίας, και ἴδρυσε τὸ λεγόμενον **Νέον Δεσποτᾶτον** τῆς Ἡπείρου, τὸ ὁποῖον κατῶρθωσε νὰ ζήσῃ μέχρι τοῦ 1318.

Τοιοιουτρόπως τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου διηρέθη εἰς δύο. Τὸ κράτος τῆς Θεσσαλονίκης κατέλυσε μετ' ὀλίγον (1246) ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Βατάτσης, ὁ ὁποῖος ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησιν του εἰς τὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον.

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ

Ὁ Θεόδωρος **Α' Λάσκαρης** (1204-1222) ἔκαμε προσωρινὴν πρωτεύουσαν, ὅπως εἶδομεν, τῆς διαμελιζομένης αὐτοκρατορίας τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας και τοιοιουτρόπως τὸ νεοσύστατον κράτος ἔθεωρεῖτο, ὅπως και πραγματικῶς ἦτο, συνέχεια τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Θεόδωρος ἐνίκησε τοὺς Φράγκους και τοὺς ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὰς περισσοτέρας θέσεις των εἰς τὴν Δυτικὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐπίσης ἐνίκησε τοὺς Σελτζούκους και ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του εἰς τὴν Λυδίαν και Φρυγίαν. Τὸ κράτος τῆς Νικαίας ὀργανώθη ταχέως και ἀπεδείχθη ἰσχυρότερον και ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους και ἀπὸ τοὺς Φράγκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸν Θεόδωρον διεδέχθη ὁ γαμβρὸς του Ἰωάννης **Βατάτσης** (1222-1254), ἐξαίρετος στρατηγός. Ὁ Βατάτσης ἀπεδείχθη και διοικητῆς ἄριστος, ἀνέπτυξε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους και ἔδωκε εἰς τὴν ἑλληνικὴν Μ. Ἀσίαν τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἀκμῆς και τῆς εὐημερίας της.

Κυρίως ὅμως ἀξιόλογον ἦτο τὸ στρατιωτικὸν ἔργον τοῦ Βατάτσης. Ὁ βίος του ὑπῆρξεν ἀδιάκοπος σειρά ἐπιτυχῶν πολέμων εἰς τὴν Ἀσίαν και Εὐρώπην. Ἐξεδίωξε τοὺς Λατίνους

ἀπὸ τὰς τελευταίας κτήσεις τῶν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔφερε τὰ σύνορα τοῦ κράτους μέχρι τοῦ Σαγγαρίου καὶ τοῦ Μαιάνδρου. Ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν Ἑλλησποντον εἰς τὴν Εὐρώπην, ὑπέταξε τὸ βασιλεῖον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐπέβαλε τὴν κυριαρχίαν του εἰς τὸ Νέον Δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου. Τοὺς Βουλγάρους ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας ἔγινε σημαντικὴ βαλκανικὴ δύναμις. Τέλος ἀπὸ τοὺς Λατίνους ἀφῆρσε τὰς τελευταίας κτήσεις τῶν εἰς τὴν Θράκην, τὴν Τυρολόην καὶ τὴν Βιζύην (1247). Ἡ αὐτοκρατορία λοιπὸν τῆς Νικαίας κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Βατάτση εἶχε λάβει μεγίστην ἔκτασιν, ἡ δὲ στρατιωτικὴ καὶ οἰκονομικὴ θέσις αὐτῆς ἦτο ἀνθηρὰ.

Ἡ ΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (1261)

Ὁ διάδοχος τοῦ Βατάτση **Θεόδωρος Β΄ Λάσκαρης** (1254-1258) κατὰ τὸ διάστημα τῆς συντόμου βασιλείας του ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς του. Ἐξεδίωξε τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὅποιοι εἶχον εἰσβάλει πάλιν εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ περιορισθοῦν εἰς τὰ παλαιὰ τῶν σύνορα. Τὸν Θεόδωρον διεδέχθη ὁ ἀνήλικος υἱὸς του **Ἰωάννης Δ΄ Λάσκαρης** (1258 - 1261), τὸν ὁποῖον ἐπετρόπευεν ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, υἱὸς τοῦ διοικητοῦ τῆς Θεσσαλονίκης Ἀνδρονίκου.

Ὁ **Μιχαὴλ Παλαιολόγος** (1261-1282) ἐσφετερίσθη τὸν θρόνον καὶ συνεκέντρωσεν ὅλας του τὰς προσπάθειάς πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατ' ἀρχὰς ἀφῆρσεν ὅλας τὰς πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κτήσεις τῶν Φράγκων καὶ περιώρισεν αὐτοὺς μόνον εἰς τὴν πρωτεύουσάν. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1261 εἰς τὸ Νύμφαιον (πλησίον τῆς Σμύρνης) ἔκαμε συνθήκην μὲ τοὺς Γενοάτας, οἱ ὅποιοι ἀντὶ εὐρυτάτων ἐμπορικῶν ἀνταλλαγμάτων ἀνελάμβανον νὰ βοηθήσουν διὰ τοῦ στόλου τῶν τὸν Μιχαὴλ πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τέλος ἔστειλεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὸν στρατηγὸν **Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον** μὲ ὀλίγον στρατόν, διὰ νὰ ἐπιτηρῇ τοὺς Βουλγάρους.

Τὰ πράγματα εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἦσαν εὐνοϊκὰ διὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ οἰκονομικὴ στενοχωρία εἶχε φέρει τοὺς Λατίνους εἰς ἀπελπισίαν. Ἦτο τόση ἡ πενία, ἡ ὁποία ἀπὸ πολὺν χρόνον ἐμάστιζε καὶ αὐτὴν τὴν αὐλήν, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ διὰ νὰ θερμανθῇ τὸν τελευταῖον χειμῶνα, ἠναγκάσθη νὰ κατεδαφίσῃ μέρος τῶν ἀνακτόρων. Ἡ δυσαρέσκεια τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν ξένων εἶχε φθάσει εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον. Τέλος ὁ βενετικὸς στόλος μαζί με ὅλην τὴν φρουρὰν τῶν Φράγκων ἐξῆλθεν εἰς ἐκστρατείαν εἰς τὰ περίχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοιουτοτρόπως ἡ πόλις ἔμεινεν ἀφρούρητος.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἀπεβιβάσθη εἰς Καλλιπόλιν με 800 μόνον πεζοὺς καὶ ἵππεις. Οἱ ἐγχώριοι ὁμως ἔσπευσαν νὰ ταχθοῦν μαζί του ὡς «*θηληματᾶριοι*», δηλαδὴ ἐθελονταί, καὶ ὁ Στρατηγόπουλος ἐπήγεν εἰς τὴν Σηλυβρίαν, διὰ νὰ παρακολουθῇ περισσότερον τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ θηληματᾶριοι ἐβεβαίωσαν τὸν Στρατηγόπουλον, ὅτι ἡ πρωτεύουσα ἦτο ἔρημος ἀπὸ στρατὸν καὶ τὸν παρεκίνησαν νὰ προσβάλλῃ αὐτήν.

Τέλος τὴν 25 Ἰουλίου 1261 πενήτηκοντα ἄνδρες εἰσῆλθον διὰ τινος ὑπογείου εἰσόδου εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤνοιξαν τὰς πύλας τοῦ τείχους. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς εἰσῆλθε τότε εἰς τὴν πόλιν. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐνίσχυσαν ἀμέσως τὸν 1261 στρατὸν. Μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψεν ὁ στόλος καὶ ὁ στρατὸς τῶν Φράγκων εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος Β' μετὸν Βενετὸν πατριάρχην καὶ τοὺς ἄλλους σημαίνοντας Φράγκους ἐγκατέλειψαν τὴν πρωτεύουσαν, εἰσῆλθον εἰς βενετικὰ πλοῖα καὶ ἔφυγον διὰ τὴν Εὐρώπην.

Ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγινεν ἐνωρίτερον ἀπὸ ὅ,τι ἐφαντάζετο ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας. Ὁ Μιχαὴλ εἰδοποιήθη εἰς Νύμφαιον, ὅπου εὕρισκετο τότε, ἐβάδισε μετὸν στρατὸν του καὶ τὴν 15 Αὐγούστου 1261 εἰσῆλθεν ἐπίσημως εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἐκεῖ ἐστέφθη αὐτοκράτωρ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία μετὰ περιπέτειαν 60 περίπου ἐτῶν ἀνασυνεστήθη πάλιν ὑπὸ νέαν δυναστείαν, τῶν Παλαιολόγων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΩΝ ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ-Η ΑΛΩΣΙΣ (1261 - 1453)

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟ 1261

Ἡ νέα Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία δὲν εἶχεν οὔτε τὴν ἕκτασιν οὔτε τὴν δύναμιν τῆς παλαιᾶς. Εἰς τὴν Ἀσίαν περιελάμβανε μόνον τὰς κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας, δηλαδὴ μικρὸν μέρος ἐκ τῶν παλαιῶν ἀσιατικῶν κτήσεων. Εἰς τὴν Εὐρώπην περιελάμβανε τὴν Θράκην καὶ μικρὸν μόνον μέρος τῆς Μακεδονίας μὲ τὴν Θεσσαλονίκην. Αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι ἀπετέλουν διάφορα μικρὰ ἑλληνικὰ ἢ λατινικὰ κρατίδια. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν νήσων ἀνήκον εἰς τὴν νέαν αὐτοκρατορίαν ἡ Ρόδος, ἡ Λέσβος, ἡ Σαμοθράκη καὶ ἡ Ἴμβρος.

Ἐπίσης τὸ κράτος εὕρισκετο διαρκῶς εἰς οἰκονομικὰς δυσκολίας καὶ ἡ τάξις καὶ ἡ πειθαρχία εἰς τὸν στρατὸν εἶχε παραλύσει. Πολλοὶ καὶ ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ τὸ περιεκύκλουν ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα, Σέρβοι, Βούλγαροι καὶ πρὸ πάντων οἱ νέοι ἀντίπαλοι τοῦ ἑλληνισμοῦ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ αὐτοκρατορία, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ ξένα στοιχεῖα, ἀπετέλεσε κράτος καθαρῶς ἑλληνικόν.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ — ΤΟ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Τὸ Ὀθωμανικόν κράτος, τὸ ὁποῖον ἔμελε νὰ δώσῃ τὸ τελευταῖον καὶ καίριον κτύπημα κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας, ἰδρῦθη

εις την Μ. Ἀσίαν κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 13ου αἰῶνος. Εἶχε πολὺ μικρὰν ἀρχήν, ἀλλὰ ἐντὸς ὀλίγου παρουσίασεν ἐκπλήξεις.

Οἱ Ὀσμανλίδαι Τοῦρκοι ἢ Ὄθωμανοὶ προήρχοντο ἀπὸ τὰς Τουραδικὰς χώρας, ὁπόθεν, καθὼς εἶδομεν, ἐξήλθον τόσαι ἄλλαι τουρκικαὶ φυλαί. Κατὰ τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν ἔγινε μεγάλη κίνησις φυλῶν καὶ ἐσχηματίσθη ἐκτεταμένον Μογγολικὸν κράτος, τοῦ ὁποῦ οὗ ἡγεμὼν Τζεγγίς Χὰν ἀπέκτησε μέγα ὄνομα μεταξὺ τῶν βαρβάρων ἡγεμόνων τῆς Ἀσίας.

Ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς τουρκικῆς φυλῆς Σουλεϊμὰν μὲ 50 χιλ. ἀνθρώπους κατήλθεν εἰς τὴν Περσίαν. Ἐνῶ ὅμως διήρχετο τὸν Εὐφράτην, ἐπνίγη. Ὁ υἱὸς του Ἐρτογρούλ ὠδήγησε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔκαμεν αὐτοὺς μισθοφόρους τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωκεν ὡς φέουδον, μικρὸν δηλαδὴ ὑποτελὲς κρατίδιον, τὴν χώραν περὶ τῆς Προύσης. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁ πυρὴν μικροῦ στρατιωτικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἠυξήθη μὲ κατακτήσεις ἐλληνικῶν χωρῶν. Τὸ γεγονός αὐτὸ συνέβη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγου.

Τὸν Ἐρτογρούλ διεδέχθη ὁ Ὄσμὰν ἢ Ὄθωμὰν (1289-1326), ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ὄσμανικοῦ κράτους. Ὁ Ὄσμὰν ἠύξησε τὸ κράτος του μὲ νέας κατακτήσεις καὶ, 1326 ὅταν διελύθη τὸ κράτος τοῦ Ἰκονίου, ἔγινεν ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν. Τὸ 1326 κατέλαβε τὴν Προῦσαν, ἡ ὁποία ἔγινεν ἡ πρώτη πρωτεύουσα τοῦ Τουρκικοῦ κράτους. Οἱ νέοι αὐτοὶ Τοῦρκοι πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους ὀνομάζονται ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ὄσμὰν ἢ Ὄθωμὰν Ὄσμανλίδαι ἢ Ὄθωμανοί.

ΜΙΧΑΗΛ Η΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ (1261 - 1282)

Ὁ Μιχαὴλ ὁ Η΄ ὄνειρόν του εἶχε νὰ ἀνασυστήσῃ τὴν παλαιὰν αὐτοκρατορίαν καὶ νὰ καταλάβῃ ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας οἱ διάφοροι ἐχθροὶ εἶχον ἀρπάσει κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ διαμελισμοῦ τῆς. Διὰ τοῦτο ἤλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διεξα-

γάγη πολλούς και μακρούς πολέμους, εις τούς όποιους έδειξε μεγάλα στρατιωτικά προτερήματα και νουν πολιτικών.

Ή από τούς Βενετούς άφήρεσε τās περισσοτέρας έκ τών νήσων του Αιγαίου πελάγους. Ή από τούς Βουλγάρους άνέκτησε μέρος της Μακεδονίας (1264). Ή από τόν δεσπότην της Ήπειρου Μιχαήλ Β΄ Κομνηνόν, ό όποιος συνεμάχει με τόν γαμβρόν του Γουλιέλμον του Πριγκιπάτου της Άχαΐας, άφήρεσε τά Ίωάννινα (1265). Ή από δέ τόν Γουλιέλμον έλαβε τά τρία φρούρια εις τήν Πελοπόννησον, Μονεμβασιάν, Μυστρών και Μάνην. Τούς Σέρβους τέλος ήνάγκασε νά επανέλθουν εις τήν έξουσίαν του Οίκουμενικου Πατριαρχείου της Κωνσταντινουπόλεως.

ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΝΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ήλλά σοβαρόν έξωτερικόν γεγονός ήπειλήσε νά καταστρέψη τó έργον του Μιχαήλ. Ή αδελφός του βασιλέως της Γαλλίας Λουδοβίκου Θ΄ Κάρολος ό Άνδεγαβικός ήτο κύριος του νορμανδικου κράτους τών Δύο Σικελιών και συγχρόνως είχε τήν έπικυριαρχίαν του Πριγκιπάτου της Άχαΐας. Τελευταίως ήγόρασεν από τόν έκπτωτον αυτοκράτορα της Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουϊνον Β΄ τά έπί του θρόνου δικαιώματα και ήγειρεν αξιώσεις έπί τών έλληνικών χωρών. Ήκυρίευσε τήν Κέρκυραν, τó Δυρράχιον και τās άκτάς της Ήπειρου και άνηγορεύθη βασιλεύς της Άλβανίας.

Ή Δύσις έβόηθει τά σχέδια του Καρόλου και ήτο σοβαρός κίνδυνος νά ανασυσταθί ή Λατινική αυτοκρατορία. Ήλλά ό Μιχαήλ άνέπτυξεν έξαιρετικήν διπλωματικήν ικανότητα. Ήξεμεταλλεύθη τήν παλαιάν άδυναμίαν της παπικής έκκλησίας περι πρωτείων και συνεννοήθη με τόν Πάπαν περι ένώσεως τών Έκκλησιών. Ή έγινε τότε Σ ύ ν ο δ ο ς εις τήν Λ υ ώ ν (1274), εις τήν όποιαν άπεφασίσθη νά ύποταχθί ή Άνατολική Έκκλησία εις τήν Δυτικήν. Τοιουτοτρόπως ή νέα σταυροφορία, τήν όποιαν έμελέτων εις τήν Δύσιν προς άνάκτησιν της Κωνσταντινουπόλεως, έματαιώθη. Κατόπιν ό Μιχαήλ ένήργησε με

δραστηριότητα και κατώρθωσε να νικήση τὰ στρατεύματα τοῦ Καρόλου εἰς τὴν Ἡπειρον.

Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ὁ κληρὸς δὲν ἐδέχθη μὲ κανένα τρόπον τὴν ἔνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν καὶ τότε ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς Δύσεως ἐφάνη ἀπειλητικώτερος. Ἄλλ' ὁ Μιχαὴλ ἀντέταξεν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ Καρόλου εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ συγχρόνως κατώρθωσε μὲ καταλλήλους διπλωματικὰς ἐνεργείας νὰ ἐξεγείρῃ μεγάλην ἐπανάστασιν εἰς τὴν Σικελίαν κατὰ τῶν Γάλλων. Οἱ Σικελοὶ κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τοῦ Πάσχα τοῦ 1282 ἔσφαξαν τοὺς Γάλλους. Αὐτὸς εἶναι ὁ λεγόμενος Σικελικὸς Ἑσπερινός. Ἡ Σικελία περιήλθεν ἀπὸ τότε εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Ἀραγωνίας (Ἰσπανίας). Μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ὁ Κάρολος καὶ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπέθανε καὶ ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος ἄφησε μνήμην μεγάλου αὐτοκράτορος (1282).

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ Β΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ (1282-1328) — ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ Γ΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ (1328-1341)

Τὸν Μιχαὴλ Η΄ διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἄνδρόνικος Β΄ (1282-1328). Ἀπὸ τοῦ 1320 προσέλαβεν ὡς συνάρχοντα τὸν ἑγγονὸν του Ἄνδρόνικον, μὲ τὸν ὁποῖον ὅμως ταχέως ἐφιλονίκησεν. Ἡ φιλονικία αὐτῆ πάππου καὶ ἐγγόνου εἶχε πολὺ κακὰ ἀποτελέσματα καὶ κατέληξεν εἰς τὸν διχασμὸν τοῦ κράτους. Ὁ Ἄνδρόνικος Β΄ ἐβασίλευεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνῶ ὁ ἑγγονός του κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁ Ἄνδρόνικος Β΄ συνεμάχησε μὲ τοὺς Σέρβους, ὁ Ἄνδρόνικος, ὁ ἑγγονός του, μὲ τοὺς Βουλγάρους. Τέλος ὑπερίσχυσεν ὁ ἑγγονος καὶ ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὡς Ἄνδρόνικος Γ΄ (1328-1341). Ὁ Ἄνδρόνικος Β΄ ἀπεχώρησεν εἰς μοναστήριον καὶ ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα.

Κατὰ τὸν ὀλέθριον αὐτὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἢ αὐτοκρατορία ἔπαθε μεγάλας καταστροφάς. Οἱ Τοῦρκοι ἐπεξέτειναν τὰς κτήσεις των εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Προῦσαν (1326), κατέλαβον κατόπιν τὴν Νίκαιαν καὶ μετ' αὐτῆς ὅλα σχεδὸν τὰ λείψανα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχῆς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν,

ἐκτός τῆς πόλεως Φιλαδελφείας. Ἐπίσης σοβαρὸς κίνδυνος ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Σέρβοι.

ΤΟ ΣΕΡΒΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οἱ Σέρβοι, καθὼς εἶδομεν, κατὰ τὴν ἀθλίαν κυβέρνησιν τῶν Ἀγγέλων ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των μὲ ἡγεμόνα τὸν **Στέφανον Α΄ Νεμάνια** καὶ περιέλαβον εἰς τὸ κράτος των χώρας ἐκτεταμένας, τὴν Ἐρζεγοβίνην, τὸ Μαυροβούνιον καὶ τὴν παλαιὰν Σερβίαν. Οἱ διάδοχοι τοῦ Νεμάνια ἐπέξετειναν τὸ κράτος των εἰς βάρος τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατέστησαν αὐτὸ τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῆς Βαλκανικῆς. Κατέλαβον τὰ Σκόπια, ἔκαμαν αὐτὰ πρωτεύουσάν των καὶ ἔλαβον τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως (Κράλ). Μετ' ὀλίγον κατέλαβον τὴν περιφέρειαν τῶν Σερρῶν καὶ βραδύτερον τὴν Ἀχρίδα καὶ τὴν Πρέσπαν.

Ἄλλ' εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἀκμὴν ἔφθασε τὸ Σερβικὸν κράτος ἐπὶ τοῦ Κράλ **Στεφάνου Ντουσιάν** (1331 - 1355), ὅτε ἐβασίλευεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἀνδρόνικος Γ'. Ὅταν ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ντουσιάν, τὰ βόρεια σύνορα τοῦ Σερβικοῦ κράτους ἤρχιζον ἀπὸ τὸν Σάβον καὶ Δούναβιν. Ὁ Ντουσιάν κατέλαβε τὴν Μακεδονίαν ἐκτός τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Χαλκιδικῆς, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἥπειρον. Κατόπιν ἐστέφθη εἰς τὰ Σκόπια **Τσάρος Σέρβων καὶ Ρωμαίων**, δηλ. Ἑλλήνων (1346).

Ὁ Ντουσιάν εἶχε μεγάλα σχέδια. Ἦθελε νὰ ἐνώσῃ εἰς ἓν μέγα κράτος τοὺς Νοτίους Σλάβους, νὰ γίνῃ κύριος τῆς Βαλκανικῆς καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ τοιοῦτοτρόπως τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θράκην καὶ μετέφερε τὰ σύνορα τοῦ κράτους του εἰς τὸν Ἐβρον. Τὸ μέγα αὐτὸ Σερβικὸν κράτος ὠργάνωσεν ὁ Ντουσιάν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἵδρυσεν τὸ Σερβικὸν Πατριαρχεῖον εἰς Ἰπέκ. Τελευταῖον ἐπεχείρησε νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν (1355), ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε γίνῃ κύριος τῆς Ἀδριανουπό-

λεως και της Θράκης. Ἄλλα τὸ ἴδιον ἔτος ἀπέθανε κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις του πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ σχέδιά του ἐματαιώθησαν.

Οἱ Σέρβοι θαυμάζουσι τὸν Ντουσιάν, διότι ἦτο πραγματικῶς γενναῖος καὶ ἐπιδέξιός στρατηγός καὶ διπλωμάτης. Ἄλλα τὸ Νοτιοσλαβικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὄνειρευθῆ, ἰδρῦθη μόλις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ε΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ (1341-1391) — ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΤ΄ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ (1341-1354)

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀνδρονίκου Γ΄ Ἰωάννης Ε΄ (1341-1391) ἦτο ἀνήλικος καὶ τὸν ἐπετρόπευεν ὁ φίλος τοῦ πα-

Ἰωάννης Ε΄ Παλαιολόγος
(ἐπὶ μεταλλοῦ).

Ἀριστερά: Ἰωάννης βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ὁ Παλαιολόγος.

τρός του Ἰωάννης Καντακουζηνός. Ἄλλα μετ' ὀλίγον νέαι ταραχαὶ ἐκλόμισαν τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον διὰ δευτέραν φοράν ἐδιχάσθη.

Ἡ μήτηρ τοῦ Ἰωάννου Ε΄ Ἄννα ἤθελε νὰ ἔχη αὐτὴ τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ υἱοῦ της καὶ περὶ αὐτὴν συνεκεντρώθησαν ὅλοι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ. Τότε ὁ Καντακουζηνός μετὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Σέρβου ἡγεμόνος Στεφάνου Ντουσιάν ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ εἰς τὸ Διδυμότειχον ὡς Ἰωάννης ΣΤ΄ (1341-1354). Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἰωάννης Ε΄ ἤρχεν εἰς τὴν Κων-

σταντινούπολιν, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης 5' εἰς τὸ Διδυμότειχον καὶ τὰ ἄλλα λείψανα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὴν Θράκην.

Οἱ δύο αὐτοκράτορες ἤρχισαν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ χωρὶς ἐθνικὴν ἐντροπὴν ἐκάλουν εἰς βοήθειαν τοὺς χειροτέρους ἐχθροὺς τοῦ ἑλληνισμοῦ, Βουλγάρους, Σέρβους, Τούρκους. Ὁ Ἰωάννης ὁ 5' ἔδωκεν εἰς τὸν γέροντα σουλτάνον Οὐρχάν τὴν δεκατριετὴ θυγατέρα του, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν συμμαχίαν του. Ὁ Οὐρχάν τότε κατέλαβε τὴν Καλλίπολιν (1354) καὶ οἱ Τούρκοι ἔθεσαν πόδα εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὴν Καλλίπολιν ἀπὸ τότε μετεχειρίζοντο ὡς ὀρμητήριον διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις των εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τέλος ὁ Ἰωάννης 5' ὁ Καντακουζηνὸς ἀπεχώρησε τῆς ἀρχῆς (1354) καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἔγραψε τὴν ἱστορίαν του. Τοιοῦτοτρόπως ἔμεινε μόνος ἄρχων τοῦ κράτους ὁ Ἰωάννης 6'.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἀναρχία τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καθὼς καὶ ὁ διαμελισμὸς τοῦ κράτους τοῦ Στεφάνου Στουσιάν μετὰ τὸν θάνατόν του ἔδωκαν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ ἐπεκτείνουν τὰς κατακτήσεις των. Τὸ 1365 κατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν δευτέραν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους των. Κατόπιν ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ παντοῦ ἐνίκων. Ὁ κίνδυνος τῶν Τούρκων ἦτο πλέον φανερός καὶ πολὺ ἀπειλητικός.

Ὁ Ἰωάννης ἐσκέφθη νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τῆς Δύσεως, ἢ ὁποία μόνη ἦτο τότε εἰς θέσιν νὰ σταματήσῃ τὴν ὀρμὴν τῶν Τούρκων. Μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Πάπαν τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ Πάπας ἀντὶ βοήθειας τοῦ ἔδωκε συστατικὰς ἐπιστολάς πρὸς διαφόρους ἡγεμόνας. Παντοῦ, ὅπου ἐπήγαιεν, ἐγένετο δεκτὸς μὲ βασιλικὰς τιμὰς, ἀλλὰ κανεὶς δὲν εἶχε τὴν διάθεσιν νὰ βοηθήσῃ μὲ στρατὸν τὴν κινδυνεύουσαν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Ὄταν μετὰ πολλὰς περιπετείας ὁ Ἰωάννης ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔκαμε συν-ἀρχοντα τὸν υἱὸν του Μανουήλ.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἐνῶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἐπεσκέπτετο τὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης καὶ ἐζήτει βοήθειαν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τοῦ κράτους, οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν τὰς κατακτήσεις των. Τὸ μικρὸν Τουρκικὸν κράτος τῆς Βιθυνίας ἀνεπτύχθη μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα. Ἀξίζει νὰ μάθωμεν τοὺς λόγους τῆς ταχείας αὐτῆς ἀναπτύξεως.

1. Τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἢ ὅποια, ὅπως γνωρίζομεν, ἔδιδε τοὺς καλυτέρους καὶ ἰκανωτέρους πολεμιστὰς εἰς τοὺς αὐτοκράτορας. Οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν γειτονίαν αὐτὴν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ὠφελήθησαν πολὺ. Ἐμιμήθησαν τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν αὐτῆς, τὴν ὅποιαν μετέβαλον σύμφωνα μὲ τὸν χαρακτῆρα των.

Ἄλλὰ τὸ σημαντικώτερον εἶναι, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἐκυρίευσον, ἐξισλάμιζον τοὺς κατοίκους. Τοιοῦτοτρόπως τὸ Τουρκικὸν κράτος ἐδυνάμωνε καὶ ἠῤῥεξε μὲ τὸ ἴδιον ἀνθρώπινον ὕλικόν, μὲ τὸ ὅποῖον ἦτο ἰσχυρὰ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία.

2. Τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος ἔλαβεν, ὅπως εἶπομεν, τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ ἀρχηγοὶ των ἐξουσίαζον μικρὰ φέουδα καὶ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν συνετήρουν τοὺς πολεμιστὰς. Ὁ σουλτάνος εἶχε μεγάλην δύναμιν καὶ ἐπιβολὴν εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς. Ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῶν πολεμιστῶν καὶ ἐθεώρει ὡς κυριώτερον προσὸν τὴν στρατιωτικὴν ἀνδρείαν. Ἐξεστράτευεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του καὶ ἡ πρώτη του φροντίς ἦτο νὰ διατηρῇ στρατιωτικὴν δύναμιν ἰσχυράν. Διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος παρουσίαζεν ὅσιν μεγάλου στρατοπέδου, τὸ ὅποῖον οἱ σουλτάνοι ὠδήγουν εἰς τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις. Τὸ Ὄθωμανικὸν λοιπὸν κράτος εἶχεν ἐξαιρετὸν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν καὶ ἦτο κράτος πρὸ πάντων στρατιωτικόν, ἀπετελεῖτο δηλαδὴ κυρίως ἀπὸ πολεμιστὰς.

3. Οἱ Ὀθωμανοὶ εἶχον μεγάλην θρησκευτικὴν πίστιν, ἢ ὁποία ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς ὁρμὴν. Ἐπίστευον, ὅπως εἶδομεν, ὅτι μόνον ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐφονεύοντο διὰ τὴν πίστιν των, αὐτοὶ ἐπήγαινον εἰς τὸν παράδεισον. Ἐπίσης τυφλὴν τόλμην ἔδιδεν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἡ πίστις των εἰς τὸ μοιραῖον, ὅτι δηλαδὴ εἰς τὸν κάθε ἄνθρωπον ἦτο γραμμὴν ἐκ τῶν προτέρων ἢ τύχη του, ὁ τρόπος τοῦ θανάτου του κτλ. Περιεφρόνουν λοιπὸν τὸν θάνατον, ὅπως τὸ κοινότατον πρᾶγμα. Οἱ Τούρκοι ἐπίστευον, ὅτι πολεμοῦν διὰ τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν καὶ τὴν πίστιν των αὐτὴν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν μετέδωκαν καὶ εἰς τοὺς μικρασιάτας Ἑλληνας, τοὺς ὁποίους ἐξισλάμισαν καὶ ἐξετούρκισαν.

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

Οἱ Τούρκοι πολεμιστὰὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἦσαν κυρίως ἵππεῖς. Τὸ πρῶτον αὐτὸ τουρκικὸν ἵππικὸν ἦτο ὅμοιον πρὸς τὸ ἵππικὸν ὄλων τῶν Μογγολικῶν λαῶν, δηλαδὴ ἐλαφρὸν ἵππικὸν ὠπλισμένον μὲ τόξα. Ἐπετίθεντο μὲ ταχεῖαν ἐπέλασιν, ἔρριπτον τὰ βέλη ὁμαδικῶς καὶ ἔφευγον, μετ' ὀλίγον δὲ ἐπέστρεφον πάλιν μὲ τὴν ἴδιαν ὁρμὴν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι ἀκιντζι. Ὅταν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, κατήρτισαν βαρύτερον ἵππικὸν, ὠπλισμένον ὅπως τὸ ἑλληνικὸν ἵππικὸν, τοὺς λεγομένους σπαχήδες. Αὐτοὶ ἦσαν ὠπλισμένοι μὲ μακρὰν καὶ κυρτὴν σπάθην (γιαταγάνι).

Οἱ Τούρκοι ἐμιμήθησαν ἐπίσης καὶ τὸ ἑλληνικὸν πεζικὸν καὶ ἐδημιούργησαν στρατόν, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Νέος στρατός, δηλ. Γενίτσαροι (Γενίτσαρ = νέος στρατός). Τὸν νέον αὐτὸν στρατόν ὠργάνωσεν ὁ περίφημος **Καρὰ Χαλίλ Τσεντερλή**. Τὸ σῶμα αὐτὸ ἀπετέλεσαν μόνιμοι στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι καθ' ὅλην των τὴν ζωὴν ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ ἐπάγγελμα τῶν ὄπλων.

Βραδύτερον καθιέρωσαν τὴν συνήθειαν νὰ στρατολογοῦν ἀπὸ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἐκυρίευσεν, τοὺς πλέον εὐρώσιους καὶ ἀκμαίους χριστιανόπαιδας, ἡλικίας ἐπτὰ ἕως δεκαπέντε ἐτῶν. Τοὺς παῖδας αὐτοὺς ἀπέσπων βιαίως ἀπὸ τὰς ἀγκάλας

τῶν γονέων τῶν, τοὺς ἔκλειον εἰς στρατῶνας καὶ τοὺς ἀνέτρεφον μὲ αὐστηρὰν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν. Οἱ νέοι αὐτοὶ ἐνυμφεύοντο καὶ ἐγνώριζον ὡς πατέρα τῶν τὸν σουλτάνον, τοῦ ὁποῖου ἀπετέλουν τὴν σωματοφυλακὴν.

Οἱ Γενίτσαροι ἐλησμόνουν καὶ καταγωγὴν καὶ θρησκείαν καὶ μὲ τὴν διαρκῆ παραμονὴν εἰς τὸν στρατῶνα ἐγίνοντο φανατικοὶ Τοῦρκοι καὶ φοβεροὶ πολεμισταί. Ἐκ τῶν χριστιανῶν παιδῶν λοιπὸν ἀπετελέσθησαν τὰ φοβερὰ τάγματα τῶν Γενιτσαρῶν, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ Τοῦρκοι ἐπέτυχον τὰς μεγάλας τῶν κατακτήσεις. Τὸν σκληρὸν αὐτὸν φόρον τοῦ αἵματος, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωνον οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς Τούρκους, ὠνόμασαν παιδομάζωμα.

Μὲ τὸ μέσον λοιπὸν αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι ἀπέκτησαν στρατὸν μόνιμον, πειθαρχικὸν καὶ πολεμικώτατον. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὰ κράτη δὲν εἶχον μονίμους στρατούς. Οἱ στρατοὶ τῶν ἦσαν ὀλιγάριθμοι, ὄχι καλῶς ἡσκημένοι καὶ ἀπειθάρχητοι. Οἱ σουλτάνοι διέθετον κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τὸν ἀνώτερον καὶ πολυπληθέστερον στρατὸν.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΟΥΡΧΑΝ Α' (1326 - 1359)

Ὁ διάδοχος τοῦ Ὄσμάν **Οὐρχάν Α'** (1326 - 1359) ἐκυρίευσεν ὅλας τὰς ἑλληνικὰς κτήσεις τῆς Μ. Ἀσίας ἐκτὸς τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Φιλαδελφείας. Τοιοῦτοτρόπως ὀριστικῶς ἐχάθη διὰ τὸν ἑλληνισμὸν ἡ Μ. Ἀσία, ἡ ὁποία μὲ τὸν ἀκμαῖον στρατὸν, τοὺς ἐξόχους στρατηγούς καὶ πολιτικούς καὶ τὰς βασιλικὰς δυναστείας ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἔδιδε λάμπιν καὶ δύναμιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Τὸ δὲ χειρότερον εἶναι, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς ὠραίας αὐτῆς χώρας ἐξισλαμίσθη καὶ ὑπηρετήσε βραδύτερον τὰς τουρκικὰς σημαίας.

Μετὰ ταῦτα ὁ Οὐρχάν ἐπωφελήθη τὰς ἔριδας μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων Ἰωάννου Ε' καὶ Ἰωάννου ΣΤ' Καντακουζηνοῦ καὶ ἔθεσε τὸν πόδα του εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὸ ἔτος 1354 κατέλαβε, καθὼς εἶδομεν, τὴν Καλλίπολιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὄρμη-

τήριον και βάσιν δια τας έπιχειρήσεις του εις την Βαλκανικήν. 'Ολίγον βραδύτερον, τὸ 1357, οἱ 'Οθωμανοὶ κατέλαβον τὸ Διδυμότειχον καὶ τὴν Τυρολόην.

ΜΟΥΡΑΤ Α' (1359 - 1389)

'Ο διάδοχος τοῦ Οὐρχάν Μουράτ Α' (1359 - 1389) ὑπῆρξε μέγας κατακτητής. Ἐχων ὀρμητήριον τὴν Καλλιπόλιν καὶ τὸ 1365 Διδυμότειχον εἰσήλθεν εἰς τῆς Θράκην καὶ ἐκυρίευσε τὴν Ἄδριανούπολιν (1365), ἡ ὁποία ἔγινε δευτέρα πρωτεύουσα τοῦ 'Οθωμανικοῦ κράτους. Ἀπ' ἐκεῖ ὁ Μουράτ ἐξέτεινε τὰς ἐπιδρομὰς του μέχρι τοῦ Αἴμου καὶ ἐκυρίευσε τὴν Φιλιππούπολιν.

Οἱ 'Οθωμανοὶ ἀπὸ τὴν Θράκην εἰσήλασαν εἰς τὴν Μακεδονίαν, μὲ σκοπὸν νὰ κατακτήσουν τὴν ἄλλην Βαλκανικήν, προτοῦ δώσουν τὸ τελευταῖον κτύπημα κατὰ τῆς πρωτεύουσας τοῦ ἑλληνισμοῦ. 'Ο 'Ιωάννης Ε' ἀφοῦ ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην χωρὶς βοήθειαν, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸν Μουράτ καὶ ὑπεσχέθη νὰ πληρώνη εἰς τοὺς Τούρκους ἐτήσιον φόρον. Κατόπιν ὁ Μουράτ ἀπέσπασε χώρας σερβικὰς καὶ ἔκαμε τὸν βασιλέα τῶν Σέρβων ὑποτελεῆ.

Τέλος ὁ Μουράτ παρὰ τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἐκυρίευσε τὸ 1386 τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μακεδονίας καὶ δευτέραν πόλιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τὴν Θεσσαλονίκην. Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα (1388) ἐκυρίευσε τὴν Βουλγαρίαν, τὴν ὁποίαν μετέβαλεν εἰς ἐπαρχίαν τοῦ κράτους του. Τοιοῦτοτρόπως διελύθη τὸ Βουλγαρικὸν κράτος καὶ ἡ βασιλικὴ δυναστεία του προσήλθεν εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν.

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟΥ (1389)

'Η ταχεῖα ἐξάπλωσις τῶν Τούρκων ἐπροξένησε κατάπληξιν, ἀλλὰ καὶ τρόμον εἰς τοὺς λαοὺς. Συνήνωσαν λοιπὸν τὰς 1389 δυνάμεις των ὅλοι οἱ Νοτιοσλάβοι, Σέρβοι, Βόσνιοι, Κροᾶται, Πολωνοὶ καὶ ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τοὺς Οὐγγυροὺς, Βλάχους καὶ Ἀλβανούς, συνεκρούσθησαν μὲ τοὺς Τούρκους εἰς

τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου (1389). Ἀλλὰ οἱ σύμμαχοι πρὸ τῆς ὁρμῆς τῶν Τούρκων συνετρίβησαν.

Ἡ μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι οἱ Νοτιοσλάβοι ἦσαν ἡ μόνη ἀξιόλογος δύναμις εἰς τὴν Βαλκανικὴν, ἡ ὁποία ἠδύνατο νὰ ἀντιταχθῆ εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων. Ὁ Μουράτ ἐφονεύθη μετὰ τὴν μάχην ὑπὸ τινος Σέρβου τραυματίου, ἐνῶ ἐπεθεώρει τὸ πεδίου τοῦ ἀγῶνος. Ἀλλὰ τὸ ἔργον ἐξηκολούθησε μὲ τὴν ἰδίαν ὁρμὴν ὁ υἱὸς του Βαγιαζίτ.

Ὁ Μουράτ διὰ νὰ ἐκτουρκίσῃ τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα ἐκυρίευε, συνήθιζε νὰ μεταφέρῃ πυκνοὺς πληθυσμοὺς τουρκικοὺς ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς ἄλλας χώρας καὶ ἀντιθέτως ἐξετόπιζε χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀσίαν. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν πρὸ πάντων εἰς διάφορα σημεῖα ἐσφύζοντο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἔτων πυκνότατοι τουρκικοὶ πληθυσμοί. Αὐτοὶ μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης τοῦ 1924 ἀντηλλάγησαν μὲ τοὺς πρόσφυγας Ἑλλήνας τῆς Μ. Ἀσίας.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΒΑΓΙΑΖΙΤ Α' (1389-1402)

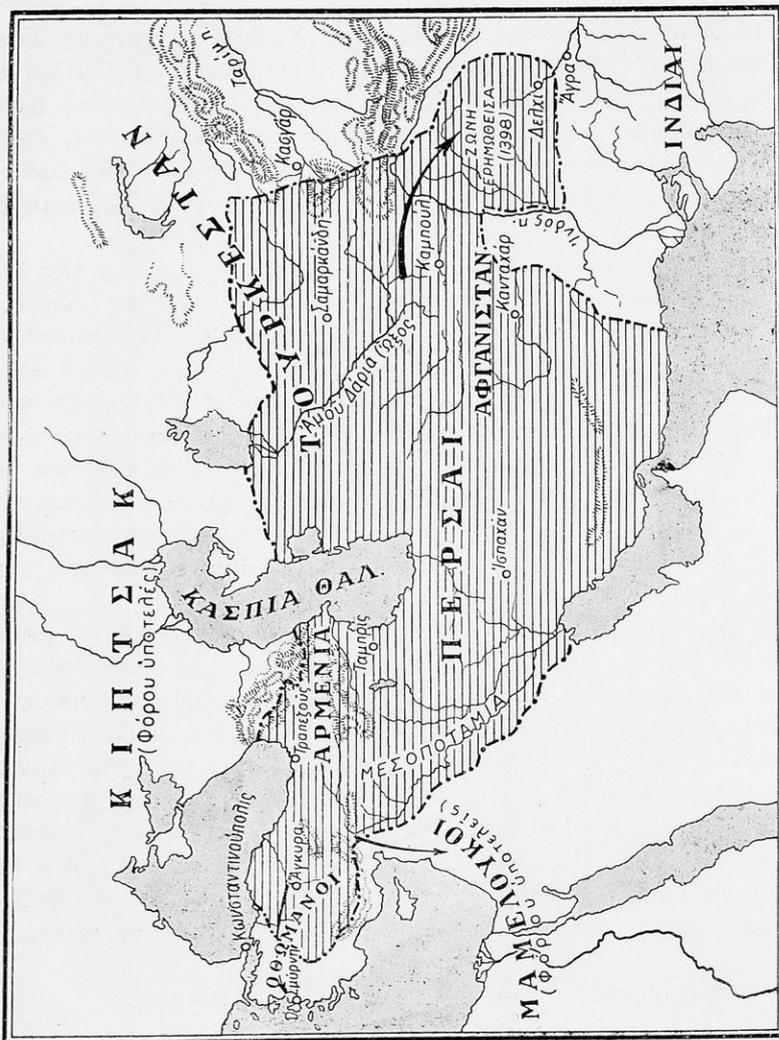
Τὸν Μουράτ διεδέχθη ὁ Βαγιαζίτ Α' (1389-1402), τὸν ὁποῖον διὰ τὴν ὁρμητικότητα του ὠνόμασαν Γιλδιρίμ, δη-
δαδὴ Κεραυνόν. Ὁ Βαγιαζίτ εὐθὺς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσ-
συφοπεδίου ἔσπευσεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου εἶχον συναspi-
σθῆ ἔναντιον του διάφοροι Σελτζοῦκοι ἡγεμόνες. Ἐκυρίευσεν
ὄλα τὰ μικρὰ τουρκικὰ κρατίδια καὶ μέγα μέρος τοῦ βασιλείου
τοῦ Ἰκονίου, ἡ τῆς Καραμανίας, ὅπως ἐλέγετο. Τότε ἐκυρίευσε
καὶ τὴν τελευταίαν ἑλληνικὴν κτῆσιν τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν Φιλα-
δέλφειαν (1390). Τὴν Σμύρνην εἶχον καταλάβει οἱ Ἰωαννῖται
ἱππῶται τῆς Ρόδου ἀπὸ τὸ 1344.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1391 ὁ Μανουήλ, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Ε',
ὁ ὁποῖος ἐκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτ ὡς ὄμηρος εἰς τὴν
Προῦσαν, ἐδραπέτευσε καὶ ἤλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου
εἶχεν ἀποθάνει ὁ πατὴρ του. Τὸν Μανουήλ ἐκράτη ὡς ὄμηρον

κατόπιν μιᾶς συνθήκης, τὴν ὁποῖαν ἔκαμε μὲ τοὺς Ἑλληνας. Τὴν δραπέτευσιν τοῦ Μανουὴλ ἔλαβε τώρα ὡς ἀφορμὴν ὁ Βαγιαζίτ καὶ ἀπέκλεισε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Συγχρόνως εἰς τὴν Ἀσίαν προσήρτησεν ὀριστικῶς τὸ κράτος τῆς Καραμανίας καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπεχείρει ἐπιδρομὰς πρὸς τὴν Βλαχίαν καὶ Οὐγγαρίαν.

Ὁ Μανουὴλ τότε ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῆς Δύσεως, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀνησυχῇ ἀπὸ τὴν ἀκατάσχετον πρόοδον τῶν Τούρκων, καὶ ἐσηματίσθη σταυροφορία κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας **Σιγισμουῦνδος** ὑποστηριζόμενος καὶ ἀπὸ εὐρωπαίους πολεμιστάς, ἰδίως γάλλους καὶ γερμανοὺς ἱππότεας, ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Νικοπόλεως τῆς Βουλγαρίας. Ὁ Βαγιαζίτ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔσπευσε κατὰ τῶν σταυροφόρων χριστιανῶν. Εἰς μεγάλην μάχην πλησίον τῆς Νικοπόλεως ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ κατέσφαξε καὶ ἠχμαλώτισε τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῶν (1396).

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς νίκης αὐτῆς ἠσθάνθησαν κυρίως οἱ χριστιανοὶ τῆς Βαλκανικῆς. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ἀνεγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Ὀθωμανῶν. Τώρα ὁ Βαγιαζίτ περιέσφιξε στενώτερον τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνῶ ἄλλα στρατεύματα ἀπέστειλε νὰ ὑποτάξουν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἐβρενὸς βέης, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἐξ Ἑλλήνων, ἐκυρίευσε τὴν Ἑλλάδα μέχρι Ἀθηνῶν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐλεηλάτησε δεινῶς τὴν χώραν καὶ ὑπεχρέωσε τὸν δεσπότην τοῦ Μυστρᾶ Θεόδωρον Παλαιολόγον, ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Ἐφαίνετο τότε, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ μαζί της ὅλη ἡ Βαλκανικὴ θὰ ὑπέκυπτεν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς, ὅτε μέγα γεγονός εἰς τὴν Ἀνατολήν ἠνάγκασε τὸν Βαγιαζίτ νὰ ἐπιστρέψῃ βιαστικὰ εἰς Μ. Ἀσίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἀνεβλήθη ἀκόμη ὀλίγας δεκαετηρίδας ἢ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Χάρτης του κράτους του Ταμερλάνου.

ΜΟΓΓΟΛΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ - ΤΑΜΕΡΛΑΝΟΣ

Εἷς ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Τζεγγίς Χάν, ὁ περίφημος Ταμερλᾶνος, ἀνίδρυσε τὴν Μογγολικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἔγινε περιβόητος διὰ τὰς μεγάλας ἐπιδρομὰς του. Ὁρμώμενος ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν του Σαμαρκάνδην, εἰς τὸ Τουρκεστάν, ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του εἰς ὄλην τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μέχρι τῶν συνόρων τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἡγεμόνες τῆς Μ. Ἀσίας, τῶν ὁποίων ὁ Βαγιαζίτ εἶχεν ἀφαιρέσει τὰς χώρας, ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ μογγόλου ἡγεμόνος. Ὁ Ταμερλᾶνος μὲ 800 χιλ. στρατοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐνέ-
1402 σπειρε πανταχοῦ τὸν τρόμον. Ὁ Βαγιαζίτ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔσπευσε ἐναντίον του μὲ 350 χιλ. στρατοῦ. Οἱ δύο στρατοὶ συνεκρούσθησαν τὸ 1402 πλησίον τῆς Ἀγκύρας καὶ ἐπολέμησαν μὲ μανίαν. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι τέλος μετὰ λυσσώδη ἀντίστασιν συνετρίβησαν. Ὁ Βαγιαζίτ συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν.

Οἱ στρατοὶ τοῦ Ταμερλάνου μὲ διαφόρους ἀρχηγοὺς μετὰ τὴν νίκην ἐξεχύθησαν ὡς θύελλα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καταστρέφοντες καὶ ἐρημώνοντες τὸ πᾶν. Τότε κατεστράφησαν ἑλληνικαὶ πόλεις ἀκμαϊόταταται, ἡ Νίκαια, ἡ Ἔφεσος, ἡ Κολοφών, αἱ Σάρδεις κ. ἄ., οἱ δὲ Μογγόλοι ἔφθασαν μέχρι τῆς Σμύρνης, τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἀφήρσαν ἀπὸ τοὺς Ροδίους ἱππότες. Ὁ Ταμερλᾶνος ἀφοῦ ἀποκατέστησε τοὺς Τούρκους ἡγεμόνας εἰς τοὺς θρόνους των, ἐπέστρεψε εἰς τὸ κράτος του, διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ μεγάλην ἐπιδρομὴν κατὰ τῆς Κίνας. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ἀπέθανεν ὁ περίφημος Μογγόλος ἀρχηγός.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΕΞΑΣΘΕΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ

Ἡ μογγολικὴ ἐπιδρομὴ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐξασθενήσῃ προσωρινῶς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος καὶ νὰ παραταθῇ ἡ

Μανουήλ Παλαιολόγος
(Μουσείον Λούβρου).
Είκων βυζαντινού χειρογράφου.

ζωή της Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ πενήκοντα ἀκόμη ἔτη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζίτ τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος περιέπεσεν εἰς ἐμφυλίους πολέμους μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζίτ. Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα καὶ κατῶρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Θεσσαλονίκην. Βραδύτερον ἀνέκτησε ἐπίσης πολλὰς πόλεις εἰς τὴν Προποντίδα, τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Τέλος ὁ σουλτᾶνος **Μωάμεθ Α΄** (1402 - 1421) κατῶρθωσε νὰ καταπαύσῃ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ἤνωσε πάλιν τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχε διασπασθῆ εἰς δύο, καὶ μέχρι τέλους τῆς βασιλείας του διετήρησε φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ, τοῦ ὁποῖου ἦτο φίλος καὶ σύμμαχος.

ΜΑΝΟΥΗΛ Β΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ (1391-1423)

Ὁ Μανουήλ ἦτο πολὺ δραστήριος καὶ τολμηρὸς αὐτοκράτωρ. Εἰς ἄλλας περιστάσεις θὰ ἀνεδεικνύετο εἰς ἀπὸ τοὺς μεγάλους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Ἄλλ' αἱ ὀλίγαι δυνάμεις τοῦ κράτους καὶ τὰ πτωχότατα οἰκονομικὰ μέσα του δὲν τοῦ ἐπέτρεπον νὰ σκεφθῆ μεγάλα ἔργα.

Κατὰ πρῶτον ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του, ὅπως ὁ πατὴρ του, εἰς τὴν Δύσιν. Ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν ἡγεμόνων ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἄλλ' ἐπέστρεψε καὶ αὐτὸς ἄπρακτος. Οἱ Εὐρωπαῖοι δὲν ἠθέλησαν καὶ δὲν κατῶρθωσαν νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἕλληνας.

Ἄλλ' ὁ Μανουήλ κατῶρθωσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζίτ νὰ ἐκμεταλλευθῆ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῶν Τούρκων ἡγεμόνων καὶ νὰ ἀνακτήσῃ ἀρκετὰς χώρας. Ἐπίσης ἔπαυσε νὰ πληρώνῃ εἰς τοὺς Τούρκους τὸν φόρον ὑποτελείας, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ ὑποσχεθῆ ὁ Ἰωάννης Ε΄. Ἐβοήθησε πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μικροῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῆς Πελοποννήσου, τοῦ Δεσποτάτου δηλαδὴ τοῦ Μορέως, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου καὶ διαρκῶς ἠυξάνετο εἰς βᾶρος τῶν Φράγκων. Ἐπεσκέφθη δύο φορὰς τὴν

Πελοπόννησον καὶ συνεβούλευσε τοὺς Δεσπότες νὰ κτίσουν τὸ τεῖχος εἰς τὸν Ἴσθμόν.

Ὁ Μανουὴλ μετὰ τρικυμιώδη βασιλείαν 30 περίπου ἐτῶν ἀπεχώρησεν ἀπὸ τὸν θρόνον, διότι ἡσθένησεν.

ΙΩΑΝΝΗΣ Η΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ (1425 - 1448)

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Μανουὴλ Ἰωάννης Η΄ Παλαιολόγος (1425 - 1448) ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ εἰρήνην πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ ἔδωκεν ὀπίσω μέρος τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀνακτήσει ὁ πατήρ του. Καὶ ὁ Ἰωάννης Η΄ ἔστρεψε τὰ βλέμματά του εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἀπ' ἐκεῖ μόνον περιέμενε τὴν σωτηρίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ὁποίας ἡ θέσις ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐγίνετο δυσκολωτέρα. Ἔλαβε λοιπὸν γενναίαν ἀπόφασιν.

Μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν μαζί με τὸν Πατριάρχην καὶ ἄλλους διαπρεπεῖς ἱεράρχας καὶ λογίους, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιφημοὶ ἦσαν ὁ Γεώργιος Πλήθων ἢ Γεμιστός, ὁ μητροπολίτης Νικαίας Βησσαρίων, ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου Μάρκος ὁ Εὐγενικός, ὁ Γεώργιος Σχολάριος 1439 κ.ἄ. Ἐκεῖ συνεκροτήθη εἰς τὴν Φλωρεντίαν Σύνοδος τὸ 1439, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεφασίσθη ἡ ἔνωσις τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁ Πάπας ἠὺχαριστήθη ἀπὸ τὴν ἔνωσιν καὶ ἀνέλαβε νὰ παρακινήσῃ τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης εἰς σταυροφορίαν κατὰ τῶν Ὁθωμανῶν.

Ἄλλ' ἡ ἀπόφασις περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν εὗρηκε μεγάλην ἀντίδρασιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μεταξὺ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Μερικοὶ ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶχον μεταβῆ εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ εἶχον ὑπογράψει τὴν Ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ὑπογραφήν των. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ὁ Γ. Σχολάριος.

Ὁ Βησσαρίων ἀντιθέτως ἔφυγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ὁ Πάπας τὸν ἔκαμε καρδινάλιον. Ἄλλ' ὁ Βησσαρίων ἠγάπα ὅσον ὀλίγοι τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνας. Ὅλας του τὰς δυνάμεις ἔδαπάνησε νὰ ἐνεργῇ, ὅπως παρακινήσῃ τοὺς Εὐρω-

παίους εις σταυροφορίαν έναντίον τῶν Τούρκων. Ἐπίσης ἐπροστάτευε ποικιλοτρόπως τοὺς Ἕλληνας, ὅσοι κατέφευγον εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἰδίως τοὺς σπουδαστάς. Ἔγινε δὲ περίφημος ἢ γενναιοδωρία καὶ ἢ φιλανθρωπία τοῦ Βησσαρίωνος.

ΤΟ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΝ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἤκμασε τὸ μικρὸν ἑλληνικὸν κράτος τῆς Πελοποννήσου, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἱστορίαν ὀνομάζεται *Δεσποτᾶτον τοῦ Μορέως*.

Τὸ μικρὸν αὐτὸ κρατίδιον, τὸ ὁποῖον τὴν ἀρχὴν του ἔχει ἀπὸ τοῦ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγου, ὅπως εἶδομεν, κατάρθωσε μὲ τὸν καιρὸν νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ νὰ κυριαρχήσῃ εἰς ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον.

Ὅταν ἐξέλιπε ἀπὸ τὸ Πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας ὁ οἶκος τῶν Βιλλεαρδουφίνων, ἐπηκολούθησαν ἐμφύλιοι ἀγῶνες μεταξὺ τῶν Φράγκων, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἦτο νὰ ἐξασθενήσῃ πολὺ ἡ ἀρχὴ αὐτῶν. Οἱ Δεσπότες τοῦ Μυστρᾶ ἐκμεταλλεῦμενοι τὴν ἀδυναμίαν αὐτῆν τῶν ξένων διαρκῶς ἐπεξέτεινον τὴν ἀρχὴν των εἰς τὴν χερσόνησον.

Τὸ Δεσποτᾶτον ἐκυβέρνησαν κατ' ἀρχὰς οἱ Καντακουζηνοί, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξιολογώτερος ἦτο ὁ συνετὸς καὶ δραστήριος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ **Μανουὴλ Καντακουζηνός**.

Κατόπιν ἐκυβέρνησαν οἱ Παλαιολόγοι, ἀδελφοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Παλαιολόγου. Ἐκ τούτων ὁ σπουδαιότερος ἦτο ὁ **Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος**, ὁ ὁποῖος ἐξεδίωξε τελείως τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἐκτὸς τῶν πόλεων, τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ Βενετοί, δηλαδὴ τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης καὶ τοῦ Ναυπλίου. Σημαντικὸν γεγονός ἦτο ἡ ἀνάκτησις τῶν Πατρῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Κωνσταντῖνος εἰσήλθε πανηγυρικῶς ραινόμενος μὲ ἄνθη ἀπὸ τοὺς κατοίκους.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπροχώρησε νικηφόρος εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Ἦλπιζε νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν περίφημον ἡγεμόνα τῆς

Χάρτης ελληνικών χωρών κατά τους χρόνους της Τουρκικής κατακτήσεως.

Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας Σκεντέρβηην καὶ νὰ κυπήσῃ τοὺς Τούρκους ἀποφασιστικῶς. Ὅταν ὅμως ὁ Μουράτ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς εὐρωπαϊκῆς σταυροφορίας (1414), ἐστράφη κατὰ τῆς

Σφραγὶς Δημητρίου
Παλαιολόγου
(ἀρχεῖα Μοδέννης).

Πελοποννήσου. Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντισταθῇ. Ὁ Μουράτ ἐπέρασε τὸν Ἰσθμὸν, ἐληλάτησε τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔκαμε τὸν Κωνσταντῖνον φόρου ὑποτελεῆ.

ΜΟΥΡΑΤ Β' (1421-1451)

Ὁ Μουράτ Β' (1421-1451) διεδέχθη τὸν πατέρα του Μωάμεθ Α' καὶ συνεχίζει τὴν κατακτητικὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων, ἣ ὅποια προσωρινῶς εἶχε διακοπῆ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζίτ.

Τὸ 1422, ὅταν ἐβασίλευεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Μανουήλ, ὁ Μουράτ διέκοψε τὰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ προσέβαλε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Συνήντησεν ὅμως ἰσχυρὰν ἀντίστασιν. Εἰς τὴν πολιορκίαν αὐτὴν, ἣ ὅποια διήρκεσε μόνον 42 ἡμέρας. οἱ Τούρκοι πρῶτην φορὰν μετεχειρίσθησαν πυροβολικόν.

Τὸ 1430 οἱ Τούρκοι κατέλαβον ὀριστικῶς τὴν μακεδονικὴν πρωτεύουσαν Θεσσαλονίκην. Τὴν πόλιν ἐκυβέρνα ὁ Ἄνδρόνικος Παλαιολόγος. Ὁ Ἄνδρόνικος ἀποθνήσκων τὸ 1423 ἐπώλησε τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τοὺς Βενετούς. Ὁ Μουράτ τότε ἐπῆλθε κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν ἐξ ἐφόδου. Οἱ Τούρκοι κατὰ τὴν εἴσοδόν των εἰς τὴν πόλιν διέπραξαν φοβερὰς σφαγὰς καὶ λεηλασίας. Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁθω, τοῦ Ἁγίου Ὄρους δηλαδή, ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Μουράτ καὶ κατάρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὰ προνόμια τῶν μοναστηρίων των. Τῷ 1431 ὁ Μουράτ ἔγινε κύριος τῶν Ἰωαννίνων.

Μετά τὴν ἀπώλειαν τῆς Θεσσαλονίκης ἢ Κωνσταντινούπολις ἀπεμονώθη καὶ ἐφαίνετο, ὅτι ἐπλησίαζεν ἢ πτώσις τῆς. Ἄλλὰ δύο ἐχθροί, τοὺς ὁποίους δὲν ὑπελόγιζεν ὁ Μουράτ, τοῦ ἐδημιούργησαν πολλὰς δυσκολίας καὶ τὸν ἀψησχόλησαν μέχρι τοῦ θανάτου του.

ΟΥΝΥΑΔΗΣ

Κατὰ πρῶτον ὁ ἀνδρεῖος στρατηγὸς τῶν Οὐγγρων Ἰωάννης Οὐνιάδης κατὰ προτροπὴν τοῦ Πάπα ἤρχισε πόλεμον σκληρὸν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Ἐπροχώρησε νικητὴς μέχρι τοῦ Αἴμου. Οἱ Τοῦρκοι ἐδέχθησαν ὡς σύνορον τοῦ κράτους των πρὸς βορρᾶν τὸν Αἴμον.

Ἄλλ' ὁ Πάπας ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν περίστασιν νὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ κατέπεισε τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Λαδίσλαον Δ' νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον. Ὁ Λαδίσλαος ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Βάρναν, ἐνῶ ὁ στόλος τῶν Βενετῶν καὶ Γενοατῶν ἐπλευσεν εἰς τὸν Βόσπορον. Ἄλλ' οἱ Βενετοὶ καὶ Γενοᾶται ἐδείχθησαν ἄπιστοι. Μὲ τὸν στόλον των διεβίβασαν τουρκικὸν στρατὸν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀντὶ μεγάλης ἀμοιβῆς. Ὁ Λαδίσλαος ἐνίκηθη πλησίον τῆς Βάρνας καὶ ἐφονεύθη (1444).

Ἄλλ' ὁ γενναῖος Οὐνιάδης ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μουράτ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐξυμνήθη ἀπὸ τοὺς Νοτιοσλάβους εἰς τὰ δημοτικὰ των τραγούδια ὡς ἥρωας μὲ τὸ ὄνομα Γιαγκο.

ΣΚΕΝΤΕΡΒΕΗΣ

Δεύτερος ἰσχυρὸς ἀντίπαλος τοῦ Μουράτ ἦτο ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρβης. Ὁ Γεώργιος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Καστριώτου, ἡγεμόνος μικρᾶς χώρας πλησίον τῆς ἀλ-

βανικής πόλεως Κρόϊας. Ὁ Μουράτ ὁ Β΄ ὅταν ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Ἀλβανίας, ὑπεχρέωσε τὸν Καστριώτην νὰ παραδώσῃ ὡς ὄμηρον τὸν μικρὸν του υἱὸν Γεώργιον, ἡλικίας τότε ἑννέα ἐτῶν. Ὁ Γεώργιος προσῆλθεν εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν, ὁ δὲ Μουράτ τὸν ἐξετίμα πολὺ διὰ τὰ ἐξαιρετὰ στρατηγικά του προτερήματα καὶ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸν ὠνόμασε Σκεντέρβην, δηλαδὴ Ἀλέξανδρον βέην.

Γεώργιος Καστριώτης
ἢ Σκεντέρβης.

Ἀλλ' ὁ Γεώργιος δὲν ἐλησμόνησε τὴν πατρίδα του, οὔτε ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ἐξισλαμισθῇ. Ἐζήτηε εὐκαιρίαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἡ εὐκαιρία αὐτῆ τοῦ ἐδόθη τὸ 1443. Μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας ἠνάγκασε τὸν γραμματέα τοῦ Μουράτ νὰ τοῦ δώσῃ διαταγὴν μὲ τὴν σουλτανικὴν σφραγίδα, διὰ τῆς ὁποίας διετάσσετο ὁ διοικητὴς τῆς Κρόϊας νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ φρούριον. Κατόπιν ἐφόνευσε τὸν γραμματέα καὶ μὲ τοὺς ὄπαδούς του ἐδραπέτευσε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Κρόϊαν, ὅπου ἔγινε δεκτὸς μὲ

μεγάλον ἐνθουσιασμὸν ὡς σωτὴρ. Ὁρμώμενος ἀπὸ τὴν Κρόϊαν ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἐκυρίευσε τὴν Ἀλβανίαν καὶ ἐκήρυξε μακρὸν καὶ ἄγριον ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων. Τρεῖς φορές ἐξεστράτευσεν ὁ Μουράτ, ἀλλὰ δὲν κατάρθωσε τίποτε.

Τὰ κατορθώματα αὐτὰ ἐδόξασαν καὶ κατέστησαν ἥρωα τὸν Σκεντέρβην ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Καστριώτου κατὰ τῶν Τούρκων ἐξηκολούθησαν καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Μουράτ ἀπέθανε τὸ 1451.

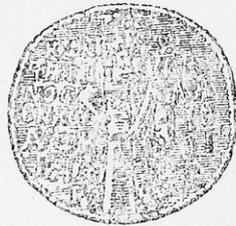
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΑ' - ΜΩΑΜΕΘ Β'

Τὸν Μουράτ Β' διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Μωάμεθ Β' (1451 - 1480), ὁ ὁποῖος φέρει τὴν προσωνυμίαν Πορθητῆς. Ὁ νέος σουλτάνος, νεαρῶτατος τὴν ἡλικίαν, μόλις 21 ἐτῶν, ἦτο φύσις ὀρμητικῆ. Εἶχεν ἀποκτήσει εἰς μικρὰν ἡλικίαν πείραν διοικητικὴν καὶ στρατιωτικὴν, διότι δύο φορές ὁ Μουράτ εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν ἐξουσίαν, διὰ νὰ ἀναπαυθῆ, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θρόνον κατὰ τοὺς μεγάλους κινδύνους, ἄφησε δὲ ὡς ἀντικαταστάτην τοῦ τὸν Μωάμεθ. Ὀνειρόν τοῦ ἦτο ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὄλαι τοῦ αἰ προσπάθειαι ἀπὸ τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἐστράφησαν πρὸς πραγματοποιήσιν αὐτοῦ.

Ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ' ὁ Παλαιολόγος (1449 - 1453) προσεκλήθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Η' ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ὅπου ἦτο Δεσπότης τῶν ἑλληνικῶν κτήσεων. Ἄφησεν ἐκεῖ τοὺς δύο ἀδελφούς του, Θωμᾶν καὶ Δημήτριον, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, τῆς ὁποίας ἦτο πεπρωμένον νὰ γίνῃ ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων. Χαρακτήρ ἔντιμος καὶ στρατιωτῆς γενναῖος, ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τοῦ καταρρέοντος κράτους μὲ πλήρη γνώσιν τῶν δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας ἐπρόκειτο νὰ συναντήσῃ. Ἄλλ' ἤρχετο μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ δώσῃ ὀριστικὴν λύσιν εἰς τὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία καθημερινῶς ἐδημιούργει ταπεινώσεις καὶ ἐξευτελισμούς εἰς τὸν ἑλληνισμόν.

Διὰ τοῦτο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐτήρησεν ἀπέναντι τῶν Ὀθωμανῶν στάσιν ἀξιοπρεπῆ καὶ σθεναράν. Ἐλαβεν ὄλα τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα τοῦ παρεῖχον οἱ πενιχροὶ πόροι, διὰ τὴν ἄμυναν τῆς πρωτεύουσας. Ἐπεσκεύασε τὰ τείχη καὶ τὰ ὀχυρώματα, συνε-

Σφραγὶς Κωνσταντῖνου Παλαιολόγου.

κέντρωσεν ἄρκετόν σίτον διὰ τὴν περίπτωσιν πολιορκίας καὶ ἐνίσχυσεν, ὅσον ἦτο δυνατόν, τὸν μικρὸν στόλον του.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Τὸ 1452 ὁ σουλτάνος ἔλαβεν ἀποτόμως στάσιν ἐχθρικήν κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὸ στενώτερον μέρος τοῦ Βοσπόρου, ἀπέναντι τοῦ φρουρίου, τὸ ὁποῖον εἶχε κτίσει ὁ Βαγιαζίτ Α΄

Μωάμεθ Β΄
(ἐπὶ μεταλλίου).

(Ἄνατὸλ Χισάρ) ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς, ἔκτισεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν νέον φρούριον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Ροῦμελη Χισάρ. Σκοπὸν εἶχεν ὁ Μωάμεθ Β΄ νὰ διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τὸν Εὐξεινον Πόντον καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς πρωτεύουσας. Πρὸς τοῦτοις ἔστειλε τὸν στρατηγὸν τοῦ Τουραχάν εἰς τὸν Πελοπόννησον, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Δεσπότας αὐτῆς Δημήτριον καὶ Θωμᾶν νὰ στείλουν βοήθειαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὰ

μέτρα αὐτὰ ἐτάραξαν τὸν αὐτοκράτορα καὶ διέταξε νὰ κλείσουν τὰ τείχη τῆς πόλεως.

Τὴν 5 Ἀπριλίου τοῦ 1453 ὁ Μωάμεθ ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ 190 χιλ. στρατόν, ὁ ὁποῖος ἐξηπλώθη εἰς ὄλην τὴν ἔκτασιν τῶν τειχῶν τῆς ξηρᾶς ἀπὸ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ ἀπέκλεισε τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν ξηράν. Συγχρόνως στόλος ἰσχυρὸς ἀπὸ 400 πλοῖα ἀνέπλευσεν ἀπὸ τὸν Ἑλλησπόντον, παρετάχθη εἰς τὸ στόμιον τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ ἀπέκλεισε τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἄλλ' ἢ εἴσοδος εἰς τὸν κόλπον ἐφράσσετο ἀπὸ χονδρὴν ἄλυσιν καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς θαλάσσης δὲν ἦτο πλήρης. Τὸν στρατὸν τοῦ Μωάμεθ ὑπεστήριζεν ἰσχυρὸν πυροβολικόν.

Ἄπέναντι τῶν κολοσσιαίων αὐτῶν δυνάμεων τῶν Ὀθωμανῶν ὁ αὐτοκράτωρ διέθετε μόνον 9 χιλ. μαχητάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 5 χιλ. ἦσαν Ἕλληνες, οἱ δὲ λοιποὶ ξένοι μισθοφόροι, πρὸ πάντων Ἰταλοί. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχεν ἐλαττωθῆ ὑπερβολικά. Ἀπὸ 500 χιλ. κατοίκους ἔμειναν μόνον 80 χιλ., ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι εἶχον φύγει πρὸ τῆς πολιορκίας, οἱ δὲ λοιποὶ δὲν ἦσαν ἐξησκημένοι καὶ δὲν ἐβοήθησαν τὸν αὐτοκράτορα κατὰ τὴν κρισιμωτάτην αὐτὴν περίστασιν. Αἱ ἐπανειλημμένα στάσεις, αἱ ἔριδες καὶ οἱ κομματισμοὶ εἶχον θλιβερά ἀποτελέσματα. Ὁ λαὸς εἶχε γίνε ἀδιάφορος καὶ δὲν ἔσπευσεν εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀρχιστράτητος ἦτο ὁ ἴδιος ὁ Κωνσταντῖνος, τὴν δὲ ἄμυναν διηύθυνεν ὁ ἐξαιρετὸς στρατηγὸς Ἰωάννης Ἰουστινιάνης, τὸν ὁποῖον ὁ Κωνσταντῖνος πρὸ ὀλίγου εἶχε διορίσει ἄρχοντα τῆς Λήμνου. Ὁ αὐτοκράτωρ ἔστησε τὸ στρατηγεῖον τοῦ πλησίον τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 10 πλοῖα καὶ ἦτο κλεισμένος ἐντὸς τοῦ Κερατίου κόλπου, ἐκτὸς 5 πλοίων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀποπλεύσει πρὸ τῆς πολιορκίας εἰς τὸ Αἰγαῖον, διὰ νὰ φέρουν σίτον εἰς τὴν πόλιν. Τὴν 15 Ἀπριλίου ἐνεφανίσθησαν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον. Ὁ ὀθωμανικὸς στόλος, σταθμεύων εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου, ἐταράχθη, ἀρκετὰ δὲ πλοῖα ἐβυθίσθησαν ἢ ἐπυρπολήθησαν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ὠδήγει ὁ ἀνδρεῖος καὶ τολμηρὸς πλοίαρχος Φλαντανελλᾶς. Οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα εἰσῆλθον ἀνενόχλητα εἰς τὸν κόλπον, τὸν ὁποῖον ἔφραξαν πάλιν.

Τὴν 18 Ἀπριλίου ὁ Μωάμεθ παρετήρησεν, ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς πόλεως δὲν ἦτο πλήρης, ἐφ' ὅσον ὁ ὀθωμανικὸς στόλος δὲν κατάρθωνε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον. Ἀφ' ἐτέρου ἡ κοπὴ τῆς ἀλύσεως ἦτο πρᾶγμα ἀδύνατον. Ἐσκέφθη λοιπὸν ὁ Μωάμεθ νὰ γίνῃ κύριος τοῦ κόλπου διὰ τολμηροῦ σχεδίου.

Ἀπὸ τὴν θέσιν Διπλοκιόνιον τοῦ Βοσπόρου μετεβίβασεν εἰς τὸν Κεράτιον 70 πλοῖα διὰ τῆς ξηρᾶς εἰς διάστημα μιᾶς νυκτός. Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ τὸν ἐβοήθησαν οἱ ἀχάριστοι ξένοι.

οί Γενοᾶται. Κατεσκεύασαν σανιδωτὴν ὁδὸν καὶ τὴν ἤλειψαν μὲ λιπαράς οὐσίας, ὥστε εὐκόλως νὰ γλιστρήσουν τὰ πλοῖα πρὸς τὸν Κεράτιον Κόλπον. Τοιουτοτρόπως ὁ ἀποκλεισμός ἔγινε στενώτερος καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ Ἕλληνες ἐπεχείρησαν νὰ καύσουν τὸν στόλον αὐτόν, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἡ πολιορκία ὁμως παρετείνετο καὶ ἡ ἔφοδος, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησαν οἱ Τοῦρκοι τὴν 7 Μαΐου, ἀπεκρούσθη.

Η ΑΛΩΣΙΣ

Τὴν 16 Μαΐου ὁ Μωάμεθ ἐδοκίμασε νὰ γίνῃ κύριος τῆς πόλεως διὰ συνθήκης. Ἐπρότεινε εἰς τὸν Κωνσταντῖνον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πρωτεύουσαν καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τοῦ ὑπεσχέθη νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ἀνεξάρτητον Δεσπότην αὐτῆς. Ἐπίσης ἔδωκε τὸ δικαίωμα εἰς ὄσους ἤθελον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀκολουθίας του νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἀνενόχλητοι, ὑπεσχέθη δὲ νὰ σεβασθῇ τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν κατοίκων.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἔδωκε τὴν ἱστορικὴν ἀπάντησιν: «Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι παραδοῦναι, οὔτε ἐμὸν ἐστὶν οὔτε ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐνταῦθα· κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανούμεθα μὴ φειδόμενοι τῆς ζωῆς ἡμῶν». Ἐδέχθη μόνον νὰ πληρῶνῃ φόρον εἰς τὸν Μωάμεθ, ἂν ἔλυνε τὴν πολιορκίαν.

Μετὰ τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν ὁ Μωάμεθ ἤρχισε νὰ προετοιμάζῃ μεγάλην ἐπίθεσιν, ἐνεψύχωσε τὰ στρατεύματά του καὶ ὑπεσχέθη τιμὰς καὶ ἀξιώματα εἰς τοὺς ἀνδρείους. Ἐπεχείρησε μὲ ὑπονόμους νὰ κρημνίσῃ πύργους τοῦ τείχους, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Τὸ πυροβολικὸν καὶ αἱ πολιορκητικαὶ μηχαναὶ ἤρχισαν τὸ ἀπαίσιον ἔργον των. Ἀφοῦ δὲ κατῶρθωσαν νὰ προξενήσουν σημαντικὰς βλάβας εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ τείχους, ὁ Μωάμεθ ἀπεφάσισε τὴν γενικὴν ἔφοδον διὰ τὴν 29 Μαΐου.

Ἐντὸς τῆς πολιορκουμένης πόλεως συγκινητικαὶ σκηναὶ ἐγίνοντο. Ὁ λαὸς εἶχε συρρεύσει εἰς πάνδημον λιτανεῖαν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἤκουσε τὴν τελευταίαν λειτουργίαν καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἐκά-

λεσε τούς πιστούς εις υπεράσπισιν τῆς κινδυνευούσης πίστεως, ἐζήτησεν ἀπὸ ὄλους συγχώρησιν καὶ ἀπήλθεν εἰς τὰ τείχη. Ἐπεθεώρησεν αὐτὰ καὶ ἔδωκε τὰς τελευταίας διαταγὰς, ἀπήυθνε τούς τελευταίους ἐνθαρρυντικούς λόγους καὶ κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ μαχητοῦ πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ.

Ἡ ἔφοδος ἤρχισεν ὀρμητικῆ τὴν αὐγὴν τῆς 29 Μαΐου. Ἡ ὀρμὴ των Τούρκων συγκεντρώνεται κυρίως εἰς τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ὅπου ἐπιτίθεται ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ μὲ τούς Γεντισάρους. Ἐκεῖ γίνεται τὸ πρῶτον ρήγμα εἰς τὰ τείχη καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰσορμοῦν. Ὁ αὐτοκράτωρ μάχεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν τραυματίζεται ὁ Ἰουστινιάνης καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἀφήσῃ τὴν θέσιν του. Διὰ τοῦτο ἐπέρχεται σύγχυσις μεταξὺ τῶν ἀμυνομένων. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τοῦρκοι εἰσέρχονται ἀπὸ μίαν μικρὰν πύλην, ἣ ὁποία ὠνομάζετο Ξυλόπορτα, καὶ ἐμφανίζονται ὀπισθεν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Κωνσταντῖνος μάχεται ὡς ἥρωας, ἀλλὰ πίπτει ἀφανὴς μεταξὺ τῶν πτωμάτων. Μόλις τὴν ἐπομένην κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου ἀπεκαλύφθη ὁ νεκρὸς τοῦ αὐτοκράτορος ἀναγνωρισθεὶς ἀπὸ τὰ χρυσοκέντητα πέδιλα.

Τὴν ἄλωσιν ἠκολούθησε σφαγὴ καὶ λεηλασία. Χιλιάδες κατοίκων ἐσφάγησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν. Οἱ Γεντισαροὶ ἔθραυσαν τὰς πύλας τῆς Ἁγίας Σοφίας διὰ πελέκεων καὶ ἔσφαξαν ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι εἶχον ζητήσῃ ἐκεῖ ἄσυλον. Τὴν ἐπομένην περὶ τὴν 8ην πρωινήν ὁ Μωάμεθ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατακτη- 1453
θεῖσαν πόλιν καὶ διηυθύνθη εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τότε μετέβαλεν εἰς τζαμί. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀνέπεμψεν εὐχαριστίας εἰς τὸν Ἀλλάχ.

Διὰ τῆς ἀλώσεως κατεστράφη ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου. Ὅσοι κατάρθωσαν, ἔφυγον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἀπὸ ὄλους τούς λιμένας ἀνεχώρησαν οἱ εὐπωρότεροι τῶν Ἑλλήνων εἰς χώρας εὐτυχεστέρας, ἰδίως εἰς τὴν Δύσιν. Ἐν τὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν κύριοι ὀλοκλήρου τῆς Βαλκανικῆς.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ

Ἡ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Μετ' ὀλίγον οἱ Τούρκοι ὑπεδούλωσαν ὅλας σχεδὸν τὰ ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Ἡ χώρα, ἡ ὁποία εἶχε χρησιμεύσει ὡς ἐστία τοῦ λαμπροτάτου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, βυθίζεται εἰς τὴν ἀγκροικίαν καὶ τὴν ἀσιατικὴν βαρβαρότητα. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξητλημένον καὶ φοβερὰ τραυματισμένον καταπίπτει καὶ ζῆ ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας τὴν ζωὴν ταπεινοῦ ὑποτελοῦς, ἐκτεθειμένον εἰς τὰς ὀρέξεις ὑπερηφάνου καὶ ἀγρίου κατακτητοῦ. Ἡ κατάστασις του εἶναι τόσον θλιβερὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα, ὥστε πολλοὶ ἐπίστευσαν, ὅτι ἔσβησε διὰ παντός.

Ἄλλὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἔχασε τὴν πίστιν εἰς τὰς δυνάμεις καὶ εἰς τὸ μέλλον του. Κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐσχάτης ταπεινώσεώς του καὶ τῆς μεγίστης δυνάμεως τοῦ κατακτητοῦ δὲν ἔπαυσε νὰ πιστεύῃ, ὅτι θὰ ἀνατείλουν εὐτυχέστεραι ἡμέραι. Τὴν πίστιν αὐτὴν ἐθέρμαινε καὶ ἐμεγάλωνεν ἡ ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος καὶ τὸ πλῆθος τῶν παραδόσεων, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δοκιμασίας καὶ τῶν δυστυχημάτων. Ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ κρυφὸν σχολεῖον διαρκῶς ἀναζωογονοῦν τὰς ἐλπίδας καὶ τὸ δημοτικὸν ἄσμα ἐθρήνησε τὴν δυστυχίαν, ἀλλὰ συγχρόνως προαισθάνεται τὴν ἀπολύτρωσιν : *« Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιρούς, πάλι δικὰ μας θᾶναι »*.

Πράγματι δύο αἰῶνας μετὰ τὴν καταστροφὴν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀρχίζει νὰ συνέρχεται. Τὸν 18ον αἰῶνα ἀρχίζουν νὰ φαίνωνται τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς ἀναγεννήσεως. Οἱ Ἕλληνες ἐξυπνοῦν, αὐξάνονται εἰς πληθυσμὸν καὶ ἐνισχύονται οἰκονομικῶς διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος τὸ ἔθνος εὐρίσκεται εἰς κίνησιν καὶ τὸ 1821 ἐπαναλαμβάνεται, μὲ μεγαλυτέραν σφοδρότητα ἢ πάλη, ἡ ὁποία εἶχε διακοπῆ τὸ 1453, ἀφοῦ συνετρίβη παρὰ τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ εἶς ἐκ τῶν δύο ἀντιπάλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Παρ' ὅλας τὰς μεγάλας ἔθνικὰς καταστροφάς, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἱστορίας μας, δὲν ἔπαυσαν νὰ καλλιεργοῦνται εἰς τὸ Βυζάντιον τὰ γράμματα. Καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἔζησαν πολλοὶ καὶ παντὸς εἴδους συγγραφεῖς, θεολόγοι, φιλόσοφοι, φιλόλογοι, ποιηταὶ κλπ., οἱ ὅποιοι ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἀπὸ τοὺς χρόνους ἰδίως τῶν Κομνηνῶν εἶχεν ἀρχίσει μία τάσις νὰ μελετοῦν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ἀντλοῦν διδάγματα. Τοῦτο ὀνομάζεται Ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων.

Ἡ Θεολογία δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ καλλιεργεῖται. Βεβαίως κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν ὑπάρχουν πλέον μεγάλοι θεολόγοι, ὅπως ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος, ὁ Χρυσόστομος. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς παρατηροῦμεν μίαν προσπάθειαν τῶν θεολόγων νὰ συμβιβάσουν τὰ δόγματα τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων. Ἡ προσπάθεια αὕτη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μελέτης τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, δηλαδὴ τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἐθεώρησαν τότε τοὺς ἔλληνας φιλοσόφους ὡς προδρόμους τοῦ χριστιανισμοῦ, ὡς προφήτας, οἱ ὅποιοι προέβλεψαν πολλὰς ἀπὸ τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας. Πολὺ μεγάλην σημασίαν ἰδίως ἀπέδωκαν εἰς τὸν φιλόσοφον Πλάτωνα.

ΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ — ΜΙΧΑΗΛ ΨΕΛΛΟΣ

Ἴσως ἂν ἄνδρες φιλοπονώτατοι καὶ φιλομαθέστατοι κατέγιναν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἄκόμη τότε αἱ ἐπιστῆμαι εὐρίσκοντο εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν. Ἡ Γεωγραφία, ἡ

ἄποκριθεις δὲ ὁ πέρ
 τρος λέγει αὐτῷ·
 σὺ εἶ ὁ Χριστός, καὶ ἐπέτι-
 μησεν αὐτοὺς ἵνα
 μηδὲν λέγωσιν πε-

Μικρὰ γραφή — Εὐαγγέλιον (1204 μ.Χ.)

ἀποκριθεις δὲ ὁ πέρ-
 τρος λέγει αὐτῷ.
 σὺ εἶ ὁ Χριστός, καὶ ἐπέτι-
 μησεν αὐτοὺς ἵνα
 μηδὲν λέγωσιν πε-

Δεῖγμα χειρογράφου.

Ἱατρικὴ καὶ αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι δὲν εἶχον προοδεύσει πολὺ. Ἐν τούτοις μὲ πολὺν ζῆλον ἡσχολήθησαν εἰς αὐτάς οἱ Ἕλλη-
 νες τοῦ Βυζαντίου.

Εἰς τὴν Γεωγραφίαν ἐφρόντισαν νὰ γράψουν μερικὰ βι-
 βλία, τὰ ὅποια ἦσαν χρησιμώτατα, πρὸ πάντων διὰ τὴν πρα-
 κτικὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς. Ἐγραψαν δηλαδὴ
 ἀκριβεῖς περιγραφὰς τῶν χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ συνέτα-

Ὡς ἔφατ' οὐδ' ἀπίθησε περὶ φρωγῆς ῥύκλει
 ἦνεγκεν δ' ἄρα πῦρ καὶ θήϊον, αὐτὰρ ὀδυσσεὺς
 εὐδιεθείωσεν μέγαρον καὶ δῶμα καὶ αὐλήν·
 γρη῏ς δ' αὐτ' ἀπέβη διὰ δώματα κάλ' ὀδυσσεύς,
 ἀγγελέουσα γυναίξι καὶ ὄτρυνέουσα νέεσθαι·
 αἱ δ' ἴσαν ἐκ μεγάροιο δάος μετὰ χερσὶν ἔχουσαι.

Μικρὰ γραφή - Ὀμηρος (1479 μ.Χ.)

Ὡς ἔφατ' οὐδ' ἀπίθησε περὶ φρων εὐρύκλεια.
 ἦνεγκεν δ' ἄρα πῦρ καὶ θήϊον αὐτὰρ ὀδυσσεὺς
 εὐδιεθείωσεν μέγαρον καὶ δῶμα καὶ αὐλήν].
 γρη῏ς δ' αὐτ' ἀπέβη διὰ δώματα κάλ' ὀδυσσεύς.
 ἀγγελέουσα γυναίξι καὶ ὄτρυνέουσα νέεσθαι.
 αἱ δ' ἴσαν ἐκ μεγάροιο δάος μετὰ χερσὶν ἔχουσαι.

Εἶπεν ὁ κύριος τὴν παραβο-
 λὴν ταύτην ὁμοιώθη ἡ
 βασιλεία τῶν ἰσραηλινῶν
 δέκα παρ[θένοις]: πρ[ο]ἔγρά[φη] σα[ββ]άτω

Κεφαλαία γραφή - Εὐαγγέλιον (980 μ.Χ.)

Εἶπεν ὁ κύριος τὴν παραβο-
 λὴν ταύτην] ὁμοιώθη ἡ
 βασιλεία τῶν [οὐ]ρα[νῶν]
 δέκα παρ[θένοις]: πρ[ο]ἔγρά[φη] σα[ββ]άτω

ξαν θαυμάσια έγχειρίδια ναυτιλίας και όδηγίας πρός χρήςιν τών στρατιωτών, τών έμπόρων και τών προσκυνητών.

Τήν 'Ιατρικήν έκαλλιέργησαν εις τά διάφορα νοσοκομεία τής Κωνσταντινουπόλεως. Έσώθη μέχρις ήμών τò Τυπικόν, δηλαδή ό κανονισμός τής Μονής του Παντοκράτορος, ή όποία ιδρύθη επί 'Ιωάννου Β' του Κομνηνού (1118-1145). Αύτός περιλαμβάνει λεπτομερώς περί του Ξενώνος, δηλαδή του νοσοκομείου τής μονής. Βλέπει κανείς εις αυτό, ότι ύπάρχον πολλοί Ιατροί, βοηθοί, νοσοκόμοι, μάς περιγράφει τόν ίματισμόν, τήν διατροφήν τών άσθενών κλπ., ώστε νομίζομεν, ότι πρόκειται περί συγχρόνου νοσοκομείου.

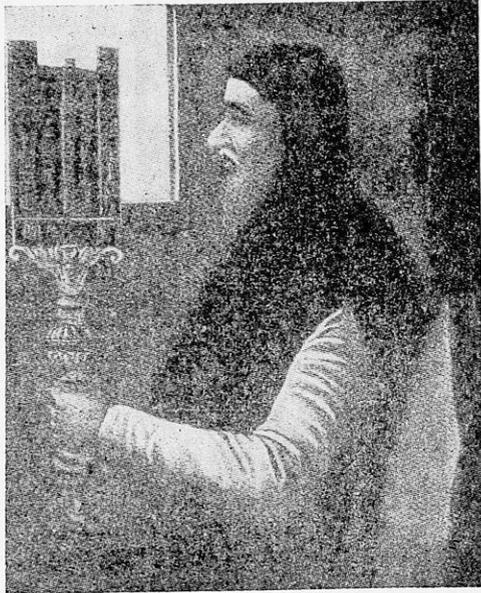
'Αντιπρόσωπος όλων τών έπιστημών κατά τούς χρόνους αυτούς είναι ό πολυγραφώτατος συγγραφεύς Μιχαήλ Ψελλός (1018-1079). 'Ο Ψελλός με τήν μεγάλην του έπιμέλειαν καώρθωσε νά άνέλθη από τήν άφάνειαν εις τά άνώτατα άξιώματα. Έχρημάτισεν ύπουργός πέντε αυτοκρατόρων και καθηγητής τής Φιλοσοφίας εις τò Πανδιδακτήριον τής Κωνσταντινουπόλεως. Έγραψεν άμέτρητα συγγράμματα, τά όποία αναφέρονται εις όλας τάς έπιστήμας, εις τήν φιλοσοφίαν, τά μαθηματικά, τήν γεωγραφίαν, τήν Ιατρικήν κλπ.

ΟΙ ΦΙΛΟΛΟΓΟΙ-ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ

Κατά τούς χρόνους τών Κομνηνών οί φιλόλογοι κατεγίνοντο κυρίως νά διατηρήσουν με πολλήν έπιμέλειαν τά συγγράμματα τής αρχαιότητας. Τότε, όπως γνωρίζομεν, τά βιβλία ήσαν χειρόγραφα και έχρειάζετο πολύς χρόνος και πολύς κόπος νά γραφή έν βιβλίον. Οί Βυζαντινοί φιλόλογοι είναι περίφημοι διά τήν καλλιτεχνικήν και άκριβή αντιγραφήν τών χειρογράφων, τά όποία έθεώρουν πράγματα πολύτιμα. "Όλος ό θησαυρός τών βιβλίων τής αρχαιότητας θα έχάνετο ίσως με τήν παρέλευσιν του χρόνου, άν δέν ύπάρχον οί λόγιοι του Βυζαντίου. Διά τουτο όλα τά χειρόγραφα, τά όποία έσώθησαν μέχρι σήμερα, προέρχονται από τούς βυζαντινούς χρόνους..

Βραδύτερον οί φιλόλογοι ήρχισαν νά άσχολούνται εις

τόν ὑπομνηματισμόν τῶν ἔργων τῆς ἀρχαιότητος. Ἐγραφον δηλαδή διαφόρους σημειώσεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς διευκολύνουν νά ἐννοήσωμεν τὰ ἀρχαῖα κείμενα, καί προσεπάθουν νά ἐρμηνεύσουν αὐτά. Λαμπράν θέσιν μεταξύ αὐτῶν κατέχει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης **Εὐστάθιος**, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τόν Ὀμηρον. Σήμερον ὅλοι οἱ ἐρμηνευταὶ πρῶτον ὀδηγόν διὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ὀμήρου ἔχουν τὸν Εὐστάθιον.

Ὁ Βησσαρίων.

(Ἐλαιογραφία, Μαρκεσιανὴ Βιβλιοθήκη—Βενετία).

Εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀνήκει ἓν περίφημον Λεξικόν, τὸ ὁποῖον φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα **Λεξικὸν τοῦ Σουῖδα**. Τὸ λεξικὸν τοῦ Σουῖδα ἐκτὸς τῆς ἐρμηνείας τῶν λέξεων περιέχει καὶ ὀλόκληρα χωρία ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ἄλλας πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι μᾶς εἶναι ἄγνωστοι ἄλλοθεν.

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΓΕΜΙΣΤΟΣ

Τοιοιουτρόπως ἀπὸ τῶν Κομνηνῶν, ἀλλ' ἰδίως κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων, οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου ἐπεδόθησαν μὲ ζῆλον εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἡ Ἀναγέννησις τῆς ἀρχαιότητος ἤρχισεν εἰς τὴν

Ἄνατολὴν πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς Δύσεως. Ἄλλ' οἱ χρόνοι δὲν ἦσαν εὐνοϊκοὶ διὰ τὸ Βυζάντιον. Οἱ Ἕλληνες ἠγωνίζοντο νὰ περισώσουν τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ νὰ ἀποκρούσουν τοὺς ἐπικινδύνους ἐχθροὺς. Διὰ τοῦτο ἡ καλὴ αὐτὴ προσπάθεια ἐπνίγη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς καὶ μαζὶ μὲ τὸ κράτος κατεκρημνίσθη καὶ ἡ πρόδοδος αὐτὴ. Ἄλλ' ἡ Βυζαντινὴ ἀναγέννησις εἶχε πολὺ

Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι Θεσσαλονίκης (ἀρχὴ 14^{ου} αἰῶνος).

Τύπος Βασιλικῆς μὲ σχῆμα σταυροῦ. Ἔχει πέντε κομψοὺς τροῦλλους, οἱ ὁποῖοι στηρίζονται εἰς ὀκτάγωνον βάσιν. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ πλίνθων καὶ μικρῶν λίθων ἐπιτυγχάνονται ἐξαιρετὰ κοσμήματα εἰς τοὺς τοίχους, ρόμβοι, μαϊάνδροι, ρόδακες καὶ ἄλλα συμπλέγματα.

μεγάλην σημασίαν. Ἐβοήθησε πολὺ τὴν ἀναγέννησιν τῶν σπουδῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων εἰς τὴν Δύσιν, διότι πολλοὶ Ἕλληνες λόγιοι μετέβησαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐδίδαξαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἠρμήνευσαν τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς.

Σπουδαῖος ἐργάτης τῆς Ἀναγεννήσεως ἦτο, ὅπως εἶδομεν, ὁ Μ. Ψελλός. Ἄλλ' ὁ ἐξοχώτερος ὄλων ἦτο ὁ Γεώργιος Γεμιστός (1355-1450), ὁ ὁποῖος ἤκμασε κατὰ τὸ τέλος τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ὁ Γεμιστός ἦτο πλατωνικὸς φιλόσοφος καὶ

μετωνόμασεν ἑαυτὸν Πλήθωνα. Ὁ Πλήθων ἔζησε πολλά ἔτη εἰς τὸν Μυστρᾶν καὶ ἐδίδασκεν ἐκεῖ τὴν φιλοσοφίαν του, ἀπέκτησε πολλοὺς μαθητὰς καὶ εἶχε μεγάλην φήμην. Ἐπὶ τὶ διάστημα ἔμεινεν εἰς τὴν Φλωρεντίαν τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἐπίσης ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλοσοφίαν.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΙΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑΝ· ΒΗΣΣΑΡΙΩΝ

Ἄλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ λόγιοι ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς, Ἰωάννης Χρυσολωρᾶς, Τραπεζοῦντιος κ. ἄ. Μεταξὺ αὐτῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ Βησσαρίων (ἀπέθανε τὸ 1472), ὁ ὁποῖος ἀφιέρωσεν ὀλόκληρον τὸν βίον του διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τρία ἦσαν τὰ ιδανικά του, ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς πατρίδος του καὶ ἡ διάδοσις τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν εἰς τὴν Δύσιν. Τὰ δύο πρῶτα δὲν ἐπραγματοποιήθησαν, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον, διὰ τὸ ὁποῖον εἰργάσθη ἀόκνως, ηὐτήχησε νὰ τὸ ἴδη πραγματοποιούμενον.

Ἄλλ' ἰδίως μετὰ τὴν ἄλωσιν πλῆθος λογίων κατέφυγον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ συγχρόνως μετέφερον ἐκεῖ τὰ χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Οἱ Ἑλληνες λόγιοι ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν εἰς καταλληλοτάτην στιγμήν, διότι ἀπὸ καιροῦ εἶχεν ἀρχίσει ἐκεῖ ἐξαιρετικὴ κίνησις καὶ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἠσθάνοντο μεγάλην ὄρεξιν πρὸς τὴν μάθησιν καὶ τὴν ἔρευναν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἑλληνες λόγιοι εἶχον μεγάλην ἐπίδρασιν καὶ ἐδημιούργησαν ἰσχυρότατον ρεῦμα ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων σπουδῶν.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΙΣ· ANNA Η ΚΟΜΝΗΝΗ

Εἰς τὸ Βυζάντιον δὲν ἔλειψαν ποτὲ οἱ ἱστορικοί, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν τὴν ἱστορίαν τῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἀλώσεως. Μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν τῆς τελευταίας αὐτῆς περιόδου ἀξιομνημόνευτος εἶναι πρὸ πάντων ἡ Ἄννα ἡ Κο-

μνηνή (έγεννήθη τὸ 1083), θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξίου Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ. Αὐτή, ὡς εἶδομεν, καὶ εἰς ἄλλο μέρος, ἔγραψε τὴν πολυτάραχον ζωὴν τοῦ πατρός της καὶ τὸ ἔργον της τὸ ὠνόμασεν Ἀλεξιάδα.

Εἰς τὸ σύγγραμμά της χαρακτηρίζει μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν

Ἐν τῷ Μυστικῷ Δείπνῳ (τοιχογραφία Ἁγίου Ὁρους, 1512).

Εἰκὼν εἰς τὸ ἐστιατόριον τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Λαύρας ὑπεράνω τῆς Τραπεζῆς τοῦ ἡγουμένου. Οἱ Ἀπόστολοι διακρίνονται ἀπὸ τὰ ἀτομικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ἀπὸ τὰς κινήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐκδηλώνουν τὴν ψυχικὴν των διάθεσιν. Ὁ Ἰούδας ἐξαιρεταὶ μὲ τὸν ἀπότομον τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἀπλώνει τὴν χεῖρα, διὰ νὰ λάβῃ τὸ δοχεῖον τοῦ φαγητοῦ.

τοὺς σταυροφόρους, ἐκθέτει τὰς ἀσχημίας, τὰς ὁποίας διέπραξαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, καὶ προσπαθεῖ νὰ δείξῃ πόσον ἀνώτερος ἦτο ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως.

Ἄλλοι ἱστορικοὶ μετὰ τὴν Ἄνναν τὴν Κομνηνὴν εἶναι ὁ Ἰωάννης Καντακούζηγνός, ὁ Νικήτας Ἀκομινᾶτος ἢ Χωνιάτης, ὁ Νικηφόρος Γρηγοράς, ὁ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, ὁ Δούκας καὶ ὁ Γεώργιος Φραντζῆς. Ὅλοι αὐτοὶ ἔγρα-

ψαν τὴν ἱστορίαν τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ χρόνοι αὐτοὶ τῶν περιπετειῶν καὶ τῆς δυστυχίας τοῦ

Τοιχογραφία ἀπὸ τὸν Μυστράν.

Τμῆμα τοιχογραφίας ἀπὸ τὴν Περίβλεπτον (μέσα 14^{ου} αἰῶνος). Παριστάνει τὴν θεϊαν λειτουργίαν. Οἱ τρεῖς ἄγγελοι διευθύνονται πρὸς τὸν Χριστὸν, ὁ ὁποῖος ἴσταται ὀπισθεν ἐνὸς βωμοῦ ἐνδεδυμένος λειτουργικά.

ἔθνους μας δὲν ἦσαν εὐνοϊκοὶ διὰ τὴν ποίησιν. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν ἐμφανίζονται ἀξιόλογοι ποιηταί.

Α Ι Τ Ε Χ Ν Α Ι

Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐξακολουθοῦν νὰ καλλιερ-
γοῦνται καὶ νὰ προοδεύουν αἱ τέχναι καὶ ἰδίως ἡ ζωγραφικὴ

καί ἡ ἀρχιτεκτονική. Ἄλλὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ τὸν τεμαχισμόν τῆς αὐτοκρατορίας προῆλθον, ὅπως εἶδομεν, πολλὰ ἑλληνικὰ κράτη μικρότερα. Εἰς αὐτὰ ἡ τέχνη ἀνεπτύχθη ἰδιαιτέρως καὶ ἕκαστον κέντρον ἀπέκτησε, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, τὴν ἰδικήν του τέχνην. Τοιοῦτοτρόπως ἔχομεν, ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἄλλων μεγάλων πόλεων, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἔπαυσε νὰ ἀκμάζη ἡ τέχνη, καὶ ἄλλὰ μικρότερα κέντρα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι :

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Ἡ παλαιὰ χερσόνησος τοῦ Ἄθω μὲ τὸν καιρὸν ἐγέμισεν ἀπὸ μοναστήρια. Ἐθεωρήθη ὡς ἐκ τῆς τοποθεσίας της μέρος καταλληλότατον διὰ τὸν μοναχικὸν βίον, μακρὰν τοῦ θορύβου τῶν πόλεων καὶ τῶν πολιτικῶν ταραχῶν. Εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἡ τέχνη διετήρησε τὸν καθαρὸν βυζαντινὸν χαρακτήρα. Ὑπῆρχον ἐκεῖ περὶ τὰ τριάκοντα μοναστήρια, ἕκαστον ἐκ τῶν ὁποίων περιελάμβανε χιλίους μοναχοὺς καὶ πολλάκις περισσοτέρους. Ἐκεῖ ἐκτίσθησαν πολυάριθμοι ἐκκλησίαι, διεκοσμήθησαν οἱ τοῖχοι αὐτῶν μὲ ὥραιās τοιχογραφίας καὶ ἐγράφησαν καὶ εἰκονογραφήθησαν, ἢ ἱστορήθησαν ὅπως ἔλεγον, ἄπειρα χειρόγραφα. Διὰ τοῦτο τὸ Ἅγιον Ὄρος θεωρεῖται ὡς μουσεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

Ο ΜΥΣΤΡΑΣ

Εἰς ἓν ἀπὸ τὰ χαμηλότερα ὑψώματα τοῦ Ταυγέτου εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπὸ τὴν Σπάρτην ἔκτισεν ὁ Βιλλεαρδουίνος πόλιν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Μυστράς. Ὁ Μυστράς ἀπέκτησε σημασίαν, ὅταν ἐγινε πρωτεύουσα τῶν Ἑλλήνων Δεσποτῶν. Τὸ ἄκρον αὐτὸ τῆς Πελοποννήσου ἐφαίνετο ἀσφαλέστερον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπίστευον, ὅτι ἐκεῖ θὰ ἐγίνετο ἀναβίωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐκεῖ κατέφυγον καὶ πολ-

λοι λόγοι, ὅπως ὁ Γεμιστός κ. ἄ. Ὁ Μυστράς ἔγινε κέντρον τῆς ἀναγεννήσεως τῶν σπουδῶν τῶν ἀρχαίων καὶ ἀκμῆς τῆς τέχνης.

Ἀπὸ τὸν 18ον αἰῶνα ὁ Μυστράς δὲν κατοικεῖται πλέον, ἀλλὰ σώζονται ἄφθονα ἐρείπια, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν τὴν παλαιὰν ἀκμὴν του καὶ ἓνα ἀνθήσαντα ἄλλοτε ἐκεῖ πολιτισμόν. Βλέπομεν καὶ σήμερον ἀκόμη ἐπιβλητικώτατα ἐρείπια τειχῶν καὶ Παλατίων καὶ ὠραιότατους ναούς, ὅπως τῆς Παντανάσσης, τῆς Μητροπόλεως, τῆς Περιβλέπτου κ. ἄ. Ἐπίσης διατηροῦνται πολλαὶ εἰκόνες, εἰς τὰς ὁποίας φαίνεται, ὅτι καὶ εἰς τὴν τέχνην εἶχεν ἀρχίσει μία ἀναγέννησις, ὅπως εἰς τὰ γράμματα.

Η ΤΡΑΠΕΖΟΥΣ

Ἡ Τραπεζοῦς εὐρίσκετο εἰς θέσιν ἐπικαιροτάτην διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ ἦτο πλουσιωτάτη. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς, καὶ πρὸ πάντων ὁ Ἀλέξιος Γ' (1340 - 1390), ἐκόσμησαν αὐτὴν μὲ πλῆθος ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων. Καὶ ἐκεῖ παρετηρήθη ἀκμὴ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ὅπως καὶ εἰς τὸν Μυστράν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος μιᾶς ἀπὸ τὰς μεγάλας περιόδους τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Καλὸν εἶναι νὰ ρίψωμεν ἕν βλέμμα ὀπίσω καὶ νὰ ἀνασκοπήσωμεν τὴν ἔθνικὴν μας ἱστορίαν μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ὁ ἐξαιρετικὸς αὐτὸς λαὸς, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις ἐπροίκισε μὲ σπάνια προτερήματα, ἔπαιξεν εἰς τὸν κόσμον τὸ σημαντικώτερον πρόσωπον καὶ διὰ τοῦτο μὲ ὑπερφάνειαν πρέπει νὰ λέγωμεν, ὅτι εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἀνθρωπότης ὀφείλει ὅ,τι εἶναι σήμερον.

Τὸν 5ον καὶ 4ον π. Χ. αἰῶνα οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐδημιούργησαν τὸν μέγαν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πρῶτος καὶ ὁ μεγαλύτερος πολιτισμὸς τοῦ κόσμου. Εἰς ὅλα τὰ στάδια τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης ἐδημιούργησαν ἔργα ἀθάνατα, τὰ ὁποῖα ἐφώτισαν τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερον νὰ φωτίζουν. Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς παρήγαγε ποιητάς, ἱστορικοὺς, τραγικοὺς, φιλοσόφους, ὁποῖους ὀλίγους ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ ἄλλος κόσμος. Οἱ καλλιτέχνηαι τοῦ 5ου καὶ 4ου αἰῶνος ἀφῆκαν ἔργα ἐξόχου ἐμπνεύσεως καὶ τελειότητος, τὰ ὁποῖα σήμερον ἀποτελοῦν τὸ προσκύνημα ὄλων τῶν πολιτισμένων λαῶν.

Ἄλλ' ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ μέγας κατακτητῆς, ὁ ἄνθρωπος ὃχι μόνον τῶν πολέμων καὶ τῶν μαχῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν μεγάλων εἰρηνικῶν ἔργων, συνετέλεσε μὲ τὴν κατάκτησίν του ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς νὰ κατακλύσῃ τὴν Ἀσίαν μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ καὶ νὰ διαδοθῇ εἰς ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔγινε

κτῆμα παγκόσμιον, εἶχεν εὐγενετικὴν ἐπίδρασιν εἰς λαοὺς ἀπολιτίστους καὶ ἥλλαξε τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου.

Βραδύτερον τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν παρέλαβε τὸ ἰσχυρὸν καὶ πολεμικὸν ρωμαϊκὸν ἔθνος καὶ τὸν μετέφερεν, ὅπου ἔφθασαν νικηφόρα καὶ τὰ ὄπλα του. Ὁλόκληρος ἡ Δυτικὴ Εὐρῶπη ἤρχισε νὰ ἐξυπνᾷ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἄλλὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον, ὅπως εἴπομεν, ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἔχασε τὴν ἀνεξαρτησίαν του καὶ ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ρωμαίους. Οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας εἶχον τὸ βαρὺ ἐλάττωμα νὰ μὴ συμφωνοῦν μεταξύ των. Ἐφιλονίκουν καὶ αἱ φιλονικίαι των αὐταὶ ἔφθανον μέχρι πολέμων, οἱ ὁποῖοι πολλάκις ὑπῆρξαν ἐξοντωτικοί. Ἀπὸ τοὺς πολέμους αὐτοὺς τὸ ἔθνος μας ἔχασε τὴν δυνάμιν του καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸν ἰσχυρὸν κατακτητὴν.

Ἄλλ' ἡ δύναμις τῆς φυλῆς μας εἶναι ἀκατάλυτος. Κάτω ἀπὸ τὸν πανίσχυρον δεσπότην ὁ Ἕλλην ἀνέπτυξε τὰς πνευματικὰς καὶ τὰς ὑλικὰς του δυνάμεις καὶ μὲ τὸν καιρὸν κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ. Εἶδομεν, πῶς τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος κατώρθωσε μὲ τὸν καιρὸν νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς κράτος καθαρῶς ἑλληνικόν. Ὁ ἑλληνισμὸς ἀνεγεννήθη, ἔλαβε δυνάμεις ἀπὸ τὴν νέαν θρησκείαν, τὸν χριστιανισμὸν, καὶ ἀρχίζει τὴν δευτέραν μεγάλην περίοδον τῆς ἱστορίας του, ἡ ὁποία διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ χίλια ἔτη (395·1453).

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐτέθη εἰς τὴν πρωτοπορίαν τῶν λαῶν καὶ ἐδημιούργησε νέον πολιτισμὸν, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι κατώτερος τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

ΤΙ ΟΦΕΙΛΕΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ

Ὁ κόσμος δὲν ὀφείλει ὀλιγώτερα εἰς τὸν βυζαντινὸν πολιτισμὸν.

1. Ὁ χριστιανισμὸς, ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, ὀφείλει

τὴν διάδοσιν καὶ τὴν ἐπικράτησίν τῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τοὺς μεγάλους Ἑλληνας θεολόγους, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τὴν τελειότητα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης κατώρθωσαν νὰ στερεώσουν τὸν χριστιανισμόν καὶ νὰ τὸν καταστήσουν τὴν θρησκείαν τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Ἄφ' ἑτέρου ἢ δύναμις τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ αἰῶνας ἦτο τὸ προπύργιον τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ τοῦ ἰσλαμισμοῦ, κατὰ τῶν Ἀράβων πρῶτον καὶ βραδύτερον κατὰ τῶν Τούρκων.

2. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ὑπῆρξεν ἐπὶ αἰῶνας ὁ προμαχῶν τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τῆς βαρβαρότητος. Εἶναι ἀμέτρητοι οἱ βαρβαρικοὶ λαοί, οἱ ὅποιοι μὲ τὰς ἐπιδρομάς των ἐσάρωσαν τὸ πᾶν καὶ μόνον εἰς τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔθραύετο ἡ ὀρμή των. Οἱ γενναῖοι στρατοὶ τοῦ Βυζαντίου διέλυον τὰς βαρβαρικὰς ὀρδὰς τῶν Οὐννων, Βουλγάρων, Ἀβάρων, Οὐγγρων, Πετσενέγων, Σελτζούκων, Ἀράβων, Τούρκων, Νορμανδῶν κλπ. Ὁ κόσμος ὀφείλει εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, διότι προσέφερε πολυτιμοτάτην ὑπηρεσίαν ἀποκρούσας τοὺς βαρβάρους αὐτοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι, ἂν ὑπερίσχυον, θὰ ἐσκόρπιζον τὸ σκότος καὶ τὴν βαρβαρότητα.

3. Τὸ Βυζάντιον ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος τοῦ ἀραβικοῦ καὶ σλαβικοῦ κόσμου. Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀράβων, ὅπως γνωρίζομεν, εἶναι δημιούργημα τῶν Ἑλλήνων τῆς Συρίας καὶ Φοινίκης. Οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ διάφοροι σλαβικοὶ λαοὶ ἔλαβον τὸν χριστιανισμόν καὶ τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλὰ καὶ ἡ μεσαιωνικὴ Εὐρώπη διδάσκαλον εἶχε τὸ Βυζάντιον. Εἰς τοὺς Ἑλληνας ὀφείλει τὴν ἀνάπτυξίν τῆς.

4. Εἰς ἡμᾶς, τοὺς νεωτέρους Ἑλληνας, τὸ Βυζάντιον ἀφήκε βαθείας τὰς ρίζας τοῦ πολιτισμοῦ του. Οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λησμονήσουν ποτέ τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ δὲν παύουν νὰ πιστεύουν, ὅτι ἡμέραν τινὰ θὰ ἐκπληρωθοῦν τὰ ὄνειρα τῆς φυλῆς μας, δηλαδὴ αὐτό, τὸ ὅποῖον ὀνομάζεται συνήθως Μεγάλη Ἰδέα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

323	μ. Χ. Ὁ Κωνσταντῖνος γίνεται ὁ μόνος κύριος τοῦ κράτους
325	» » Πρώτη ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμένη Σύνοδος
330	» » Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως
395	» » Ὅριστικὴ διαίρεσις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους
451	» » Μάχη τῶν Ἑθνῶν
476	» » Κατάλυσις τοῦ Δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους
481	» » Ἰδρυσις Φραγκικοῦ κράτους
527—565	» » Βασιλεία Ἰουστινιανοῦ
532	» » Στάσις τοῦ Νίκα
571	» » Γέννησις τοῦ Μωάμεθ
610—614	» » Βασιλεία Ἡρακλείου
622	» » Ἀρχὴ τοῦ Περσικοῦ πολέμου — Μωαμεθανικὴ Ἐγίρα
626	» » Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων
628	» » Τὸ τέλος τοῦ Περσικοῦ πολέμου
629	» » Ἀναστύλωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ
673	» » Πρώτη ἐπίθεσις τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κων(σταντι)πόλεως
717—741	» » Βασιλεία Λέοντος Γ΄ τοῦ Ἰσαύρου
717	» » Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων
726	» » Ἀρχὴ τῆς εἰκονομαχίας
732	» » Νίκη Καρόλου Μαρτέλλου κατὰ τῶν Ἀράβων
750	» » Διαίρεσις τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους
755	» » Ἰδρυσις τοῦ Παπικοῦ κράτους
787	» » Τὸ τέλος τῆς Εἰκονομαχίας
800	» » Ὁ Κάρολος ὁ Μέγας αὐτοκράτωρ
843	» » Διαίρεσις τοῦ Φραγκικοῦ κράτους
904	» » Καταστροφή Θεσσαλονίκης ὑπὸ Σαρακηνῶν
961	» » Ἰδρυσις τοῦ Ἀγίου Ῥωμαϊκοῦ κράτους τοῦ Γερμανικοῦ Ἑθνους
1018	» » Ὑποταγὴ τῆς Βουλγαρίας
1054	» » Τὸ Σχίσμα Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας

- 1066 μ. Χ. Νορμανδική κατάκτησις τῆς Ἀγγλίας
 1071 » » Ἡ μάχη εἰς τὴν λίμνην τοῦ Βάν
 1096—1099 » » Ἡ Α΄ Σταυροφορία
 1147 » » Ἡ Β΄ Σταυροφορία
 1185 » » Ἐλωσις Θεσσαλονίκης ὑπὸ Νορμανδῶν
 1204 » » Ἐλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων
 1261 » » Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 1326 » » Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν Προῦσαν
 1348 » » Ἰδρυσις Δεσποτάτου Μορέως
 1354 » » Οἱ Τοῦρκοι καταλαμβάνουν τὴν Καλλίπολιν
 1365 » » Οἱ Τοῦρκοι καταλαμβάνουν τὴν Ἀδριανούπολιν
 1389 » » Ἡ μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου
 1397 » » Ὁ Βαγιαζίτ προσβάλλει τὴν Κωνσταντινούπολιν
 1402 » » Μάχη τῆς Ἀγκύρας
 1430 » » Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν Θεσσαλονίκην
 1431 » » Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὰ Ἰωάννινα
 1439 » » Σύνοδος Φλωρεντίας
 1453 » » Ἐλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελ.		Σελ
1. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος	8	31. Ναός τῆς Θεοτόκου	138
2. Τὸ λάβαρον	9	32. Παναγία Ἀγγελόκτιστος	139
3. Ἄψις τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.	10	33. Ὁ Δαυῖδ φυλάττει τὸ ποί- μιόν του	140
4. Χάρτης Εὐρώπης μετὰ τὸ 476 μ. Χ.	25	34. Θρόνος Ἐλεφάντινος.	141
5. Ὁ Ἰουστινιανὸς	35	35. Ὁ Χριστὸς (Παντοκράτωρ) 142	
6. Ὁ Ἡράκλειος.	49	36. Βυζαντινὸς μεταξ. τάπης . 143	
7. Τύπος Ἄραβος.	56	37. Ἡ γέννησις τῆς Θεοτόκου. 145	
8. Χάρτης Ἀραβικοῦ Κρά- τους	61	38. Ἡ Σταύρωσις.	146
9. Τέμενος Καῖρου	63	39. Τὸ σιδηρὸν στέμμα τῶν Λομβαρδῶν.	151
10. Τέμενος εἰς Ἱερουσαλήμ	64	40. Κάρολος ὁ Μέγας.	152
11. Τμῆμα στοᾶς	65	41. Νορμανδικὸν πλοῖον	156
12. Ἀραβικὸν κιονόκρανον	65	42. Ναυπηγασίς πλοίου	159
13. Πύλη ἀραβικοῦ τεμένους	66	43. Προπαρασκευὴ δι' ἐκστρα- τεῖαν	160
14. Αὐλὴ τῶν Λεόντων	68	44. Ἐπίθεσις Νορμανδῶν.	161
15. Βασιλικὴ (ἔσωτερικὸν)	75	45. Ρωμανικὸς ναὸς	170
16. Ἁγία Σοφία (ἔξωτερικὸν)	77	46. Πύλη Ρωμανικοῦ ναοῦ	171
17. Ἁγία Σοφία (ἔσωτερικὸν)	78	47. Γοτθικὸς ναὸς (ἔξωτερικὸν) 172	
18. Βασιλικὴ (Ἁγ. Δημήτριος)	79	48. Γοτθικὸς ναὸς (ἔσωτερικὸν) 173	
19. Ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ.	80	49. Τζιόττο — Ἀποκαθίλωσις . 174	
20. Δεῖγμα γλυπτικῆς.	81	50. Ἀνάγλυφος προτομὴ Ἁγίας 175	
21. Κοσμήματα (Ἁγ. Σοφία)	81	51. Νόμισμα Ἀλεξ. Κομνηνοῦ 177	
22. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ ἀκο- λουθία του	82	52. Χάρτης τῶν Σταυροφο- ριῶν	189
23. Ἡ Θεοδώρα καὶ ἡ ἀκολου- θία τῆς	83	53. Χάρτης τοῦ Βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ	193
24. Βυζαντινὸν κιονόκρανον	84	54. Χάρτης τῶν Χωρῶν τῆς Μεσογείου μετὰ τὴν Δ' Σταυροφορίαν	201
25. Νόμισμα Βασιλείου Α'	103	55. Σφραγὶς Θεοδώρου Λάσκα- ρη	203
26. Νόμισμα Ρωμανοῦ Β'	110	56. Πύλη τῶν τειχῶν τῆς Νι- καίας	204
27. Νικηφόρος Φωκᾶς	111	57. Ἰωάννης Ε' Παλαιολόγος . 217	
28. Χάρτης θεμάτων	129		
29. Ἡ ὀχύρωσις τῆς Κωνσταν- τινουπόλεως	136		
30. Τμῆμα τῶν τειχῶν τῆς Κων- σταντινουπόλεως	137		

	Σελ.		Σελ.
58. Χάρτης τοῦ κράτους τοῦ Ταμερλάνου	225	λαιολόγου	235
59. Μανουήλ Παλαιολόγος	227	64. Μωάμεθ Β΄	236
60. Χάρτης ἐλληνικῶν χωρῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκικῆς κατακτῆσεως	231	65. Δεῖγμα χειρογράφου	242
61. Σφραγὶς Δημητρίου Πα- λαιολόγου	232	66. Δείγματα χειρογράφων	243
62. Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρβης	234	67. Ὁ Βησσαρίων	245
63. Σφραγὶς Κωνσταντίνου Πα- λαιολόγου		68. Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι Θεσ- σαλονίκης	246
		69. Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος	248
		70. Τοιχογραφία ἀπὸ τὸν Μυ- στράν	249

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ σελ. 5 — 17

Ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία τὸν 3^{ον} μ. Χ. αἰῶνα.—Ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ἡ Τετραρχία.—Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.—Ὁ Κωνσταντῖνος ὑποστηρίζει τὸν χριστιανισμόν.—Ἡ Σύνοδος τῆς Νικαίας, τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως.—Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.—Ἡ διοίκησις τοῦ Κωνσταντῖνου.—Θάνατος τοῦ Κωνσταντῖνου.—Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Κωνσταντῖνου, Κωνσταντῖος - Ἰουλιανός.— Θεοδόσιος ὁ Μέγας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Ἡ ΜΕΓΑΛΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ σελ. 18 — 28

Ὁ βαρβαρικὸς κόσμος.—Οἱ βάρβαροι εἰσέρχονται εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.—Ἐπιδρομὴ τῶν Βησιγόθων, Ἀλάριχος.—Οἱ Γερμανοὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν.—Οἱ Βάνδαλοι ἰδρύουσι κράτος εἰς τὴν Ἀφρικὴν.—Τὸ κράτος τῶν Οὐννων, Ἀττίλας.—Ἐπιδρομαὶ τῶν Οὐννων.—Κατάλυσις τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.—Ἡ ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία, τὸ τέλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Οἱ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ σελ. 29 — 33

Ἀρκάδιος.—Θεοδόσιος Β΄ ὁ Μικρὸς.—Πουλχερία καὶ Μαρκיאнос.—Λέων Α΄.—Λέων Β΄, Ζήνων.—Ἀναστάσιος Α΄, Βούλγαροι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Ο ἸΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ ΝΑ ΑΝΙΔΡΥΣΗ
ΤΗΝ ΡΩΜΑΪΚΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ σελ. 34 — 47

Ἰουστινιανός.—Θεοδώρα.—Τὰ σχέδια τοῦ Ἰουστινιανοῦ.—Ὁ πρῶτος περσικὸς πόλεμος.—Ἡ στάσις τοῦ Νίκα.—Ὁ Ἰουστινιανὸς καταλύει τὸ Βανδαλικὸν κράτος.—Κατάλυσις τοῦ κράτους τῶν Ὄστρο-

γόθων τῆς Ἰταλίας.— Οἱ Ἕλληνες καταλαμβάνουν τὴν Ν. Ἰσπανίαν.— Δεύτερος περσικὸς πόλεμος.— Οἱ Ἄβαροι, οἱ Σλάβοι.— Τὰ εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.— Ἡ νομοθεσία.— Ἡ Ἁγία Σοφία.— Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, Ἰουστίνος Β΄.— Τιβέριος.— Μαυρίκιος.— Φωκᾶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΔΟΞΟΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ
ΠΕΡΣΩΝ ΠΟΛΕΜΟΙ

σελ. 48 — 54

Ἡράκλειος καὶ ὁ πατριάρχης Σέργιος.— Ἡ ἀναχώρησις τοῦ στρατοῦ.— Ἀπελευθέρωσις τῆς Μ. Ἀσίας.— Δευτέρα ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου, οἱ Ἄβαροι πολιορκοῦν τὴν Κωνσταντινούπολιν.— Τὸ ἔνδοξον τέλος τοῦ πολέμου.— Τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄

Ο ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΡΑΒΙΚΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ σελ. 55 — 66

Ἀραβία, Ἀραβες.— Μωάμεθ.— Ὁ ἰσλαμισμὸς.— Τὸ ἀραβικὸν κράτος.— Οἱ Ἀραβες καταλύουν τὸ Περσικὸν κράτος.— Οἱ Ἀραβες καταλαμβάνουν τὴν Συρίαν, Παλαιστίνην καὶ Αἴγυπτον.— Οἱ Ὁμειάδαι χαλίφαι.— Κατάκτησις τῆς Β. Ἀφρικῆς καὶ Ἰσπανίας.— Διαίρεισις τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους.— Πολιτισμὸς τῶν Ἀράβων.— Ἡ τέχνη τῶν Ἀράβων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

ΑΓΩΝΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΡΑΒΑΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΑΤΟΡΙΑΣ

σελ. 67 — 72

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἡρακλείου, Κωνσταντῖνος Β΄, Κώνστας Β΄.— Κωνσταντῖνος Δ΄ ὁ Πωγωνάτος.— Οἱ μέχρι τοῦ 717 αὐτοκράτορες.— Διοικητικὴ μεταβολή, τὰ θέματα.— Ἡ αὐτοκρατορία εἰς τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ
ΑΠΟ ΤΟΥ Δ΄ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ζ΄ ΑἴΩΝΟΣ

σελ. 73 — 85

Ἡ θεολογία.— Οἱ μεγάλοι πατέρες τῆς ἐκκλησίας.— Ἱστορικοί, Προκόπιος.— Ἐκκλησιαστικὴ ποίησις, Πισίδης, Ρωμανός.— Αἱ τέχναι, ἀρχιτεκτονικὴ — Ψηφιδωτὰ καὶ διακόσμησις ναοῦ.— Ζωγραφικὴ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄

ΟΙ ΙΣΑΥΡΟΙ ΚΑΙ ΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ
ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ

σελ. 86 — 93

Λέων Γ', Β' ἐπίθεσις τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.— Ὁ Λέων ἀναδιοργανώνει τὸ κράτος.— Εἰκονομαχία — Κωνσταντίνος Ε'.— Ὁ Κωνσταντῖνος νικᾷ τοὺς Ἀραβας καὶ τοὺς Βουλγάρους.— Λέων Δ' ὁ Χάζαρος.— Εἰρήνη, Κωνσταντῖνος ΣΤ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄

ΟΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΙΣΑΥΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ
Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΛΑΤΡΙΑΣ

σελ. 94 — 101

Νικηφόρος Α'.— Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος.— Μιχαήλ Γ' ὁ Τραυλός.— Θεόφιλος.— Μιχαήλ Γ' καὶ Θεοδώρα.— Ἐξάπλωσις τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὸν σλαβικὸν κόσμον.— Ἐριδες Πατριάρχου καὶ Πάπα, Ἰγνάτιος, Φώτιος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ

σελ. 102 — 125

Οἱ Μακεδόνες αὐτοκράτορες.— Βασίλειος Α'— Λέων ΣΤ' ὁ Σοφός.— Οἱ Σαρακηνοὶ καταλαμβάνουν τὴν Θεσσαλονίκην.— Νέος Βουλγαρικὸς πόλεμος.— Οἱ Ρῶσσοι.— Κωνσταντῖνος Ζ', Ρωμανὸς Α' ὁ Λεκαπηνός.— Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων.— Ὁ Ἀραβικὸς πόλεμος.— Νέα ρωσικὴ ἐπιδρομή.— Ρωμανὸς Β'.— Ἀνάκτησις τῆς Κρήτης, καταστροφή τῶν Σαρακηνῶν.— Νικηφόρος Β' Φωκᾶς.— Ἐπιτυχίαι κατὰ τῶν Ἀράβων.— Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων.— Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Λουίτπράνδου.— Ἰωάννης Τιμισκῆς.— Ὑποταγὴ τῆς Βουλγαρίας.— Νίκαι κατὰ τῶν Ἀράβων.— Βασίλειος Β'.— Ὁ βουλγαρικὸς πόλεμος.— Οἱ Ρῶσσοι γίνονται χριστιανοί.— Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐπὶ Βασιλείου Β'.— Οἱ λοιποὶ Μακεδόνες αὐτοκράτορες.— Οἱ νέοι ἔχθροι, Πετσελέγοι.— Ἀναβίωσις τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, Σελτζούκοι Τοῦρκοι.— Τὸ σχίσμα Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς ἐκκλησίας.— Οἱ Τοῦρκοι εἰσβάλλουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

σελ. 126—147

Ἡ ἀκμή.— Ὁ βασιλεὺς.— Ἡ διοίκησις.— Ἡ διπλωματία.— Τὸ ἐμπόριον.— Ἡ βιομηχανία.— Ὁ στρατός.— Τὸ ναυτικόν.— Ἡ Μ. Ἀσία.— Ἡ Κωνσταντινουπόλις.— Τὰ γράμματα, Φώτιος.— Δημῶδης ποιήσις.— Αἱ τέχναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄

Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ
ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

σελ. 148

Ἡ Κεντρικὴ Εὐρώπη μετὰ τὰς μεταναστεύσεις.— Τὸ Φραγκικὸν κράτος.— Πιπίνος ὁ Μικρὸς, τὸ Παπικὸν κράτος.— Ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου.— Διαίσεις τοῦ Φραγκικοῦ κράτους.— Αἱ νέαι κατὰ τῆς Εὐρώπης ἐπιδρομαί, Σλάβοι—Οὐγγροὶ—Νορμανδοί.— Τὸ Ἅγιον Ρωμαϊκὸν κράτος τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους.— Γαλλία.— Ἀγγλία.— Ἀνάπτυξις τῶν ἰταλικῶν πόλεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄

Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

σελ.

Ἐπισημάνσεις τοῦ μεσαιωνικοῦ κόσμου τῆς Εὐρώπης.— Τὸ φεουδαρχικὸν πολιτευμα.— Ἡ μεσαιωνικὴ κοινωνία.— Ὁ ἵπποτισμὸς.— Ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία.— Ὁ Πάπας.— Ἡ παιδεία.— Τὰ σχολεῖα.— Τὰ Πανεπιστήμια.— Οἱ συγγραφεῖς.— Αἱ τέχναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ

σελ.

Ἀλέξιος Α΄ Κομνηνός.— Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Νορμανδῶν.— Ἄλλαι ἐπιτυχίαι τοῦ Ἀλεξίου.— Ἰωάννης Β΄ Κομνηνός.— Μανουὴλ Α΄ Κομνηνός.— Νέος νορμανδικὸς πόλεμος.— Πόλεμος κατὰ τῶν Σελτζούκων.— Ἀλέξιος Β΄, Ἀνδρόνικος Α΄.— Ὁ τελευταῖος νορμανδικὸς πόλεμος.— Ἡ δυναστεία τῶν Ἀγγέλων.— Σέρβοι, τὸ νέον Βουλγαρικὸν κράτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄

Αἱ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

σελ.

Αἷτια Σταυροφοριῶν.— Ἡ πρωτοπορία τῆς Α΄ Σταυροφορίας.— Πρώτη Σταυροφορία.— Τὸ φραγκικὸν βασίλειον τῆς Ἱερουσαλήμ.— Δευτέρα Σταυροφορία.— Τρίτη Σταυροφορία.— Τετάρτη Σταυροφορία.— Ἀποτελέσματα τῶν Σταυροφοριῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ΄

Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΟΥΝ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ

σελ. 211

Διαμελισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.— Ἡ κατάκτησις τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.— Τὰ ἑλληνικὰ κράτη.— Ἡ Λανικὴ αὐτοκρατορία τῆς

Κωνσταντινουπόλεως.— Τὸ πριγκιπάτον τῆς Ἀχαΐας.— Τὸ Δεσποτά-
τον τῆς Ἡπείρου.— Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας.— Ἡ ἀνάκτησις τῆς
Κωνσταντινουπόλεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΩΝ, ΟΙ ΘΩΜΑΝΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ,

Ἡ ΑΛΩΣΙΣ

σελ. 212 — 240

Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τὸ 1261.— Οἱ Τοῦρκοι, τὸ Ὀθωμανι-
κὸν κράτος.— Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος.— Ἀπόπειρα ἀντιδράσεως τῆς
Λατινικῆς αὐτοκρατορίας.— Ἀνδρόνικος Β΄ Παλαιολόγος καὶ Ἀνδρόνι-
κος Γ΄ Παλαιολόγος.— Τὸ Σερβικὸν κράτος.— Ἰωάννης Ε΄ Παλαιολό-
γος, Ἰωάννης Σ΄ Καντακουζηνός.— Ἀνάπτυξις τοῦ Τουρκικοῦ κράτους.—
Ἡ στρατιωτικὴ ὀργανωσις.— Κατακτήσεις Οὐρχάν Α΄.— Μουράτ Α΄.—
Ἡ μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου.— Κατακτήσεις Βαγιαζίτ Α΄.— Μογγολι-
κὸν κράτος, Ταμερλάνος.— Προσωρινὴ ἐξασθένησις τῶν Ὀθωμανῶν.—
Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγος.— Ἰωάννης Η΄ Παλαιολόγος.— Τὸ Δεσποτά-
τον τοῦ Μορέως.— Μουράτ Β΄.— Οὐνυάδης.— Σκεντέρβηης.— Κωνσταν-
τῖνος ΙΑ΄, Μωάμεθ Β΄.— Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.— Ἡ ἄλω-
σις.— Μετὰ τὴν ἄλωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

σελ. 241 — 251

Θεολογία καὶ φιλοσοφία.— Αἱ ἐπιστῆμαι, Μιχαὴλ Ψελλός.— Οἱ
φιλόλογοι, Εὐστάθιος, Σουΐδας.— Οἱ Ἑλληνες λόγιοι εἰς τὴν Ἰταλίαν,
Βησσαρίων.— Ἱστορία καὶ ποίησις, Ἄννα ἡ Κομνηνή.— Αἱ τέχναι.— Τὸ
Ἄγιον Ὅρος.— Ὁ Μυστράς.— Ἡ Τραπεζοῦς.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

σελ. 252 — 254

Ἡ πρώτη περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας.— Ἡ δευτέρα περίο-
δος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας.— Τὶ ὀφείλει ὁ κόσμος εἰς τὸ Βυζάντιον.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

σελ. 255 — 256

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

» 257 — 258

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

» 259 — 262

¹ Ἀνάδοχος ἐκτυπώσεως : «Ἑλληνικὴ Ἑκδοτικὴ Ἑταιρεία» Α.Ε.
Ἐργοστάσιον Γραφικῶν Τεχνῶν — Παπαδιαμαντοπούλου 44, Ἀθήναι.

Κατά την εξέταση των ερωτήσεων...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
1. Η Ελλάδα είναι χώρα με...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
1. Η Ελλάδα είναι χώρα με...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
1. Η Ελλάδα είναι χώρα με...

024000028245

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦ. ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ

ΔΡΧ. 47.—

ΔΙΑ ΤΑΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΔΡΧ. 51.70